

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ
*Серія “Економічна теорія
та економічна історія”*

Збірник наукових праць
Випуск 14 (56)

Луцьк 2017

**Рекомендовано як фахове видання з економіки
Постанова Президії ВАК України від 14.10.09 №1-05/4**

Економічні науки. Серія "Економічна теорія та економічна історія": Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету.– Випуск 14 (56) – Луцьк, 2017. – 280 с.

У збірнику розглядаються актуальні проблеми економічної теорії та історії, сучасні аспекти функціонування економічної системи на макро- та мікрорівні, розвитку економічних процесів у різні історичні періоди. Значна увага приділяється дослідженню особливостей міжнародної економічної діяльності України на сучасному етапі в комплексі різноманітних форм співробітництва, інструментів макроекономічного регулювання та комерційної діяльності, взаємин з іншими країнами, їх угрупованнями та міжнародними економічними організаціями.

Редакційна колегія:

Божидарнік Т.В.	д.е.н., професор
Вавдюк Н.С.	д.е.н., професор
Вахович І.М.	д.е.н., професор
Вісина Т.М.	к.і.н., доцент
Журба І.С.	д.е.н., професор
Заблоцька Р.О.	д.е.н., професор
Ковальська Л.Л.	д.е.н., професор
Кошій О.В.	д.е.н., професор
Кривов'язюк І.В.	к.е.н., професор
Лютак О.М.	к.е.н., доцент
Ляшенко О.М.	д.е.н., професор
Матвійчук Л.Ю.	д.е.н., професор
Микула Н.А.	д.е.н., професор
Петкова Л.О.	д.е.н., професор
Рудь Н.Т.	д.е.н., професор
Садовська І.Б.	к.е.н., професор
Савош Л.В.	к.е.н., доцент
Шубалий О.М.	д.е.н., професор
Якубовський С.О.	д.е.н., професор
Іван Баранчик	PhD, професор (Чехія)
Анета Бобенік-Хінтосова	PhD, професор (Словачія)
Міхал Балог	PhD, професор (Словачія)
Паата Брекашвілі	PhD, професор (Грузія)
Гжегож Зайонц	PhD, професор (Польща)
Луїс Фролен Рібейро	PhD, професор (Португалія)
Ліліана Чімпоеш	PhD, професор (Молдова)

Відповідальний за випуск: к.е.н., доцент Савош Л.В.

Відповідальний секретар: к.і.н., доцент Вісина Т.М.

Рецензенти:

Стришинець О.М. д.е.н., професор

Павліха Н.В. д.е.н., професор

Рекомендовано до друку вченою радою Луцького національного технічного університету (протокол № 4 від 28.11.17 р.).

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ №15521-4093ПР.

Тексти статей представлено у авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст публікації, а також добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

ЗМІСТ

Алішов Гамід Надір-огли Зарубіжний досвід державного регулювання діяльності міжнародних компаній	5
Баула О.В., Вісина Т.М. Зовнішня торгівля України в умовах глобальних трансформацій	17
Баула О.В., Карпюк Т.М. Дефініція понять туристичного ринку та його інституційного забезпечення	28
Божидарнік Т.В., Лютак О.М., Ткачук В.В. Альтернативна енергетика: міжнародний та вітчизняний досвід	36
Вісін В., Вісина Т., Ліщук В. Кооперативна ідеологія в Західній Україні в 20–30-х роках ХХ ст.	45
Вісін О.О., Тищук І.В. Модернізація інфраструктури туристичного комплексу	52
Войтович С.Я., Войтович О.О. Сутність та цілі застосування маркетингу території із відновлювальною енергетикою	60
Галазюк Н.М., Зелінська О.М. Інтеграція України у світове господарство в сучасних умовах	67
Галазюк Н.М., Динь Р. В. Світовий ринок інформаційних технологій: структура, розвиток	72
Журба І. Є. Сучасні тенденції інституційних перетворень та капіталізації сфери міжнародного туризму	77
Зелінська О.М., Галазюк Н.М. Наднаціональне регулювання у сфері міжнародних економічних відносин	86
Ковальчук О.В., Буняк Н.М. Теоретичні аспекти конкурентного аналізу	93
Кондіус І.С. Тенденції інноваційного розвитку промислових підприємств України в умовах структурної модернізації економіки	99
Кошій О.В. Проблеми та перспективи розвитку економіки України	107
Кравчук П.Я., Кравчук О.Я., Шегинський О.В. Європейська інтеграція України та її зовнішньоекономічна безпека	116
Кравчук О.Я. Інвестиції ТНК як фактор прискорення економічного розвитку вітчизняної економіки	122

Лютак О.М., Квас І.В. Оцінка етапів та наслідків підписання угоди між Україною та ЄС	130
Лютак О.М. Механізми стимулювання використання відновлювальних джерел енергії	138
Полінкевич О.М., Лещук В.П. Сутність поняття «корпоративне управління» в економічній теорії	145
Потьомкіна О.В., Дорош В.Ю., Дослідження теорій управління персоналом та їх застосування в сучасній практиці	156
Пушкарчук І.М., Мишко О.А., Характеристика фінансових ресурсів підприємства	163
Рудь Н.Т., Камінська Г.Я., Камінський А. І. Особливості інформації і знань у формуванні сучасної економіки	174
Савош Л.В., Квас І.В. Аналіз та оцінка розвитку міжнародного туризму у світі	189
Савош Л.В., Луїс Фролен Рібейро, Еса Мохамед Альгадафі Діагностика розвитку сектору відновлювальної енергетики України	195
Савченко О.В. Основні аспекти розвитку екотуризму	203
Савченко О.В. Особливості маркетингу в альтернативній енергетиці України	210
Сержанов В.В. Інституціональні інструменти державної інвестиційної політики	222
Ткачук І.М. Тенденція перевірок діяльності суб'єктів господарювання органами ДФСУ	230
Урбан О.А., Дзямуніч М.І., Чиж Н.М. Теоретичні основи формування ефективного механізму взаємодії національних економік з транснаціональними корпораціями	238
Хвищун Н.В., Андрейчук Н.В., Швирид В.Ю. Розвиток підприємства: сутність, види та фактори	245
Чепурда Л.М. Теоретичні засади оцінки природно-ресурсного потенціалу територій розвитку сільського зеленого туризму	255
Шубала І.В. Теоретичні аспекти розуміння змісту та характерних рис процесу управління персоналом	264
Шубалий О.М., Косінський П.М. Економічне стимулювання раціонального природокористування в лісоресурсній сфері	270

УДК 339.9

Алішов Гамід Надір-огли,

аспірант Національної Академії Управління, м. Київ

Зарубіжний досвід державного регулювання діяльності міжнародних компаній

У науковій статті проведено дослідження особливостей державного регулювання діяльності ТНК у світі. Обґрунтовано основні масштаби розвитку міжнародних компаній у процесі глобалізації. Досліджено розподіл міжнародних компаній у світі по галузях. Визначено особливості вдосконалення напрямів державного регулювання міжнародних компаній на території України.

Ключові слова: державне регулювання, міжнародні компанії, транснаціональні компанії, глобалізація, світова економіка, бізнес-моделі за кордоном.

Foreign experience of state regulation of activity of international companies

In the scientific article, a study has been made of the features of state regulation of the activities of Transnational Companies in the world. The main scales of development of international companies in the process of globalization are substantiated. The key problem addressed in the article is the ways and methods of evaluation of effective state regulation policy in regards to activities of any multinational company entering a new market. The article touches base on both organic growth through entering new markets and extensive growth via merge and acquisition. An evaluation of the role of multinational companies as well as their influence on national economy via understanding strategy that those companies follow is done. The nature of interaction between multinational companies from one side and national economies from another side is considered. The article provides analysis of benefits that a national economy can get as well as negative impact on different aspects, such as ecology, minerals, etc. It also highlights key elements that form the mechanism of state regulation of international companies. Within this formation the tendencies of state tax policy in different markets, including saturated, develop and, emerging markets are analyzed. The experience of biggest multinational home markets, such as United States of America and United Kingdom are cited. The influence of direct and indirect taxes also used to show examples of structures of budget profits obtained through taxes. Special focus underlines the level of importance of income tax applied to people that, in its turn creates material part of state budget. From other side, the article shows how taxes applied to net operating profit of big multinational companies can evolve with the time, decreasing in percentage but delivering higher absolute amounts into state budgets. It is mentioned, that while realizing their strategies via entering new markets in general and Ukraine in

particular, international companies invest big capitals into those countries' economies. At the same time the risks linked to expansion of multinational companies in different markets and Ukrainian market, those aspects also are specified and the areas of impact are stated. The article also highlights key methods of minimizing the negative impact of multinational' expansion in new territories. Based on the example of United States of America' it is shown how diversification of tax sources and enlarging of tax base mitigates those risks. The distribution of international companies in the world by industry has been studied. Specific features of improving the direction of state regulation of international companies in Ukraine are determined. Summarizing the essence the author underlines key learnings based on international experience of state regulation of multinational companies' activities. Also, in this scientific article it is mentioned what are the key perspective directions of studying theoretical, practical and recommendation aspects of specific features of state regulation.

Key words: state regulation, international companies, multinational companies, developed market, emerging markets, national economy, benefits, threats, opportunities, taxes, income, profit, policy, , transnational companies, globalization, the world economy, business models abroad.

Зарубежный опыт государственного регулирования деятельности международных компаний

В научной статье проведено исследование особенностей государственного регулирования деятельности ТНК в мире. Обоснованы основные масштабы развития международных компаний в процессе глобализации. Исследовано распределение международных компаний в мире по отраслям. Определены особенности совершенствования направлений государственного регулирования международных компаний на территории Украины.

Ключевые слова: государственное регулирование, международные компании, транснациональные компании, глобализация, мировая экономика, бизнес-модели за рубежом.

Постановка проблеми. Сучасні міжнародні компанії функціонують в умовах постійної зміни внутрішніх та зовнішніх факторів розвитку, тому саме можливості адекватно і своєчасно реагувати на ці зміни й підтримувати відповідність між внутрішнім економічним потенціалом і зовнішнім середовищем визначають рівень адаптації підприємств та результативність їх діяльності. Державне регулювання діяльності міжнародних компаній є передумовою ефективного функціонування всіх підсистем міжнародної компанії, а також основою досягнення його стратегічних цілей. Особливого значення набуває система

управління організаційним розвитком міжнародної компанії, а саме рівень її сформованості та відповідності сучасним умовам, можливості оптимізації рівня державного регулювання міжнародної компанії та рівня державного регулювання управління підприємством як внутрішній фактор стійкого розвитку суб'єкта господарювання. Разом з тим сучасна практика свідчить, що визначенню та вирішенню проблем державного регулювання не приділяється необхідної уваги при прийнятті управлінських рішень у міжнародних компаніях. Наявність традиційних типів організаційних структур міжнародних компаній, обмеженість використання сучасних методів оцінки їх результативності та ефективності управління міжнародною компанією призводить до зменшення можливостей адаптації організаційних структур до сучасних умов господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми забезпечення державного регулювання діяльності міжнародних компаній розглянуто в наукових працях таких авторів як: А. Асосков, А. Березной, Х. Кметик, В.Кокоріна, Г. Корнеєва, І. Кривов'язюк, В. Онищенко, З. Шершньова та ін. Наукова методологія дослідження проблем забезпечення державного регулювання діяльності міжнародних компаній сформувалась під впливом концепції теорії управління, яку висвітлено в наукових працях А. Черпак та О.Гарафонова.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Однак залишаються невирішеними деякі питання забезпечення державного регулювання діяльності міжнародних компаній, а саме вибір методів оцінки результативності рівня державного регулювання управління та її впливу на формування фінансового результату діяльності міжнародної компанії, методів оцінки ефективності управління на підприємстві, вдосконалення системи забезпечення державного регулювання діяльності міжнародних компаній міжнародної компанії з використанням одержаних результатів оцінки.

Метою статті є обґрунтування сучасних підходів до виявлення особливостей державного регулювання діяльності міжнародних компаній.

Виклад основного матеріалу. Під впливом процесу глобалізації, що є сьогодні домінуючим напрямком світового розвитку, трансформуються національні системи економічних відносин. Це відбувається за рахунок активізації діяльності транснаціональних корпорацій (ТНК) і розширення масштабів належної їм зарубіжної власності в рамках подальшої концентрації виробництва [1, с. 18]. Проявом цих процесів є формування широкої мережі спеціалізованих філій ТНК, що впливає на трансформацію національних економічних відносин в приймаючих країнах. Ефективним інструментом, що забезпечує проникнення на зарубіжні ринки, стає використання транскордонних злиттів і поглинань, при яких об'єктами угод виступають місцеві фірми, що володіють відомими товарними знаками. Це суттєво економить матеріальні, фінансові і часові ресурси, необхідні ТНК для будівництва і оснащення виробництва, проведення НДДКР, а також ринкової адаптації виробленої продукції з урахуванням специфіки місцевих споживачів і каналів збуту.

Результатом таких злиттів і поглинань стають раціоналізація і реорганізація всіх виробничих і управлінських процесів. Зокрема, відбувається локалізація виробництва і досліджень, скорочуються ієрархічні ланки управління, оптимізуються всі види витрат, застосовуються сучасні адаптивні управлінські структури. Це дозволяє розглядати розширення власності ТНК як елемент глобального поділу праці, при якому знижуються різні економічні бар'єри за рахунок здійснюваного ТНК контролю процесів міжнародної кооперації [2, с. 63].

Уявити об'єктивну оцінку ролі ТНК і їх впливу на характер і спрямованість розвитку національних економічних відносин неможливо без аналізу їх глобальної стратегії розвитку, органічно пов'язаної з системою відносин власності на національному та міжнародному рівнях.

У процесі інтернаціоналізації формуються великі виробничо-економічні системи, і відбувається концентрація численних ланок міжнародного поділу праці в рамках ТНК. На основі глобальної стратегії ТНК, спрямованої на розширення обсягу присутності даних структур за кордоном, відбувається трансформація в системі національних економічних відносин приймаючих країн [3, с. 155].

На основі інтеграції ринкових і адміністративних підходів до регулювання діяльності ТНК і їх окремих підрозділів у структурі глобальної економіки формується якісно нове економічний простір, що діє в рамках специфічних економічних зв'язків. За масштабами економічної діяльності цей простір можна порівняти з національними економіками великих держав, до того ж постійно відбувається його подальше розширення. Сьогодні ТНК – це майже половина промислових виробництв, 2/3 світової зовнішньої торгівлі, до 80% технологічних нововведень, майже 90% прямих зарубіжних інвестицій [11] (рис. 1).

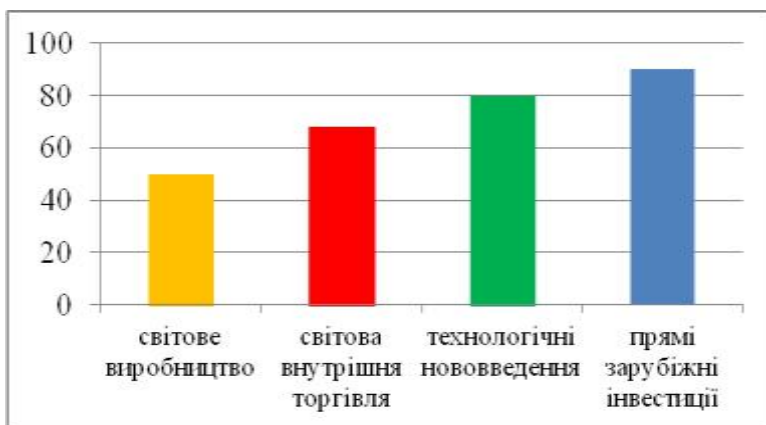

Рис. 1. Масштаби ТНК в глобальній економіці, % [11]

Цілком закономірно, що вагома частка товарів на ринку (25%) випускається декількома транснаціональними корпораціями. До 1/3 продукції міжнародних корпорацій відноситься до випуску закордонних структур в складі ТНК, обсяг продажів яких вже перевищив світовий експорт. Американські і закордонні ТНК здійснюють 50% експортних операцій в США. В експорті Великобританії на частку корпорацій доводиться до 80%, а в експорті Сінгапуру – до 90% [11].

З розширенням обсягу закордонної власності ТНК, в систему цих зв'язків включаються і суб'єкти приймаючих країн. В силу специфіки, обумовленої поєднанням як ринкових, так і неринкових

методів взаємодії, внутрішньокорпоративні зв'язки істотно відрізняються від традиційних ринкових зв'язків. Справа в тому, що внутрішньокорпоративні відносини в рамках ТНК припускають активне використання таких методів регулювання діяльності, як централізація фінансів, застосування трансфертних цін, перерозподіл ресурсів між структурами ТНК, переміщення капіталів, підтримка низькорентабельних і збиткових підприємств та ін. Очевидно, що більшість з перерахованих методів не можуть бути віднесені до ринкових [4, с. 67].

При включенні підприємств приймаючих країн в систему внутрішньокорпоративних відносин ТНК на них автоматично поширюються методи прямого, досить жорсткого регулювання. Тим самим відбувається перерозподіл ВВП приймаючих країн в інтересах ТНК. Так, поширеною практикою ТНК є заниження реальних обсягів реалізації та податкової бази шляхом використання механізму трансфертних цін в країнах з високим оподаткуванням, а також використання переваг офшорних зон. Відзначаються навіть випадки нелегітимного перерозподілу об'єктів державної власності приймаючих країн на користь ТНК, що характеризується як вторгнення в господарські процеси таких країн, що надає деструктивний вплив на їх розвиток. Крім того, дії ТНК припускають самостійне визначення спеціалізації та галузевої структури економіки приймаючих країн, а також певний диктат щодо способу і характеру їхньої участі в глобальному поділі праці [5, с. 75]. При розгляді даного аспекту в діяльності ТНК необхідно брати до уваги існуючі стандарти взаємодії між ТНК і господарюючими суб'єктами приймаючих країн. Характер взаємодії визначається рівнем економічного розвитку приймаючої країни [6, с. 77]. Якщо і країни базування ТНК, і приймаючі країни відносяться до групи індустріально розвинених країн, взаємодія між ними будуватиметься переважно на основі рівноправності, що компенсує виникають негативні ефекти глобальної стратегії. Інакше виглядає ситуація взаємодії, якщо приймають виявляються країни, що розвиваються або країни з перехідною економікою (до них належить й Україна). Відмінності в умовах участі в міжнародному поділі праці між індустріально розвиненими і країнами, що розвиваються, що сформувалися в ході реалізації

глобальної стратегії, стають постійно діючим фактором, що послаблює роль країн, що розвиваються і закріплює їх пасивну участь в міжнародному взаємодії [7, с. 21].

Такі країни поступово втрачають функції активних учасників міжнародного поділу праці, втрачаючи можливості впливу на територіальну і галузеву спеціалізацію національних підприємств, інтегрованих в структури ТНК. Підтвердженням цього стають виникають останнім часом стійкі тенденції в сфері міжнародного поділу праці, які визначають і закріплюють спеціалізацію національних виробничих структур в індустріально розвинених країнах і країнах. Ці тенденції зберігають і підсилюють технологічну та економічну залежність країн, що розвиваються і країн з перехідною економікою від ТНК.

Будучи найбільшими власниками, ТНК отримують можливість не тільки визначати спеціалізацію власних підприємств на території приймаючих країн, а й формувати галузеву структуру останніх. Як свідчить міжнародна практика, ТНК зацікавлені, в основному, в розвитку галузей сировинного комплексу, що володіють вираженою експортною спеціалізацією, а також у випуску проміжної або готової стандартизованої продукції і розміщенні екологічно брудних або трудомістких виробництв і т. д. [8, с. 98]. Загальна структура розподілу діяльності ТНК по галузях представлена на рис. 2.

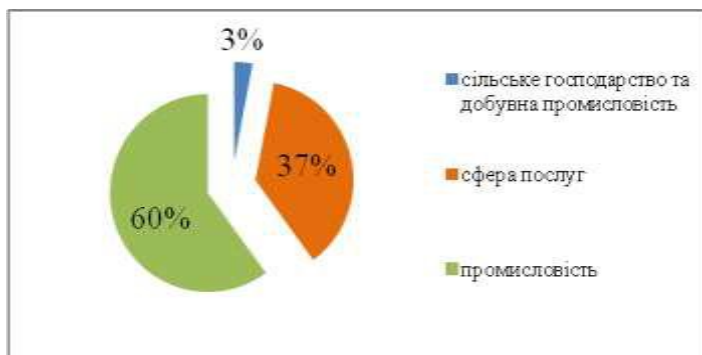

Рис. 2. Розподіл ТНК по галузях у світі [12]

Відзначено випадки, коли діяльністю ТНК було завдано колосального збитку природним комплексам приймаючих держав, що призвело до незворотних наслідків у вигляді порушення екологічного балансу. Не випадково більшість транснаціональних гігантів прагнуть перенести на територію країн, що розвиваються, в тому числі нашої країни, виробництво в таких галузях, як гірничодобувна, лісова, хімічна промисловість, рибне господарство і т. д.

Виходячи зі сформованої практики, можна говорити про те, що ТНК, що діють на території України, не йдуть по шляху створення тут виробництв повного циклу, що включає всі стадії випуску готової продукції. Це багато в чому пов'язано з переважно експортною орієнтацією вітчизняного сировинного сектора і вимушеної орієнтацією внутрішнього ринку на імпорт товарів народного споживання, що забезпечує перерозподіл на користь ТНК істотної частки наявної природної ренти [9, с. 73].

Відомо, що процеси державного регулювання соціально-економічного розвитку міжнародних компаній у країнах з федеративним устроєм суспільно-політичної сфери зводяться, як правило, до перерозподілу всіх видів ресурсів, необхідних для забезпечення безперервної відтворювальної діяльності, і, перш за все, до перерозподілу фінансових ресурсів країни і її міжнародних компаній. На загальнонаціональному рівні подібні процеси втілені в акумулюванні, розподілі та використанні коштів державного бюджету.

Найважливіша роль у формуванні механізму державного регулювання соціально-економічного розвитку країни та її міжнародних компаній належить податковій політиці. В даний час через податки в державах з економікою соціально орієнтованого ринкового типу вилучається від 30% до 50% доходів населення. Як свідчить узагальнений аналіз світової практики господарювання, в кожній країні можна виділити специфічні особливості побудови системи оподаткування. Це неминуче відбивається на її ролі в формуванні дохідної бази бюджетів усіх рівнів. Слід особливо підкреслити роль прибуткового податку з населення в міжнародній практиці оподаткування, на основі якого держава перерозподіляє від 30% до 45% доходів державного бюджету. При цьому значення

цього податку як основи формування доходної бази бюджетів низьких рівнів має тенденції до неухильного зростання на тлі паралельного і одночасного зниження ставок прибуткового податку [10, с. 47]. Іншою найважливішою тенденцією державної податкової політики в економічно розвинених країнах світу є тенденція постійного зниження питомої ваги податку на прибуток корпорацій у доходах державного бюджету, при одночасному зростанні абсолютних сум надходжень від цього податку. Пільги з оподаткування корпорацій в зарубіжних країнах пов'язані, в основному, з введенням практики прискореної амортизації, з використанням системи податкових кредитів (суми податків залишаються в розпорядженні корпорацій для здійснення інвестицій) і податкових канікул (скасування податкових відрахувань до бюджету на певний період часу), а також у формі знижок платежів на виснаження надр, виключення з оподаткування прибутку, що йде на НДДКР, на інвестиції в основні фонди і т. д. Здійснення зазначених заходів веде до того, що в США майже половина валового доходу корпорацій не обкладається податком, в Великобританії приблизно 2/3 валового доходу корпорацій виключається з процесу оподаткування. Хоча існують і зворотні ситуації. Наприклад, досвід Швеції, де частка оподаткування прибутку корпорацій наближається до абсолютного значенням (за відсотком прибутку, що обкладається податком) [6, с. 77].

Величезна роль у формуванні доходів бюджетів всіх рівнів в зарубіжних країнах належить непрямим податків, у тому числі найбільше значення отримали ПДВ і акцизи. Так, наприклад, у Франції частка ПДВ становить 80% всіх непрямим податків, в інших країнах його величина коливається в межах 30-50%. Відзначаючи загальносвітові тенденції розвитку системи оподаткування держав з економікою ринкового типу, слід особливу увагу приділити досвіду США у сфері формування доходної бази бюджетів штатів, графств і міст. Критична оцінка цього досвіду представляє великий інтерес з огляду на активно на нинішні спроб практичного використання досягнень передових країн в галузі державного регулювання соціально-економічного розвитку суб'єктів України [9, с. 75].

Відмінною особливістю процесу формування доходної бази територіальних утворень США є те, що внаслідок зниження здатності владних структур задовольняти всі зростаючі потреби і очікування громадян, спостерігається повсюдне посилення ступеня тиску з боку населення на практику освіти і використання регіональних бюджетів.

Реалізація глобальної стратегії ТНК передбачає здійснення масштабних інвестицій в економіку приймаючої країни, що формує потужні імпульси розвитку територій на базі освоєння інноваційних продуктів і технологій. Разом з тим в Україні існують і прояви негативного впливу транснаціоналізації на приймаючу країну. Реалізуючи глобальну стратегію, ТНК здійснюють експансію і впроваджуються у вітчизняну відтворювальну структуру, будучи власниками підприємств, що знаходяться на українській території.

Формується при цьому вплив ТНК на економіку нашої країни несе істотні ризики, перш за все – з позицій забезпечення національної економічної безпеки. Наростаючий вплив транснаціональних корпорацій нерідко супроводжується прагненням до створення нових каналів переміщення фінансових і інформаційних ресурсів, частково виводяться зі сфери контролю національної держави. У сучасних умовах глобалізації характер інформаційних і фінансово-економічних потоків трансформується під впливом найбільших транснаціональних і наднаціональних гравців. Це формує нові, масштабні ризики для економічного і політичного суверенітету держави і окремих національно-територіальних структур [1, с. 21].

Зміни, що відбуваються в процесі державного розподілу бюджетних ресурсів між регіонами країни тісно пов'язані з чинним на їх рівні законодавством, яке визначає розмежування повноважень і обов'язків місцевих органів влади в цій сфері. При цьому зміст нормативно-правової бази їх діяльності орієнтоване на заохочення і стимулювання конкуренції та суперництва між різними рівнями і гілками влади в справі створення на своїй території найбільш сприятливого режиму господарювання. Наприклад, з метою залучення на свою територію підприємців з числа підрозділів дрібного і середнього бізнесу, послідовного

регулювання регіонального ринку товарів та інвестицій, влади міст охоче застосовують наявне у них право максимально можливого зниження ставки майнового оподаткування.

В умови послідовного зниження розмірів федерального фінансування місцевих бюджетів США підвищується ступінь самостійності і відповідальності бюджетів нижнього рівня, а отже і місцевої влади у вирішенні завдань соціальної сфери, здійснення природоохоронних заходів, створення найбільш сприятливої економічної обстановки в регіоні і т. д. [7, с. 27].

Отже, найбільш ефективним способом згладжування негативних наслідків економічної нестабільності в економіці міжнародних компаній і вирішення інших проблем є диверсифікація податкових джерел і розширення податкової бази територій. Пильна увага привертає той факт, що всередині територіальних утворень країни допускаються відхилення у величині ставок оподаткування. При цьому фахівцями відмічено, що різниця в розмірах ставок податку в 1% призводить до зниження оподаткованої бази в середньому на 6%. Великий інтерес для вдосконалення вітчизняного організаційно-економічного механізму державного регулювання економіки міжнародних компаній представляє також досвід США в частині використання акцизних зборів, застосування яких націлене, перш за все, на забезпечення поповнення дохідної бази місцевих бюджетів та вирішення низки важливих завдань державної податкової політики на рівні регіону.

Висновки. Підсумовуючи вище проведене дослідження, варто відзначити, що удосконалюючи механізм державного регулювання соціально-економічного розвитку міжнародних компаній в Україні, із закордонного досвіду можна використовувати наступне: реалізацію багатоступінчастої практики зниження ставок оподаткування на прибуток підприємств, установ, організацій реального та соціального сектору економіки міжнародних компаній; підвищення задає ролі бюджетної системи міжнародних компаній за рахунок перерозподілу функцій управління (а значить і фінансових коштів) і відповідальності на користь місцевих органів влади, з відповідними змінами в нормативно-правовій базі, що регулює бюджетні відносини в

суб'єктах України; максимально можливе зниження ставок майнові податку з громадян, що має сприяти активізації діяльності підрозділів дрібного і середнього бізнесу і зростанню числа новостворених робочих місць, а, отже, підвищення купівельних можливостей населення і подальшого розвитку виробництва в регіоні; використання циклів ділової активності в процесах визначення та встановлення переліку податків і ставок оподаткування; введення практики додаткового збільшення ставок податків з метою збільшення дохідної бази місцевих бюджетів для використання їх за суто цільовим призначенням; використання практики збільшення ставок федеральних і регіональних податків (понад постійно діючих ставок); підвищення рівня диверсифікації бази оподаткування міжнародних компаній, зокрема за рахунок розширення дохідної бази місцевих бюджетів, за рахунок розвитку системи акцизів, введення податків на привілейовані професії, на посадова право, право займатися підприємницькою і фермерською діяльністю; надання регіональним властям право регулювати ставки податків, включаючи податки федерального, регіонального та місцевого рівня; введення обов'язкової податкової територіальної ставки на будівництво об'єктів соціальної та допоміжної інфраструктури загальнодержавного призначення. Серед перспективних напрямів подальших розвідок дослідження теоретичних, практичних та рекомендаційних аспектів особливостей державного регулювання діяльності міжнародних компаній є вироблення конкретних науково-методичних розробок з радикального реформування системи вдосконалення державного регулювання діяльності міжнародних компаній в Україні.

1. Асосков А. В. Проблемы правового регулирования транснациональных компаний / А. В. Асосков // Юридический мир. – 2010. – № 8. – С. 18–23.
2. Березной А. Инновационные бизнес–модели в конкурентной стратегии крупных корпораций / А. Березной // Вопросы экономики. – 2014. – № 9. – С. 63–81.
3. Кметик Х. Юридична природа транснаціональних корпорацій / Х. Кметик // Зовнішня торгівля: право і економіка : наук. журн. / Укр. акад. зовніш. торгівлі. – К., 2008. – № 6. – С. 155–158.
4. Кокоріна В.І. Імперативи розвитку міжнародного бізнесу в умовах глобалізації / В.І. Кокоріна // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2010. – № 3. – С. 67–73.

5. Корнєєва Г. Ю. Транснаціональні корпорації – провідна тенденція розвитку світової економіки. / Г. Ю. Корнєєва // Збірник наукових робіт «Управління розвитком»// Харків: ХНЕУ, 2011. – №15(112) – С.75–77.
6. Кривов'язюк І. В. Сучасне трактування та динамізм розвитку сектору транснаціональних корпорацій світу / І. В. Кривов'язюк // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Випуск 13. – С. 74-78.
7. Онищенко В. П. Сучасні організаційні форми та моделі міжнародного бізнесу / В. П. Онищенко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Науковий журнал. Серія: Економічні науки. – 2015. – № 3 (80). – С. 20-31.
8. Управління корпораціями : навч. посіб. / [З. Є. Шершньова, А. Є. Черпак, О. І. Гарафонов та ін.] ; за заг. ред. З. Є. Шершньової, А. Є. Черпак. – К. : КНЕУ, 2013. – 695 с.
9. Хімченко А. Іноземний досвід і специфіка функціонування корпоративних об'єднань / А. Хімченко, О. Куліш // Схід. – 2013. – № 2 (109). – С. 70–75.
10. Afuah A. Business Model Innovation: Concepts, Analysis and Cases. / A. Afuah. – N.Y.: Routledge, 2014. – P. 200.
11. United nations conference on trade and development / World Investment Report / Transnational Corporations and Export Competitiveness [electronic resource]. Washington 2016. – Access to Zh. http://archive.unctad.org/ru/docs/tdxiii_report_ru.pdf
12. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

УДК 339.56

Баула О.В., к.е.н. доцент

Вісина Т.М., к.і.н. доцент

Луцький національний технічний університет

Зовнішня торгівля України в умовах глобальних трансформацій

У статті розглянуто сучасні проблеми зовнішньоторговельної діяльності України в умовах євроінтеграційного процесу та складних політико-економічних подій, зокрема окреслено чинники гальмування вітчизняного експорту товарів і послуг. Визначено стратегічні напрями коригування зовнішньоторговельної політики для успішного просування України на міжнародні ринки внаслідок гібридної війни, анексії АР Крим та незаконної окупації Донбасу. Обґрунтовано напрями першочергових протекціоністських заходів з підтримки експорту продукції українських товаровиробників в умовах глобальних трансформацій.

Ключові слова: експортний потенціал, товарна структура експорту, географічна структура експорту, міжнародна торгівля, зовнішньоторговельна політика.

O. Baula, T. Visyna

Ukraine's foreign trade in the context of global transformations

The scientific analysis of key factors of inhibition of domestic exports of goods and services has been researched and conducted and strategic directions of adjustment of Ukraine's foreign trade policy in terms of integration into the European trading space are outlined.

The problems that hinder the development of domestic exports of goods and services that we believe should be subdivided into three main blocks are identified: problems at the enterprise level (commodity competitiveness, personnel qualifications), problems related to the economic and administrative regulation (currency fluctuations rate, tax burden), problems of non-compliance of the legislative framework with international standards. It was also established that a number of factors, including imperfect legislation, military-political conflicts with the Russian Federation, insufficient development of small and medium enterprises, low competitiveness of domestic goods in the world market, fluctuations of exchange rates, occupation of the Donbas regions, and etc.

It is substantiated that Ukraine has inadequate substantive correction of the foreign policy that it is advisable to carry out in the strategic directions: to develop the state-owned industrial equipment within the framework of inter-agency specialization, which would be organically combined with the directions for structural transformation in Ukraine in the economy; to diversify the geographic structure of the foreign trade, to minimize the critical dependence on the individual states (markets); to ensure the balance of the operation and the import, trade and other payment balances of Ukraine; to increase efforts in the sectors of world economics, which are the most promising in the world market (electronics, energy, biotechnology, scientific and technical, engineering, corporate consulting services, inter-city tourism, etc.); to create competitive trans-national corporations, to pursue strategies of global marketing, technical realization of large inter-enterprise cooperative projects.

It is concluded that the strategic direction of the state regulation of the foreign economic sphere is the development of the expert-level subsidy of the enterprises. This direction involves a number of seizures: the optimization of the structure of the operation, the expansion of the assortment of services and services, the increase of the share of high tech production in the general market, the search for the new marketing markets. It is proved that the conceptual directions of strengthening of Ukraine's position on the world market are concentration on export of services, stimulation of development of the sector of high-tech services, development of transit potential of the country, development of export of tourist services and creation of an institutional environment for the development of the market of services. In order to maximize the benefits of participating in world-wide trade in services, a comprehensive program of development of this market in Ukraine with a reorientation to high-tech industries and state support of domestic producers, especially telecommunication, information, business and computer services, is needed.

Key words: export potential, commodity structure of export, geographic structure of export, international trade, foreign trade policy.

Е.В. Баула, Т.Н. Висина

Внешняя торговля Украины в условиях глобальных трансформаций

В статье рассмотрены современные проблемы внешнеторговой деятельности Украины в условиях евроинтеграционного процесса и сложных политико-экономических событий, в частности очерчены факторы торможения отечественного экспорта товаров и услуг. Определены стратегические направления корректировки внешнеторговой политики для успешного продвижения Украины на международные рынки в результате гибридной войны, аннексии АР Крым и незаконной оккупации Донбасса. Обоснованно направления первоочередные протекционистские меры по поддержке экспорта продукции украинских производителей в условиях глобальных трансформаций.

Ключевые слова: экспортный потенциал, товарная структура экспорта, географическая структура экспорта, международная торговля, внешнеторговая политика.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Міжнародна торгівля еволюційно була першою і тривалою основою сферою міжнародних економічних відносин. На даний час триває процес трансформації структури зовнішньої торгівлі України, що викликаний процесами євроінтеграції України та розривом торговельно-економічних відносин з РФ на тлі необхідності забезпечення загального експортного потенціалу країни в умовах глобальних трансформацій усіх сфер суспільного виробництва.

Аналіз останніх досліджень у яких започатковано вирішення проблеми. Міжнародна торгівля є формою діяльності, за допомогою якої країни розвивають спеціалізацію, підвищують продуктивність своїх ресурсів і в такий спосіб збільшують ефективність власного суспільного виробництва. Теоретико-методичні та організаційні аспекти щодо формування, функціонування й розвитку зовнішньої торгівлі вже тривалий час знаходяться в полі зору зарубіжних і вітчизняних дослідників-економістів: А. Сміт, Д. Рікардо, В. Леонтьєв, Б. Олін, Е. Хекшер,

Д. Хьюм, В. Далик, Н. Іксарова, С. Кучин, С. Кулицький, О. Носирев, А. Мазаракі, Т. Мельник, Ю. Панченко, Л. Янковська, О. Єлісеєнко та ін.

Цілі статті. Метою статті є дослідження та науковий аналіз ключових чинників гальмування вітчизняного експорту товарів і послуг та окреслення стратегічних напрямів коригування зовнішньоторговельної політики України в умовах інтеграції в європейський торговельний простір і загального глобалізаційного розвитку світового господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для окреслення стратегічних пріоритетів розвитку зовнішньої торгівлі України, необхідно перш за все звернути увагу на ті чинники, що прямо чи опосередковано негативно впливають на її розвиток.

Загалом проблеми, які гальмують розвиток вітчизняного експорту товарів і послуг, можна поділити на три основні блоки (рис.1).

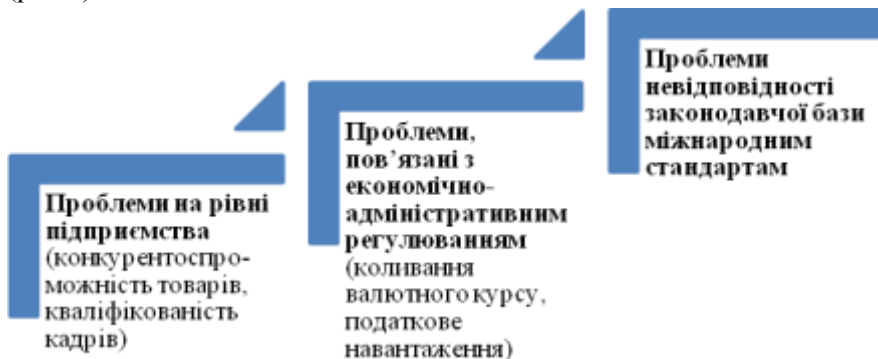

Рис. 1. Чинники гальмування вітчизняного експорту товарів і послуг

Джерело: побудовано за [1; 2, с. 16-18].

На даний час відбувається процес досить радикальної трансформації української зовнішньої торгівлі. Її сучасний етап розпочався ще у другій половині 2013 року, коли РФ, напередодні укладання «Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом», в односторонньому порядку запровадила запобіжні

обмеження на імпорт українських товарів. Хоча РФ стверджувала, що ніяких обмежень щодо імпорту українських товарів вона не запроваджувала.

Так, вже у 2014-2015 рр. гібридна війна Росії проти України і пряма військова агресія РФ в Криму і на Донбасі стали чи не найпотужнішим чинником трансформації українсько-російської торгівлі з часів розпаду СРСР. Односторонні обмеження з боку РФ на імпорт українських товарів, як і взаємні обмеження у сфері українсько - російського військово - технічного співробітництва, спонукали українські підприємства до пошуку нових ринків збуту, альтернативних російському, а також і джерел постачання цілого ряду товарів. Причому зазначені радикальні зрушення в українсько-російській торгівлі відбувалися на тлі економічних і соціально-політичних процесів глобального характеру [3, с. 52].

Серед внутрішніх причин трансформації зовнішньої торгівлі України можна виділити такі, як фактичне виключення – часткове або повне – з прямої участі в системі зовнішньої торгівлі цілих регіонів. Тут мова йде про анексований Крим та окуповані території Донецької та Луганської областей РФ (на Донбасі зосереджена більшість металургійних підприємств, які раніше забезпечували найбільшу частку експорту в товарній структурі, а тепер знаходяться під окупацією РФ) [1].

Також до чинників, що негативно вплинули на динаміку української зовнішньоторговельної діяльності, необхідно віднести загальне погіршення фінансово-економічного стану вітчизняних підприємств і скорочення реальних доходів населення у 2014 – 2016 рр. Причому, якщо погіршення фінансово-економічного стану вітчизняних підприємств більше впливало на їх експортні можливості, оскільки просування власних товарів і послуг на зовнішні ринки потребує відповідних витрат коштів, то скорочення реальних доходів населення негативно позначилося на його купівельній спроможності та призвело до зменшення обсягу імпорту багатьох видів товарів і послуг в Україні.

Вагомих змін зазнала географічна структура українського експорту під впливом політичних трансформацій. Насамперед це пов'язано з військово-політичним конфліктом Росії з Україною, що

головним чином вплинуло на зменшення експорту товарів та послуг до країн СНД, зокрема, Росії.

Отже, негативно на зовнішню торгівлю України значною мірою впливає ряд чинників, серед яких недосконале законодавство, військово-політичні конфлікти з РФ, недостатній розвиток малих і середніх підприємств, низька конкурентоспроможність вітчизняних товарів на світовому ринку, коливання валютних курсів, окупація регіонів Донбасу, де сконцентрована найбільша кількість стратегічно важливих для України підприємств і т.п. [1].

Для успішного просування України на міжнародні ринки необхідне суттєве коригування зовнішньоторговельної політики, яке доцільно здійснювати за стратегічними напрямками зображеними на рис. 2.

Стратегічні напрями коригування зовнішньоторговельної політики України

розвивати експортний потенціал держави в рамках міжнародної спеціалізації, яка б органічно поєднувалася з вигідними для України напрямками структурних трансформацій в економіці із дотриманням балансу між внутрішнім і зовнішнім попитом на українські товари й послуги

диверсифікувати географічну структуру зовнішньої торгівлі, мінімізувати критичну залежність від окремих держав (ринків), відповідно посилюючи економічну безпеку України

забезпечити збалансованість експорту та імпорту, торговельних і поточних платіжних балансів України

нарошувати зусилля в секторах світової економіки, які є найбільш перспективними на світовому ринку. Такими секторами є електроніка, енергетика, біотехнології, науково-технічні, інжинірингові, консалтингові послуги, міжнародний туризм і т.д.

створювати конкурентоспроможні транснаціональні корпорації, освоювати стратегії глобального маркетингу, технології реалізації великих міжнародних коопераційних проєктів

Рис. 2. Стратегічні напрями коригування зовнішньоторговельної політики України

Джерело: побудовано за [4, с. 84-85; 5, с. 8; 6, с. 46; 7; 8, с.24-25].

За увесь період незалежності України єдина обґрунтована програма соціально-економічного розвитку країни, яка б

сфокусувала увагу на пріоритетних напрямках міжнародного співробітництва, тим самим, стимулювала використання ринкових переваг вітчизняного виробництва, досі не розроблена. Це негативно впливає на розвиток міжнародних комерційних зв'язків вітчизняних підприємств, стирає межі між політичними й маркетинговими чинниками міжнародної співпраці.

Для прискорення процесу економічного самовизначення, застосування маркетингових інструментів і підходів, притаманних світовому ринку, необхідно вжити ряд заходів:

1. Визначитися з галузевими пріоритетами експортної діяльності і надавати дієву державну підтримку саме тим українським підприємствам, чиї товари мають експортний потенціал на світовому ринку.

2. Визначити конкретний перелік регіонів, які можуть претендувати на роль стратегічних партнерів України. Вітчизняні підприємства повинні зосередити свої експортні зусилля на найбільш перспективних географічних напрямках.

3. Підвищити рівень захисту інформації та прав вітчизняних виробників.

4. Удосконалити менеджмент і маркетингове забезпечення зовнішньоекономічної діяльності.

5. Розробити систему макро- і мікроекономічних показників і стандартів якості, що будуть стимулювати організацію та розвиток сучасного виробництва маркетингової діяльності.

Таким чином, після того, як Україна зможе виконати всі поставлені перед нею завдання та цілі, вона поступово займатиме гідне місце у світовому економічному просторі, показуючи себе не як «сировинний додаток» розвинутих країн, а як країна із самостійною сучасною економікою, яка ефективно використовує свій науково-технічний потенціал та набутий досвід управлінської, зокрема – маркетингової діяльності.

Стратегічним напрямом державного регулювання зовнішньоекономічної сфери є проведення експортоорієнтованої політики підприємств, який передбачає ряд заходів: оптимізацію структури експорту, розширення асортименту товарів та послуг, підвищення частки високотехнологічної продукції в загальному обсязі, пошук нових ринків збуту. Однак, з огляду на те, що

Україна є досить імпортозалежна (насамперед у сфері енергетичних ресурсів), досягнення зростання експорту без росту імпорту неможливе. А оскільки торговельні обмеження на імпорт практично вичерпали свої можливості, то основним напрямом скорочення імпорту повинно стати зменшення енергоємності ВВП за рахунок інтенсифікації впровадження ресурсозберігаючих технологій.

Першочергові протекціоністські заходи з підтримки експорту продукції українських товаровиробників доцільно реалізувати в напрямках зображених на рис. 3.

Рис. 3. Заходи з підтримки експорту продукції вітчизняних товаровиробників

Джерело: побудовано за [3, с. 56-58; 9, с. 62-63].

Державне регулювання зовнішньої торгівлі України повинно враховувати не тільки сучасні тенденції нерівномірності міжнародних інтеграційних процесів і посилення міжнародної конкуренції, а й властиві трансформаційній економіці особливості взаємозв'язку між економічним зростанням, лібералізацією зовнішньої торгівлі та інституалізацією зовнішньоторговельної політики. Вплив політики обмінного курсу на стан торговельного балансу держави на сучасному етапі досить обмежений.

Тому, спроби форсувати експорт підприємств за допомогою різкої девальвації національної валюти за умов несприятливих очікувань, високих політичних ризиків та інтенсивних потоків короткострокового капіталу можуть призвести до дестабілізації фінансової системи держави та зламу ринкових механізмів.

Розвиток зовнішньої торгівлі України та з її допомогою економіки країни в найближчій перспективі залежить від виваженої політики уряду щодо стимулювання власного виробництва, зниження кризових явищ, подолання безробіття, сприяння зміцненню національної валюти.

На сьогодні практично для всіх економік світу, незалежно від типу та стратегій їх економічного розвитку спостерігається спільна закономірність – зі зростанням рівня доходів на душу населення одночасно зростає частка сектору послуг у структурі ВВП та зменшуються частки секторів промисловості та сільського господарства. В той же час, повноцінний розвиток світового ринку послуг є неможливим без постійного вдосконалення регулювання торгівлі послугами, оскільки послуги як предмет такого регулювання є особливо динамічним елементом міжнародної торгівлі.

Універсальність сучасного глобального механізму регулювання світового ринку послуг полягає у прагненні ефективного поєднання регулювання світової торгівлі послугами на національному, двосторонньому та багатосторонньому рівні. Саме національні міри регулювання зовнішньої торгівлі вирізняються своєю різноманітністю, оскільки зумовлені прагненням лібералізації торгівлі у тих секторах, в яких національні експортери послуг характеризуються найвищим рівнем міжнародної конкурентоспроможності. В той же час, національні

регуляторні механізми покликані захистити більш слабкі галузі послуг від іноземної конкуренції.

Поряд з тим, варто відзначити, що використання національних обмежень певною мірою є перешкодою до формування глобального ринку послуг, особливо гострі протиріччя можуть виникати при зіткненні інтересів країн, що знаходяться на різних рівнях економічного розвитку.

Саме тому, питання участі України у формуванні сучасного механізму регулювання світового ринку послуг є надзвичайно актуальним, оскільки істотно може вплинути на можливість повноцінної реалізації національних конкурентних переваг та отримання додаткових вигод від лібералізації [8, с.23-24; 9, с. 66-67].

Висновки. Концептуальними напрямками зміцнення позицій України на світовому ринку послуг є диверсифікація експорту послуг, стимулювання розвитку сектору високотехнологічних послуг, розвиток транзитного потенціалу країни, розвиток експорту туристичних послуг і створення інституційного середовища розвитку ринку послуг. Одним з найважливіших завдань розвитку вітчизняної економіки на шляху інтеграції до світового господарства є посилення позицій України на світовому ринку послуг. Маючи необхідні передумови для постачання всіх видів послуг, актуальними постають питання зміцнення конкурентоспроможності національних компаній та вдосконалення структури експорту послуг на світовому ринку.

Отже, для досягнення максимальних вигід від участі в світовій торгівлі послугами необхідна комплексна програма розвитку даного ринку в Україні з переорієнтацією на наукомісткі галузі та державна підтримка вітчизняних виробників, особливо телекомунікаційних, інформаційних, ділових та комп'ютерних послуг. Крім того, важливими постають питання модернізації систем науки і освіти відповідно до нових вимог економіки і суспільства.

Під час реформування сфери послуг національної економіки слід враховувати зону природної конкурентоспроможності України – європейського статусу країни, надання транзитних послуг в галузі транспорту та зв'язку, розвиток туризму, забезпечення

комерційної діяльності нерезидентів на території України. Диверсифікація географії всіх видів українського експорту послуг вимагає більш активних дій у зміцненні своїх позицій на ринках європейських країн. В той же час, важливою є інтенсифікація торгівлі з країнами далекого зарубіжжя по високотехнологічних видам послуг, розвиток потенціалу у експорті транспортних та туристичних послуг.

1. Далик В.П. Зовнішня торгівля України: реалії та перспективи розвитку / В.П. Далик, Н.І. Дуляба // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/7_1_2016ua/31.pdf.
2. Іксарова Н.О. Зовнішня торгівля послугами у системі економічної безпеки держави: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / Н.О. Іксарова. – К., 2010. – 23 с.
3. Кулицький С. Питання трансформації української зовнішньої торгівлі на сучасному етапі [Електронний ресурс] / С. Кулицький // Україна: події, факти, коментарі. – 2015. – № 23. – С. 49–59. – Режим доступу : <http://nbuviap.gov.ua/images/ukraine/2015/ukr23.pdf>.
4. Носирев О.О. Зовнішня торгівля України з країнами ЄС: проблеми та напрями оптимізації / О.О. Носирев // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2011. – Вип. 18. – С. 81–88.
5. Мазаракі А.А. Сучасні тенденції та чинники розвитку зовнішньої торгівлі України [Текст] / А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник // Вісник КНТЕУ. – 2011. – № 2. – С. 5–11.
6. Мельник Т.М. Іллегалізація сфери зовнішньої торгівлі товарами в Україні [Текст] / Т.М. Мельник, Т.Л. Вишинська // Економічний часопис XXI ст. – 2014. – № 7-8(1). – С. 44–47.
7. Панченко Ю. Зовнішня торгівля регіонів: кілька тривожних сигналів для України // Європейська правда. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/09/9/7054154/>.
8. Туницька Ю. М. Проблеми розвитку зовнішньої торгівлі товарами в Україні [Електронний ресурс] / Ю. М. Туницька // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2015. – Випуск 2(12). Том 3. – С. 20–25. – Режим доступу: <http://journals.uran.ua/index.php/2225-6407/article/viewFile/95631/91207>.
9. Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин. Колективна монографія / О.В.Баула, Т.М. Вісіна, В.В. Вісин [та ін.] – Луцьк: Вежа Друк, 2017. – 312 с.

УДК 338.48

Баула О.В., к.е.н. доцент

Карпюк Т.М., ст. гр. МЕВм-61

Луцький національний технічний університет

Дефініція понять туристичного ринку та його інституційного забезпечення

У науковій статті досліджено підходи до визначення терміну «туристичний ринок», розглянуто особливості базових моделей розвитку туристичної галузі, обґрунтовано основні аспекти найоптимальнішої моделі туристичного ринку для України та запропоновано інституційно - функціональну модель функціонування національного туристичного ринку.

Ключові слова: туристичний ринок, індустрія туризму, відпочинок, оздоровлення, послуга, туристичний продукт, споживач, турист.

О. Baula, Т. Karpyuk

Definition of the concepts of the tourist market and its institutional support

The article analyzes approaches to the definition of the term "tourist market". It is grounded that it is expedient to put the needs of consumers of tourist services, namely, those related to rest, recreation, recreation, meaningful leisure activities or for the purpose of religious or scientific and business character, to be the basis of this term.

Features of the basic models of development of the tourist industry: "Market, American" - the absence of a central state tourist administration, all issues are solved on the ground based on the principles of market "self-organization"; "Tourism - the main source of budget revenues" - implies the need for a functioning authoritative state institution - the regulator; "European" - is that the issues of development of tourism activity of the country are solved at the level of a multidisciplinary ministry (most often with an economic orientation); "Combined" - involves the creation of a ministry, whose competence is not only the tourism industry, but also adjacent and complementary directions.

The main aspects of the most optimal model of the tourist market for Ukraine are substantiated and the institutional and functional model of functioning of the national tourist market is proposed. It is proved that the formation of a national tourism market model should take into account the existence of clearly defined legal boundaries for the tourism industry institutions as well as the detailed regulation of their activities; availability of such a tourism market infrastructure that would correspond to the level of market economy development in the country, ownership structure; prospects for the formation of an integrated tourism market system; the presence of special regulatory authorities for the tourist services market.

It is proved that the strategic mechanism of the development of the organized tourism market of Ukraine should be its integration into a single world tourist space through the development of a strategic tourism development program; creation of a national tourist product and the creation of a network of tourist offices abroad for the effective promotion of this product; outline of the most promising types of tourism; bringing the regulatory framework of the tourism industry in line with international standards, etc.

Key words: tourism market, tourism industry, rest, health improvement, service, tourist product, consumer, tourist.

Е.В. Баула, Т.М. Карпюк

Дефиниция понятий туристического рынка и его институционального обеспечения

В научной статье исследованы подходы к определению термина «туристический рынок», рассмотрены особенности базовых моделей развития туристической отрасли, обоснованы основные аспекты оптимальной модели туристического рынка для Украины и предложены институционально - функциональная модель функционирования национального туристического рынка.

Ключевые слова: туристический рынок, индустрия туризма, отдых, оздоровление, услуга, туристический продукт, потребитель, турист.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Розвиток ринку міжнародних послуг загалом і туристичних зокрема є одним із проявів глобалізації. Як доводить практика, сфера послуг є однією з найважливіших і швидкозростаючих складових світової економіки, чільне місце в якій займає туристичний ринок. Поступово подорожі та відпочинок стають невід'ємною частиною життя населення всіх континентів і, як наслідок, у структурі витрат середньостатистичної сім'ї в цивілізованих країнах, витрати на туристичні послуги – це четверта стаття після витрат на харчування, одяг та обслуговування автомобіля [4, с. 99; 12].

Одним з чинників зростання об'ємів світового туристичного ринку також є його видова диверсифікація, обумовлена розвитком нових видів туризму. Саме тому, одним із сучасних завдань туристичного ринку є задоволення потреб і організація комфортного та якісного виконання вимог туриста, раціональне використання туристичних ресурсів та отримання максимального

доходу. Тому дослідження основ формування ефективного туристичного ринку, а саме базових моделей розвитку туристичної галузі та інституційно - функціональної моделі функціонування національного туристичного ринку, дасть змогу окреслити напрями підвищення його ефективності зважаючи на прагнення України до інтеграції у єдине світове господарське середовище.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Теоретичні аспекти дослідження туристичного ринку та індустрії туризму знайшли відображення у працях таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як: Алейникова Г. [1], Балабанов І. [2], Бартошук О. [3], Гук Н. [4], Корсак Р. [5], Левицька Є. [6], Любіцева О. [7], Лютак О. [8], Божидарнік Т. [9], Парфіненко А. [10], Темний Ю. [11] та багатьох інших. Однак, окремі інституційні аспекти моделі національного туристичного ринку розглянуті недостатньо. Відсутність стійких тенденцій розвитку економіки України зумовлює зосередження уваги у цьому дослідженні на проблемах вибору оптимальної моделі для вітчизняного ринку туристичних послуг. Об'єктивна доцільність подальшого дослідження цих проблем пов'язана з потребою формування інвестиційного потенціалу України з врахуванням досвіду світових господарських систем.

Цілі статті. Метою дослідження є: визначити дефініцію понять туристичного ринку та проаналізувати базові моделі щодо його функціонування; узагальнити риси даного ринку; сформувати інституційно - функціональну модель функціонування національного туристичного ринку, а також запропонувати альтернативні напрями підвищення його ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В сучасних глобалізаційно-інтеграційних умовах господарювання сміливо можна стверджувати те, що туризм належить до стратегічних галузей національної економіки та високо інвестиційно привабливих видів економічної діяльності. Зважаючи на важливість та масштабність туристичного ринку у світі, для подальшого сталого його розвитку необхідне формування цілісної моделі його функціонування та управління.

Для побудови функціональної моделі туристичного ринку варто розглянути існуючі підходи у літературі щодо визначення змісту даної економічної категорії (табл.1).

Таблиця 1

Підходи до визначень терміну «туристичний ринок»

Автор	Зміст туристичного ринку
Балабанов І. [2, с.62].	Це сфера реалізації туристичного продукту та економічних відносин, які виникають між його покупцями та продавцями.
Левицька Є. [6, с.61]	Це суспільно-економічне явище, що об'єднує попит і пропозицію для забезпечення процесу купівлі-продажу турпродукту у даний час та у даному місці.
Алейникова Г. [1, с.117-118]	Це економічні відносини між виробниками і споживачами турпродукту на туристичному ринку, що полягають у процесі перетворення туристично-екскурсійних послуг в гроші, і назад – перетворення грошей у туристично-екскурсійні послуги.
Темний Ю. [11, с.72-73]	Це сукупність конкретних економічних відносин і зв'язків між туристами (покупцями) і тураоператорами (продавцями), а також турагентами (торговими посередниками) та їх контрагентами з приводу руху туристичних продуктів і грошей, що відбиває економічні інтереси суб'єктів ринкових відносин.
Любіцева О. [7, с. 58]	Це система багатоаспектна, поліструктурна, поліморфна та багаторівнева, що функціонує за законом врівноваження попиту і пропозиції, який відтворює об'єктивно обумовлену необхідність відповідності в часі і просторі вартісних та натурально-речових форм платоспроможного попиту і товарної пропозиції, і діє на основі коливань виробництва та споживання турпродукту.

Кожне із розглянутих визначень, в тій чи іншій мірі, відображає основний, на думку автора, зміст туристичного ринку. На нашу думку, доцільно в основу даного терміну покласти потреби споживачів туристичних послуг, а саме пов'язаних з відпочинком, оздоровленням, рекреацією, змістовним проведенням дозвілля чи з метою релігійного або ж науково-ділового характеру.

У міжнародній практиці виділяють чотири моделі розвитку туристичної галузі:

— перша – «Ринкова, американська» – передбачає відсутність центральної державної туристської адміністрації, всі

питання вирішуються на місцях на основі принципів ринкової «самоорганізації». Дана модель в найбільш досконалому вигляді функціонує у США. Однак, ефективною вона буде лише за умови, що туризм не розглядається як стратегічно важливий сектор економічної системи країни, або ж коли суб'єкти індустрії туризму настільки самодостатні, що здатні вирішувати всі свої проблеми без регулюючого впливу держави [3];

— друга – «Туризм – основне джерело надходжень до бюджету» – передбачає необхідність наявності дієвого авторитетного державного інституту – регулятора. Дана модель властива багатьом країнам, що розвиваються, країнам з трансформаційною економікою, а також тим країнам, що вважають за потрібне постійно підтримувати імідж туристично привабливої країни (Ізраїль, Єгипет, Індія, Куба, Мальта, Марокко, Мексика, Нова Зеландія, Малайзія, Кенія, Оман, Камбоджа, ПАР, Домініканська Республіка, Хорватія) [3];

— третя – «Європейська» – полягає в тому, що питання розвитку туристської діяльності країни вирішуються на рівні багатогалузевого міністерства (найчастіше з економічною спрямованістю). Притаманна дана модель для Швейцарії, Німеччини, Франції, Австрії, Великобританії, Італії, Іспанії, Швеції, Чехії, Угорщини тощо. Дана модель передбачає узгодження інтересів держави та приватного бізнесового середовища, функціонування і інших інститутів – регуляторів, що підпорядковуються адміністративному органу або ж є незалежними [3; 5, с. 83-84];

— четверта – «Комбінована» – передбачає створення міністерства, в компетенції якого є не лише індустрія туризму, але й суміжні та доповнюючі сфери суспільного виробництва (Туреччина, Греція, Польща, Туніс, Індонезія, Болгарія) [3].

Вітчизняні фахівці пропонують різні підходи до визначення моделі українського туристичного ринку. Відсутня єдина думка й у іноземних інвесторів, які пропонують концептуальні засади моделей, запроваджених у їхніх країнах. Головне розмежування стосується рівня централізації ринку [8, с. 128-130; 9, с. 184-186]. На практиці у більшості країн наразі має місце еkleктичне

поєднання елементів різних систем, а заходи, що реалізуються, є, в переважній більшості випадків, не лише концептуально неузгоджені між собою, але й часто базуються на протилежних принципах. Питання щодо оптимальності тієї чи іншої моделі ринку – централізованої чи децентралізованої – є дискусійним. Загалом, чим вищим є ступінь консолідації ринку, тим вищою є ефективність національної торгівельної системи.

Формуючи національну модель туристичного ринку слід враховувати наявність чітко окреслених правових меж для інститутів індустрії туризму, а також детальної регламентації їх діяльності; наявність такої інфраструктури туристичного ринку, яка б відповідала рівню розвитку ринкової економіки в країні, структурі власності; перспективи формування цілісної системи туристичного ринку; наявність спеціальних органів регулювання ринку туристичних послуг. На нашу думку, в Україні пріоритетною стає європейська модель. Такий стан речей відповідає сучасним потребам покупців та продавців турпродукту, а також потенційним можливостям даної сфери.

Інституційні чинники є одними з основних детермінант, що визначають рівень ефективності туристичного ринку України на сучасному трансформаційному етапі функціонування національної економічної системи. Тому пропонуємо абстрактно-теоретичну модель туристичного ринку з точки зору його інституційного забезпечення (рис.1).

Для повного та ефективного функціонування туристичного ринку повинен існувати регулюючий державний орган туристичної галузі, яким в Україні являється держава та туристичні організації.

На сьогоднішній день туристичний ринок розвивається досить стрімко, стабільність на такому ринку залежить, в першу чергу, від потреб та уподобань туристів. І тому вся туристична галузь включає безліч взаємопов'язаних та взаємодовнюючих елементів, таких як: транспортні послуги, послуги зв'язку, страхування, місця харчування та проживання туристів, об'єктів пізнавального, ділового, оздоровчого, спортивного та

розважального призначення, сфера з надання додаткових послуг (перукарня, сауна, басейн і т.п.), і все це урізноманітнює та покращує подорож туриста.

Досвід країн, які характеризуються високопродуктивною туристичною сферою, свідчить, що лише окрема структура – національна туристична адміністрація – може ефективно здійснювати державну політику у сфері туризму [3, с. 67].

Висновки. Для ефективного функціонування національного туристичного ринку необхідне цільове державне фінансування даної сфери. Крім цього, для того щоб підвищити ефективність національної моделі вітчизняного ринку туристичних послуг слід, на нашу думку, скористатися світовим досвідом інтеграції організаторів торгівлі як на національному, так і на міжнародному рівнях. Тому стратегічним механізмом розвитку організованого туристичного ринку України повинна бути інтеграція його в єдиний світовий туристичний простір через розробку стратегічної програми розвитку туризму; створення національного туристичного продукту та мережі туристичних представництв за кордоном для ефективної пропаганди цього продукту; окреслення найбільш перспективних видів туризму; приведення нормативно-правової бази туристичної індустрії у відповідність з міжнародними стандартами тощо.

1. Алейникова Г.М. Организация и управление турбизнесом. – Донецк: ДИТБ, 2002. – 184 с.
2. Балабанов И.Т., Балабанов А.И. Экономика туризма. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 176 с.
3. Бартошук О.В. Моделі розвитку індустрії туризму (зарубіжний досвід) / О.В. Бартошук // Держава і регіони. Серія: Економіка та підприємництво. - 2011. - №2. - С.62-68. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/bartoshuk.htm
4. Гук Н. А. Міжнародний туризм в Україні: реалії та перспективи / Н.А. Гук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». – 2016. – Випуск 7. Частина 1. – С. 99 – 102.
5. Корсак Р. Інституційна організація туризму у ЄС: практика застосування в Україні / Р. Корсак // Східноєвропейський історичний вісник. - 2017. - Вип. 2. – С. 82 – 86.

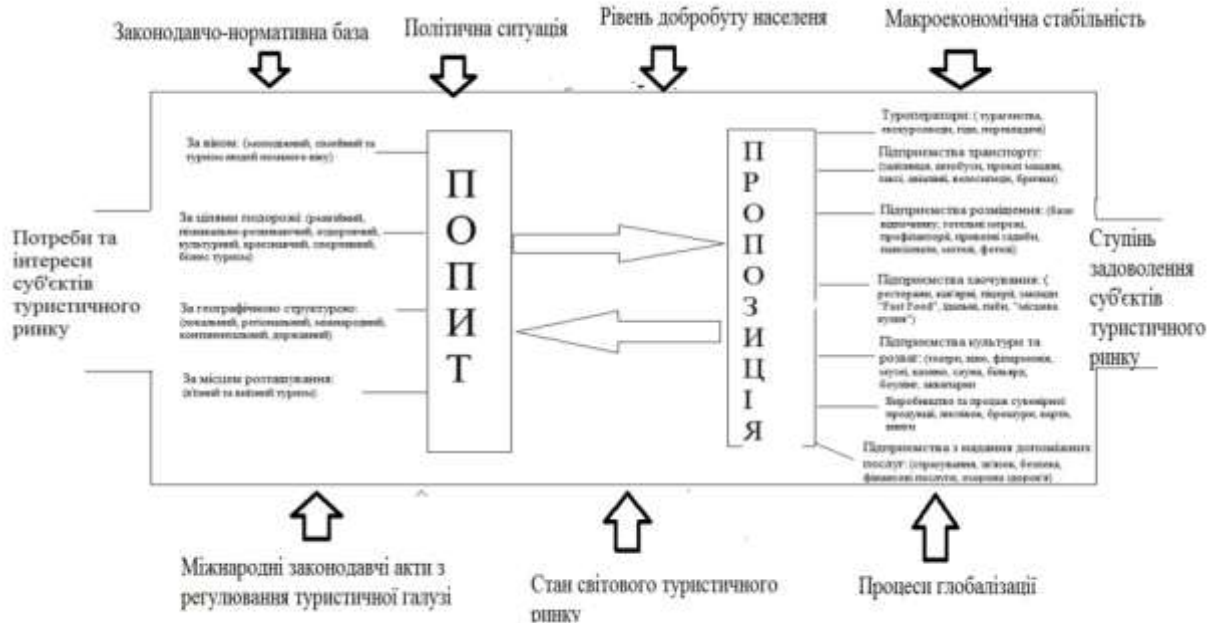

Рис. 1. Інституційно - функціональна модель функціонування національного туристичного ринку
Джерело: власна розробка авторів

6. Левицкая Є.В. Организация предпринимательства в туризме. – Донецк: ДИТБ, 2000. – 306 с.
7. Любцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). – К.: Альтерпрес, 2002. – 436 с.
8. Лютак О.М. Інституційне забезпечення міжнародної туристичної діяльності в умовах глобалізації: монографія / О. М. Лютак. – Луцьк : Вежа-Друк, 2016. - 428 с.
9. Міжнародний туризм [текст] : навч. посіб. / Т.В. Божидарнік, Н. В. Божидарнік, Л. В. Савош [та ін.] - К. : «Центр учбової літератури», 2012. – 312с.
10. Парфіненко А. Міжнародний туризм в Україні: геополітичні аспекти глобального явища / А. Парфіненко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2015. – Вип. 126. – Ч. 1. – С. 12–23.
11. Темний Ю.В. Введение в экономику туризма. – М.: Советский спорт, 2001. – 184 с.
12. UNWTO Tourism Highlights (2017). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419029>.

УДК 620.9(477)

Божидарнік Т.В., д.е.н., професор

Лютак О.М., к.е.н. доцент

Ткачук В.В., к.т.н. доцент

Луцький національний технічний університет

Альтернативна енергетика: міжнародний та вітчизняний досвід

У статті висвітлено проблеми розвитку ринку альтернативних джерел енергії в Україні, окреслено значні здобутки німецького енергетичного повороту. Встановлено, що енергетична стратегія України визначає такі перспективні напрямки розвитку альтернативних та відновлювальних джерел енергії: біоенергетика, видобуток та утилізація шахтного метану, використання вторинних енергетичних ресурсів, вітрової і сонячної енергії, теплової енергії доквілля, освоєння економічно доцільного гідропотенціалу малих річок України. Для вироблення і втілення в життя національної стратегії розвитку альтернативної енергетики в Україні є все: сировина, досвід, технічні і технологічні напрацювання, підготовка відповідних кваліфікованих кадрів. Проблема залишається через відсутність ефективної державної підтримки, що дозволить повернути так необхідні енергетиці інвестиції. Потрібна програма, яка б на державному рівні координувала участь всіх зацікавлених сторін: окремих громадян, бізнес структури, урядові установи, наукові, промислові та громадські організації, але була не декларативним документом, а життєздатним реальним проектом.

Ключові слова: енергоефективність, альтернативна енергетика, відновлювальні джерела, державне регулювання.

Bozhydarnik T.V., Liutak O.M.

Alternative energy: international and national experience

The article deals with the problems of the development of the market for alternative energy sources in Ukraine, outlining the significant achievements of the German energy revolution. It is established that the energy strategy of Ukraine determines such promising directions of development of alternative and renewable energy sources: bioenergy, mining and utilization of coal mine methane, use of secondary energy resources, wind and solar energy, thermal energy of the environment, development of economically feasible hydropotential of small rivers of Ukraine. To develop and implement the national strategy for the development of alternative energy in Ukraine there is everything: raw materials, experience, technical and technological developments, training of appropriate qualified personnel. The problem remains because of the lack of effective state support that will allow investment of so much energy to be attracted. There is a program that would coordinate the participation of all stakeholders at the state level: individual citizens, business structures, government agencies, scientific, industrial and community organizations, but was not a declarative document, but a viable, realistic project.

Key words: energy efficiency, alternative energy, renewable sources, state regulation.

Божидарник Т.В., Лютак Е.Н.

Альтернативная энергетика: международный и отечественный опыт

В статье освещены проблемы развития рынка альтернативных источников энергии в Украине, определены значительные достижения немецкого энергетического поворота. Установлено, что энергетическая стратегия Украины определяет такие перспективные направления развития альтернативных и возобновляемых источников энергии: биоэнергетика, добыча и утилизация шахтного метана, использование вторичных энергетических ресурсов, ветровой и солнечной энергии, тепловой энергии окружающей среды, освоение экономически целесообразного гидропотенциала малых рек Украины. Для выработки и претворения в жизнь национальной стратегии развития альтернативной энергетике в Украине есть все: сырье, опыт, технические и технологические наработки, подготовка соответствующих квалифицированных кадров. Проблема остается за отсутствия эффективной государственной поддержки, что позволит привлечь так необходимые энергетике инвестиции. Нужна программа, которая на государственном уровне координировала участие всех заинтересованных сторон: отдельных граждан, бизнес структуры, правительственные учреждения, научные, промышленные и общественные организации, но было не декларативным документом, а жизнеспособным реальным проектом.

Ключевые слова: энергоэффективность, альтернативная энергетика, возобновляемые источники, государственное регулирование.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Енергозалежність України сьогодні є надзвичайно загрозовою і небезпечною. Монополізація структури виробництва та реалізації нафтопродуктів спричинила негативні наслідки як для споживачів, так і для виробників, оскільки це пов'язано із формуванням монополюсно високих цін на зазначену продукцію. До того ж екологічна шкода від викидів автомобілів, що працюють на бензині та дизельному паливі, стає дедалі відчутнішою. Тому використання альтернативних палив із кожним днем набуває особливої актуальності. Зокрема йдеться про виробництво енергоносіїв біологічного походження, або біопалив: біодизеля, біоетанолу, біогазу. Ринок біопалив в Україні лише починає формуватися. Величезною проблемою є й те, що більша половина сировини, з якої можна було б виготовляти біологічне паливо, постачається у країни Європи, а не використовується для власних потреб, хоч для цього в Україні є відповідний законодавчий, науковий і технічний потенціал.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Підвищення енергоефективності, збільшення обсягів виробництва та споживання альтернативних джерел енергії є на сьогодні пріоритетом для усього світу, а в умовах енергозалежності України, надзвичайно актуальною проблемою для нашої країни.

Тому дана проблематика висвітлюється у працях багатьох вчених як закордонних, так і вітчизняних. Зокрема, у працях закордонних вчених: Х. Нойредіні (Neouredini H., 1992), Б. Теох (Teoh B., 1992), Л. Девіс Клементс (Davis Clements L., 1992) [1] та відомих вітчизняних науковців, таких як В. Семенов [2], В. Гайдаш, Б. Кочірко, Р. Цуркан, В. Сінько, В. Марченко, Г. Бурлака, С. Бойченко [3, 4], які досліджували технологію виготовлення, споживні властивості біопалив, роботу двигунів внутрішнього згоряння при їх використанні. Проблемами формування ринку біоенергетичних ресурсів та його сегмента – біопалива – займаються багато науковців, а саме: І. Кириленко, В. Дем'янчук [5], В. Ткачук [6], Л. Гойсюк [7], Н. Мельник [8], Г. Калетнік та ін. Особливості вирощування енергетичної верби та її використання

займаються такі українські науковці: Я. Фучило, В. Сінченко, М. Гументик [9].

Проте в Україні ця проблема залишається не вирішеною, незважаючи на те, що пріоритети розвитку сектору відновлюваної енергетики в Україні прямо передбачені „Національним планом дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року” та „Енергетичною стратегією на період до 2030 року”, Законом України про ратифікацію Кліматичної Паризької угоди. Так, вищезгаданим Нацпланом дій встановлено збільшення частки відновлюваних джерел енергії у загальному балансі встановлених потужностей до рівня майже 11% до 2020 року. Це демонструє значне відставання розвитку галузі від запланованих показників [9].

Цілі статті. Метою статті є вивчення досвіду Німеччини у питаннях альтернативної енергетики та аналіз проблем їх розвитку в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Вивчення досвіду Німеччини у цій галузі є пріоритетним, адже ця країна рік за роком впевнено досягає лідерських позицій у ЄС у сфері відновлювальної енергетики. Німеччина є п'ятим за величиною в світі споживачем енергії. У 2002 році Німеччина була найбільшим у Європі споживачем електрики (512,9 терават-годин). Урядова політика спрямована на збереження невідновлюваних джерел і використання енергії з поновлюваних джерел, таких як сонячна енергія, енергія вітру, біомаса, гідроенергетика і геотермальна енергія. Також розвиваються енергозберігаючі технології. Уряд Німеччини планує, що до 2050 року половина потреби в електроенергії буде покриватися за рахунок енергії з поновлюваних джерел. У 2000 році уряд і німецька атомна промисловість оголосили про виведення з експлуатації всіх атомних електростанцій до 2021 року. Проте у 2010 році уряд відмовився від планів попереднього кабінету і вирішив продовжити роботу АЕС до 2030-х років.

Паливно-енергетична промисловість країни раніше спиралася на кам'яне вугілля, а тепер орієнтується на імпорتنу нафту. На території Німеччини багато нафто– й газопроводів.

Виробництво електроенергії здійснюється на ТЕС і АЕС, причому основу електроенергетики складають ТЕС. На частку АЕС припадає 11% виробленої електроенергії.

Німеччина, яка є успішною індустріальною країною, налаштована перейти від ядерної та викопної енергії до відновлювальних джерел енергії (ВДЕ) та енергоефективності. Такий впевнений та енергійний настрій базується на досвіді двох останніх десятиліть, протягом яких відновлювальна енергетика дуже швидко розвивалась, стала надійнішою і набагато дешевшою, ніж очікувалось. Частка відновлювальної електроенергії в Німеччині зростає з 6 до 25% всього за 10 років. В сонячні і вітряні дні сонячні панелі та вітрові турбіни забезпечують до половини споживаної електроенергії (рис. 1) [10].

Рис. 1. Частка споживання енергії з альтернативних джерел енергії в Німеччині

Завдяки енергетичному повороту Німеччина планує не тільки зберегти свою промислову базу, але і підготувати її до більшого зеленого майбутнього. Кліматична та енергетична стратегії Німеччини передбачають створення сильної виробничої бази в країні. З одного боку, заохочується підвищення енергоефективності в промисловості. З іншого боку, промисловість отримує переваги у вигляді виключень (деякі з них, напевно, дуже щедрі) з правил. В 2012 році завдяки вітровій та сонячній енергії ціни на оптовому енергоринку знизилися більше ніж на 10%, що стало вигідним для

енергомістких виробництв (сталеливарного, цементного). Зростання споживання відновлювальних джерел енергії можна прослідкувати з рисунка 2.

Попит на сонячні панелі, вітротурбіни, станції із спалювання біомаси, акумулятори і системи акумуляції, «розумне» мережеве обладнання і енергоефективні технології буде зростати. Німеччина хоче отримати переваги лідера і розвивати цінні технології з маркуванням «зроблено в Німеччині». Увага до відновлювальної енергії є частиною далекозорого підходу до бізнес-інвестицій. Коли світ повернеться лицем до ВДЕ, німецькі компанії опиняться у вигідному положенні для передачі високих технологій, навичок і послуг на ринки інших країн.

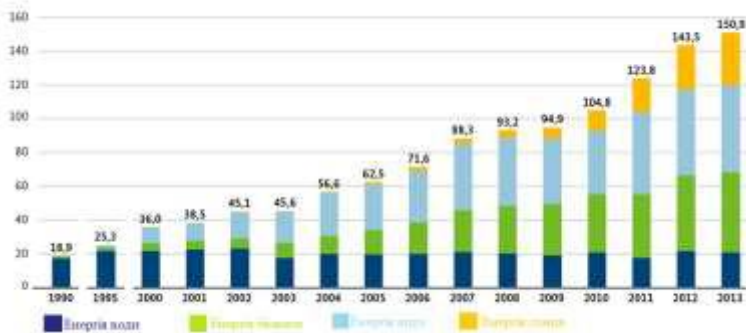

Рис.2. Використання альтернативних джерел енергії в Німеччині[тВт/год][9]

Німеччина наочно демонструє, що боротьба із глобальним потеплінням і відмова від ядерної енергії – це вкрай необхідно і надзвичайно важливо. Німецький енергетичний поворот – це назавжди. Малоймовірно, щоб Німеччина змінила свій курс. Завершення ядерної енергетики почалося давно. Спочатку компанії «великої четвірки» (E.On, RWE, Vattenfall, EnBW) вперто боролися за свої інтереси, відтягуючи перехід на відновлювальну енергію. Але потім E.On і RWE публічно заявили про припинення своєї участі в будівництві атомних станцій у світі, а EnBW навряд чи стане підтримувати ядерну енергетику, адже вона належить

федеральній землі Баден-Вюртемберг, де керує зелений губернатор. Промисловий гігант Siemens також відійшов від ядерних планів в міжнародному контексті і зосереджується на вітро- та гідроенергетиці. Громадськість рішуче підтримує розширення відновлювальної енергетики, навіть з врахуванням підвищення ціни енергії для індивідуального споживача [9].

Що стосується України, то, по-перше, наразі у вітчизняному ПЕК накопичилася ціла низка як системних, так і ситуативних негативних явищ та тенденцій. Оскільки наша держава прагне побудувати нову соціально-економічну модель, засновану на принципах «сталого розвитку», альтернативна енергетика не може не бути її частиною. По-друге, Україна володіє значним потенціалом відновлюваних джерел енергії в таких її провідних вимірах як вітряна, сонячна та енергія біомаси й відходів. При цьому, більшість тез щодо неможливості розвитку, принаймні, цих видів «зеленої енергії» на українському терені видаються недостатньо обґрунтованими. Підтвердженням цього є те, що дані види енергетики активно розвиваються в країнах, що мають значно нижчий потенціал, ніж Україна, приміром, в Німеччині, Швеції, Норвегії та інших. Відтак, взяти до уваги в даному вимірі можна лише об'єктивні економічні та інвестиційні умови, в яких наразі перебуває наша держава. Водночас, це не означає, що слід відмовитися як від поліпшення зазначених умов, так і від розвитку альтернативної енергетики в цілому. По-третє, розвиток альтернативної енергетики як, в цілому, й будь-яка нова справа, не є безпроблемним явищем. Окрім вже вказаних господарських факторів, до провідних моментів, над якими слід працювати для успішного прогресу в цій галузі, віднесемо підвищення ефективності енергоспоживання та державного управління в енергетиці в цілому. Водночас, критичну важливість тут складає розвиток екологічної свідомості населення, адже навіть низка малих кроків, до яких може вдатися кожне домогосподарство, суттєво спроможна покращити ситуацію у вітчизняному ПЕК та енергобалансі. Це ж сприятиме скороченню залежності від викопного палива та, особливо, від його імпорту. Відтак, екологічна свідомість населення – це не лише проблема, а й один з «ключів» до «зеленого рішення». По-четверте, в якості неодмінних

частин «зеленого рішення» визначимо енергоаудит й обрахунок енергобалансу, імплементація європейського екологічного законодавства та розвиток «зеленої» інфраструктури включно з системами роздільного збирання сміття й волонтерськими мережами. Вдала комбінація даних факторів дозволить з розумом використати потенціал України в альтернативній енергетиці, служитиме на користь українській громаді та сприятиме підвищенню престижу нашої держави за кордоном.

Формування ринку біопалив в Україні буде прискорюватися за таких умов:

- гармонізація національного законодавства щодо розвитку біопалив із законодавством ЄС;

- реалізація розробленої стратегії розвитку ринку біопалив України;

- визначення оптимального варіанта виготовлення біопалив з урахуванням територіального та сировинного факторів;

- упровадження програм і просування використання біопалив на транспорті;

- введення фінансових стимулів та інвестиційно-інноваційної підтримки у сфері виробництва біопалив;

- виробництво біодизельного палива для власних потреб у сільському господарстві;

- запровадження податкових пільг у разі виробництва біопалива для власних потреб;

- споживання частини вироблених біопалив в Україні [11].

Висновки. Активізувати розвиток альтернативних видів палив як в Україні, так і в інших державах можна шляхом запровадження пільгового кредитування відповідних програм та проєктів, а також гнучкішої податкової системи. Необхідно розробляти власні технічні новації, щоб Україна була постачальником не тільки сировини, зокрема ріпаку, а й продуктів її переробки, що дасть змогу зменшити енергозалежність нашої держави від інших країн. Адже подальший розвиток відновлюваної енергетики забезпечить:

- підвищення рівня енергетичної безпеки України шляхом диверсифікації і деполітизації постачання енергоресурсів;

- зменшення навантаження на довкілля;
- підвищення екологічної свідомості українських громадян, адже «зелена» енергетика – це не лише покращення навколишнього середовища, а збереження людського здоров'я та продовження життя на Землі.

Для реалізації прискореного розвитку відновлюваної енергетики в Україні необхідно забезпечити державну підтримку даної галузі шляхом розробки і затвердження доповнення до «Енергетичної стратегії України на період до 2030 року» в частині розвитку відновлюваної енергетики; розробки і затвердження регіональних програм розвитку відновлюваної енергетики; створення ефективної бази фундаментальних і прикладних наукових досліджень та створення проектно-конструкторської бази для розробки і впровадження нової техніки та технологій відновлюваної енергетики; будівництво промислових заводів з виробництва біопалив, зокрема біодизельного палива, біогазу, біоетанолу тощо; удосконалення законодавчо-правової та нормативно-технічної бази відновлюваної енергетики.

1. Neoureddini H., Teoh B.C., Davis Clements L. Viscosities of Vegetable Oils and Fatty Acids / H. Neoureddini, B.C. Teoh, L. Davis Clements // Journal of the American Oil Chemists' Society. – 1992. - Vol, 69. - № 12. – Р. 189-191.
2. Семенов В.Г. Гармонізація національного стандарту на біодизельне паливо до європейського та американського стандартів / В.Г. Семенов // Матеріали І Міжнародної науково-технічної конференції «Проблеми хімотології» / 15 – 19 травня 2006 р. — К.: Книжкове вид-во НАУ, 2006. — С. 119—121.
3. Бойченко С.В., Иванов С.В., Бурлака В.Г. Моторные топлива и масла для современной техники : монография / С.В. Бойченко, С.В. Иванов, В.Г. Бурлака. – К.: НАУ, 2005. – 216 с.
4. Марченко В., Сінько В. Ефективність та доцільність використання біодизельного палива в Україні / В. Марченко, В. Сінько // Пропозиція. – 2005. - № 10. – С. 36-39.
5. Кириленко І.Г. Формування ринку українського біопалива: передумови, перспективи, стратегія / І.Г. Кириленко, В.В. Дем'янчук, Б.В. Андрущенко // Економіка АПК. – 2010. - № 4. – С. 62.
6. Ткачук В.В. Товарознавчий аспект виробництва та споживання біодизельного палива : монографія / В.В. Ткачук. – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2011. – 137 с.
7. Гойсюк Л.В. Економічна ефективність виробництва сировини для переробки на біопаливо / Л.В. Гойсюк // Економіка АПК. – 2010. - № 6. – С. 46.
8. Мельник Н.В. Про використання первинних джерел енергії / Н.В. Мельник // Економіка АПК. – 2010. - № 1. – С. 152.

9. Фучило Я.Д. Особливості вирощування енергетичної верби / Я.Д. Фучило, В.М. Сінченко, М.Я. Гументик // Біоенергетика . - № 1. – 2016. – С. 11-13.
10. Ткачук В.В. «Зелена енергетика»: досвід Німеччини та українські реалії / В.В. Ткачук, О.Ю. Речун, О.А. Прядко // Товарознавчий вісник. Збірник наукових праць. Випуск 10. – 2017. – С.153-162.
11. Божидарнік Т.В., Ткачук В.В., Речун О.Ю. Проблеми і перспективи формування і розвитку ринку біопалив в Україні // Економічний часопис – XXI. – 2014. – с. 45-48

УДК 94:334.732.2(477.8)

Вісин В.В., д.і.н. доцент

Вісина Т.М., к.і.н. доцент

Луцький національний технічний університет

Ліщук В.І., к.е.н. доцент

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Кооперативна ідеологія в Західній Україні в 20–30-х роках ХХ ст.

У статті висвітлено поширення кооперативних ідей в Західній Україні в 20–30-х роках ХХ ст. З'ясовано ідеологію західноукраїнської кооперативної думки; показано синтез кооперативних ідей в умовах польської державної приналежності; розкрито ідеологію теоретиків і практиків української кооперації.

Ключові слова: кооперація, кооперативний рух, кооперативна ідеологія, Західна Україна, Волинь.

Visyn V., Visyna T., Lishchuk V.

Cooperative ideology in Western Ukraine in the 20-30th years of the XX century

The article covers the distribution of cooperative ideas in Western Ukraine in the 20–30th years of the XX century. The basic ideas and principles of the cooperative movement of Western Ukraine were formed even before the First World War. They became the basis for the revival of cooperation in the postwar period. Western Ukrainian cooperators in the early 1920s studied the experience of cooperation between different countries, analyzed various economic theories, tried to create a theoretical basis, to define the strategy and tactics of cooperative construction, to formulate practical recommendations for different types of co-operation. Theoreticians and practitioners of the cooperation of the interwar period were: K. Kobersky, Ye. Khraplyvy, Yu Pavlikovsky, O. Lutsky and others.

K. Kobersky advocated the idea of cooperation. In 1928 he published the «Cooperative Primer». In 1928–1934 he worked as the editor of the «Cooperative Republic». Kobersky studied and analyzed the works of the theorists of the cooperative movement. In 1934 he published a book «Ideology of Cooperation». K. Kobersky considered cooperation as a means of improving the economic and political life of Ukrainians. The basic principles of cooperation: voluntariness, independence, competition. K. Kobersky offered the creation of many cooperatives in Lviv.

The ideologue of cooperation in Western Ukraine was Yu. Pavlykovsky. He headed the Ukrainian cooperative center – Revision Union of Ukrainian Cooperatives. His views on cooperation were determined by the strategy and tactics of cooperative construction in the West Ukrainian lands. Yu. Pavlykovsky defined the following functions of cooperation: protecting people from oppression of capital; material welfare; raising the cultural and educational level of the population; democratization of all spheres of life. He interpreted cooperation as an instrument of national liberation.

O. Lutsky considered the task of cooperation to raise the welfare of people, gain freedom and independence of the Ukrainian people. Ye. Khraplyvy has had a major impact on the development of agricultural cooperation. Agriculture, he considered the enterprise to generate income. The cooperation was supposed to solve the following tasks: to provide conditions for rational management; to use equity capital efficiently; protect farmers from exploitation; improve the village's cultural level.

In the 20–30th years of the XX century theorists and practices of the cooperative movement of Western Ukraine investigated the history of the emergence of cooperation. Specify the cooperative categories. Determined the economic and organizational principles of cooperation. They tried to form a cooperation as a national economic movement of the West Ukrainian lands.

Key words: cooperation, cooperative motion, cooperative ideology, Western Ukraine, Volyn.

Висин В., Висина Т., Лищук В.

Кооперативная идеология в Западной Украине в 20–30-х годах XX в.

В статье отражено распространение кооперативных идей в Западной Украине в 20–30-х годах XX в. Раскрыта идеология западноукраинской кооперативной мысли; показан синтез кооперативных идей в условиях польской государственности; проанализированы взгляды теоретиков и практиков украинской кооперации.

Ключевые слова: кооперация, кооперативное движение, кооперативная идеология, Западная Украина, Волинь.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В Західній Україні у період між двома світовими війнами кооперативний рух став широким соціальним явищем, вагомим чинником

самоорганізації українців в умовах польського панування. Тому вивчення західноукраїнської кооперативної ідеології є важливою проблемою наукової та суспільної думки; дозволяє відродити кооперативну систему на основі синтезу наукової теорії з практикою. Сучасна наукова кооперативна концепція має враховувати накопичені у минулому теоретичну та практичну спадщину. Відтак, актуальним є вивчення кооперативної ідеології в Західній Україні в 20–30-х роках ХХ ст.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Означена проблема деякою мірою відображена у вітчизняних дослідженнях. Однак, і досі залишаються недостатньо вивченими деякі аспекти формування кооперативної думки західноукраїнського суспільства. Сьогодні немає конкретного дослідження, яке б чітко структурувало кооперативну ідеологію означеного періоду.

Цілі статті. Мета статті – розкрити поширення кооперативних ідей в Західній Україні в 20–30-х роках ХХ ст. Для цього необхідно вирішити наступні завдання: з'ясувати ідеологію західноукраїнської кооперативної думки; показати генезис та синтез кооперативних ідей у свідомості українців в умовах польської державності; розкрити погляди теоретиків і практиків української кооперації вказаного періоду.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Основні ідеї та засади західноукраїнського кооперативного руху були закладені ще до початку Першої світової війни й стали основою для відродження кооперації у післявоєнний період. Західноукраїнські кооператори на початку 20-х років вивчали досвід кооперації різних країн, аналізували різні економічні теорії, намагаючись створити теоретичну базу, визначити стратегію і тактику кооперативного будівництва, надати йому організованого характеру і на основі цього сформулювати конкретні практичні рекомендації для різних ланок і галузей кооперації. Теоретиками й практиками кооперації міжвоєнного періоду були :К. Коберський, Є. Храпливий, Ю. Павликовський, О. Луцький та ін.

Особливо варто відзначити активну діяльність Карла Коберського, який активно пропагував ідею кооперації і доклав

чимало зусиль для її практичного втілення. У 1928 р. він видав «Кооперативний буквар» з підзаголовком «Перша книжка кооперативного навчання» [1]. Працюючи у 1928–1934 рр. редактором «Кооперативної республіки», К. Коберський майже у кожному номері цього видання друкував власні статті, присвячені кооперації, викладав свої економічні ідеї на сторінках часописів «Громадський голос» та «Проти хвилі» [2, с. 169]. К. Коберський, як теоретик, вивчив та проаналізував твори багатьох представників світової кооперативної думки, намагався ознайомити з їхніми поглядами на важливі проблеми, пов'язані з кооперацією, українських фахівців у цій галузі. У 1934 р. за його редакцією вийшла книга «Ідеологія кооперації. Вибір з кооперативного письменства» [3], яка знайомила читачів з важливими положеннями із праць Д. Ворбаса (про мету і методи кооперативного руху), А. Міллера (про роль сільськогосподарської кооперації у безпосередніх торговельних зносинах, про морально-етичні сторони кооперації) та інших теоретиків кооперативного руху. До цього збірника увійшли також уривки праць українських кооператорів М. Туган-Барановського та А. Жука (Ільченка). К. Коберський розглядав кооперацію не як самоціль, а як засіб покращання економічного та політичного становища українського населення, піднесення його освітнього та культурного рівня. На його думку, кооперація не повинна бути залежною від держави, а основними принципами кооперації мають бути: добровільність, самостійність і самодіяльність, наявність конкурентного середовища. «Взагалі правдиві, ідейні кооператори ніколи не думають, що їх робота кінчиться в крамниці чи кооп. касі, молочарні або фабриці. Це не остаточна ціль, а тільки засіб до цілі. Правдива ціль – тож повне, а не лише господарське, а й освітнє, моральне та громадське піднесення народу на вищі щаблі цивілізації і культури» [4, с. 29]. К. Коберський сприймав кооперацію через кооператив, як організацію, яка дає змогу зберегти конкуренцію, здорове середовище для економічного росту й обмежити негативні тенденції в розвитку приватного капіталу. «Кооперативне господарство, не вбиваючи вільної конкуренції через добровільні порозуміння, удержує на загал справедливість і сталі ціни, таким чином в міру своєї розбудови, кооперація буде

викорінювати спекуляцію і надпродукцію, які є ґрунтом для кріз» [5, с. 23]. Крім наукової і публіцистичної діяльності К. Коберський плідно працював як енергійний, талановитий організатор. Він був референтом з питань кооперативної освіти при Ревізійному союзі (РСУК) та одним із співзасновників кооперативів «Комета», «Зоря», «Базар» у Львові. Його ідеї та практична діяльність мали великий вплив на розвиток кооперативного руху на західноукраїнських землях у міжвоєнний період.

Визначним ідеологом української кооперації в Західній Україні був Юліян Павликовський. Протягом більше двох десятиріч років, очолюючи український кооперативний центр – Ревізійний союз українських кооперативів, Ю. Павликовський проявив себе добрим організатором кооперативного руху, кооператором-практиком і блискучим теоретиком кооперації, спроможним узагальнювати та пояснювати набутий кооперативами досвід. Його погляди на роль і місце кооперації в господарсько-економічному, суспільно-політичному, національно-культурному житті краю важливі тим, що значною мірою визначали стратегію і тактику кооперативного будівництва на західноукраїнських землях. Остаточною метою кооперації Ю. Павликовський вважав зміну існуючого суспільного ладу шляхом еволюції і його побудові на засадах загальної справедливості. Для досягнення цієї мети потрібна велика праця в економічній галузі та піднесення бідних і поневолених на вищий культурний рівень. Саме на цих двох основних ділянках, на його думку, й мали працювати українські кооператори. Разом з тим Ю. Павликовський не вважав кооперативи якимсь допоміжним засобом розвитку національного підприємництва. У праці «Природа, мета і світогляд українського кооперативного руху» він наголошував, що кооперація «є одною з віток життя – змагань українського народу» і працює «над господарським і культурним розвитком... трудових верств, над творенням і поглибленням власними силами нашої рідної цивілізації» [6]. Ю. Павликовський переконливо обґрунтував такі функції кооперації як: захист слабших верств від гніту капіталу; піднесення матеріального добробуту; підвищення культурно-освітнього рівня населення; демократизація всіх сфер суспільного

життя; бути інституцією демократичного самоврядування народу (нації) [2, с. 171]. Він трактував кооперацію як інструмент національного визволення, зокрема, здобуття українцями економічної незалежності в Польській державі, а також як засіб підтримки «хребта нації» – українських промисловців та торговців. Підсумовуючи у 1944 р. роботу очолюваного ним Ревізійного союзу, Ю. Павликовський стверджував: «Кооперація українців причинялася і причиняється своєю працею до повного господарського відродження нації, помагаючи відродитися всім природнім верствам сучасної нації, без різниці, чи ті верстви йдуть під стягом кооперації, чи під стягом українських індивідуальних господарських підприємств» [7, с. 205].

Важливу роль кооперації у справі національно-державного відродження українців підкреслював видатний кооператор, громадський діяч, публіцист Остап Луцький. Першим ступенем розвитку кооперації він вважав піднесення добробуту людей, а наступними завданнями – запровадження справедливого ладу, здобуття свободи і незалежності українського народу, формування «нової, кращої, справдішньої людини» [8]. Порівнюючи ідеї комунізму та кооперації, О. Луцький зазначив, що комунізм, як і кооперація, протистоїть експлуатації, кривді та темноті мас, але, на відміну від комуністів, які прагнуть реформувати суспільство шляхом державного примусу, кооперація робить це без застосування насилля. Досить слушним навіть в сучасних умовах є твердження О. Луцького що «здобуття й закріплення господарської незалежності є вічним завданням народу, бо без неї навіть здобута політична незалежність народу – пуста». Сьогодні як гасло української кооперації 20-х років можна сприймати його слова: «Опануємо місцевий ринок і появимося з українським прапором на світовому ринку! Обмежимо свободу чужого капіталу і чужого промислу на нашій землі! І все те не буде оперте на основах приватного капіталу..., але на гаразді об'єднаній кооперативній громаді!» [8].

Великий вплив на розвиток сільськогосподарської кооперації, особливо кооперативного молочарства, мала діяльність Є. Храпливого, який вбачав у кооперуванні сільськогосподарських трудівників дієвий засіб відновлення зруйнованого господарства

хліборобів і шлях, яким село має прийти до добробуту [9, с. 8]. Сільське господарство Є. Храпливий вважав з господарсько-економічної точки зору підприємством для отримання доходу. Враховуючи його специфіку, для успішного господарювання селяни повинні зорганізовуватися – скооперовуватися. Кооперація, на його думку, мала вирішити такі завдання на селі: забезпечити умови для раціонального господарювання; створити і ефективно використовувати власний капітал; захистити сільських трудівників від визиску і експлуатації; сприяти піднесенню загального культурного рівня села. Є. Храпливий був автором багатьох брошур, посібників, викладав на кооперативних курсах у містах і містечках Галичини й Волині [10].

Висновки. Протягом перших десятиліть ХХ ст. у суспільній свідомості та кооперативній думці українців почав утверджуватися кооперативізм. У 20–30-х роках ХХ видатними діячами західноукраїнського кооперативного руху були: І. Петрушевич, А. Жук, К. Коберський, Ю. Павликовський та інші. Як теоретики, вони дослідили історичні передумови виникнення кооперації, її соціально-економічну основу, конкретизували ряд важливих категорій (кооперація, кооператив), визначили основні економічні та організаційні принципи кооперування, що мало важливе значення для практики кооперативного будівництва. Хоча західноукраїнські кооператори дещо ідеалізували кооперацію, вбачаючи в ній чи не єдиний засіб для вирішення економічних, політичних, соціальних та національних проблем, однак очевидним є їх намагання сформувавши кооперацію як національно-господарський рух, який мав слугувати справі захисту трудівників села від визиску й експлуатації, сприяти економічному піднесенню західноукраїнських земель.

1. Коберський К. Кооперативний буквар / К. Коберський. – Львів, 1928. – 148 с.
2. Українська кооперація: історичні та соціально-економічні аспекти. Зб. статей. Том 2. За заг. ред. д-ра іст. наук, проф. С. Гелея. – Львів: Вид-во Льв. комерц. академії, 2001. – 224 с.
3. Коберський К. Ідеологія кооперації. Вибір з кооперативного письменства / К. Коберський. – Львів, 1934.
4. Коберський К. Вільне спільчанство (кооперація): шлях до піднесення народу / К. Коберський. – Львів, 1935. – 150 с.

5. Коберський К. Планове господарство – велика проблема нашої доби / К. Коберський. – Львів, 1937. – 215 с.
6. Павликовський Ю. Природа, мета і світогляд українського кооперативного руху / Ю. Павликовський. – Львів : Накладом РСУК, 1934. – 15 с.
7. Гелей С. Д. Теорія та історія кооперації : підручник / С. Д. Гелей, Р. Я. Пастушенко. – К. : Знання, 2006. – 513 с.
8. Луцький О. Велика ціль кооперації / О. Луцький // Господарсько-кооперативний часопис. – 1926. – 4 жовтня.
9. Храпливий Є. За хліборобську справу: Про те, як оснóвувати кружки та філії «Сільського господаря» та як в них працювати / Є. Храпливий. – Львів : Накладом товариства «Сільський господар», 1932. – 245 с.
10. Супряга. – 1927. – Ч. 3.

УДК 338

Вісин О.О., к.і.н., доцент

Тищук І.В., асистент

Луцький національний технічний університет

Модернізація інфраструктури туристичного комплексу

У статті розглядається питання щодо модернізації інфраструктури туристичного ринку. Виділено основні сектори та дано їх характеристика.

Ключові слова: туризм, інфраструктура, інфраструктура туристичного комплексу, туристична галузь, туристичне господарство.

Visyn O.O., Tyschuk I.V.

Modernization of the infrastructure of the tourist complex

The article deals with the issue of modernizing the tourism market infrastructure. The main sectors are highlighted and their characteristics are given.

Key words: tourism, infrastructure. The stable functioning of the tourism industry requires a well-developed infrastructure (including transport, construction, catering, etc.). At the same time, it also affects the development of traditional industries, stimulates structural shifts, promotes the use of the latest (innovative) technologies, prompts the improvement of the quality of goods and services. The number of international tourist profits increases annually and, accordingly, in the world economy, an increase in the share of income from tourism is increasing.

Our state has a number of unresolved problems that hinder the development of tourism. The imperfect legal and regulatory framework for tourism and recreation. In particular, legislation does not regulate a clear definition of types of tourism activities (industrial, green, business and other types of tourism); the problem with regard to departmental subordination of sanatorium and resort and recreation facilities is not finally resolved;

there is no clear definition of sources of funding for the development of recreational and tourist infrastructure (at the state and regional levels); the system of tax privileges for small and medium-sized businesses providing services in the tourist-recreational sphere and in the area of development of recreation and tourism infrastructure is imperfect. Weak level of development of tourist and recreational infrastructure: transport, hotel industry; information support, etc. It is about low quality of most roads, low quality of service in the process of servicing tourists and recreation; insufficiently developed network of affordable hotels in the field of tourist and recreational business; high level of wear and tear of communal infrastructure, including water supply and drainage infrastructure. The information system that accompanies the development of the tourist-recreational sphere, etc., is imperfect the structure, the infrastructure of the tourist complex, the tourism industry, the tourism industry.

Key words: tourism, infrastructure, tourist complex infrastructure, tourism industry, tourism industry.

Висын Е.А., Тыщук И.В.

Модернизация инфраструктуры туристического комплекса

В статье рассматривается вопрос о модернизации инфраструктуры туристического рынка. Выделены основные сектора и дано их характеристика.

Ключевые слова: туризм, инфраструктура, инфраструктура туристического комплекса, туристическая отрасль, туристическое хозяйство.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її розвиток з важливими науковими та практичними завданнями.

Україна як держава, розташована в центрі Європи, з багатими природними ресурсами та самобутньою історико-культурною спадщиною має всі передумови для сталого розвитку економіки за рахунок надходжень від сфери туризму.

Потенційні туристичні можливості України безмежні, проте туристична галузь протягом тривалого часу відчуває на собі вплив таких негативних чинників як: відсутність державної політики у сфері туризму, стратегії і програми розвитку туризму та курортів; багаторазова трансформація центрального органу виконавчої влади у сфері туризму; бездіяльність Координаційної ради з питань туристичної діяльності, створеної при Кабінеті Міністрів України; невиконання глави 16 "Туризм" Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони,

на 2014-2017 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 року № 847-р; нехтування міжнародним досвідом розвитку туризму; територіальні втрати та воєнні дії на території України; нестабільність у політичному та економічному житті [1].

Все це негативно впливає на потік іноземних туристів до України, який за останні роки зменшився удвічі. Тому відбулося значне скорочення питомої ваги туризму у структурі внутрішнього валового продукту України, у тому числі доходів від туристичних послуг та послуг готелів, туристичного збору, валютних надходжень, інвестицій у туристичну інфраструктуру, робочих місць. На сьогодні через брак якісних маркетингових заходів у світовому інформаційному просторі майже відсутня об'єктивна та актуальна інформація про Україну, зокрема про різноманітність її туристичних ресурсів, а це, в свою чергу, шкодить туристичному іміджу України. У результаті Україна стрімко втрачає популярність як туристична держава, оскільки в уяві потенційних туристів складається враження про повномасштабну війну в державі, а вся країна сприймається виключно як гаряча точка [1].

Органи державної влади вживають певних заходів для підвищення авторитету України на міжнародній арені, формування позитивного іміджу України та просування національного туристичного продукту на внутрішньому та зовнішніх ринках. Однак повна відсутність бюджетного фінансування, розпорошена державна система управління та недосконалість норм законодавства гальмують активізацію розвитку сфери туризму, а відсутність державної політики унеможлиблює динамічний розвиток туристичної галузі.

Тому основна увага держави має бути зосереджена на подоланні наявних негативних тенденцій, модернізації інфраструктури туризму, створенні системних та комплексних передумов для розвитку сфери туризму як одного з пріоритетних напрямів економічного зростання та наповнення бюджетів усіх рівнів.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Так як туристична галузь є досить динамічною, то масив літератури з зазначеної тематики є досить

великим. Дослідження інфраструктури присвячені праці таких провідних вче них, як, зокрема, М.І. Долішній, В.К. Євдокименко, В.С. Кравців, В.І. Павлов, С.В. Трохимчук, Л.Т. Шевчук, Б.І. Адамов, М.Д. Прокопенко та інші.

Цілі статті. Метою даного дослідження є аналіз інфраструктури туристичного ринку та його модернізація.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Незважаючи на значну кількість праць, пов'язаних з розвитком туристичної інфраструктури, на сьогодні не існує єдиного прийнятного для науковців та практиків туристичної галузі її визначення.

Термін інфраструктура і перша самостійна теорія інфраструктури вперше постали у працях А. Маршала та Д. Кларка в першій половині 20 ст. Загалом, інфраструктура – це сукупність галузей і видів діяльності, які обслуговують виробництво (виробнича інфраструктура – транспорт, зв'язок, шляхи, лінії електропередач і т.п.) і населення – (соціальна інфраструктура – комплекс закладів охорони здоров'я, торгівлі, тощо [2]).

Туристична інфраструктура – це сукупність підприємств й інституцій, які є територіальним, матеріальним і організаційним підґрунтям розвитку туризму. Вона охоплює чотири основні елементи: об'єкти розміщення, харчування, супутню та комунікаційну сферу [3]. Туристична інфраструктура представлена сукупністю матеріально-речових об'єктів, діяльність яких спрямована на задоволення туристичних потреб населення. Вона включає матеріально-технічну базу функціонально-господарських структур, які входять до складу ТРС різного порядку. Деякі дослідники до туристичної інфраструктури відносять також і туристичні об'єкти природного походження, пам'ятки, музеї, тощо. Саме туристичні ресурси туристичної інфраструктури займають особливе місце у розвитку всієї туристичної галузі. До ресурсів туристичної інфраструктури відносять сукупність природних та штучно створених людиною об'єктів, що мають комфортні властивості та придатні для створення туристичного продукту. Як правило, їх наявність визначає формування туристичного бізнесу в тому чи іншому регіоні. Об'єкти, що представляють історичне та

культурне минуле країни (музеї, пам'ятники та пам'ятні місця, пов'язані з історичними подіями, життям і діяльністю видатних представників науки, техніки, культури, а також унікальні архітектурні та етнографічні об'єкти). Об'єкти, що демонструють сучасні досягнення країни в промисловості, будівництві, сільському господарстві, науці, культурі, медицині та спорті [4].

Зауважимо, що наявності інфраструктури, призначеної тільки для туризму, недостатньо, її необхідно розглядати в широкому значенні, основні елементи якої повинні виконувати не тільки виключно рекреаційну функцію, а й служити провідним фактором піднесення всього соціально-економічного життя регіону. Отже, можна виділити два основні типи інфраструктури - загальну й туристичну.

Загальна інфраструктура охоплює всі елементи, які існують незалежно від туристичного руху: засоби зв'язку, комунікації підприємств торгівлі й культури, комунальне господарство. У багатьох випадках загальна інфраструктура служить цілям задоволення потреб туристів. Але при цьому необхідний додатковий розвиток інфраструктури в туристичних цілях. У цілому туристичний попит забезпечується на основі використання двох видів ресурсів - природних і створених людиною.

Послуги інфраструктури відіграють роль сполучної ланки, яка пов'язує різні сектори туристичної галузі, включаючи і кінцевого споживача, і початково визначені процесом становлення індустріального, і згодом - постіндустріального суспільства, адже таке суспільство не може обходитись без них. Інфраструктуру індустрії туризму не слід, однак, розглядати як окрему сферу економіки, як таку, що не має нічого спільного з іншими видами бізнесу. Не зважаючи на те, що вона за деякими ознаками відрізняється від інших сфер бізнесу, не можна прийняти цю обставину як зручну причину для її відділення від управлінської практики і процедур, застосовуваних у інших сферах економіки [5].

Як і кожна система, туристична інфраструктура має також свою структуру, що потребує постійного розвитку та модернізації. До елементів основної (виробничої) інфраструктури належать об'єкти розміщення, харчування та транспортування туристів. До супутньої інфраструктури належать заклади культури, розважальні

заклади, спортивні заклади, заклади охорони здоров'я, в межах яких надаються додаткові послуги туристу.

Одним із найважливіших компонентів туристичної інфраструктури є готельне господарство. Більшість об'єктів туристичної інфраструктури будувались за проектами, що сьогодні не відповідають міжнародним стандартам. Мережа їх активно формувалась у період масового туризму, з інтенсивною експлуатацією та несвоєчасним капітальним і поточним ремонтом, що призвело до значного зносу цих будівель та оснащення.

Однією з основних складових частин функціонування туристичної сфери є транспортна інфраструктура. Зазначимо, що транспорт - одна з найважливіших інфраструктурних сфер матеріального виробництва, яка забезпечує виробничі та невиробничі потреби всіх галузей економіки й населення у вантажних та пасажирських перевезеннях. У сучасних умовах не лише істотно зросла роль транспорту, але й більш вагомо проявилось його значення як важливої ланки інфраструктури. Функціонування цієї сфери комунікацій становить визначальний фактор розвитку й економіки, і суспільства регіону в цілому.

Для створення привабливого інвестиційного клімату в туристичній галузі необхідно впровадження механізмів економічного стимулювання розвитку туризму та рекреації, зокрема створення вільних туристичних зон з наданням податкових пільг потенційним інвесторам, пільгових довгострокових кредитів органам місцевого самоврядування для інвестиційної розбудови об'єктів туристичної та курортної інфраструктури. іділення грантових коштів на співфінансування інноваційних та ефективних проектів,

Наша система вкрай потребує спрощення процедур та скорочення строків видачі дозвільних документів і погоджень на проектування та будівництво готелів, санаторно-курортних закладів, об'єктів відпочинкової та оздоровчої інфраструктури. НЕобхідно також запровадження механізмів впливу на забудовників, які протягом тривалого часу не завершують будівництво об'єктів туристичної інфраструктури, не провели робіт з їх консервації [1].

Для подолання відсутності інформації про Україну, потрібно створити інтерактивну базу даних, що включатиме інформацію про всі туристичні та рекреаційні ресурси України, придатні для використання у сфері туризму, у тому числі про об'єкти історико-культурної спадщини та природно-заповідного фонду, рекомендовані для відвідування туристами, з метою формування національної мережі туристично-екскурсійних маршрутів.

Одне із ключових питань, яке необхідно вирішити в найближчий час, - питання оптимізації взаємодії туризму і культури як на рівні центральних органів влади, так і на місцях. Культурна спадщина, музеї, театри в більшості країн світу є винятково важливим фактором залучення туристів, генерації міжнародних і локальних туристичних потоків. І в результаті цього, свого клієнта отримують транспорт і громадське харчування, готелі, місцева промисловість та ін [6].

Запровадження податкових преференцій для туристичних підприємств, що надають послуги соціальним категоріям туристів (школярам, студентам, пенсіонерам, особам з обмеженими можливостями) є необхідним.

Розроблення національної мережі туристичних брендів України (області, райони та міста) також є складовою ланкою модернізації туризму.

Аналізуючи перспективи розвитку туристичної індустрії в Україні на наступні десять років, перш за все, необхідно підкреслити, що сучасний туризм - це та сфера економіки і життєдіяльності суспільства в цілому, яка в тій чи іншій мірі інтегрує практично всі галузі. Саме це і визначає одне з перших місць, яке займає туризм у світовій економіці. Саме цей фактор повинен стати головним у формуванні нового державного підходу до туризму як тієї галузі, пріоритетний розвиток якої може позитивно вплинути на економічний і соціальний стан країни в цілому, стимулювати ряд важливих галузей економіки, сприяти зміцненню нового позитивного іміджу України на світовій арені [7].

Дослідження показали, що через певні обставини, передусім економічного характеру, активізація туристичної політики в найближчі роки є малореальною. Тому найбільш прийнятним

сьогодні є курс на регіоналізацію процесів стимулювання розвитку туристичної сфери, де провідна роль повинна належати місцевим, обласним органам влади та регіональним органам Державного комітету України по туризму.

Висновки. Для модернізації туристичного ринку вкрай необхідно вирішити багато питань: Техніко-технологічна модернізація усіх видів транспорту, розвиток сучасного автобусного сполучення, оптимізація мережі автобусних, надання високоякісних послуг та запровадження системи безготівкової оплати проїзду в міському електричному транспорті маршрутів, охоплення усіх населених пунктів автобусним сполученням, створення розвиненої сервісної мережі на автошляхах

Для якісного розвитку туристично-рекреаційної інфраструктури необхідно підвищення якості та конкурентоспроможності туристичного продукту. Для цього необхідно: модернізація та реконструкція об'єктів туристичної інфраструктури, доведення їх оснащення до міжнародних вимог; розширення номенклатури туристично-рекреаційних послуг (розвиток та підтримка круїзного річкового, вітрильного, лікувально-оздоровчого, ділового, культурного, історично-пізнавального, спортивного та розважального, екологічного та сільського видів туризму); каталогізація та реставрація пам'яток історичної та культурної спадщини; розвиток розгалуженої мережі організацій та установ, що надають екскурсійні, культурно-розважальні, оздоровчі та інші послуги.

Окрім цього вкрай необхідно раціональне використання рекреаційного та туристичного потенціалів регіону.

Створення центрів туристичної інформації з обслуговування туристів та відпочиваючих, популяризація туристичного продукту через ярмаркову, виставкову та фестивальну діяльність та забезпечення перепідготовки персоналу рекреаційно-туристичного комплексу з метою забезпечення обслуговування іноземних відвідувачів, все це значно підняло б розвиток туризму в Україні.

До числа пріоритетних завдань туристичної політики належить формування ринкової інфраструктури у сфері туризму. Це передбачає необхідність створення відповідних інститутів ринкового регулювання, забезпечення інформаційного

обслуговування туристичних процесів, розвитку законодавчо-нормативної бази туризму. У цьому процесі важливу роль повинні відігравати органи законодавчої і виконавчої влади України, суб'єкти туристичної діяльності.

1. Постанова ВР України Про рекомендації парламентських слухань на тему: "Розвиток туристичної індустрії як інструмент економічного розвитку та інвестиційної привабливості України" (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 33, ст.580).
2. Світова економіка: підруч. для студ. вищ. нав. закл. / [А.С. Філіпенко, О.І. Рогач, О.І. Шнирков, О.О. Веклич та ін.]. - К.: Либідь, 2001. – 582 с.
3. [Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери / \[В.С. Кравців, Д.С. Гринів, М.В. Копач, С.П. Кузик\]. – Львів: НАН України. – 1999.](#)
4. Корнева Д.А. Проблеми розвитку інфраструктури туризму [Електронний ресурс] / Д.А. Корнева. – Режим доступу:<http://www.nbu.gov.ua/>.
5. Менеджмент туристичної індустрії: Навчальний посібник Школа І.М. та ін. / За ред. І.М. Школи. - Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2003. –С.166.
6. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги-XXI, 2003. – 300 с.
7. Світова економіка: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [А. С. Філіпенко, О. І. Рогач, О. І. Шнирков, О. О. Веклич та ін.]. – К. : Либідь, 2001. – 582 с.

УДК 332.01

Войтович С.Я., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

Войтович О.О., викладач

Технічний коледж Луцького НТУ

Сутність та цілі застосування маркетингу території із відновлювальною енергетикою

Анотація. Результатом проведених теоретичних досліджень, що базуються на використанні загальнонаукових підходів та висвітлені у даній науковій статті, став розвиток авторами категорійного апарату маркетингового управління, і зокрема, маркетингової категорії «маркетинг території із відновлювальною енергетикою», із одночасним формуванням його особливостей та цілей, як основи для розробки і запровадження ефективних іміджевих стратегій розвитку таких територій.

Ключові слова: відновлювальні джерела енергії; маркетинг, територія; цілі маркетингу території

Voitovych Sergii, Voitovych Oksana

Essence and target applications the marketing of territory with green energy

Summary. Development of science of territorial management in direction of modern approaches and systems of marketing management, which are based approaches are providing the efficiency of functioning, rationality in relation to the use of sources of green energy, creative and situational making and acceptance of administrative marketing decisions, the necessity of development, introduction and effective application the new conceptions of marketing management such territorial units determines: by territories, areas, districts, cities and communities.

Development the categories vehicle of marketing management became the result of the conducted theoretical researches which are based on the use of scientific approaches and lighted up in this scientific article an author, and in particular, administrative category «marketing of territory with green energy» with the simultaneous forming of aims of his realization.

It is found out with the use the method of theoretical generalization and analysis, that «marketing of territory with green energy» is administrative activity, management conception, administrative process, tool and methodological vehicle, which provide development of separate territory through advancement of her interests, value, character, image and attractiveness in relation to realization of policy of the use of green energy sources.

Use of structural analysis and logical comparison enabled to set, to form and ground the whole uses of the territorial marketing in practice of functioning of territorial communities and associations: 1) forming of character, image, attractiveness and market advantages of territory: forming of proof positive character and image of territory in relation to the entrance of potential investors, energyproducers, energyconsumers and energymediators, advancement of brand, attractiveness of territory and advantages for economic agents and subjects; 2) developments of territory and communities: forming of positive investment climate, bringing in a new subjects of market of green energy, providing of the proof financial entering budget of administrations of territorial communities, improvement of infrastructure of territory, forming of new workplaces and providing the flow of capitals for economic, social, and innovative development; 3) developments of enterprises of separate territory: providing of profitable activity of enterprises, diminishing of charges on power mediums, introductions of green and energyconverting technologies, possibility of adaptation of separate productions of commodities and services in the structure of connections of green energy in territory, input of innovative principles of development; 4) developments of private economies: possibilities of receipt of cheap power mediums, possibility the receipt of additional profit through a production and transformation of energy, retraining of population and employment in the structure of subjects of green energy.

Key words: green energy sources; marketing, territory; complex of facilities of territory's marketing

Войтович С., Войтович О.

Сущность и цели маркетинга территории с возобновительной энергетикой

Результатом проведенных теоретических исследований, которые базируются на использовании общенаучных подходов и освещенные в данной научной статье, стало развитие автором категориального аппарата маркетингового управления, и в частности, маркетинговой категории «комплекс маркетинга территории возобновляемой энергетике» с одновременным формированием его особенностей и целей, как основы для разработки и реализации эффективных имиджевых стратегий развития таких территорий.

Ключевые слова: возобновляемые источники энергии; маркетинг, территория; цели маркетинга территории

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Розвиток науки територіального управління в сторону застосування сучасних підходів та систем маркетингового управління, що базуються підходах забезпечення ефективності функціонування, раціональності щодо використання джерел відновлювальної енергетики, креативного та ситуаційного вироблення і прийняття управлінських маркетингових рішень, визначає необхідність розробки, впровадження та ефективного застосування нових концепцій маркетингового управління такими територіальними одиницями: територіями, областями, районами, містами та громадами.

Однією із таких концепцій є концепція розвитку альтернативної енергетики в Україні, запропонована урядом, в основі якої лежить нарощення обсягів вироблення енергії із відновлювальних джерел. Запровадження та імплементація такої концепції ставить за мету удосконалення маркетингових механізмів через реалізацію іміджевих стратегій розвитку регіонів та їх розвиток на цій основі.

Для реалізації концепції розвитку альтернативної енергетики регіону необхідно здійснити теоретичне дослідження сутності маркетингової категорії «маркетинг території із відновлювальною енергетикою» та здійснити логіко-структурний аналіз та сформувані цілі маркетингу території із відновлювальною енергетикою, що дозволить виявити найбільш значущі засоби,

характеристики і зв'язки в маркетинговій системі таких територій з метою забезпечення ефективного позиціонування, просування та іміджевого розвитку.

Тому актуальним, з точки зору вироблення нових підходів до маркетингового управління такими територіями, є дослідження сутності маркетингового поняття «маркетинг території із відновлювальною енергетикою».

В сучасній науковій літературі з маркетингу недостатньо уваги приділено аспектам встановлення особливостей та сутності маркетингу території із відновлювальною енергетикою, що обґрунтовує актуальність таких досліджень.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми.

Дослідження теоретичних засад ефективного маркетингового управління проводили у своїх наукових працях зарубіжні та вітчизняні вчені: А. Анхольт, Ф. Котлер, К. Дінні, С. Ромат, А. Старостіна та ін.

Питання застосування територіального маркетингу, формування його цілей та формалізація засад використання, висвітлювались у працях Ф. Котлера, Д. Хайдера, І. Рейн, О. Панкрухіна, Н. Гринчук, Т. Сачук, О. Антипіної, І. Черевко та ін.

Однак, недостатня увага науковців приділена дослідженню теоретико-прикладних аспектів сутності та засад застосування маркетингу території із відновлювальною енергетикою.

Цілі статті. В даній науковій статті розроблено науково-практичні рекомендації щодо встановлення сутності та цілей використання маркетингу території із відновлювальною енергетикою, зокрема:

- з'ясувати сутність маркетингової категорії «маркетинг території із відновлювальною енергетикою» ;
- сформувані цілі маркетингу території із відновлювальною енергетикою.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Функціонування окремої території у постійно змінюваному середовищі стосовно вироблення та споживання енергетичних ресурсів, стосовно реалізації економічної політики уряду,

необхідності впровадження виробництв і технологій використання відтворювальних джерел енергії, ставлять вимоги щодо удосконалення маркетингового управління такими територіями і формування на цій основі ефективних іміджевих стратегій.

У науковій літературі виокремлюють такі маркетингові поняття «регіональний маркетинг», «маркетинг території», «маркетинг місця», «муніципальний маркетинг», «територіальний маркетинг», «маркетинг на території», які відображають специфіку реалізації філософії та засад маркетингу окремої території, однак мають внутрішні відмінності щодо застосування, елементів наповнення, тощо.

Проведений теоретичний пошук та монографічні дослідження дозволили розглянути трактування науковцями складної маркетингової категорії «маркетинг території із відновлювальною енергетикою». Результати теоретичних досліджень сутності трактування маркетингової категорії «маркетинг території із відновлювальною енергетикою» наведені у табл. 1

Таблиця 1

Трактування маркетингової категорії «маркетинг території із відновлювальною енергетикою»

Автори	Сутність трактування	Визначальна ознака
Ф. Коглер, Д. Хайдер, І. Рейн [1]	Просування цінності та образу території у такий спосіб, щоб потенційні користувачі територією повною мірою усвідомлювали свої відмінні переваги, тобто відрізняли територію від інших...	Функціональний напрям діяльності, що визначає просування території із відновлювальною енергетикою за властивими їй ознаками
О. Панкрухін [2]	Маркетинг в інтересах території, її внутрішніх суб'єктів, а також зовнішніх суб'єктів, у збільшенні уваги яких зацікавлена територія...	Інструментарій процесу направлено впливу на іміджевого впливу на потенційних зовнішніх для території із відновлювальною енергетикою користувачів
Н. Гринчук [3]	Особливий вид публічної управлінської діяльності, що здійснюється з метою виявлення і просування інтересів населення території для виявлення конкретних задач розвитку, створення, підтримки, зміни відносин та поведінки резидентів і нерезидентів стосовно конкретної території...	Вид публічної управлінської діяльності організації, регламентації та координації поведінки резидентів і нерезидентів щодо території із відновлювальною енергетикою

Т. Сачук [3]	Низка технічних методів, навичок, дій, реалізація яких дозволить із достатнім ступенем успішності «продавати» та «пропонувати» зацікавленим суб'єктам конкретні характеристики території.	Методологічний апарат, спрямований на реалізацію засобів впливу на зацікавлені суб'єкти на території із відновлювальною енергетикою
О. Антипіна [3]	Управлінський процес створення вартості території на усіх етапах від моніторингу маркетингових можливостей, розробки концепції її розвитку і до просування її бренду.	Управлінський процес створення і використання вартості території із відновлювальною енергетикою
І. Черевко [4]	Ринково-орієнтована концепція управління, спрямована на зрівноважений розвиток території, де місцевість – багатофункціональна природно-соціально-виробнича структура ...	Ринково-орієнтована концепція управління, спрямована на зрівноважений розвиток території із відновлювальною енергетикою

Виходячи із виявлених визначальних ознак та специфіки цілей реалізації, трактуємо «маркетинг території із відновлювальною енергетикою», як управлінську діяльність, концепцію управління, управлінський процес, інструментарій та методологічний апарат, які забезпечують розвиток окремої території через просування її інтересів, цінності, образу, іміджу та привабливості щодо реалізації політики використання відновлювальних джерел енергії. Використання структурного аналізу та логічного порівняння дало змогу встановити, сформувані та обґрунтовані цілі використання територіального маркетингу в практиці функціонування територіальних громад і об'єднань: 1) *формування образу, іміджу, привабливості та ринкових переваг території*: формування стійкого позитивного образу та іміджу території щодо входу потенційних інвесторів, енерговиробників, енергоспоживачів та енергопосередників, просування бренду, привабливості території та переваг для економічних агентів і суб'єктів; 2) *розвиток території та громад*: формування позитивного інвестиційного клімату, залучення нових суб'єктів ринку відновлювальної енергетики, забезпечення стійких фінансових надходжень до бюджету адміністрацій територіальних громад, покращення інфраструктури території, формування нових робочих місць та забезпечення притоку капіталів для економічного, соціального, та інноваційного розвитку; 3) *розвиток підприємств окремої території*: забезпечення прибуткової діяльності

підприємств, зменшення витрат на енергоносії, впровадження енергоощадних та енергоперетворювальних технологій, можливість адаптації окремих виробництв товарів і послуг у структурі зв'язків відновлювальної енергетики території, запровадження інноваційних засад розвитку; 4) *розвиток приватних господарств*: можливості одержання дешевих енергоносіїв, можливості одержання додаткового доходу через виробництво і перетворення енергії, перекваліфікація населення та працевлаштування у структурі суб'єктів відновлювальної енергетики.

Висновки. Результатом проведених теоретичних досліджень, що базуються на використанні загальнонаукових підходів та висвітлені у даній науковій статті, став розвиток автором категорійного апарату маркетингового управління, і зокрема, управлінської категорії «маркетинг території із відновлювальною енергетикою» із одночасним формуванням засобів його комплексу.

Із використанням методу теоретичного узагальнення та аналізу з'ясовано, що «маркетинг території із відновлювальною енергетикою» – це управлінська діяльність, концепція управління, управлінський процес, інструментарій та методологічний апарат, які забезпечують розвиток окремої території через просування її інтересів, цінності, образу, іміджу та привабливості щодо реалізації політики використання відновлювальних джерел енергії. Використання структурного аналізу та логічного порівняння дало змогу встановити та обґрунтувати цілі застосування «маркетингу території із відновлювальною енергетикою»: 1) формування образу, іміджу, привабливості та ринкових переваг території; 2) розвиток території та громад; 3) розвиток підприємств окремої території; 4) розвиток приватних господарств.

1. Котлер Ф. Маркетинг мест: привлечение инвестиций, предприятий, жителей и туристов в города, коммуны и страны Европы / Ф. Котлер, Д. Хайдер, И. Рейн. – СПб.: Стокгольмская школа экономики, 2005. – 376 с.

2. Панкрухин А.П. Маркетинг территорий: 2-е изд., дополн. / А.П. Панкрухин. – СПб.: Питер, 2006. – 416 с.

3. Сачук Т.В. Территориальный маркетинг / Т. В. Сачук. – СПб.: Питер, 2009. – 368 с.

4. Черевко І. Роль територіального маркетингу в розвитку сільських територій / І. Черевко // Економіка харчової промисловості. – №4(24). – 2014. – С. 78-86.

УДК 327.33

Галазюк Н.М., к.е.н. доцент

Зелінська О.М., к.е.н. доцент

Луцький національний технічний університет

Інтеграція України у світове господарство в сучасних умовах

В сучасних умовах досить гостро постає проблема інтеграції України до світового господарства. З огляду на це, необхідно конкретизувати шляхи посилення інтеграційних поступів України та обґрунтувати напрями підвищення конкурентоспроможності національної економіки з метою посилення позиції на міжнародному ринку. В роботі визначено заходи щодо прийняття моделі «відкритої» економіки і здійснення лібералізації зовнішньоекономічних зв'язків.

Ключові слова: інтеграція, світове господарство, державна політика, стратегія.

Galaziuk N., Zelynska O.

Integration of Ukraine in the world agriculture in modern conditions

To date, the processes of international economic integration are dominant in the global economy. The current unstable state of our country has a negative impact on its image on the world stage, and as a result Ukraine can not become an equal partner in world economic processes. The urgent issues facing Ukraine are the choice and substantiation of the main directions of increasing the competitiveness of the economy, gaining strong positions on the world market.

The purpose of the work is to assess the prospects of Ukraine's integration into the world economy in today's crisis conditions

To date, all countries of the world are directly or indirectly involved in international economic relations. Through such relationships, national economies interact with farms in other countries.

Ukraine is only at the initial stage of integration into world structures, is outside the international flows of investments, and the development of international currency relations is also insufficient. Therefore, strategic guidelines for national development should take into account the realities of the modern integration process, the impossibility of self-isolation from large-scale and dynamic internationalization.

In modern conditions, one of the determining factors of Ukraine's integration into the world community is its place and role in the international division of labor. Our country has significant natural advantages: quite favorable geographic location, rich natural resources, relatively favorable climatic conditions, labor force, etc. However, these are only potential benefits that still need to be developed and implemented.

Integration of the country into the world economy can not and should not occur spontaneously, because it requires state control. To do this, it is necessary not only to adopt a model of an "open" economy, but also to liberalize foreign economic relations.

The purpose of state policy as a component of the strategy of economic and social development of Ukraine is to create conditions for dynamic, balanced development of territories, elimination of major regional disproportions.

For further integration of Ukraine into the world economic space, it is necessary to carry out internal reforms that will contribute to the improvement of the image of Ukraine on the world stage.

Keywords: integration, the global economy, public policy, strategy.

Галазюк Н.Н., Зелинская О.Н.

Интеграция Украины в мировое хозяйство в современных условиях

В современных условиях достаточно остро появляется проблема интеграции Украины в мировое хозяйство. Учитывая это, необходимо конкретизировать пути усиления интеграционных продвижений Украины и обосновать направления повышения конкурентоспособности национальной экономики с целью усиления позиции на международном рынке. В работе определены мероприятия относительно принятия модели "открытой" экономики и осуществления либерализации внешнеэкономических связей.

Ключевые слова: интеграция, мировое хозяйство, государственная политика, стратегия.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. На сьогоднішній день у світовій економіці домінуючими є процеси міжнародної економічної інтеграції. Головною метою інтеграційних процесів є розширення та збільшення обсягів виробництва та реалізації товарів та послуг, що в свою чергу забезпечить ефективність господарської діяльності, як окремих підприємств, так і національних економік.

Сучасний нестабільний стан в нашій державі негативно впливає на її імідж на світовій арені, внаслідок чого Україна не може стати рівноправним партнером світогосподарських процесів. Актуальним питанням, яке стоїть перед Україною – це вибір та обґрунтування основних напрямів підвищення конкурентоспроможності економіки, завоювання міцних позицій на світовому ринку. Наша держава має достатні природні та трудові ресурси, сировинну базу та виробничі потужності, необхідні для її розвитку як незалежної держави інтегрованої до світового господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Характерною ознакою світового простору є динамічні інтеграційні процеси. Навіть країни, які не є членами інтеграційних угруповань відчувають на собі їх вплив. Дослідженням питань міжнародної економічної інтеграції та наднаціональної інституціоналізації окремих напрямів макроекономічної політики займалися такі зарубіжні дослідники, як Дж. Вінер, Дж. Мід, О.Бейя, Ю.Ваннона, Г.Мюрдаля та ін.

В сучасній економічній літературі є чимало праць присвячених вивченню шляхів інтеграції України у світове господарство. Зокрема, Бураковський І., Власюк О. С., Гесць В.М., Луцишин З. О. Л. Родічева вивчають стратегічні пріоритети України та вплив кризових явищ на інтеграцію української економіки до світового економічного простору. Разом з тим, потребує подальшого дослідження питання необхідності інтеграції України у світове господарство.

Цілі статті. Метою роботи є оцінити перспективи інтеграції України у світове господарство в сучасних кризових умовах

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сучасне світове господарство є розгалуженою, складною мегаекономічною системою, цілісність якої забезпечується розвинутим міжнародним поділом і кооперацією праці, взаємодією сукупності інтенсивних міжнародних ринків, валютно-фінансовими і кредитними відносинами [3]. Обсяги світогосподарського обороту товарів, фінансових, технологічних ресурсів засвідчують про важливу роль зовнішньоекономічних чинників у господарському поступі окремих країн. На сьогоднішній день усі країни світу прямо чи опосередковано задіяні у міжнародних економічних відносинах. За допомогою таких відносин національні економіки взаємодіють з господарствами інших країн світу.

Україна знаходиться лише на початковому етапі інтеграції до світових структур, знаходиться за межами міжнародних потоків капіталовкладень, також недостатнім є розвиток міжнародних валютних відносин. Тому стратегічні орієнтири національного розвитку повинні враховувати реалії сучасного інтеграційного

процесу, неможливість самоізоляції від масштабної та динамічної інтернаціоналізації. Але для цього необхідно подивитися та проаналізувати сьогodнішню ситуацію навколо країни, її положення у світі, перспективи отримання іноземних інвестицій в економіку [4].

Економічний стан кожної держави та розвиток світового господарства в цілому залежить, як від внутрішніх ресурсів країни, так і від ступеня їх інтеграції у світогосподарську систему. Основною рисою розвитку світової економіки на початку ХХ ст. було посилення ролі держави в зовнішньоекономічній діяльності; систематизацію, облік і аналіз міжнародних розрахунків було покладено на державні економічні структури. В сучасних умовах одним з визначальних факторів інтеграції України до світового співтовариства є її місце та роль у міжнародному поділі праці. Наша країна має значні природні переваги: досить вигідне географічне положення, багаті природні ресурси, відносно сприятливі кліматичні умови, число робочої сили тощо. Проте це тільки потенційні переваги, які ще потрібно розвивати і реалізувати. Крім того, для використання конкурентних переваг українській економіці доцільно зосередити свою діяльність на: дешеву робочу силу, розвиток промисловості, нарощення високих технологій тощо.

Інтеграція країни у світове господарство не може і не повинна відбуватися стихійно, оскільки вона потребує контрольованості з боку держави. Для цього необхідно не лише прийняти модель «відкритої» економіки, але й здійснювати лібералізацію зовнішньоекономічних зв'язків. Одним із найбільш важливих напрямів зовнішньої політики України є інтеграція в європейські структури. Саме тому, державна політика покликана забезпечити виконання наступних завдань:

- застосування договірних засад при визначенні спільних дій центральних і місцевих органів влади та місцевого самоврядування у стимулюванні регіонального розвитку;

- формування високоефективної структури господарства регіонів, використовуючи весь потенціал, наявну інфраструктуру, історико-культурні надбання і традиції із використанням переваг та можливостей геополітичного положення регіонів;

- децентралізація влади, розмежування функцій та повноважень центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, розширення повноважень місцевих органів виконавчої влади і місцевого самоврядування;

- удосконалення системи державного стратегічного програмування регіонального розвитку, розробка стратегій розвитку регіонів, вирішення спільних регіональних і міжрегіональних проблем розвитку шляхом об'єднання фінансових ресурсів місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Метою державної політики як складової стратегії економічного та соціального розвитку України є створення умов для динамічного, збалансованого розвитку територій, усунення основних регіональних диспропорцій. Політика щодо підтримки регіонального розвитку має спрямовуватися на активізацію всього ресурсного потенціалу регіонів як основи зміцнення їх конкурентоспроможності. Це має стати ключовим напрямом регіональної політики. Регіональні та місцеві органи влади мають стати ключовими в організації розвитку території. Держава має делегувати їм низку повноважень з метою максимального наближення послуг адміністративного та суспільного характеру до населення, підсилення спроможності територіальних громад та їхніх представницьких органів до вирішення місцевих проблем власними силами [1]. Йдеться про створення інституційних умов, які б дозволили регіонам повністю реалізувати наявний у них потенціал, максимально збільшити їхній внесок у національну економіку, здобути конкурентні переваги на світових ринках. Як показує практика, саме за такими принципами здійснюється регіональна політика країн ЄС.

Висновки. Для подальшої інтеграції України у світовий економічний простір необхідно проводити внутрішні реформи, які сприятимуть покращенню іміджу України на світовій арені. Для того, щоб наша країна стала рівноправним членом міжнародних економічних відносин і зайняла належне місце в глобальній економіці, необхідно реалізувати ряд заходів, які мають бути спрямовані на підвищення конкурентоспроможності національних підприємств на світовому ринку. Саме тому, реалізація таких

завдань є об'єктивною необхідністю проведення комплексних досліджень та розробок щодо удосконалення механізму державної підтримки вітчизняних підприємств і забезпечення їх конкурентоспроможності на світовому ринку.

1. Галазюк Н.М. Сучасні особливості інтеграції України у світове господарство / Н.М. Галазюк, О.М. Зелінська, О.А. Урбан // Науковий журнал Економічний часопис-XXI (Economic Annals-XXI). – №9-10(1) – 2014. – С. 14-17.
2. ЄС та місцеве самоврядування: досвід вишеградських міст та українська перспектива: Науково-методичний посібник / За загальною Ред. О.І. Соскіна. – К.: Вид-во «Інститут суспільної трансформації» 2008. – 56 с.
3. Коломієць Г. М. Невизначеність розвитку господарчих систем і їх реформування / Г.М. Коломієць – Х.: Видавничий центр Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна, 2004. – 255с.
4. Родічева Л. Інтеграція України у світове господарство / Л.Родічева // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 2(31). – С.5-9.

УДК 339.16

Галазюк Н.М., к.е.н., доцент

Динь Р. В., МЕВМ-61

Луцький національний технічний університет

Світовий ринок інформаційних технологій: структура, розвиток

У статті розглянута структура ринку інформаційних технологій у розвинутих країнах і країнах, що розвиваються. Визначена провідна роль транснаціональних корпорацій у розвитку сучасного світового ринку інформаційних технологій.

Ключові слова: структура ринку інформаційних технологій, розвиток інформаційні технології, апаратне забезпечення, програмне забезпечення, інформаційно-технологічні послуги, транснаціональні корпорації.

Galaziuk N., Dyn R.

World market of information technologies: structure, development

Today's growing demand for information is expanding the capabilities of countries to develop the field of information technology in the international environment. In recent years, the global IT market has been showing rapid growth. The increase in software volume, the rapid growth of users and the volume of operations on the Internet, the expansion of e-commerce systems, brought about significant changes in the global economy and require a thorough study.

Modern features of the IT market demonstrate the growth of indicators at a dynamic pace. The highest growth rates demonstrate the world's hardware market. For the current IT infrastructure, the following limiting factors are characteristic: the area of premises, high energy consumption, the need for individual connection and configuration, the need for highly skilled attendants.

The key players in the global information technology market are transnational corporations in the United States and Western Europe. TNCs are a product of globalization and at the same time act as its tools, promoting information technology on a global scale. Today, more than 80% of the information technology market is controlled by multinational corporations.

Developed countries are the largest producers and consumers of information technology. The most important role in the development of the global information technology market is played by transnational corporations, which have concentrated significant intellectual, production and financial resources.

Key words: structure of the market of information technologies, development of information technologies, software support, software, information technology services, transnational corporations.

Галазюк Н.Н., Динь Р.В.

Мировой рынок информационных технологий: структура, развитие

В статье рассмотрена структура рынка информационных технологий в развитых странах и развивающихся странах. Определена ведущая роль транснациональных корпораций в развитии современного мирового рынка информационных технологий.

Ключевые слова: структура рынка информационных технологий, развитие информационных технологий, аппаратное обеспечение, программное обеспечение, информационно-технологические услуги, транснациональные корпорации.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У наш час зростаючий попит на інформацію розширює можливості країн для розвитку сфери інформаційних технологій у міжнародному середовищі. На протязі останніх років світовий ринок інформаційних технологій демонструє стрімкі темпи зростання. Збільшення обсягу програмного забезпечення, стрімкий приріст користувачів і обсягу операцій у мережі Інтернет, розширення систем електронної торгівлі, приніс значні зміни у світову економіку й вимагає ґрунтовного вивчення. З огляду на це, дослідження специфіки розвитку світового ринку інформаційних технологій є актуальним.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Глобальність процесів, що відбуваються, неминуче підвищує інтерес до інформаційного суспільства й вивчення впливу міжнародного ринку інформаційно-комунікаційних технологій на трансформацію соціально-економічних, політичних і культурних структур.

Питання, пов'язані з аспектами формування та розвитку світового ринку інформаційних технологій завжди були і є предметом постійних досліджень вчених різних країн світу. Таким дослідженням присвячені роботи вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як: К. І. Ладиченко, Г. С. Терлецька, Т. Ю. Морозова, С. В. Войтко, А. Є. Литвин, О. С. Бабанін, В. Агапов, Н. Ашіш, А. Смирнова.

Цілі статті. Мета роботи дослідити стан та особливості функціонування світового ринку інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. До складу ринку інформаційних технологій структурно відносяться ринки комп'ютерного та офісного апаратного забезпечення, а також ринок ІТ-послуг [3].

Згідно з інформацією аналітичного агентства Gartner, найбільша частка світового ІТ – ринку припадає на сегмент ІТ – послуг – 57%, на сегмент апаратного та програмного забезпечення – 26% і 17% відповідно [7]. Але потрібно врахувати, що товарна структура ІТ - ринку у розвинутих країнах і країнах, що розвиваються значно відрізняється. Зокрема, частка ІТ – послуг від загального обсягу ІТ – ринку США складає 45%, програмного забезпечення – 25%, апаратного забезпечення – 30%. У той час для ринків нових індустріальних країн, країн з перехідною економікою і окремих країн, що розвиваються характерним є домінування сегменту апаратного забезпечення - більше 50 % у структурі внутрішнього ІТ - ринку [5].

Сучасні особливості ІТ – ринку демонструють зростання показників динамічними темпами. Найвищі показники зростання демонструє світовий ринок апаратного забезпечення, збільшується експорт ІТ послуг, провідні позиції в якому займають США (143 млрд. дол.), Великобританія (114,08 млрд. дол.) та Індія (95,89

млрд. дол.). Динаміка значень зміни світових витрат на інформаційні технології за сегментами представлена на рисунку [5].

Рис. Розподіл витрат на інформаційні технології за основними сегментами за 2013–2016 р.р., млрд. дол. США

З рисунку бачимо, що світовий ринок інформаційних технологій поділено на три основні сегменти, кожен з яких має свої специфічні особливості розвитку, а саме:

- на ринку апаратного забезпечення лідирують підприємства Китаю (17%) й США (11%)

- на ринку програмного забезпечення домінують компанії із США, країн ЄС і Японії, головний обсяг зовнішньоторговельних операцій сконцентрований у групі розвинених країн (Німеччина, Великобританія, Франція, Канада та Італія);

- на ринку ІТ-послуг темпи зростання міжнародної торгівлі випереджають світовий експорт товарів та інших послуг [4].

Для сучасної ІТ-інфраструктури характерні наступні обмежуючі фактори: площа приміщень, високе енергоспоживання, необхідність індивідуального підключення та налаштування, потреба у висококваліфікованому обслуговуючому персоналі. Такі тенденції демонструють постійність зростаючого значення витрат [2]. Ключовими гравцями на світовому ринку інформаційних технологій є транснаціональні корпорації США і Західної Європи. ТНК є продуктом глобалізації і одночасно виступають як її інструменти, просуваючи інформаційні технології у світовому масштабі. Сьогодні більше 80% ринку інформаційних технологій контролюють транснаціональні корпорації. Особливістю транснаціональних корпорацій на ринку інформаційних технологій є значна централізація управлінських функцій в головному офісі. У

ряді розвинених країн на частку транснаціональних корпорацій припадає понад 80% експорту. Це пояснюється тим, що корпорації створили свої торгово-виробничі імперії з потужною дослідницькою та фінансовою базою, розробили ефективно діючу модель міжнародного поділу праці, виходячи зі своєї головної мети – максимізації прибутку і зниження витрат на виробництво.

Ринок інформаційних технологій знаходиться в тісній залежності від інших ринків, зокрема ринку праці. Розробка наукоємних та інноваційних інформаційних технологій потребує, з одного боку, жорсткого контролю за витратами, а з іншого – залучення креативних людських ресурсів, здатних генерувати нові ідеї. У зв'язку з цим, транснаціональні корпорації прагнуть розміщувати виробництво в країнах з порівняно низькою вартістю праці і високою внутрішньою конкуренцією.

Висновки. Розвинені країни є найбільшими виробниками та споживачами інформаційних технологій. На світовому ринку інформаційних технологій провідні позиції займають американські ІТ-компанії, компаній з Європи та Японії можуть конкурувати з американськими ТНК за рівнем зарубіжних продажів. Характерною тенденцією розвитку світового виробництва інформаційних технологій є поступове зменшення частки апаратного забезпечення у товарній структурі світового ринку інформаційних технологій, та зростання частки ІТ- послуг. Найважливішу роль у розвитку світового ринку інформаційних технологій відіграють транснаціональні корпорації, які зосередили значні інтелектуальні, виробничі й фінансові ресурси.

1. Терлецька Г.С. Інформаційні технології на ринку послуг: проблеми, зміни, розвиток / Г.С. Терлецька, О.В. Бабич // Ефективна економіка. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3123>

2. Морозова Т.Ю. ІКТ-ринок як чинник оптимізації структури ІКТ-освіти [Текст]: зб. наук. пр. /Т.Ю. Морозова //Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2015. – № 3. – С. 195–199.

3. Войтко С.В. Ринок інформаційно-комунікаційних технологій: структура та аналіз [Текст] / С.В. Войтко, Т.В. Сакалош // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2014. – № 594. – С. 384–392.

4. Литвин А.С. Тенденції розвитку світового ринку інформаційних технологій / А.С. Литвин // Електронний інституціональний репозиторій Приазовського

державного технічного університету. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/4299/%D1%8>

5. Бабанін О.С. Статистика розвитку ІТ-ринку в США, Україні й світі [Текст] / О.С. Бабанін // Статистика України. – 2013. – № 1. – С. 22–28.

6. Ashish, N. Worldwide Big Data Technology and Services 2014– 2018 Forecast [Electronic resource] / N. Ashish, D. Vesset // Analytical overview. – Sept. 2014. – Available at: <https://www.idc.com/getdoc.jsp?containerId=250458>

7. World's leading information technology research and advisory company [Electronic resource]. – Available at: www.gartner.com

УДК 339.92

Журба І. Є., д.е.н., професор

Хмельницький національний університет

Сучасні тенденції інституційних перетворень та капіталізації сфери міжнародного туризму

У статті розглянуті тенденції сукупних капіталовкладень у туристичну галузь по мегарегіонах. Здійснено аналіз динаміки обсягів в'їзного туризму провідних країн. Визначені країни-лідери за обсягами капіталовкладень у туристичну сферу та по залученню туристичних потоків. Проаналізовано та обґрунтовано макроекономічні показники впливу туризму на розвиток національних економік в умовах глобалізаційних процесів.

Ключові слова: міжнародний туризм, туристичні потоки, мегарегіони, географічна структура, туристична діяльність.

Zhurba I.

Modern tendencies of institutional transformations and capitalizations of sphere of international tourism

In the article the considered tendencies of the combined capital investments are in tourist industry on megaregions. The analysis of dynamics of volumes of inbound tourism of leading countries is carried out. Certain countries-leaders are after the volumes of capital investments in a tourist sphere and the attraction of tourist flows. The macroeconomic indicators of the impact of tourism have been analyzed and substantiated on the development of national economies in the context of globalization processes.

Institutional transformation affects the functioning of the modern market of tourist services, which leads to dynamic development and saturation with new products and tourism, as well as the involvement of new countries that occupy their niche in the world market. In today's world, the international tourism industry is becoming an increasingly attractive investment destination for investment, turning tourism into a key factor in socio-economic progress at the expense of export earnings, job creation and enterprise development, and infrastructure development. Despite the periodic shocks of the world economy, international tourist trips have shown virtually

continuous growth - from 25 million in 1950 to 278 million in 1980, 528 million in 1995 and 1186 million in 2015. In recent years, it is the Asia-Pacific region characterized by an increase in investment and as a consequence of a significant increase in tourist arrivals. It is logical to substantiate the thesis that the level of capitalization of certain countries, industries and enterprises themselves has multicollinear communication (USA, China, France, Turkey, Spain, Saudi Arabia). The main countries that invest heavily in the field of international tourism are the United States (\$ 14.1 billion) and China (\$ 7 billion). The most significant is the increased investment in China, since the past 15 years was characterized by a substantial increase in economic potential and, accordingly, financial capacity for the development of tourism potential. The main countries that rank our indexes are France, the USA, and China. At the same time, we can distinguish the significant differences between these three leaders, in particular, a significant part of China's capital resources comes from infrastructure development and the effective financing of the reformation of domestic tourists' flows, which is confirmed by an increase in capitalization of almost 10 times from 15.8 in 2000 to 160, 8 billion dollars The United States in 2016 and a slight increase in the incoming tourism flow of 45% from 2000 to 2014. As for France, the main purpose of invested capital is to serve the incoming tourist flow: despite a small territory compared with the US and China, for the whole During the analyzed period, this country is the world leader in the incoming tourism flow. These figures indicate the fact of the wide geographical diversification of tourist flows and their revenues. Exploring the indicator of international tourism revenues (in% of the country's exports), we see that practically the same countries have become leaders, in particular, exports from tourism in the Maldives constitute 85.4% of the total state exports, Macau - 80.2%, Dominican Republic - 72.8%, Antigua and Barbuda - 65.8%, Bahamas - 63.5%, Barbados - 60.4%. The analysis of capitalization processes has shown the possibility of more developed countries to increase the tourist potential and attract tourism flow to their tourist resources, this automatically leads to an increase in revenues from international tourism and further capitalization of the industry.

Key words: international tourism, tourist streams, megaregions, regionalpattern, tourist activity.

Журба И.

Современные тенденции институциональных изменений капитализации сферы международного туризма

В статье рассмотрены тенденции совокупных капиталовложений в туристическую отрасль по мегарегионах. Осуществлен анализ динамики объемов въездного туризма ведущих стран. Определены страны-лидеры по объемам капиталовложений в туристическую сферу и по привлечению туристических потоков. Проанализированы и обоснованно макроэкономические показатели влияния туризма на развитие национальных экономик в условиях глобализационных процессов.

Ключевые слова: международный туризм, туристические потоки, мегарегионы, географическая структура, туристическая деятельность.

Постанова проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Інституційні перетворення впливають на функціонування сучасного ринку туристичних послуг, що призводить дієвого динамічного розвитку та насичення новими продуктами та видами туризму, а також залученням все нових країн, що займають свою нішу на світовому ринку. Основою сучасної капіталізації сфери міжнародного туризму стають стратегічні альянси. П. Дікен зазначає, що у зв'язку з розвитком модульних виробничих мереж однією із найбільш значущих подій у світовій економіці останніх років є зростання та поширення транснаціональних стратегічних альянсів між фірмами[4]. Найбільш вражаюче те, що більшість стратегічних альянсів є конкурентами. Іншими словами, вони відображають нову форму ділових відносин, «нового суперництва». В контексті зростання загальної прибутковості міжнародного туризму відбувається нарощення рівня капіталізації туристичної галузі, що формується на основі врахування окремих сторін загального процесу капіталізації та її складових аспектів.

Передумовами капіталізації на основоположних рівнях (підприємство, галузь та країна) виступає нагромадження капіталу, що призводить до розширення виробничих можливостей, вкладання коштів у розвиток певних сфер діяльності та прискорення створення нового капіталу, зростання прибутковості.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Аналізом та тенденції розвитку міжнародного туризму знайшли своє відображення у наукових працях Антонюк К. [1], Бейдик О., Герасимчук З.[3], Дашук Ю. [3], Любіцевої О.[5], Лютак О. [6], Мальської М.[8], Румянцева А. та ін. Проте сучасні особливості інституційних перетворень та капіталізації галузі міжнародного туризму досліджені не в повному обсязі.

Цілі статті. Головними цілями статті є дослідити особливості інституційних трансформацій, а також закономірностей капіталізації у сфері міжнародного туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В сучасних умовах міжнародна туристична індустрія стає все більш

інвестиційно привабливим напрямом вкладання коштів, перетворивши туризм в якості ключового фактора соціально-економічного прогресу за рахунок доходів від експорту, створення робочих місць і підприємств, а також розвитку інфраструктури. За останні шість десятиліть, туризм продовжив розширення і диверсифікацію, ставши одним з найбільших і найдинамічніше зростаючих секторів економіки в світі. Багато нових країн з туристичним потенціалом з'явилися на додаток до традиційних фаворитів Європи і Північної Америки. Незважаючи на періодичні потрясіння світової економіки, міжнародні туристичні поїздки показали, практично безперервне зростання – з 25 мільйонів в 1950 році до 278 млн. в 1980 році, 528 млн. в 1995 р і 1186 млн. в 2015 році[9-11]. Щодо відносних показників динаміки доходів на міжнародному ринку туристичних послуг лідирує Азіатсько-Тихоокеанський регіон: у 2014 р. тут спостерігався найбільш ріст доходів (+8%), за ним слідує Американський регіон (+6%) і Європа (+4%). До числа перших десяти турцентрів по доходах, де відбувався сильний приріст, входять Таїланд (+23%), Гонконг (Китай) і Макао (Китай) (обидва +18%), Сполучене Королівство (+13%) і США(+11%). Доходи в Іспанії, Франції, Китаї, Італії та Німеччині зросли в діапазоні від 1% до 5%. Дані тенденції відповідають сукупним капіталовкладенням по даних регіонах[11,12] (див. рис. 1).

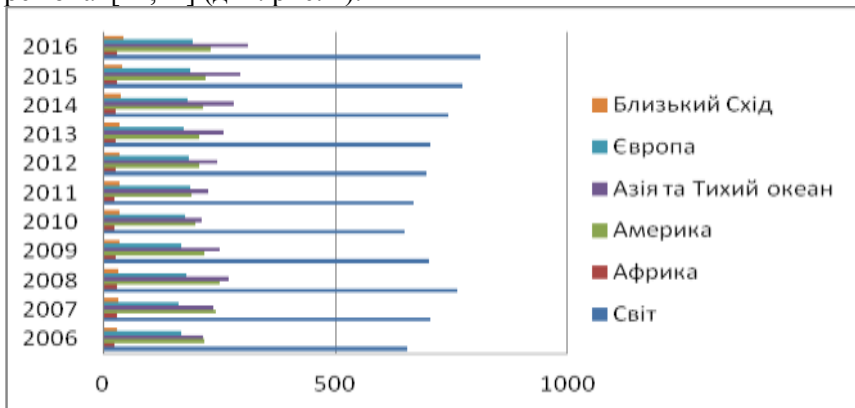

Рис. 1. Сукупні капіталовкладення у туристичну галузь за мегарегіонами, млрд.дол.США, складено автором на основі [10]

В останні роки саме Азійсько-Тихоокеанський регіон характеризується зростанням капіталовкладень і як наслідок суттєвим нарощенням туристичних прибуттів. Цілком логічно обґрунтувати тезу про те, що рівень капіталізації певних країни, галузі і самих підприємств мають мультиколінеарний зв'язок (США, Китай, Франція, Туреччина, Іспанія, Саудівська Аравія). Аналіз динаміки щодо залучення туристичного потоку та відповідно рівня капітальних вкладень у розвиток міжнародного туризму представлений у табл. 1.

Таблиця 1.

Країни-лідери по обсягу капіталовкладень у туристичну сферу у 2014-2016 р.р., млрд. дол. США

Назва країна	2014	2015	2016	2015/2014		2016/2015	
				абс	%	абс	%
США	141,0	155,1	160,8	14,1	10,0	5,7	3,68
Китай	127,1	134,1	137,6	7	5,5	3,5	2,61
Франція	44,8	36,2	37,2	-8,6	-19,2	1	2,76
Японія	34,4	29,9	34,4	-4,5	-13,1	4,5	15,05
Індія	34,2	35,1	34,0	0,9	2,6	-1,1	-3,13
Саудівська Аравія	24,9	26,7	28,6	1,8	7,2	1,9	7,12
Німеччина	27,8	26,6	27,2	-1,2	-4,3	0,6	2,26
Океанія	22,1	19,2	20,2	-2,9	-13,1	1	5,21
Бразилія	25,4	18,6	17,5	-6,8	-26,8	-1,1	-5,91
Туреччина	18,3	17,1	17,5	-1,2	-6,6	0,4	2,34
Іспанія	17,0	16,2	17,2	-0,8	-4,7	1	6,17
Австралія	17,8	15,4	16,1	-2,4	-13,5	0,7	4,55
Сінгапур	14,1	14,3	14,0	0,2	1,4	-0,3	-2,10
Індонезія	13,2	12,7	13,6	-0,5	-3,8	0,9	7,09
Ботсвана	12,6	12,5	12,7	-0,1	-0,8	0,2	1,60
Канада	12,6	12,1	11,9	-0,5	-4,0	-0,2	-1,65

Складено автором на основі [10]

Як видно з таблиці, основними країнами, які інтенсивно інвестують у сферу міжнародного туризму є США (14,1 млрд. дол.) та Китай (7 млрд. дол.). Найбільш суттєвим є приріс капіталовкладень саме Китаю (рис 2), оскільки останні 15 років характеризувались суттєвим нарощенням економічного потенціалу

та відповідно фінансовими можливостями щодо розвитку туристичного потенціалу[9-11].

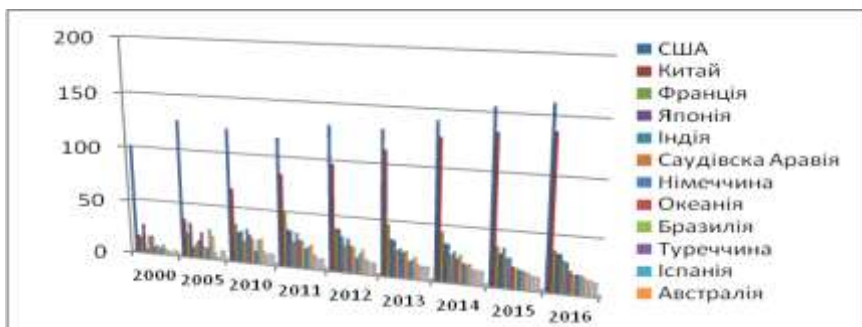

Рис. 2. Країни-лідери по обсягу капіталовкладень у туристичну сферу у 2000-2016 р.р., млрд. дол. США

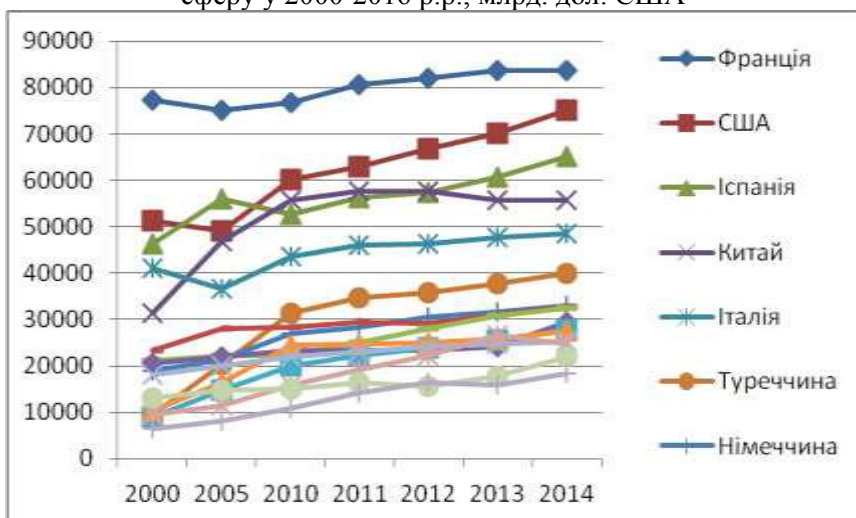

Рис. 3. Країни-лідери по залученому туристичному потоку у 2000-2014 р.р., тис. чол. Складено автором на основі[10]

Аналіз попередніх таблиць підтверджує твердження про взаємозв'язок обсягів капіталовкладень та вхідному туристичному потоку. Основними країнами, що очолюють рейтинги за визначеними нами показниками є Франція, США, Китай. Разом з

тим ми можемо виокремити суттєві відмінності у цих трьох лідерів, зокрема значна частина капітальних ресурсів у Китаї йде на розбудову інфраструктури та ефективне фінансування переформатування внутрішніх потоків туристів, що підтверджується зростанням капіталізації практично у 10 разів з 15,8 у 2000 році до 160,8 млрд. дол.США у 2016 р. та незначним нарощенням вхідного туристичного потоку 45% з 2000 по 2014 рр.. Що стосується Франції, то основне призначення вкладених капітальних засобів спрямоване на обслуговування вхідного туристичного потоку: незважаючи на невелику територію у порівнянні з США та Китаєм, за увесь аналізований період дана країна є лідером у світі по вхідному туристичному потоку. На основі здійсненого аналізу, ми можемо стверджувати, що США пропорційно нарощує обсяги капітальних вкладень відповідно до зростання іноземних туристів до країни.

У продовження дослідження важливим у порівнянні процесів капіталізації є вплив туризму на рівень розвитку економіки приймаючої країни, зокрема варто визначити частку туристичної сфери у структурі ВВП та сумарний грошовий еквівалент отриманий від вхідного туристичного потоку[2, 10, 12]. (див. табл. 2)

Таблиця 2

Макроекономічні показники впливу туризму на розвиток національних економік у 2016 р.

Назва країни	Сумарний грошовий еквівалент отриманий від вхідного туристичного потоку, млрд. дол. США	Назва країни	Прямий внесок туристичної галузі у ВВП країни, %
1. США	504	1. Мальдіви	40,93
2. Китай	275	2. Макао	27,35
3. Німеччина	138	3. Сейшельські острови	22,00
4. Японія	110	4. Багами	19,79
5. Франція	90	5. Вануату	17,22
6. Італія	86	6. КабоВерде	17,18
7. Мексика	77	7. Антігуа і Барбуда	16,13
8. Індія	72	8. Сан Томе і Принсипе	14,77
9. Іспанія	64	9. Фіджі	14,49
10. Бразилія	57	10. Мальта	14,08

Складено автором на основі[11]

Наведені цифри констатують факт про широку географічну диверсифікацію туристських потоків та надходжень від них. Досліджуючи індикатор надходження від міжнародного туризму (у % від експорту країни), бачимо, що лідерами стали практично ті самі країни, зокрема експорт від туризму на Мальдівах становить 85,4 % усього експорту держави, Макау – 80,2 %, Домінікана – 72,8 %, Антигуа і Барбуда – 65,8 %, Багами – 63,5 %, Барбадос – 60,4 %. За сукупними капіталовкладеннями в туристичну галузь у 2014 р. провідні місця займають такі країни, як США – 148 837 млн дол.США, Китай – 132 450 млн дол.США, Індія – 35 283 млн дол.США, Франція – 33 037 млн дол.США, Японія – 32 837 млн дол.США, Німеччина – 27 798 млн дол.США, Саудівська Аравія – 21625 млн дол.США, Великобританія – 21 468 млн дол.США, Бразилія – 18 122 млн дол.США[9-12].

Визначивши лідерів за залученим туристичним потоком та надходженнями від міжнародного туризму, ми можемо говорити про різновекторні тенденції цих показників. Серед країн-лідерів щодо залученого туристського потоку є держави, загальні надходження яких від міжнародного туризму суттєво відстають від лідируючих рейтингів. Зокрема, Франція, яка займає перше місце за вхідним туристичним потоком, є лише шостою за витратами туристами у середині держави, а Російська Федерація, туристичний потік якої відповідає дев'ятому місцю в рейтингу, займає 30 позицію за витратами міжнародних туристів. Зворотна ситуація в Тайланді та Макау, а саме: рейтинг щодо витрат міжнародних туристів у середині країни випереджає показники цих держав у рейтингу вхідного туристичного потоку. На нашу думку, основні причини таких тенденцій – різний рівень доходів, туристів, котрі обирають відпочинок у цих країнах, та внутрішньодержавний рівень цін.

Висновки. Аналіз рівня капіталізації провідних корпорацій вказує на домінуючі позиції США оскільки вісім з 10, тринадцять з 20 і сорок сім із 100 найбільших компаній є американськими. Компанії з країн, що розвиваються (БРІК) за результатами цього аналізу виявилися найбільшими аутсайдерами. Якщо у 2009 році у списку були представлені 17 компаній, то наразі їх лишилося тільки 11. Аналіз процесів капіталізації показав можливості більш

розвинутих країн щодо нарощення туристичного потенціалу і залучення туристичного потоку до своїх туристичних ресурсів, це автоматично призводить до збільшення надходжень від міжнародного туризму та подальшої капіталізації галузі.

1. Антонюк К. Організаційно-економічний механізм підвищення міжнародної конкурентоспроможності туристичного сектору України / К. Антонюк // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2014. – Вип. 1 (10). – С. 149-157.
2. Вільямсон О. Е. Економічні інституції капіталізму: фірми, маркетинг, укладання контрактів / О. Е. Вільямсон. – Київ: АртЕК, 2001. – 472 с.
3. Герасимчук З.В. Розвиток рекреаційного потенціалу регіону: теорія і практика: монографія / З.В. Герасимчук, Ю.Є. Дашук. – Луцьк: Вежа-Друк, 2014. – 260 с.
4. Dicken P. Globalshift: mappingthechangingcontoursoftheworldeconomy / byPeterDicken. – 6th ed. – S. 156 [Electronicresource]. – Modeofaccess: http://iss.ecnu.edu.cn/_upload/article/files/64/60/d73e7e414d44961b1d581595e55b/80312729-6ba5-44fa-abc4-f20984ae7a5d.pdf
5. Любіцева, О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти): навч. посіб. для ВНЗ / О. О. Любіцева. – К.: Альтерпрес, 2006. – 436 с.
6. Лютак О. М. Аналіз та оцінювання інформації про основні туристичні потоки України / О.М. Лютак, Л.В. Михальчук // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – №12(128). – С. 217-225.
7. Migu?ens J. I. L. TravelandTourism: into a ComplexNetwork / J. I. L. Migu?ens, J. F. F. Mendes[Electronicresource]. – Modeof access: <http://arxiv.org/pdf/0805.4490.pdf>
8. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг: [Підручник]. М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – К.: Знання, 2008. – 661 с.
9. Топ-100 найбільших компаній світу за ринковою капіталізацією. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL:<https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2014/assets/global-top-100-2014-ukr.pdf>
10. Туризм. Мировой атлас данных. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://knoema.ru/atlas/topics/%D0%A2%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC>
11. Туризм. Мировой атлас данных [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://knoema.ru/atlas/topics/%D0%A2%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC/%D0%9F%D1%80%D1%8F%D0%BC%D0%BE%D0%B9-%D0%B2%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4-%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D0%B0-%D0%B2-%D0%92%D0%92%D0%9F/Travel-and-tourism-direct-contribution-to-GDP-percent-of-GDP>
12. Хамел Г. Конкурируя за будущее. Создание рынков завтрашнего дня / Г. Хамел, К. К. Прахалад [Электронний ресурс]. – Режим доступа: <http://bbcont.ru/bussinesbook/prahalad-hemel-konkuriruya-za-buduszee-chitat-skachat-knigu.html>

УДК 339.977

Зелінська О.М., к.е.н. доцент

Галазюк Н.М., к.е.н. доцент

Луцький національний технічний університет

Наднаціональне регулювання у сфері міжнародних економічних відносин

У даній науковій статті охарактеризовано сутність наднаціонального регулювання суб'єктів світової економіки, основні риси наднаціональності, а також вплив наднаціональних рішень на економіку країни, їх позитивні та негативні сторони.

Ключові слова: міжнародні економічні відносини, глобалізація, інтернаціоналізація, наднаціональне регулювання.

Galaziuk N., Zelynska O.

National regulation in the field of international economic relations

One of the most important phenomena of a modern economic system is international economic integration. It affects the processes of international division of labor, the transnationalization of production and capital. It also requires the study of mechanisms of supranational regulation in the field of continuously complicated economic relations.

Integration unions over the past 50 years have become an integral part of the relationship in the global economic system. Revitalization of the process of globalization of international economic relations is a characteristic feature of our time. Expansion of the economic interdependence of the states objectively requires multilateral control of the links between the subjects of international socio-economic relations, and therefore requires a rethinking of the place, role and functions of the state as the regulator of these relations. The concept of supranationality is emerging as a topical issue of the present day.

Supranationalism ("supranationality") is a term that has different characteristics, especially in the legal doctrine. It applies, in particular, to some interstate entities and their organs and is associated with certain features. Intergovernmental groups are called intergovernmental groups of an integrational nature, since, unlike traditional international organizations, participants pass on some of their state functions, and the latter merge, become common in nature and are carried out again by jointly created autonomous authorities.

Supranationalism is a new political concept that allows decisions (laws) of a special nature to take, but necessarily taking into account certain features of the decision-making procedure of the Member States for the organization concerned. The

main task of the supranationality of international organizations is manifested in decision-making and implementation by member states.

Supranationalism exists as a way of regulating a certain sphere of life of states. The purpose of which is the conclusion of respective agreements between them. Therefore, on the one hand, supranationalism has a functional character, and on the other hand, an independent, independent of the will of the states.

The object of supranational regulation can be called not only relations that have a transboundary nature and relations with a foreign element, but also the relationship where these elements are not. A supranational body may decide issues of internal relations, in which there is no foreign element. On the other hand, an individual has the right to apply directly to this body for the purpose of resolving the issue that arose with him with a dominant entity, national or supranational.

Supranational regulation has emerged as a way to overcome the scarcity of national and international law in some areas of regulation or as a means of overcoming the contradictions between universally accepted principles and national regulatory and organizational frameworks and approaches.

Institutional support for international economic relations is a set of legal institutions (conferences, congresses, meetings, committees, commissions, organizations) and legal norms that they have developed, which ensure the regulation of international economic relations at different levels.

Distinguish between national and supranational bodies regulating international economic relations. Multinational regulatory bodies are institutions that carry out advisory and coordination functions whose regulations are desirable for implementation. Supranational bodies are institutions (usually block associations) that carry out task-coordination functions, and their decisions must be carried out unquestioningly.

The phenomenon of supranationalism takes place in some international organizations (the World Trade Organization, the International Monetary Fund, etc.), when they are given the opportunity, by their specific decisions, to oblige those States parties that do not agree with their consent in this regard in each individual case, that is, they acquire they have a certain amount of independent regulatory powers.

Key words: international economic relations, globalization, internationalization, supranational regulation.

Галазюк Н.Н., Зелинская О.Н.

Наднациональное регулирование в сфере международных экономических отношений

В данной научной статье охарактеризованы сущность наднационального регулирования субъектов мировой экономики, основные черты наднациональности, а также влияние наднациональных решений на экономику страны, их положительные и отрицательные стороны.

Ключевые слова: международные экономические отношения, глобализация, интернационализация, наднациональное регулирование.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Одним із найважливіших явищ сучасної системи господарювання є міжнародна економічна інтеграція. Вона впливає на процеси міжнародного поділу праці, транснаціоналізацію виробництва й капіталу. Також вимагає вивчення механізмів наднаціонального регулювання у сфері економічних відносин, що постійно ускладнюються. Інтеграційні об'єднання за останні 50 років стали невід'ємним елементом відносин у світовій економічній системі. Пожвавлення процесу глобалізації міжнародних економічних відносин є характерною рисою сучасності. Розширення економічної взаємозалежності держав об'єктивно вимагає багатостороннього управління зв'язками між суб'єктами міжнародних соціально-економічних відносин, а отже потребує переосмислення місця, ролі та функцій держави як регулятора цих відносин. Надзвичайно актуальним питанням сьогодення постає концепція наднаціональності.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Теоретичні основи аналізу міжнародних інтеграційних процесів, а також головних аспектів наднаціонального регулювання закладено у працях таких вітчизняних учених, як: Л. Бабаніної, А. Булатова, Є. Вавилова, В. Варнавського, В. Весніна, Д. Гаврикова, А. Кірюхіна, О. Климовець тощо. Значний внесок в розробку теорій міжнародної економічної інтеграції здійснили представники зарубіжної наукової школи: М. Алле, Р. Арон, Б. Баласса, М. Біє, Ж. Вайлер, Г. Кассель, Ч. Киндлебергер, Г. Кремер, Л. Ліндберг, А. Маршалл, П. Майлз, К. Мейер, Ж. Монне, Г. Мюрдаль, Д. Мшрані, Д. Най, А. Предоль, Ф. Перру, В. Ріпці, Ж. Рюєф, Я. Тінберген, Е. Хаас, Р. Шуман. Ці вчені зробили істотний вплив на формування теоретичних та практичних основ міжнародного наднаціонального регулювання.

Цілі статті. Метою проведення наукового дослідження є виявлення впливу наднаціонального регулювання на економічний розвиток країн-учасниць міжнародних економічних відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Наднаціональність (від англ. «supranationality») – термін, який має

різні характеристики, а особливо у правовій доктрині. Він застосовується, зокрема, щодо деяких міждержавних утворень та їх органів і пов'язується з певними ознаками. Наднаціональними називають міждержавні угруповання інтеграційного характеру, оскільки на відміну від традиційних міжнародних організацій учасники передають їм деякі свої державні функції, причому останні зливаються, набувають спільного характеру та здійснюються знову-таки створеними спільно автономними владними органами [1, с. 119]

Л. Г. Фалалєєва зазначає, що наднаціональність є функціональною ознакою інтеграційного об'єднання держав, яке має власну автономну правову систему, створену шляхом передачі на його користь низки суверенних прав держав-членів, реалізація котрих покладається на відповідні інституційні органи об'єднання, що приймають обов'язкові для цих країн рішення [3, с. 6].

Найчіткіше й найзрозуміліше визначення наднаціональності можна знайти в зарубіжній юридичній літературі. Г. Шермерс та І. Кунц вважають, що визначальною рисою наднаціональності є передача державами-членами частини своїх суверенних повноважень міжнародній організації і наділення її відповідною компетенцією щодо їх реалізації. Прикладом таких міжнародних організацій голландський учений Г. Шермерс вважає деякі інституції системи ООН – Організацію цивільної авіації, Міжнародну метеорологічну організацію, Всесвітній поштовий союз.

Наднаціональність – це нова політична концепція, що дозволяє приймати рішення (закони) особливого характеру, але обов'язково з урахуванням певних особливостей процедури прийняття рішень держав-членів для відповідної організації. Головне завдання наднаціональності міжнародних організацій проявляється у прийнятті рішень та їх реалізації країнами-членами.

До ознак наднаціональної організації відносять:

- трансформацію права організації у внутрішнє право держав-членів;
- здійснення цього права органом, який не є підконтрольним державам членам;
- вилучення відповідних питань із відання держав;

– непередставницький характер діяльності чиновників організації;

– прийняття рішень більшістю шляхом пропорційного голосування, але без представництва держав-членів [2, с.44]

Вчений О. М. Шпакович до таких ознак також відносить:

– право організації згідно з її статутом на втручання в питання, що належать до внутрішньої компетенції держав;

– наявність повноважень на створення обов'язкових для країн-членів правил та механізмів контролю та здійснення цих повноважень непередставницькими органами;

– право зобов'язувати та уповноважувати юридичних та фізичних осіб [4, с.44]

Ознаки такого явища як наднаціональність присутні у конфедеративних об'єднаннях (країни Бенілюкс), у міжнародних організаціях універсального типу (ІКАО, ООН), в інтеграційному процесі в рамках Євросоюзу.

Наднаціональність існує як спосіб регулювання певної сфери життя держав. Метою якого є укладання між собою відповідних угод. Тому, з одного боку, наднаціональність має функціональний характер, а з другого – самостійний, що не залежить від волі держав. Об'єктом наднаціонального регулювання можна назвати не тільки відносини, які мають транскордонний характер та відносини з іноземним елементом, а й відносини, де цих елементів немає.

Наднаціональний орган може вирішувати питання внутрішньодержавних відносин, у яких відсутній іноземний елемент. З іншого боку, індивід має право звертатися безпосередньо до цього органу на предмет розв'язання питання, що виникло в нього з владним суб'єктом – національним або наднаціональним [1, с. 122].

Наднаціональне регулювання з'явилося як спосіб подолання дефіциту можливостей національного та міжнародного права в деяких напрямках регулювання або як засіб подолання суперечностей між загальноприйнятими у світі принципами та національним нормативно-правовим і організаційним забезпеченням та підходами [1, с. 123]

На наднаціональному рівні держави, що входять до певних блоків або угруповань, частково позбавляються самостійності в

прийнятті рішень в деяких галузях шляхом делегування повноважень наднаціональним органам управління. Рішення які в межах їх компетенції є обов'язковими до виконання всіма державами-членами цього угруповання, тобто на цьому рівні регулювання міжнародних економічних відносин відбувається в рамках інтеграційних угруповань і носить характер встановлення норм здійснення цих відносин для групи держав. Як і всяка система, міжнародні економічні відносини потребують існування інституціонального забезпечення, яке б здійснювало регулювання їхнього функціонування й розвитку.

Інституціональне забезпечення міжнародних економічних відносин – це сукупність правових інституцій (конференцій, конгресів, нарад, комітетів, комісій, організацій) і правових норм, вироблених ними, котрі забезпечують регулювання міжнародних економічних відносин на різних рівнях.

Розрізняють міжнаціональні та наднаціональні органи регулювання міжнародних економічних відносин. Міжнаціональні органи регулювання – це такі інституції, які виконують рекомендаційно-координаторські функції, постанови яких бажані для виконання. Наднаціональні органи – це інституції (як правило, блокових об'єднань), які здійснюють наказово-координаторські функції, і їхні постанови мають виконуватися беззаперечно.

Явище наднаціональності має місце в деяких міжнародних організаціях (Світова організація торгівлі, Міжнародний валютний фонд, та ін.), коли вони отримують можливість своїми конкретними рішеннями зобов'язувати держав-учасниць, які не ручаючись їх згодою на це в кожному окремому випадку, тобто набувають щодо них певний обсяг самостійних розпорядчих повноважень.

Наприклад, «наднаціональний» характер правопорядку Європейського Союзу полягає в праві його органів видавати обов'язкові для держав-членів та їх громадян владні акти прямої дії незалежно від негативного ставлення до них з боку одного або декількох держав. При цьому, відповідні питання повністю або частково вилучаються з їх ведення. Таким чином, внутрішнє право наднаціонального об'єднання стає внутрішньодержавним правом його членів. Функціонери інститутів ЄС виступають в якості

представників всього Євросоюзу, не перебуваючи на службі у відповідної держави.

Можна сказати, що особливість наднаціональності обумовлюється великою мірою предметом регулювання. Крім традиційних міждержавних, до нього можна віднести змішані, «публічно-приватні» відносини між індивідом та владним суб'єктом як всередині держави, так і на транскордонному рівні.

Наднаціональний орган приймає рішення, які діють прямо та не тільки на всі національні владні органи, а й на низові ланки. Ці рішення обов'язково повинні виконуватися. Вони можуть спрямовуватись і на невідомого суб'єкта, але наділяють його правами та покладають обов'язки. Тобто, мова йде про прямий зв'язок між наднаціональним інститутом та приватними особами, в якому національні державні структури участі не беруть.

Варто наголосити, що регулювання на наднаціональному рівні може відігравати функцію допоміжного інструменту, у тому числі щодо виконання рішень наднаціонального органу.

Висновки. Наднаціональне регулювання є механізмом управління у сфері міжнародних економічних відносин. З одного боку, наднаціональне регулювання розглядають як ефективних засіб управління міжнародними економічними процесами, делегуючи певні функції наддержавним органам. З іншого боку, наднаціональне регулювання полягає в обмежені суверенітету держав.

1. Вишняков О.К. Наднаціональність як правовий феномен Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія» 2014, Т.14.-С.119-124
2. Мельник З.П. Проблеми інтернаціоналізації та формування наднаціонального права: теоретичні питання / З.П. Мельник // Часопис Київського університету права, 2007, № 1. – С.40-45
3. Фалалєєва Л. Г. Правові аспекти становлення та розвитку виконавчих органів Європейського Союзу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 / – К., 2003. – 16 с.
4. Шпакович О. М. Наднаціональність у праві Європейського Союзу // Європейське право. – 2012. – № 1. – С. 76-83

УДК 339.1

Ковальчук О.В., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

Буняк Н.М. к.е.н., доцент

СНУ ім. Лесі Українки

Теоретичні аспекти конкурентного аналізу

Стаття присвячена розкриттю сутності конкурентного аналізу, окресленню завдань, які перед ним ставляться і характеристики методів, які використовуються для оцінки конкурентного середовища. Представлено загальну послідовність аналітично-прогнозних процедур конкурентного аналізу. Визначено склад об'єктів конкурентного аналізу. Згруповано і охарактеризовано основні характеристики конкурентів, на які необхідно орієнтувати конкурентний аналіз.

Ключові слова: конкуренція, конкуренти, конкурентне середовище, конкурентний аналіз, об'єкти конкурентного аналізу, методи конкурентного аналізу.

Kovalchuk O.V., Buniak N.M.

Theoretical aspects of competitive analysis

The aim of the study is to discover the nature of the competitive analysis, defining tasks that are put before it and determine the methods used to assess the competitive environment.

It is revealed that the analysis of the competitive environment is described by the concepts of competitive analysis, competitive monitoring, competitive intelligence, marketing research of competitors and many others.

It is proved that the general sequence of procedures for competitive analysis include 1. Establishing or specifying the purposes of the analysis. 2. The definition of the time interval, within which the analytical evaluation will be implemented. 3. The definition of the geographical, product and other boundaries of the market. 4. Clarification of composition of economic entities on the market. 5. Calculation of volume of commodity market and the proportion occupied by each business entity. 6. Determination of the degree of market saturation. 7. The clarification of barriers to market entry. 8. Assessment of the competitive environment.

It is resolved, that for the implementation of competitive analysis the following methods can be applied: SWOT-analysis. SPACE-analysis PEST-analysis, competitive models of Michael Porter and Philip Kotler.

It is established that the objects of the competitive analysis are products offered by competitors; a service that competitors provide to their clients; pricing policies of competitors; competitors' activity in matters of marketing communications; generated by competitors, system of distribution channels; priority segments on which competitors are targeted.

In the process of monitoring of the activity of competitors in the Internet, we need to analyse the number and tone of articles published on the Internet concerning the

particular competitor; the corporate website, social networks, use of contextual advertising by competitor.

Key words: competition, competitors, competitive environment, competitive analysis, objects of competitive analysis, methods of competitive analysis.

Ковальчук О.В., Буняк Н.М.

Теоретические аспекты конкурентного анализа

Статья посвящена раскрытию сущности конкурентного анализа, обрисовке задач, которые перед ним ставятся и характеристике методов, используемых для оценки конкурентной среды. Представлена общая последовательность аналитически-прогнозных процедур конкурентного анализа. Определен состав объектов конкурентного анализа. Сгруппированы и охарактеризованы основные характеристики конкурентов, на которые необходимо ориентировать конкурентный анализ.

Ключевые слова: конкуренция, конкуренты, конкурентная среда, конкурентный анализ, объекты конкурентного анализа, методы конкурентного анализа.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Дослідження конкурентного середовища є надзвичайно важливим аспектом маркетингової діяльності підприємства. Такі аналітичні процедури передбачають визначення напрямків та об'єктів конкурентного тиску і можливостей та інструментів захисту в конкурентній боротьбі. Процес дослідження конкурентного середовища за умови, що на ринку діє багато конкурентів, є складним і трудомістким, але незважаючи на це має бути безперервним. Тому існує необхідність висвітлення ключових аспектів конкурентного аналізу.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми Дослідженню проблем конкуренції на ринках присвячено праці Г.Л. Азоева, Г.Л. Багієва, І.В. Максимової, Р.С. Мансурова, П. Діксона, Ф. Котлера, Ж.Ж. Ламбена. Питання аналізу конкурентної поведінки суб'єктів ринку досліджувались такими видатними науковцями, як І. Ансоффом, А.Маршаллом, М. Портером, П. Самуельсоном, Ф. Тейлором, Н.В. Куденко, Р.А. Фатхутдіновим та ін.

Цілі статті. Метою дослідження є розкриття сутності конкурентного аналізу, окреслення завдань, які перед ним

ставляться і визначення методів, які використовуються для оцінки конкурентного середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У цілому аналіз діяльності конкурентів необхідно розглядати як частину постійно діючого процесу дослідження ринку, спрямованого на вивчення практики ведення конкурентної боротьби з метою забезпечення переваг над конкурентами. Результати аналізу повинні розглядатися як засіб підвищення потенційних можливостей системи управління підприємством [1, с. 49].

Аналіз літературних джерел по темі дослідження дав змогу виявити певну сукупність схожих понять, якими науковці та практики описують процес аналізу конкурентного середовища: конкурентний аналіз, конкурентний моніторинг, конкурентна розвідка, маркетингові дослідження конкурентів та багато інших. В кожному конкретному випадку авторами більш чи менш чітко розмежовуються ці поняття. Хоча, на нашу думку, принциповим є не стільки назва процедури, скільки її реальна наповненість. З цієї точки хочемо лише відокремити один тип аналітичних процедур, які передбачають ретельне вивчення конкурентів, але з дещо відмінною метою – конкурентний бенчмаркінг, як діяльність, спрямовану на вивчення ділових практик успішних конкурентів з метою їх подальшого переймання та адаптації у своїй компанії. Відмінне від традиційного завдання конкретної аналітичної процедури змушує її відділити від загального процесу конкурентного аналізу.

Найчастіше в літературних джерела поняття конкурентного аналізу підміняється поняттям [конкурентного моніторингу](#) – збору інформації для побудови власної безпеки та грамотної політики конкурентної боротьби; захисту конфіденційної інформації (в т.ч. комерційних технологій і «ноу-хау»); профілактики недружнього поглинання тощо [2].

На нашу думку, найточнішим поняттям, яке описує увесь спектр процесів і процедур аналізу конкурентного середовища є саме конкурентний аналіз. Зупинимось на розкритті його ключових організаційно-методичних засад. В першу чергу опишемо послідовність цього аналітичного процесу

Аналіз конкурентного середовища підприємства передбачає надання характеристики і структури конкурентного середовища підприємства, діагностику факторів конкурентного середовища та оцінку інтенсивності конкуренції [1].

Загальна послідовність аналітично-прогнозних процедур конкурентного аналізу включає: 1. Встановлення або конкретизацію цілей аналізу. 2. Визначення часового проміжку, в межах якого здійснюватиметься аналітична оцінка. 3. Визначення географічних, товарних та інших меж ринку. 4. З'ясування складу господарюючих суб'єктів на ринку. 5. Розрахунок обсягу товарного ринку та частки, яку займає кожен господарюючий суб'єкт. 6. Визначення ступеня насиченості ринку. 7. З'ясування бар'єрів для виходу на ринок. 8. Оцінка стану конкурентного середовища.

При фокусуванні конкурентного аналізу на конкретних конкуруючих суб'єктах варто виділити такі складові: проведення попередніх процедур аналізу, діагностика цілей і намірів конкурентів, аналіз ринкової частки конкурентів, аналіз прийомів і методів реалізації товарної політики конкурентів, аналіз динаміки цін конкурентів, аналіз організації збутової мережі конкурентів, оцінка фінансової стабільності конкурентів. Кінцевим етапом сфокусованого конкурентного аналізу має бути побудова конкурентної карти ринку.

Для здійснення конкурентного аналізу можуть застосовувати такі методи [3]:

1. SWOT-аналіз. Полягає у виявленні переваг, недоліків, загроз і можливостей. Він дозволяє виявити слабкі та сильні сторони компанії (товару) і знайти способи вирішення виникаючих проблем. За допомогою SWOT-аналізу компанія може розробити стратегію конкурентної поведінки.

2. SPACE-аналіз ґрунтується на гіпотезі, що конкурентоспроможність продукції і фінансова сила підприємства є основоположними чинниками стратегії розвитку фірми, а переваги галузі та стабільність ринку мають значення в масштабах галузі. У результаті аналізу визначається група ознак (позиція підприємства), яким фірма відповідає більшою мірою.

3. PEST-аналіз дозволяє виявити економічні, політичні, соціальні та технологічні фактори навколишнього середовища, які

впливають на підприємство. За результатами аналізу складається матриця, в якій відображається ступінь впливу того чи іншого чинника на фірму.

4. Конкурентна модель за М. Портера, яка дозволяє охарактеризувати стан конкуренції в галузі. Для цього оцінюється вплив наступних 5 сил: загроза появи продуктів-замінників, здатність постачальників торгуватися, загроза появи нових конкурентів, суперництво між наявними у галузі конкурентами, здатність покупців торгуватися.

Також при здійсненні конкурентного аналізу може бути застосована модель Ф. Котлера, згідно з якою конкуренти розподіляються за ознакою конкурентних дій на активних (агресивних), селективних, стохастичних та пасивних [4]. Такий поділ має значний практичний сенс, оскільки чітка класифікація конкурентів за ступенем їх активності дає змогу оцінювати ймовірності різних дій конкурентів та, на основі цього, раціонально використовувати ресурси, спрямовані на захист від конкурентних атак, як добросовісних, так і не добросовісних.

Конкурентний аналіз, як і інші аналітичні процедури, повинен передбачати використання як кількісної, так і якісної інформації. Кількісна інформація у формі статистичних даних, цифр довідок і звітів має, як правило, об'єктивний характер і дає змогу робити точні висновки як про поточний стан конкурента, так і існуючі тенденції в його розвитку. Але вирішити завдання конкурентного аналізу неможливо без застосування якісної вираженої інформації. Щоправда, у цьому випадку існує проблема правильної інтерпретації суб'єктивної, якісної вираженої інформації, яку можуть здійснити лише фахівці, які мають належний досвід аналітичної роботи.

До основних об'єктів конкурентного аналізу, за визначенням М. Портера, належать: майбутні цілі, поточна стратегія, уявлення, потенційні можливості [5]. Деталізуючи ці об'єкти варто виділити такі характеристики конкурентів, які варто піддати конкурентному аналізу: товари, пропоновані конкурентами; сервіс, який конкуренти надають своїм клієнтам; цінова політика конкурентів; активність конкурентів у питаннях маркетингових комунікацій; сформована конкурентами система каналів збуту; сегменти, на які

орієнтуються конкуренти.

Проникнення бізнесу у мережу Інтернет обумовлює необхідність ретельного вивчення конкурентного середовища у віртуальному просторі. У процесі моніторингу активності конкурентів у мережі Інтернет слід піддавати аналізу: 1) кількість та тональність (позитивна, нейтральна, негативна) різних дописів, розміщених у мережі Інтернет щодо того чи іншого конкурента; б) корпоративний сайт – фіксувати факт його наявності, відвідуваності, активність сайту (частота дописів), швидкість завантаження, адаптивність під різні пристрої; в) соціальні мережі – фіксувати наявність груп і спільнот, створених в інтересах того чи іншого конкурента у соціальних мережах, ступінь їх активності (кількість учасників, частота, регулярність і якість повідомлень); г) використання конкурентом контекстної реклами. При зосередженні конкурентного аналізу на інших аспектах конкурентної сфери коло характеристик аналогічно може бути деталізоване.

Висновки. Ефективний конкурентний аналіз та оцінка конкурентного середовища підприємства дозволять йому створити стійку конкурентну перевагу товару, вибрати оптимальні форми конкурентної боротьби та знизити операційні ризики. Проведення конкурентного аналізу на постійній основі дасть змогу вчасно побачити можливості для росту, нові ніші, краще зрозуміти свого споживача.

1. Полтавська Є.О. Конкурентний аналіз. Навчальний посібник /Укл. Є. О. Полтавська, Г. А. Іващенко, П.М. Куліков. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2011 – с.
2. Конкурентний моніторинг. Бізнес-аналітика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ua-region.com.ua/razvedka>
3. Конкурентний аналіз [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wjournal.com.ua/konkurentnij-analiz.html>
4. Куденко Н. В. Стратегічний маркетинг : навч. посібник / Н. В. Куденко. – Вид. 2-ге, К. : КНЕУ, 2006. – 152 с.
5. Портер М. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов / Майкл Портер; Пер. с англ. – 3-е изд. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 453 с.

УДК 332.14

Кондіус І.С., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

Тенденції іноваційного розвитку промислових підприємств України в умовах структурної модернізації економіки

У статті проаналізовано стан промисловості України за перше півріччя 2016 року, тенденції прибутковості (збитковості) підприємств за видами діяльності. Визначено фактори, що суттєво вплинули на ефективність виробничих процесів та передумови для вдосконалення методів управління розвитком підприємств. Встановлено, що необхідною у сучасних умовах господарювання є адаптація вітчизняних промислових підприємств до вимог потенційних споживачів європейського та азіатського ринків.

Ключові слова: промислові підприємства, структурна модернізація, інновації.

Kondius I.

Trends of innovative development of industrial enterprises of Ukraine in the conditions of structural modernization of economy

The article analyzes the state of the industry of Ukraine for the first half of 2016, trends of profitability (loss) of enterprises by types of activity. The factors that significantly influenced the efficiency of production processes and the prerequisites for improving the methods of managing the development of enterprises were determined. It is determined that the adaptation of domestic industrial enterprises to the requirements of potential consumers of European and Asian markets is necessary in the modern conditions of management.

Keywords: industrial enterprises, structural modernization, innovations.

Кондиус И.С.

Тенденции инновационного развития промышленных предприятий Украины в условиях структурной модернизации экономики

В статье проанализировано состояние промышленности Украины за первое полугодие 2016 года, тенденции прибыльности (убыточности) предприятий по видам деятельности. Определены факторы, которые существенно повлияли на эффективность производственных процессов и предпосылки для

совершенствования методов управления развитием предприятий. Установлено, что необходимым в современных условиях хозяйствования является адаптация отечественных промышленных предприятий к требованиям потенциальных потребителей европейского и азиатского рынков.

Ключевые слова: промышленные предприятия, структурная модернизация, инновации.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

На сучасному етапі розвитку промислового виробництва України притаманна спрямованість на вирішення як завдань адаптації та організації виробництва відповідно до умов, що диктує динамічне зовнішнє середовище, так і завдань управління. У зв'язку з переорієнтацією ринків збуту внаслідок воєнної агресії Російської Федерації вітчизняні підприємства усвідомлюють необхідність впровадження ефективних методів управління, використання яких дозволило б у короткий термін пристосуватися до потреб споживачів та постачальників сировини. Підприємства в більшій чи меншій мірі працюють в умовах конкуренції, тому в найближчій і довготривалій перспективі максимізація адаптивного чинника стає вирішальною компонентою сталого розвитку промисловості країни. Для цього необхідно провести аналіз динаміки розвитку промислових підприємств та виокремити основні фактори впливу на їхню діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначення не вирішених проблем. Проблема розвитку промислових підприємств України була предметом дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів: А.І. Амоші, Б.М. Андрушківа, А.І. Бутенко, Б.І. Валуєва, Б.М. Данилишина, І.О. Дергачова, М.І. Долішнього, О.П. Зайцевої, І.І. Іщенко, М.Б. Ковальчука, Т.П. Коропової, А.І. Кредісова, Г.Г. Козоріз, Н.О. Кухарської, І.І. Лукінова, М.Г. Чумаченка, Д. Ліндсея та ін.

Однак вплив постійно змінюваного зовнішнього середовища на функціонування промислових підприємств потребує їх адаптації до конкретних умов розвитку економіки країни та світу.

Цілі статті. Аналіз тенденцій інноваційного розвитку українських промислових підприємств в умовах структурної

модернізації економіки та виокремлення основних факторів впливу на їхнє функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

На сьогодні особливо актуальним є питання створення діючого механізму перетворення реальних знань у продуктивні або технологічні нововведення і вирішальну роль у цьому процесі має відіграти перехід до інноваційної моделі розвитку економіки. За перше півріччя 2016 року підприємства промисловості загалом отримали збитку на суму 84684,7 млн. грн. (див. табл. 2.3). Найбільш збитковою галуззю виявилось виробництво хімічних речовин і хімічної продукції – 20009,8 млн. грн., металургійне виробництво – 19740,7 млн. грн. Підприємства машинобудування закінчили перші шість місяців роботи зі збитком на суму 10125,1 млн. грн., майже 40% з існуючих є збитковими.

Таблиця 1

Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами промислової діяльності у січні-червні 2016 року (млн. грн.) [1]

	Чистий прибуток (збиток)	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підпр.	фінансовий результат	у % до загальної кількості підпр.	фінансовий результат
Промисловість	-84684,7	57,0	55967,8	43,0	140652,5
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	-3702,8	40,2	12964,8	59,8	16667,6
Переробна промисловість	-67032,2	62,8	36039,4	37,2	103071,6
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	-12232,0	34,5	6713,3	65,5	18945,3
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	-1717,7	27,2	250,3	72,8	1968,0

Динаміка розвитку підприємств промисловості свідчить про те, що результати їхньої діяльності на кінець 2016 року не будуть

кращими, ніж у попередньому, лише в структурному відношенні зменшиться частка збиткових підприємств до загальної кількості підприємств (до 40% у машинобудуванні).

Досвід діяльності підприємств свідчить про те, що до зовнішніх умов легше пристосуватися, якщо постійно займатися пошуком нових шляхів ведення бізнесу, методів та засобів виготовлення продукції та нових видів виробів. В умовах структурної модернізації економіки України стають актуальними питання, пов'язані з адаптацією підприємств до вимог потенційних споживачів європейського та азійського ринків. Проте, динаміка показників інноваційної діяльності на підприємствах свідчить про те, що в умовах виживання господарюючі суб'єкти роблять ставку не на отримання довготривалих конкурентних переваг за рахунок інновацій, а діють тактично, вирішуючи проблеми сьогодення.

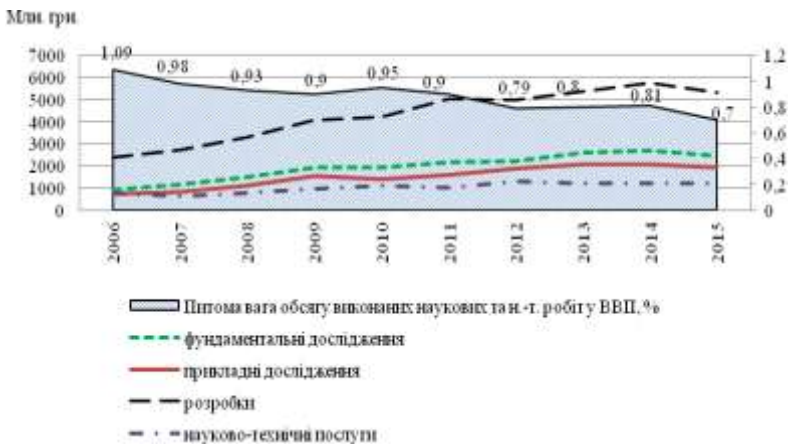

Рис. 1. Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт (млн. грн.) [5]

Щороку відбувається скорочення питомої ваги обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, з 2007 року її частка становить менше 1%, хоча в розвинених європейських країнах – понад 30%. Скорочується питома вага підприємств, що впроваджували інновації: у 2016 році її частка становила 12,1%, було впроваджено 1743 нових технологічних процесів, з них 447

маловідходних та ресурсозберігаючих. У кризовому 2015 році її значення досягнуло мінімального рівня, починаючи з 2000 року, – питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової становила лише 2,5%.

Дані статистичного аналізу дають підстави для висновку про початок утвердження в Україні інноваційної моделі економічного зростання. Проаналізувавши показники за 10 років (табл.2), виявилось, що з 2012 року спостерігається підвищення інноваційної активності в промисловості.

Подібні висновки можна зробити, аналізуючи впровадження інновацій підприємствами за цей же період, а саме: з 2012 року кількість освоєних нових видів техніки, впроваджених нових технологічних процесів, з них маловідходних та ресурсозберігаючих почала збільшуватись. Така тенденція спостерігається і сьогодні.

Загалом, протягом 2014 року інноваційну діяльність в Україні здійснювали 1180 підприємств, або 12,3% їхньої загальної кількості. Основним напрямом інноваційної діяльності для більшості підприємств, що займались нововведеннями, були продуктові інновації. А саме, 73,2% від вказаних підприємств створювали та впроваджували технологічно нову чи значно удосконалену продукцію, а понад 46,5% - нові або значно удосконалені виробничі процеси.

Кожне третє підприємство придбало та впровадило нові засоби механізації виробництва, кожне одинадцяте - нові технології. Загалом для здійснення нововведень підприємствами придбано 252 нові технології, з яких 73 - за договорами про передачу права власності на об'єкти промислової власності або за ліцензіями на їх використання. При цьому, більшість нових технологій придбали підприємства машинобудування - 81, харчової промисловості та перероблення сільськогосподарських продуктів, хімічної та нафтохімічної промисловості. Протягом 2014 року було впроваджено 1727 нових технологічних процесів (з них 645 - маловідходні або ресурсозберігаючі) проти 1482 у 2013 році. Їх використовувало кожне друге підприємство, що впроваджувало нововведення.

Таблиця 2
Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2016 році за регіонами [7, 8]

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Кількість підприємств, що впроваджували інновації, одиниць	2002	1729	1655	1503	1376	1491	1503	1506	1238	1180
Частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств, %	22,9	19,3	17,0	15,1	13,5	14,8	14,3	14,6	12,7	12,3
Кількість освоєних нових видів техніки, найменувань	1000	717	591	449	469	631	610	520	710	769
Кількість впроваджених нових технологічних процесів, одиниць	2936	2138	1905	1348	1203	1403	1421	1142	1482	1727
з них маловідходних, ресурсозберігаючих	1044	688	600	467	423	430	469	430	606	645

Однак, не зважаючи на позитивні тенденції інноваційного розвитку, рівень вказаних показників все ще недосягається до початкового рівня на 1995-1997 роки. Аналіз інноваційної активності промислових підприємств показав, що існує ряд факторів, які гальмують інноваційну діяльність: відсутність фінансування (89% обстежених), відсутність коштів у замовника (54%), високі кредитні ставки банківських установ (44%), значні витрати, що пов'язані з нововведеннями (39%), недосконалість законодавчої бази в податковій сфері (37%), труднощі з сировиною (32%). Аналіз динаміки інноваційно активних підприємств вказує на те, що, попри зменшення кількості підприємств, що

впроваджували інновації та їх частки в загальній кількості промислових підприємств, з 2007 року спостерігалось покращення ситуації і вказані показники почали зростати. Однак з 2013 року їх величина різко впала і є найменшою за весь аналізований період.

Таблиця 3
Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2016 році за регіонами [6]

Регіони	Кількість інноваційно активних підприємств		Обсяг реалізованої інноваційної продукції	
	усього, од.	у % до загальної кількості промислових підприємств	усього, млн. грн.	у % до загального обсягу реалізованої промислової продукції
1	2	3	4	5
Україна	1609	16,1	25669,0	2,5
Вінницька	46	14,2	664,1	2,3
Волинська	30	10,8	316,6	2,5
Дніпропетровська	109	13,4	1563,1	0,7
Донецька	45	14,6	1018,0	1,7
Житомирська	48	12,5	225,2	1,4
Закарпатська	16	6,0	837,6	8,4
Запорізька	108	22,9	1530,0	1,7
Івано-Франківська	99	22,8	883,2	3,8
Київська	66	11,6	897,4	2,2
Кіровоградська	49	17,3	504,4	2,9
Луганська	16	12,2	38,0	0,2
Львівська	129	16,4	731,9	2,1
Миколаївська	67	19,9	363,8	1,5
Одеська	67	16,8	698,7	2,4
Полтавська	33	8,0	3519,5	8,9
Рівненська	45	14,9	134,6	0,8
Сумська	46	17,6	2610,7	10,4
Тернопільська	36	14,9	133,4	1,7
Харківська	191	22,4	2609,8	3,8
Херсонська	54	24,2	657,8	5,4
Хмельницька	38	11,0	162,8	0,9
Черкаська	37	10,6	556,3	1,6
Чернівецька	34	15,6	81,7	2,0
Чернігівська	32	13,1	151,7	1,0
м. Київ	168	21,7	2,0	

Як свідчать дані таблиці 3, у 2016 році найбільш інноваційно активними були промислові підприємства Харківської області (191 од.), м. Київ (168 од.), Львівської (129 од.), Дніпропетровської (109 од.) та Запорізької областей (108 од.).

Висновки. Таким чином, встановлено, що в умовах структурної модернізації економіки країни після розірвання торговельних відносин з РФ та втрати російського ринку збуту для вітчизняної продукції, деякі крупні підприємства змогли залишитися прибутковими у період тривалої економічної та політичної кризи. Виявлено, що з метою диверсифікації торгових партнерів, дотримання вимог міжнародних стандартів якості продукції і процесів її виробництва такі підприємства паралельно з основним виробничим процесом розробляють власні та впроваджують інноваційні технології виробництва нових видів продукції. Дані заходи розраховані на довготривалу перспективу та є запорукою сталого розвитку в непростих умовах, що склалися, тому що дають змогу підприємствам швидше адаптуватися до викликів мінливого екзогенного середовища. Однією з головних проблем інноваційного розвитку залишається недостатній рівень державного впливу на розвиток в Україні інноваційної діяльності, невідповідність існуючої системи органів державного управління моделі інноваційного розвитку економіки.

1. Чистий прибуток (збиток) підприємств [Електронний ресурс] / Державна служба статистики. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/fin/chpr/chpr_pr/chpr_pr_u/chpr_pr_0215_u.htm
2. Аналітичний огляд ТОП-100 найбільших державних підприємств України [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу : [http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=f6738525-4eb4-4460-92b9-ab6ef8ac9481&title= MinekonomrozvitkuOpriljudniloNoviZvitiProRezultatiRoboti100-NaibilshikhDerzhpidprimstvUkraini](http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=f6738525-4eb4-4460-92b9-ab6ef8ac9481&title=MinekonomrozvitkuOpriljudniloNoviZvitiProRezultatiRoboti100-NaibilshikhDerzhpidprimstvUkraini)
3. Про компанію “Антонов” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.antonov.com/about>
4. Загальні відомості ПАТ “Турбоатом” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.turboatom.com.ua/company/about.html>
5. Наукова та інноваційна діяльність (1990-2014 рр.) [Електронний ресурс] / Державна служба статистики. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html
6. Інноваційна діяльність промислових підприємств України у 2014 році [Електронний ресурс] / Державна служба статистики. – Режим доступу : https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm
7. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. – К.: Держкомстат України, 2004. - 345 с.
8. Інноваційна активність промислових підприємств України у 2004 році // Економіст. - 2005. - №3. - С.24.

УДК 338.242.2

Кошій О.В. д.е.н., професор

Луцький національний технічний університет

Проблеми та перспективи розвитку економіки України

В статті наголошено на необхідності забезпечення розвитку національної економіки, підвищенні її конкурентоспроможності та добробуту населення, проаналізовано рейтинг України в світі за рівнем валового національного продукту, індексом глобальної конкурентоспроможності, рівнем процвітання, рівнем валового національного доходу на душу населення, індексом глобалізації, індексом інновацій. Обґрунтовано необхідність включення національної економіки до процесу глобалізації та активізації інноваційної діяльності.

Ключові слова: національна економіка, конкурентоспроможність національної економіки, процес глобалізації, інноваційний розвиток національної економіки.

Koschiy O.

Problems and prospects for development of economy of Ukraine

The article emphasizes the intensification of the intensity of the competitive struggle between countries of the world. The necessity of providing governments with welfare of the population and development of national economies under the conditions of limited resources is substantiated.

It is emphasized that today only high-level country of the world, which has a high level of competitiveness on the world market, is able to reach a high standard of living of the population. It is these countries that are able to produce competitive goods and services, and make efficient use of resources. It is noted that many factors influence the state of the economy: the size of the gross domestic product, the availability of resources by the country, the propensity to innovate development.

Analyzed the rating of Ukraine in terms of gross domestic product, the Global Competitiveness Index, the level of prosperity, the level of gross national income per capita index of globalization, innovation index. The necessity of inclusion of the national economy in the process of globalization and activation of innovation activity is substantiated. The following indicators for Ukraine were found to be insignificant: the level of the gross national product, the index of global competitiveness, the level of prosperity, the level of gross national income per capita, the index of globalization, the index of innovations. It is noted that a special role to enhance the competitiveness of the national economy and the welfare of Ukrainian innovative development can play. Highlight perspective directions of innovative development of national economy in the fields of energy technology, biotechnology and modern agricultural technologies, information and communication technology, life sciences, oobototehnika, nanotechnology and new substances and materials, electronics, industrial technology, aerospace technology, transport and logistics technologies, recycling technologies, knowledge dissemination technologies.

Key words: national economy, competitiveness of the national economy, globalization process, innovative development of the national economy.

Коций О.В.

Проблемы и перспективы развития экономики Украины

В статье отмечена необходимость обеспечения развития национальной экономики, повышения ее конкурентоспособности и благосостояния населения, проанализирован рейтинг Украины в мире по уровню валового национального продукта, индексу глобальной конкурентоспособности, уровню процветания, уровню валового национального дохода на душу населения, индекса глобализации, индекса инноваций. Обоснована необходимость включения национальной экономики в процесс глобализации и активизации инновационной деятельности.

Ключевые слова: национальная экономика, конкурентоспособность национальной экономики, процесс глобализации, инновационное развитие национальной экономики.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Нині інтенсивна конкурентна боротьба ведеться не лише між товарами, підприємствами чи галузями. Вона має місце і на рівні країн, які змагаються за лідируючі позиції на ринку та ресурси. Однак ресурси є обмеженими і як свідчить теорія «золотого мільярда» їх може вистачити лише для забезпечення високого рівня життя обмеженої кількості населення [1]. Тому перед урядами багатьох країн постає проблема пошуку шляхів забезпечення добробуту населення та розвитку національних економік в умовах обмежених ресурсів.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблеми забезпечення успішного розвитку національних економік присвятили праці Згуровський М. З., Коротич О. Б., Матюх С. А., Самойлов О. Ф., Скірка Н. Я. тощо. Проте економіка України є унікальною, що вимагає ретельнішого її вивчення. **Цілі статті.** Ціль статті полягає у вивченні проблем та виявленні перспективних шляхів розвитку економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Як свідчить практика, досягнути високого рівня життя населення вдалося лише високорозвиненим країнах світу, які володіють високим рівнем конкурентоспроможності на світовому ринку. Такі країни здатні

продувати конкурентоспроможні товари та послуги, ефективно використовувати ресурси. На стан економіки країни впливає багато чинників: розмір валового внутрішнього продукту, забезпеченість країни ресурсами, схильність до інноваційного розвитку тощо. Світовими лідерами за рівнем валового національного продукту у 2017 р. були США (1 місце), Китай (2 місце), Японія (3 місце). Україна у рейтингу країн світу за рівнем валового внутрішнього продукту у 2017 р. займала 61 місце серед 217 економік (табл.1) [2].

Таблиця 1

Рейтинг країн світу за рівнем ВВП у 2017 р.

Економіка	Рейтинг	Економіка	Рейтинг
США	1	Росія	11
Китай	2	Польща	23
Японія	3	Казахстан	55
Німеччина	4	Марокко	59
Великобританія	5	Ангола	60
Франція	6	Україна	61
Індія	7	Еквадор	62
Італія	8	Словаччина	63
Бразилія	9	Узбекистан	67

Таким чином, Україна за рівнем валового національного продукту помітно відстає від потужних та високорозвинених країн світу.

Таблиця 2

Співвідношення валового національного продукту України та високорозвинених країн світу у 2017 р.

Країни	Розмір валового національного продукту, млн. \$	Відношення до валового національного продукту в Україні
США	18 153 487	184,1
Китай	11 393 571	115,5
Японія	4 825 207	48,9
Німеччина	3 609 439	36,6
Великобританія	2 782 338	28,2
Франція	2 605 813	26,4
Індія	2 220 043	22,5
Італія	1 914 131	19,4
Бразилія	1 835 993	18,6
Україна	98 629	1
Тувалу	57	0,0006

Дані таблиці 2 свідчать, що у 2017 р. розмір валового внутрішнього продукту України був у 184,1 раза меншим ніж у США, у 18,6 раза ніж у Бразилії. В той же час розмір валового внутрішнього продукту України виявився у 1730,3 раза більший ніж у Тувалу, який займає останню позицію в рейтингу. В цілому валовий внутрішній продукт України (98 629 млн. \$) становить 0,13 % від валового внутрішнього продукту світу (76 671 787 млн. \$).

За рейтингом глобальної конкурентоспроможності нині світовими лідерами є Швейцарія (1 позиція), США (2 позиція) та Сінгапур (3 позиція). Україна за даним показником займає 81 місце (таблиця 3) [3].

Таблиця 3

Рейтинг глобальної конкурентоспроможності
у 2017-2018 рр.

Країна	Рейтинг	Країна	Рейтинг
Швейцарія	1	Норвегія	11
США	2	Данія	12
Сінгапур	3	Польща	39
Нідерланди	4	Латвія	54
Німеччина	5	Таджикистан	79
Гонконг	6	Бразилія	80
Швеція	7	Україна	81
Великобританія	8	Бутан	82
Японія	9	Греція	87

Найближчими сусідами України за показником глобальної конкурентоспроможності виявились Бразилія (80 позиція) та Бутан (82 позиція). І хоча протягом останнього часу Україні вдалося підвищити рівень своєї конкурентоспроможності з 85 позиції у 2016-2017 рр. до 81 позиції у 2017-2018 рр., однак її рівень є незадовільним.

Інформативним показником, котрий може охарактеризувати національну економіку, є індекс процвітання країн світу, який вимірює досягнення країн світу з точки зору благополуччя і процвітання (таблиця 4) [4].

Таблиця 4

Рейтинг процвітання країн світу у 2016 р.

Країна	Рейтинг	Країна	Рейтинг
Нова Зеландія	1	Німеччина	11
Норвегія	2	США	17
Фінляндія	3	Японія	22
Швейцарія	4	Польща	34
Канада	5	Білорусь	98
Австралія	6	Ліван	105
Нідерланди	7	Сенегал	106
Швеція	8	Україна	107
Данія	9	Замбія	108

Дані таблиці 4 свідчать, що лідерами за рейтингом процвітання країн світу у 2016 р. були Нова Зеландія (1 місце), Норвегія (2 місце) та Фінляндія (3 місце). Україна в цьому рейтингу посіла 107 місце серед 149 країн світу. Найближчими сусідами України виявились Сенегал (106 місце) та Замбія (108 місце) [5].

Одним з основних завдань, які стоять перед урядом країни, є забезпечення належного рівня життя населення. Передумовою цього є високий рівень валового національного доходу в розрахунку на душу населення країни. Для порівняльної оцінки рівня життя українців можна скористатися даними рейтингу країн світу за рівнем валового національного доходу на душу населення, які визначаються Всесвітнім банком (таблиця 5) [6].

Таблиця 5

Рейтинг країн світу за рівнем валового національного доходу на душу населення у 2017 р.

Економіка	Рейтинг	Економіка	Рейтинг
Монако	1	Макао	11
Ліхтенштейн	2	Ісландія	12
Нормандські острови	3	Данія	13
Бермуди	4	США	14
Острів Мен	5	Швеція	16
Норвегія	6	Нігерія	156
Швейцарія	7	Кірибаті	157
Гібралтар	8	Україна	158
Люксембург	9	Узбекистан	159

Таким чином у 2017 р. Україна у рейтингу країн світу за рівнем валового національного доходу на душу населення зайняла

158 місце серед 216 економік. За методологією Всесвітнього банку країни світу за рівнем національного доходу на душу населення поділяються на три групи: країни з високим рівнем доходу на душу населення (від 12 616 доларів і вище); країни з середнім рівнем доходу на душу населення (від 1,036 \$ до 12,615 \$); країни з низьким рівнем доходу на душу населення (від 1035 \$ і нижче).

Оскільки у 2017 р. розмір валового національного доходу в розрахунку на душу населення в Україні становив 2310 \$, то це засвідчує приналежність національної економіки до країн з середнім рівнем доходу на душу населення. Однак в цілому така позиція в рейтингу засвідчує неналежний рівень життя населення України та його зубожіння, порівняно з високорозвиненими країнами світу (таблиця 6).

Дані таблиці 6 свідчать, що в Україні у 2017 р. рівень валового національного доходу на душу населення був у 38,9 раза меншим ніж на острові Мен, в 24,3 раза менший ніж в США. Таким чином Україна за даним показником суттєво відстає від лідерів даного рейтингу. В той же час в Україні рівень валового національного доходу на душу населення у 8,3 раза більший ніж у Бурунді, країні яка посідає останнє місце в даному рейтингу.

Таблиця 6

Співвідношення валового національного доходу на душу населення України та високорозвинених країн світу у 2017 р.

Економіка	Розмір валового національного доходу на душу населення, \$	Відношення до валового національного доходу на душу населення в Україні
Острів Мен	89 970	38,9
Норвегія	82 330	35,6
Швейцарія	81 240	35,2
Люксембург	76 660	33,2
Макао	68 030	29,5
Ісландія	56 990	24,7
Данія	56 730	24,6
США	56 180	24,3
Україна	2 310	1,0
Бурунді	280	0,1

Зважаючи на вищесказане перед урядом України стоїть нагальна проблема посилення національної економіки, підвищення

рівня її конкурентоспроможності та добробуту населення. Для досягнення поставлених завдань нині відіграє важливу роль здатність національної економіки ефективно взаємодіяти з іншими країнами світу, її включеність до процесу глобалізації, спроможність до продукування інновацій.

Таблиця 7

Індекс глобалізації країн світу у 2017 р.

Країни	Рейтинг	Країни	Рейтинг
Нідерланди	1	США	27
Ірландія	2	Литва	32
Бельгія	3	Бахрейн	43
Австрія	4	Таїланд	44
Швейцарія	5	Україна	45
Данія	6	Сербія	46
Швеція	7	Йорданія	47
Великобританія	8	Росія	48
Франція	9	Грузія	65

Оцінити рівень залучення національної економіки до процесу глобалізації можна за допомогою індексу глобалізації країн світу. Даний показник дозволяє оцінити масштаб інтеграції тієї чи іншої країни в світовому просторі. Результати вивчення індексу глобалізації країн світу свідчать, що Україна займає 45 позицію серед 193 країн світу (таблиця 7) [7]. Дані таблиці 7 засвідчують, що Україна не належним чином залучена до процесу глобалізації.

Потребує посилення і інноваційна діяльність в Україні. Так у рейтингу за глобальним індексом інновацій Україна посідає лише 50 місце (таблиця 8) [8].

Таблиця 8

Рейтинг країн світу за індексом інновацій у 2017 р.

Країни	Рейтинг	Країни	Рейтинг
Швейцарія	1	Франція	15
Швеція	2	Китай	22
Нідерланди	3	Польща	38
США	4	Туреччина	43
Великобританія	5	Греція	44
Данія	6	Росія	45
Сінгапур	7	Катар	49
Фінляндія	8	Україна	50
Німеччина	9	Таїланд	51

Найближчими сусідами України за індексом інновацій є Катар (49 позиція) та Таїланд (51 позиція). Це засвідчує, що Україна помітно відстає в інноваційній сфері від високорозвинених країн світу.

На нашу думку, урядові України слід приділити увагу не лише залученню національної економіки до глобалізаційних процесів але і активізації інноваційної діяльності. В сучасному світі інновації виступають основним фактором досягнення високого рівня міжнародної конкурентоспроможності, оскільки вони забезпечують високу продуктивність факторів виробництва, конкурентні переваги в перспективних сферах та сильні позиції національних підприємств на світовому ринку [9]. При цьому увагу потрібно зосередити на переході національної економіки до високотехнологічних укладів. Зокрема на найближчу перспективу можна виділити наступні перспективні напрямки інноваційного розвитку національної економіки [10]: 1) енергетичні технології: альтернативна енергетика та ресурси, ядерні енергетичні системи, системи водневої енергетики, атомні технології; 2) біотехнології та сучасні аграрні технології: біотехнології, генетично модифіковані організми, синтетичні речовини, ГМО; 3) інформаційно-комунікаційні технології: хмарні технології, глобальний бездротовий інтернет, пошукові сервіси, дистанційний контроль, промисловий контроль, бізнес-додатки, кабельні технології, супутникові технології; 4) науки про життя: телемедицина, нанобіологія, біологічно імітуючі імпланти, стовбурові клітини; 5) робототехніка: робототехніка та технології штучного інтелекту; 6) нанотехнології та нові речовини й матеріали: функціональні наноструктури; нановимірювання та аналізування, композиційні матеріали; 7) радіоелектроніка: кремнієва, біо-, молекулярна, органічна та фотонна радіоелектроніка, цифрова та аналогова електроніка; 8) промислові технології: цифровий будинок, текстиль з унікальними характеристиками (інженерія багатофункціональних тканин), роботизовані безпілотні транспортні засоби, енергетичне обладнання для НДЕ, харчова промисловість на основі новітніх технологій; 9) аерокосмічні технології: дослідження космосу, моніторинг Землі, безпілотні аерокосмічні технології; 1) транспортні та логістичні технології: технологія нової транспортної

системи та безпеки дорожнього руху, автоматичні (безпілотні) транспортні пристрої, логістичні термінали; 11) рециркуляційні технології: системи рециркуляції води, повторне використання відходів; 12) технології поширення знань: система управління та виробництва знань, резервування масивів даних, запобігання стихійним лихам та їх попередження.

Висновки. Таким чином, уряду України слід приділити увагу залученню національної економіки до процесу глобалізації та активізації інноваційної діяльності. Це сприятиме посиленню її конкурентоспроможності на світовому ринку, дозволять підвищити рівень життя населення та забезпечать процвітання України у перспективі.

1. Самойлов О. Ф. Концепція «золотого мільярда» як теоретична основа глобалізації [Електронний ресурс] / О. Ф. Самойлов. – Режим доступу: <http://www.kyumu.edu.ua/vmv/v/p08/05.pdf>.
2. Рейтинг стран мира по уровню валового внутреннего продукта [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/ratings/rating-countries-gdp/rating-countries-gdp-info>.
3. Рейтинг глобальной конкурентоспособности [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index/info>.
4. Рейтинг стран мира по уровню процветания [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/ratings/legatum-prosperity-index/info>
5. Рейтинг процветания стран мира [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/ratings/legatum-prosperity-index/info>.
6. Рейтинг стран мира по урону валового национального дохода на душу населения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/ratings/rating-countries-gni/rating-countries-gni-info>
7. Индекс глобализации стран мира по версии KOF [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/ratings/kof-globalization-index/info>.
8. Глобальный индекс инноваций [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/ratings/global-innovation-index/info>.
9. Матюх С. А. Інновації як фактор міжнародної конкурентоспроможності країн / С. А. Матюх // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 4, Т. 1. – С. 278-281.
10. Форсайт економіки України середньостроковий (2015–2020 роки) і довгостроковий (2020–2030 роки) часові горизонти / наук. керівник проекту акад. НАН України М. З. Згуровський // Міжнародна рада з науки (ICSU); Комітет із системного аналізу при Президії НАН України; Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»; Інститут прикладного системного аналізу НАН України і МОН України; Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку. — Київ : НТУУ «КПІ», 2015. — 136 с.

УДК 339.92 (477)

Кравчук П.Я., к.е.н., доцент

Кравчук О.Я., к.е.н., доцент

Шегинський О.В., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

Європейська інтеграція України та її зовнішньоекономічна безпека

Стаття присвячена дослідженню актуальності забезпечення зовнішньоекономічної в умовах євроінтеграційних процесів та визначення найбільш гострих її загроз і тенденцій. У статті з'ясовано сутність категорії «зовнішньоекономічна безпека» в умовах розгортання процесів інтеграції України до світової економіки. Визначено основні виклики зовнішньоекономічній безпеці в сучасних умовах та можливі їх наслідки.

Ключові слова: глобалізація, безпека, зовнішньоекономічна безпека, європейська інтеграція, європейський союз, національна безпека.

Kravchuk P., Kravchuk O., Sheginskyj O.

European integration of Ukraine and its foreign economic security

The problem of foreign economic security arises simultaneously with the emergence of the state, state institutions and the establishment of foreign trade relations. The security category is universal, since the problem of security has been and remains relevant not only for market economies, but also for the planned and traditional economies of all countries of the world. Actualization of the security problem is due to the fact that modern society exists under the conditions of "megacity" and qualifies as "society of risks". Foreign-economic security consists in minimizing losses of the state from the influence of negative external economic factors, creating favorable conditions for economic development through its active participation in the world division of labor, compliance of foreign economic activity with national economic interests. Currently, foreign economic activity is largely liberalized without the state having the appropriate control and regulatory functions inherent in a market economy, without taking into account the specifics of the transition period, which poses a serious threat to the economic security of Ukraine. With regard to the country's integration into the world economy, on the one hand, a significant part of its exports in world trade can influence other countries, and on the other hand, the penetration of foreign capital into the national economy enhances the impact on its economic development from the outside.

According to the classical theory of integration, the benefits of creating regional trade unions will increase in line with a more significant reduction in tariffs in mutual trade, a deeper disagreement with the availability of productive resources and other

factors that create comparative advantages and the reduction of obstacles to the development of intra-regional trade (for example, transport costs) regarding barriers that restrict trade with third countries (eg transport costs, tariffs or non-tariff barriers).

The strategy of obtaining Ukraine's membership in the EU under the conditions of guaranteeing foreign economic security of the state should take into account the need for rapid adaptation of the national economy to the opening of borders for economic entities of the EU member states. On the one hand, there will be opportunities for the activities of Ukrainian enterprises in the wider European market, on the other - one should expect that the Ukrainian economy will face increasing competition. To this end, the strategic direction of securing foreign economic security is to create a competitive economic system capable of competing in an open European space, to guarantee the free movement of factors of production, to withstand competitive pressure and to meet the obligations of all EU member states, namely to take an active part in the development of the economic and monetary union.

Key words: globalization, security, foreign economic security, European integration, European Union, national security.

Кравчук П.Я., Кравчук О.Я., Шегинський А.

Европейская интеграция Украины и ее внешнеэкономическая безопасность

Статья посвящена исследованию актуальности обеспечения внешнеэкономической в условиях интеграционных процессов и определение наиболее острых ее угроз и тенденций. В статье выяснено сущность категории «внешнеэкономическая безопасность» в условиях разворачивания процессов интеграции Украины в мировую экономику. Определены основные вызовы внешнеэкономической безопасности в современных условиях и возможные их последствия.

Ключевые слова: глобализация, безопасность, внешнеэкономическая безопасность, европейская интеграция, европейский союз, национальная безопасность.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Сьогодні актуальність проблеми забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України зросла як ніколи внаслідок об'єктивної необхідності включення нашої країни у глобалізоване світове господарство. Економічна ізоляція для нашої країни неминуче загрожує втратою темпів економічного розвитку, технологічною стагнацією та поширенням бідності, тобто зниженням рівня економічної безпеки. Цьому сприяють такі негативні явища останніх років, як катастрофічне знищення

наукомісткості економіки, низький рівень інвестиційного процесу, низька конкурентоспроможність національних товарів на міжнародних ринках. Євроінтеграційні процеси, які відбуваються в Україні, загострюють питання зовнішньоекономічної безпеки, без забезпечення якої країна не може бути повноправним учасником світогосподарських зв'язків, не зможе посісти належне місце в міжнародному поділі праці та створити належну систему захисту і протидії викликам, зумовленим глобальними процесами. Під час інтеграції країни в глобальну економіку перед нею постає проблема суперечності між необхідністю, з одного боку, інтегруватись у систему світогосподарських зв'язків, а з другого – забезпечити ефективний розвиток національної економіки, захист національних економічних інтересів, вітчизняного виробника і внутрішнього ринку.

Відтак однією із серйозних проблем євроінтеграційних процесів України є забезпечення зовнішньоекономічної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Можливість оцінки тенденцій і загроз зовнішньоекономічній безпеці та потреби їх подолання потрапили в коло інтересів таких вітчизняних та іноземних науковців, як О. Білорус, І. Бузько, А. Гальчинський, Б. Герст, Ч. Гіла, І. Дахно, М. Делягіна, Т. Іванюта, Є. Кочеткова, Д. Лук'яненко, З. Луцишин, Ю. Макогона, В. Новицького, Ю. Пахомова, А. Поручника, Г. Томпсона, Д. Стигліца, А. Філіпенка, Дж. А. Хансона, В. Чужиков, О. Шниркова та ін.

Однак на сьогоднішній день відсутні чіткі критерії та показники, які давали б змогу визначити рівень зовнішньоекономічної безпеки, виявити деструктивні внутрішні та зовнішні чинники, які обумовили існуючі тенденції.

Цілі статті. Дослідження актуальності забезпечення зовнішньоекономічної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів та визначення найбільш гострих її загроз і тенденцій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Проблема зовнішньоекономічної безпеки постає одночасно з виникненням держави, державних інститутів та встановленням

зовнішньоторговельних зв'язків. Категорія безпеки є універсальною, оскільки проблема безпеки була й залишається актуальною не тільки для ринкових економічних систем, а й для планових і традиційних економік усіх країн світу. Актуалізація проблеми безпеки зумовлена тим, що сучасне суспільство існує в умовах “мегаризиків” і кваліфікується як “суспільство ризиків” [1].

Однією із серйозних проблем залучення України до світогосподарських процесів є забезпечення зовнішньо-економічної безпеки держави. Потреба в поглиблених дослідженнях зміни умов зовнішньої торгівлі зумовлюється тим, що інтеграція в європейську економіку розглядається як головний момент розвитку національної економіки України, а з отриманням Україною від Європейського Союзу (ЄС) статусу країни з ринковою економікою потребує розроблення нової, раціональнішої моделі зовнішньоекономічної діяльності.

Зовнішньоекономічна безпека полягає в мінімізації збитків держави від дії негативних зовнішніх економічних чинників, створенні сприятливих умов для розвитку економіки шляхом її активної участі у світовому розподілі праці, відповідності зовнішньоекономічної діяльності національним економічним інтересам [2].

Нині зовнішньоекономічна діяльність значною мірою лібералізована без опанування державою відповідних контрольно-регулюючих функцій, притаманних ринковій економіці, без урахування специфіки перехідного періоду, що створює серйозну загрозу економічній безпеці України.

Процес "відкривання" національної економіки повинен здійснюватися в результаті її структурної перебудови, поетапно і зважено, з урахуванням особливостей України. До того ж слід врахувати, що абсолютно відкритої економіки, тобто такої, коли без будь-яких обмежень через державні кордони здійснюється рух товарів, капіталів і робочої сили не має жодна країна світу. Всюди, виходячи з національних інтересів, уряди відповідних країн регулюють зовнішньоекономічну діяльність [3]. Процес відкривання повинен відповідати стану конкурентоспроможності національної економіки, інакше під тиском сильних іноземних конкурентів вітчизняні виробники будуть усунені з внутрішнього ринку. Що стосується інтеграції країни у світову економіку, то, з

одного боку, значна частка її експорту у світовій торгівлі дає змогу впливати на інші країни, а з іншого – проникнення іноземного капіталу в національну економіку посилює вплив на її економічний розвиток ззовні.

Відповідно до класичної теорії інтеграції вигоди від створення регіональних торговельних союзів збільшуватимуться відповідно до більш значного зниження тарифів у взаємній торгівлі, глибшої розбіжності в забезпеченості виробничими ресурсами і в інших факторах, які створюють порівняльні переваги, та зменшення перешкод на шляху розвитку внутрішньорегіональної торгівлі (наприклад, транспортні витрати) щодо бар'єрів, які обмежують торгівлю з третіми країнами (наприклад, транспортні витрати, тарифи або нетарифні бар'єри) [4].

Баланс переваг та ризиків інтеграції України в ЄС залежатиме від рішень, ухвалених в економічній політиці та правовій системі, а також від підготовки суб'єктів господарювання. З огляду на це точне визначення зазначених позицій сьогодні неможливе. Переваги, які Україна отримає від інтеграції, будуть і безпосередніми (розширення доступу до ринків, приплив капіталу, прямі трансфери коштів з ЄС), і опосередкованими (оптимальніше розміщення виробництва, підвищення ефективності господарських процесів, заощадження завдяки зменшенню бар'єрів для операцій з державами - членами ЄС). Значна частина цих переваг матиме довготривалий характер, оскільки їх рівень залежатиме від успішного перебігу інтеграційних процесів (наприклад, від реакції закордонних інвесторів і розмірів припливу капіталу). Ризики процесу інтеграції пов'язані насамперед з потребою в заходах з приведення у відповідність до норм ЄС – і на рівні макроекономічному, і на рівні окремих підприємств. Деякі ризики зумовлено потребою модернізації економіки і правової системи, а також зміцненням ринкової економіки в Україні [5]. Серед таких ризиків можна виокремити подальше прискорення структурних змін у сільському господарстві, зокрема швидкий відплив робочої сили із сільського господарства до інших секторів економіки може призвести до збільшення тиску на ринок праці; збільшення припливу іноземного капіталу може спричинити підвищення курсу

гривні; затвердження норм та стандартів ЄС зумовить зростання виробничих витрат, хоча це буде компенсуватися кращою якістю товарів і послуг.

Висновки. Стратегія здобуття членства України в ЄС за умов гарантування зовнішньоекономічної безпеки держави повинна враховувати потребу швидкого пристосування національної економіки до відкриття кордонів для суб'єктів господарювання держав - членів ЄС. З одного боку, з'являється можливість для діяльності українських підприємств на ширшому європейському ринку, з другого, – слід очікувати, що українська економіка зіткнеться зі зростанням конкуренції. З цією метою стратегічним напрямом забезпечення зовнішньоекономічної безпеки є створення конкуренто-спроможної економічної системи, здатної конкурувати на відкритому європейському просторі, гарантувати вільний рух факторів виробництва, витримувати конкурентний тиск і відповідати тим зобов'язанням, які стоять перед усіма країнами - членами ЄС, а саме брати активну участь у розбудові економічного і валютного союзу.

1. Кравчук П.Я. Зростання вагомості міжнародної безпеки в умовах глобалізації світової економіки / П.Я. Кравчук, О.В.Шегинський // Економічні науки. Серія “Економічна теорія та економічна історія”: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету.– Випуск 13 (52). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., проф. Герасимчук З. В. – Луцьк, 2016. – 244 с. (С. 162-172).
2. Варналій З. С. Економічна безпека : [навчальний посібник] / З. С. Варналій. – К. : Знання, 2009. – 648 с. 2. Дегтярьова О.
3. Ткаченко С. І. Зовнішньоторговельна безпека як складова національної економічної безпеки України / С. І. Ткаченко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2010. – № 2. – С. 35–38.
4. Кравчук П.Я. Європейська інтеграція України та її зовнішньоекономічна безпека / П.Я. Кравчук // Materialy VI mezinarodni vedecko-prakticka conference “Vedecky prumysl evropskeho kontinentu – 2010”/ - Dil 13/ Ekonomicke vedy: Praha Publishing House «Education and Science» s/r/o – 112 stran
5. Медведкіна Є. О. Оптимізація міжнародних економічних відносин України в контексті за- безпечення економічної безпеки / Є. О. Медведкіна // Стратегічні пріоритети. – 2011. – № 1. – С. 21–27.

УДК 65.012.8

Кравчук О.Я., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

Інвестиції ТНК як фактор прискорення економічного розвитку вітчизняної економіки

У статті розглядається позитивні та негативні наслідки діяльності ТНК на українському ринку, перспективи співпраці України з багатонаціональними компаніями.

Ключові слова: глобалізація та транснаціоналізація світової економіки, транснаціональні корпорації, прямі іноземні інвестиції.

Kravchuk O.

TNK investment as a factor to improving economic development in the domestic economy

The article examines the positive and negative effects of TNCs on the Ukrainian market, the prospects of Ukraine's cooperation with multinational companies.

Key words: globalization and transnationalization of the world economy, transnational corporations, direct foreign investments.

Кравчук О.Я.

Инвестиции ТНК как фактор ускорения экономического развития отечественной экономики

В статье рассматриваются положительные и отрицательные последствия деятельности ТНК на украинском рынке, перспективы сотрудничества Украины с многонациональными компаниями.

Ключевые слова: глобализация и транснационализация мировой экономики, транснациональные корпорации, прямые иностранные инвестиции.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Друга половина ХХ – початок ХХІ ст. ознаменувалися посиленням процесів глобалізації та транснаціоналізації світової економіки, тобто посиленням взаємозв'язку і взаємозалежності основних сфер, елементів, суб'єктів світової економічної системи в результаті глобальних операцій транснаціональних корпорацій (ТНК). З-поміж головних суб'єктів глобалізації світової економіки ТНК на сьогоднішній день відіграють одну з провідних ролей.

Економічна могутність ТНК в кінці ХХ століття досягла планетарних масштабів. Це зумовлено тим, що ТНК сьогодні

контролюють до половини світового промислового виробництва, 63% світової торгівлі, а також приблизно 80% патентів та ліцензій на нову техніку, технологію і ноу-хау. Під контролем ТНК перебуває 90% світового ринку пшениці, кави, кукурудзи, лісоматеріалів, тютюну, джута та залізної руди, 85% - ринку міді і бокситів, 80% - чаю та олова, 75% - бананів, натурального каучуку та сирової нафти. Половина експортних операцій США здійснюються американськими та іноземними ТНК. У Великобританії їх частка сягає 80%, а в Сінгапурі – 90%. Більша частина платежів, пов'язаних з трансфертом нових технологій, здійснюється в середині ТНК: у США їх частка складає 80%, у Великобританії 90%. Окрім того, ТНК здійснюють понад 90% світових ПП [1, с.94].

Зважаючи на це, багато країн намагаються використати науково-технічний, інвестиційний, експортний потенціал ТНК для вирішення внутрішніх економічних проблем. Тим більше досвід зарубіжних країн (особливо країн Південно-Східної Азії) свідчить, що транснаціональні корпорації можуть відігравати провідну роль у розвитку приймаючих країн та їхній інтеграції у світове господарство. В багатьох випадках діяльність ТНК сприяла суттєвим структурним перетворенням в приймаючих країнах, активно впливала на експортно-імпорتنі операції та підвищувала конкурентоспроможність країни на світовому ринку.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідження теоретичних аспектів конкурентних стратегій ТНК та глобалізації світової економіки. знайшли відображення в працях вітчизняних та зарубіжних науковців: Рогача О., Юрчишина В, Шниркова О., Плотнікова О., Новицького В., Кутовенка А., Якубовського С. та інших. Однак на сьогоднішній день відсутні чіткі критерії, які давали б змогу оцінити рівень впливу глобалізації на зміну конкурентних стратегій ТНК, виявити деструктивні внутрішні та зовнішні чинники, які обумовили існуючі тенденції.

Цілі статті. З огляду на це постає завдання дослідження конкурентних стратегій ТНК, їх конкурентних переваг, позитивних та негативні наслідків діяльності на українському ринку, перспектив співпраці з Україною.

Тобто цілями нашого дослідження є аналіз зміни стратегій діяльності ТНК під впливом глобалізації та перспективи співпраці ТНК з Україною.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Кінець ХХ–початок ХХІ століть позначився поглибленням кооперації між країнами, інтернаціоналізацією світового господарського життя. Різні сфери та суб'єкти світової економіки під впливом розгортання інформаційної та телекомунікаційної революції, поглиблення міжнародного поділу праці, тяжіння світової економіки до єдиних стандартів та цінностей стали більшою мірою взаємозалежними.

Глобалізація економіки значно прискорилась в останні десятиліття, коли ринки капіталу, технологій, товарів, праці ставали все більш взаємозалежними й інтегрованими в мережу ТНК. До основних суб'єктів глобалізації світової економіки можна віднести міжнародні організації; країни “великої сімки”; регіональні об'єднання держав (ЄС, НАФТА та інші); великі міста; транснаціональні корпорації.

ТНК постійно концентрують зусилля на встановленні нових зв'язків у виробництві, розробці, дизайні, товарній універсалізації і ефективному маркетингу. Вони спрямовані на експансію, намагаються проникнути на нові ринки, виступають за єдині ліберальні правила господарської діяльності, а також слугують важливим інструментом глобалізації ринків шляхом розширення інформаційної інфраструктури [1, с.93].

ТНК стали головними суб'єктами економічної діяльності у світовому економічному просторі. З огляду на це, багато вчених стверджують про настання ери транснаціональної економіки чи нової цивілізації транснаціонального бізнесу. Транснаціоналізація – це якісно новий етап інтернаціоналізації господарського життя, що являє собою процес посилення світової інтеграції в результаті глобальних операцій ТНК [3, с.24].

ТНК можна розглядати як економічно єдину систему угруповання підприємств, які здійснюють свою діяльність у багатьох країнах, керуються і контролюються як правило з єдиного центру і складаються з материнської компанії, дочірніх

підприємств, філіалів та відділень.

Зазначимо, що ТНК, володіючи великими ресурсами, ніколи не витрачають їх не раціонально, а здебільшого схильні до консервативних оцінок щодо привабливості країн світу. Крім того, для таких компаній вже не становлять інтерес окремі позитивні, проте короткотермінові чинники розвитку (такі, наприклад, як дешева робоча сила чи сировина). ТНК більше віддають перевагу довгостроковому надійному економічному середовищу. Саме це, насамперед, мають урахувати країни, які б хотіли залучити капітал ТНК.

Глобалізація світової економіки вимагає як від окремих компаній, так і від країн поглиблення спеціалізації. ТНК на сьогоднішній день за ступенем мобільності, здатністю до зміни організаційних структур, швидкістю впровадження останніх досягнень НТП набагато перевищують національні та регіональні форми господарювання.

ТНК сприяють суттєвим структурним перетворенням в приймаючих країнах, активно впливають на експортно-імпорتنі операції, сприяють розвитку різноманітних форм виробничого та науково-технічного співробітництва, визначають місце країни в міжнародному поділі праці [2, с.35].

В умовах глобалізації та транснаціоналізації світової економіки ТНК визначають конкурентоспроможність не лише окремих галузей але й країн. З огляду на це, актуальним є питання формування конкурентних стратегій ТНК.

Починаючи з 70-х років, відбуваються значні зміни в характері конкуренції, яка набуває рис глобальної конкуренції, за якої найбільші ТНК конкурують між собою на глобальному ринку, а не на окремих національних ринках [4, с.147].

У таких умовах стратегія ТНК формується під впливом наступних чинників: вартість ресурсів на різних національних ринках; рівень оподаткування в різних країнах; очікувана динаміка відсоткових ставок на різних національних ринках, курси валют, умови кредитування та фінансування експортних операцій у кожній країні, де розміщені підрозділи ТНК.

Конкурентні переваги ТНК на сучасному етапі є:

- 1) можливість акумулювання фінансових та інших ресурсів

для здійснення стратегічних дій, спрямованих на розширення частки ринку в певній країні чи у світі загалом;

2) широка збутова мережа ТНК, яка зосереджена у багатьох країнах світу та створює можливості для стабільного збуту продукції, економії на масштабах;

3) можливість використання своєї торгової марки для здійснення нових видів діяльності, зменшуючи таким чином, витрати на рекламу та просування товару на новий ринок;

4) значні досягнення у науково-дослідній сфері, у впровадженні останніх досягнень науки та техніки у виробництво. Конкурентні переваги від нововведень можуть використовуватися як головною компанією, так і філіями ТНК в різних країнах.

На ТНК діють як національні, так і глобальні конкурентні сили. У глобальному масштабі конкурентами ТНК можуть бути інші багатонаціональні компанії. Національні конкурентні сили представлені товаровиробниками країни, на ринок якої прагне проникнути ТНК.

ТНК, як правило, робить вибір між стратегією здійснення самостійної діяльності та стратегією використання різних форм співпраці з місцевими виробниками, аж до їх придбання. При прийнятті рішення про вибір стратегії ТНК має оцінити оптимальний розмір виробництва, витрати на переміщення продукції, співвідношення міжнародних і національних конкурентів, їх унікальні можливості. У галузях з високим рівнем рентабельності ТНК відчує найбільший спротив з боку вже діючих на цьому ринку компаній, особливо з боку інших ТНК.

За умов глобалізації ТНК використовують нові типи стратегій, що визначаються як глобальні.

Глобальні стратегії формуються під впливом соціально-економічних умов у різних країнах та культурних особливостей, що існують на певних ринках. Для діяльності на глобальних ринках

ТНК може обрати одну або низку стратегічних можливостей, зокрема:

1. Підтримання найнижчих витрат на виробництво та збут продукції порівняно з конкурентами. У разі вибору такої стратегії компанія координує діяльність у різних країнах з метою мінімізації своїх витрат.

2. Стратегія підтримання найнижчої ціни на продукт порівняно з конкурентами в кожній країні, де оперує компанія.

3. Стратегія глобальної диференціації, за якої продукція компанії характеризується певними рисами, що відрізняють її від продукції конкурентів у різних країнах.

4. Стратегія глобального фокусування, яка полягає у визначенні однієї і тієї ж ринкової ніші як фокусу діяльності компанії в різних країнах. Реалізація цієї стратегії пов'язана з підтриманням низьких витрат чи диференціації на цільовому сегменті (ніші) ринку.

5. Підтримка виробництва в одній країні та експорт товарів на інші національні ринки через власну збутову мережу або інші канали збуту.

6. Надання ліцензій на технологію чи на виробництво та реалізацію продукції компанії, за яких її доходи на певному ринку формуються за рахунок роялті від використання технології або торговельної марки компанії [4, с.156].

Багаторічний досвід функціонування ТНК засвідчив недоцільність застосування ідентичної конкурентної стратегії для національних ринків з істотно відмінними умовами ведення бізнесу. Виникла необхідність адаптації основної конкурентної стратегії (найнижчих витрат, диференціації, фокусування) до умов ринку і потреб споживачів у кожній з країн, тобто використання багатонаціональної стратегії.

В умовах багатонаціональної стратегії філії ТНК стають більшою мірою незалежними від материнської компанії у здійсненні виробничої та збутової політики, виробництво адаптується до місцевих потреб, постачальниками стають місцеві виробники.

ТНК може також використовувати стратегію багатонаціональної диверсифікації, яка полягає у розширенні видів її діяльності. Прийняттю рішення про використання такої стратегії передують оцінка привабливості певного виду бізнесу компанії та аналіз соціально-економічних умов країн, у яких впроваджуватиметься цей бізнес.

Головними мотивами виходу ТНК на український ринок є такі: завоювання нових ринків збуту, потенціал вигідного

використання українських факторів виробництва, бажання диверсифікації діяльності між значною кількістю ринків, традиційні економічні зв'язки між компаніями країн СНД, схожі характеристики середовищ країн СНД.

До головних перешкод на шляху інвестиційної діяльності світових ТНК в Україні можна віднести: неврегульованість та нестабільність правової бази, недосконалість податкової системи та значний податковий тиск, високий рівень бюрократії і корумпованості посадових осіб, низький платоспроможний попит українських споживачів, недостатня транспарентність (прозорість) процесу приватизації, неефективність судової влади, повільний розвиток фондового ринку.

На макрорівні найважливішими напрямками позитивного впливу світових ТНК на економіку України є: поглиблення інтеграції економіки України в світову економіку, вирішення проблем зайнятості в Україні, сприяння підвищенню якості життя українських громадян, сплата податків в державний бюджет України та фінансування соціальних програм, запровадження сучасних методів менеджменту, підвищення технологічного розвитку України.

На мікрорівні можна виділити такі переваги: встановлення партнерських стосунків зі світовими ТНК, підвищення конкурентоспроможності українських компаній, отримання доступу до іноземних ринків товарів та послуг, фінансування діяльності українських компаній за рахунок ресурсів ТНК, прийняття іноземними ТНК інвестиційних зобов'язань при приватизації державних підприємств. Підприємства з іноземними інвестиціями мають багато можливостей щодо вирішення проблеми дефіциту фінансових ресурсів, у тому числі, позики від інших підрозділів ТНК, дешеве кредитування від транснаціональних банків під гарантії материнської компанії.

Існує також цілий ряд можливих негативних наслідків, які несуть ТНК для національних економік. Найбільшими загрозами, які може принести діяльність світових ТНК для України, є: монополізація українського ринку та пов'язане з цим банкруство українських компаній, значна економічна залежність України від іноземних ТНК та ухилення ТНК від сплати податків.

Світові ТНК зможуть оптимізувати свої стратегії в Україні і сформувати стратегічне партнерство з українськими компаніями завдяки: підвищенню якості доінвестиційного аналізу об'єктів інвестування; юридичного закріплення чіткого розмежування прав та обов'язків ТНК та українських партнерів; проведення аналізу справедливої вартості української компанії – об'єктів інвестування; постійний моніторинг політичних ризиків в Україні та налагодження добрих стосунків з українськими державними органами; підвищення фінансової результативності через більш повне використання конкурентних переваг ТНК.

Головними конкурентними перевагами українських компаній є: відмінне знання українського ринку, статус національного виробника, налагоджені зв'язки з державними органами, наявність розгалужених філіальних мереж, стабільне положення на українському ринку, усталені ділові відносини з постачальниками.

Висновки. Тобто перспективи майбутньої широкомасштабної та ефективної діяльності світових ТНК на ринку України включають:

- забезпечення сталого зростання української економіки;
- глибоку інтеграцію вітчизняної економіки в світову;
- зростання технологічного розвитку українських підприємств;
- підвищення добробуту населення України до рівня розвинених країн Європи;
- формування могутніх ТНК українського походження;
- вступ України в Світову Організацію Торгівлі та Європейський Союз.

Вцілому стратегія залучення Україною інвестицій ТНК має базуватися на формуванні збалансованої системи умов та факторів, які роблять українську економіку привабливою для ТНК. При реалізації стратегії залучення інвестицій ТНК в повній мірі мають враховуватися національні інтереси України, а також як позитивні так і негативні наслідки, які несуть світові ТНК для України.

1. Юрчишин В. Глобалізація – тимчасовий феномен чи довгострокова реальність? / Вісник Української академії державного Управління при президенті України. – 2016. - № 3. – С. 91 – 97.

2. Рогач О. Транснаціональні корпорації та економічне зростання. – К.: ВПЦ «Київський університет», 1997. – 144 с.

- 3.Рогач О. І., Шнирков О.І. Транс націоналізація світового господарства та перехідні економіки: Навчальний посібник. – К.: ВЦ “Київський університет”, 2009. – 302 с.
- 4.Транснаціональні корпорації: навчальний посібник / В Рокоча, О. Плотніков, В Новицький та ін. – К.: Таксон, 2001. – 304 с.
- 5.Розвиток фінансових стратегій транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.05.01 / А.М. Кутовенко; Київ. нац. екон. ун-т. — К., 2003. — 20 с.: табл. — укр

УДК 339.92

Лютак О.М., к.е.н., доцент

Квас І.В., ст. гр. МЕВм-61

Луцький національний технічний університет

Оцінка етапів та наслідків підписання угоди між Україною та ЄС

У статті розглянуто етапи підписання угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що замінила Угоду про партнерство та співробітництво та визначила правову базу, основи відносин між цими суб'єктами міжнародних економічних відносин, передбачає спільну відданість близьким і міцним відносинам, що базуються на спільних цінностях, зокрема, повному обсягу демократичних принципів, верховенства права, доброго управління, прав людини та основних свобод. Досліджено переваги та недоліки інтеграції України до ЄС, визначено специфіку взаємовідносин в контексті реалізації адміністративної реформи та інноваційного табло.

Ключові слова: Європейський союз, зона вільної торгівлі, співробітництво, інтеграція, асоціація.

Liutak O., Kvas I

Evaluation of stages and consequences of sign agreement between Ukraine and EU

The article describes the stages of signing the Association Agreement between Ukraine and EU, which has replaced the Partnership and Cooperation Agreement and defined the legal framework, the basis of relations between these subjects of international economic relations, provides for a common commitment to close and lasting relations based on common values, in particular, the full range of democratic principles, rule of law, good governance, human rights and fundamental freedoms. The advantages and disadvantages of integration of Ukraine into EU are explored, the specificity of the relationship in the context of the implementation of administrative reform and innovation scoreboard is determined.

The implementation of the Association Agreement between Ukraine and EU, which includes the zone of deep and comprehensive free trade zone, does not constitute the ultimate goal of cooperation between Ukraine and EU, will provide opportunities for sustainable economic development and prosperity for all regions of Ukraine as well as for its neighbors. The Association Agreement by its volume and thematic coverage is the largest international legal document in the history of Ukraine and the largest international treaty with the third country, which has ever been concluded by the European Union. It is a new format of relations between Ukraine and EU on the basis of "political association and economic integration" and serves as a strategic direction for systematic socio-economic reforms in Ukraine. The agreement obliges Ukraine to carry out economic, judicial and financial reforms in order to bring its policy and legislation closer to the European Union. Ukraine is committed to gradually complying with EU technical and consumer standards. EU agrees to provide Ukraine with political and financial support, access to research and knowledge and to provide preferential access to the EU markets. The agreement obliges both sides to facilitate the gradual approximation of the Common Security Policy and Defense Policy of EU and the policy of the European Defense Agency.

Given the complex nature of the deal, the basic approach to conventionality and the complex mechanisms for adapting legislation and settling disputes takes a unique position within the framework of concluded bilateral agreements between EU and third countries. It is a truly innovative legal instrument in the practice of external relations of the EU based on comprehensiveness, complexity and conventionality. The process of adaptation of Ukrainian legislation, and most importantly - effective implementation and implementation of the Agreement between Ukraine and EU is subject to constant review. This conditional access to the market demonstrates that EU is very carefully opening its domestic market to third countries with less stable political and economic system .

Keywords: European Union, free trade area, cooperation, integration, association.

Лютак О.М., Квас И.В.

Оценка этапов и последствия подписание соглашения между Украиной и ЕС

В статье рассмотрены этапы подписания соглашения об ассоциации между Украиной и ЕС, заменившая Соглашение о партнерстве и сотрудничестве и определила правовую базу, основы отношений между этими субъектами международных экономических отношений, предусматривает совместную приверженность близким и крепким отношениям, основанных на общих ценностях, в частности, полном объеме демократических принципов, верховенства права, хорошего управления, прав человека и основных свобод. Исследовано преимущества и недостатки интеграции Украины в ЕС, определена специфика взаимоотношений в контексте реализации административной реформы и инновационного табло.

Ключевые слова: Європейський союз, зона вільної торгівлі, співробітництво, інтеграція, асоціація.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Найважливішою подією як для внутрішнього політичного розвитку, так і для відносин України з Європейським Союзом є підписання Угоди про асоціацію, а саме політичної частини цієї Угоди, яка є вагомим кроком щодо набуття повноправного членства України у ЄС. З боку Європейського Союзу, швидкість підписання Угоди про асоціацію передбачає значну підтримку для України та його солідарність з нашою державою.

На сьогоднішній день, важливим аспектом підписання Угоди про асоціацію та її ратифікації є оцінка наслідків реалізації цієї угоди з позиції подальших перспектив вступу до ЄС.

На даний момент це питання є дуже актуальним і негайним та передбачає висвітлення основних протиріч та шляхів їх вирішення, а в перспективі на офіційному закріпленні членства України в ЄС.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Визначення наслідків підписання Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом знайшли відображення у працях таких вітчизняних та зарубіжних науковців як С.С. Алексєєва, Г.В. Атаманчука, М.В. Білоконя, А.О. Білоуса, В.Т. Білоуса, Ю.Д. Ільїна, Л.В. Ковалюк, М.Н. Курка, Н.В. Сушицької та ін. Проте оцінка сучасних проблем та перспектив їх вирішення в контексті реалізації інтеграційного курсу та еволюції відносин не відображені в повній мірі.

Цілі статті. Мета статті полягає у визначенні наслідків підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом та обґрунтуванні пропозицій щодо пришвидшення реалізації євро інтеграційного курсу України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом є Угодою, що встановлює політичні та економічні зв'язки між сторонами. Угода набрала чинності 1 вересня 2017 року, і передбачає, що сторони

взяли на себе такі зобов'язання:

- співпрацювати та зближати економічну політику, законодавство;
- регулювати широке коло областей, включаючи рівноправність працівників;
- зробити перші кроки до безвізового пересування людей;
- забезпечити обмін інформацією та співробітниками у сфері юстиції;
- модернізувати енергетичну інфраструктуру України;
- надати доступ до Європейського інвестиційного банку.

Сторони взяли на себе зобов'язання проводити регулярні зустрічі на вищому рівні та зустрічі міністрів, інших посадовців та експертів. Договір також встановлює зону глибокої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між сторонами.

Угода зобов'язує Україну здійснити економічні, судові та фінансові реформи, щоб зблизити свою політику та законодавство з Європейським Союзом. Україна зобов'язується поступово дотримуватися технічні та споживчі стандарти ЄС. ЄС погоджується надати Україні політичну та фінансову підтримку, доступ до досліджень та знань та надання пільгового доступу до ринків ЄС. Угода зобов'язує обидві сторони сприяти поступовому зближенню Спільної політики безпеки та оборони ЄС та політики європейського оборонного агентства.

Ця угода настає після більш ніж двох десятиліть, коли обидві сторони прагнули встановити тісніші зв'язки один з одним. З одного боку, Європейський Союз хоче забезпечити, щоб його імпорт зерна та природного газу з України, а також його експорт товарів в Україну не постраждав від нестабільності в регіоні, вважаючи, що нестабільність в кінцевому підсумку може бути зменшена через соціально-політичні та економічні реформи в Україні.

З іншого боку, Україна прагне збільшити свій експорт, скориставшись вільною торгівлею з Європейським Союзом, одночасно залучаючи бажані зовнішні інвестиції, а також встановивши тісніші зв'язки з суспільно-політичним об'єктом, до якого багато українців відчувають міцні культурні зв'язки. Західна Україна, як виявилось, володіє більшим ентузіазмом щодо членства в ЄС, ніж Східна Україна[3].

Політичні положення договору були підписані 21 березня 2014 р. Після серії подій, які призупинили її ратифікацію, і завершилися революцією в Україні та повалення тодішнього Президента України Віктора Януковича. Усі ці події були спричинені відмовою Януковича підписувати угоду з ЄС, а Росія, другий за величиною торговий партнер України, запропонувала асоціацію з існуючим Митним союзом Росії, Білорусі та Казахстану як альтернативу. Після 21 березня 2014 року питання, пов'язані з інтеграцією торгівлі, були тимчасово відкладені (очікуючи на результати виборів Президента України 25 травня 2014 р.), Поки Європейський Союз та новий Президент України Петро Порошенко не підписали економічну частину Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом 27 червня 2014 р. і назвав це «першим, але найбільш вирішальним кроком» України у вступі до ЄС.

Розділи III, V, VI та VII, а також відповідні додатки та протоколи до Угоди були тимчасово застосовані з 1 листопада 2014 року, тоді як Розділ IV був застосований з 1 січня 2016 року, оскільки положення стосуються компетенцій ЄС. Положення офіційно набувають чинності 1 вересня 2017 р., після ратифікації Угоди всіма сторонами, що підписали цей документ[3].

15 травня 2013 р. Європейська комісія рекомендувала Раді ЄС підписати Угоду про асоціацію та дозволити її тимчасове застосування, доки процедури ратифікації не буде завершено усіма державами-членами ЄС.

За пропозицією ЄС та згодою українських колег угода отримала своє остаточне та офіційне найменування «Угода про асоціацію між Європейським Союзом та Європейським Співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами, з одного боку, та Україною» інша частина».

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС мав два етапи рис. 1.

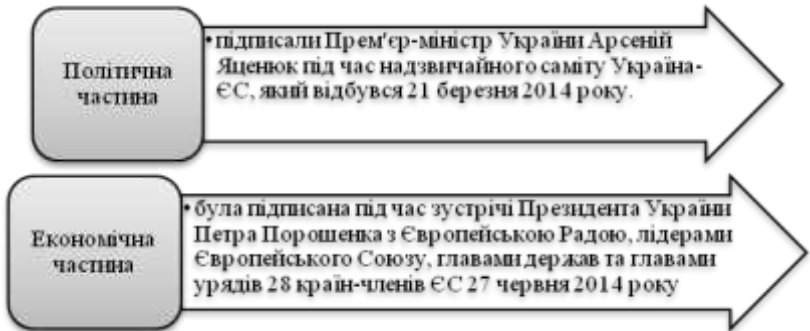

Рис. 1. Етапи підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

Таким чином, парламент України та Європейський Парламент одночасно схвалили Угоду про асоціацію між Україною та ЄС 16 вересня 2014 року. Українська сторона передала депозитарію сертифікати про ратифікацію, що завершує, таким чином, всі внутрішні процедури.

Угоду про асоціацію за своїм обсягом та тематичним покриттям є найбільшим міжнародно-правовим документом в історії України та найбільшим міжнародним договором з третьою країною, яка коли-небудь була укладена Європейським Союзом. Він визначає новий формат відносин між Україною та ЄС на основі «політичної асоціації та економічної інтеграції» та слугує стратегічним керівництвом для систематичних соціально-економічних реформ в Україні. Розділ про глибоку та всебічну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС визначає правові рамки для вільного переміщення товарів, послуг, капіталу та частково робочої сили між Україною та ЄС, вона також визначає конвергенцію законодавства, спрямовану на поступову інтеграцію України до спільного ринку ЄС.

Із розширенням ЄС західні кордони України є східними кордонами Євросоюзу. Це – якісно нова політична ситуація, яка значною мірою буде визначати як характер контактів з ЄС, так і перспективи подальшого розвитку України. Цілком зрозуміло, що в інтересах ЄС – забезпечити мир та стабільність навколо своїх кордонів, мати своїми сусідами стабільні, демократичні й економічно розвинуті держави з дружньою зовнішньою політикою, яку можна прогнозувати [1]. Тому слід чекати збільшення

політичного тиску ЄС на Україну, передусім у напрямку зміцнення демократичних інститутів, забезпечення прав людини, свободи ЗМІ, посилення боротьби з організованою злочинністю та корупцією у владних структурах. Таким чином, виділяють позитивні та негативні економічні наслідки вступу України до Європейського союзу рис. 2.

Рис. 2. Позитивні та негативні наслідки вступу України до Європейського союзу

Окрім того важливим аспектом реалізації євро інтеграційного курсу України є впровадження принципів регіональної політики та сталого розвитку. Адміністративна реформа, децентралізація, утворення об'єднаних територіальних громад суттєво наближають нашу державу до практики функціонування регіонів у ЄС. Важливою проблемою регіональної політики є необхідність перерозподілу владних повноважень регіонів, їх ресурсів, бюджету, надання диференційованих дотацій зі спільного бюджету та фондів ЄС на користь менш розвинутих регіонів. Це сприяє їх ефективнішому використанню, заохоченню регіональних ініціатив, оптимізації практичного вирішення питань

на регіональному рівні, а також чіткішому розмежуванню функцій та повноважень між різними рівнями управління ЄС, ці питання визначають принцип децентралізації, а ефективне їх розв'язання дозволяє досягнути певного вирівнювання рівнів економічного розвитку регіонів та деякої політичної стабільності. Важливу роль у реалізації інноваційних можливостей України в контексті участі в інноваційних програмах, що реалізуються Європейським Союзом, є обґрунтування необхідності формування стратегічних напрямів розвитку економіки у контексті інноваційного табло ЄС [6, с. 25]. Дані програмні документи дадуть змогу визначити ключові напрями у реформуванні галузевої структури економіки України в контексті поглиблення реформ та подальшої адаптації нашої держави до принципів ЄС.

Висновки: Таким чином, враховуючи комплексний характер угоди, основний підхід до умовності та складні механізми адаптації законодавства та врегулювання суперечок займає унікальну позицію в рамках укладених двосторонніх угод між ЄС та третіми країнами. Це справді інноваційний правовий інструмент у практиці зовнішніх відносин ЄС, що базується на всебічності, складності та умовності. Процес адаптації українського законодавства, і найголовніше – ефективна імплементація та виконання Угоди між Україною та ЄС підлягає постійному перегляду. Ця умовність доступу до ринку демонструє, що ЄС дуже обережно відкриває свій внутрішній ринок третім країнам з менш стабільною політичною та економічною системою.

1. Аналітична доповідь Центру Разумкова на міжнародній конференції «Розширення ЄС : наслідки для України» (2001 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.europa.eu.int/comm/external_relations/ukraine/intro/ip04_1071.htm
2. Association Agreement between the European Union and Ukraine (2015) DOI: [HTTP://WWW.KMU.GOV.UA/CONTROL/EN/PUBLISH/ARTICLE%3FART_ID=248279225&CAT_ID=248274610](http://WWW.KMU.GOV.UA/CONTROL/EN/PUBLISH/ARTICLE%3FART_ID=248279225&CAT_ID=248274610)
3. European Union Association Agreement DOI: https://en.wikipedia.org/wiki/Ukraine%E2%80%93European_Union_Association_Agreement
4. Сухицька Н.В. Інтеграція до Європейського Союзу // Н.В. Сухицька. // Інформація і право. – № 3(6) /2012. – с. 115-121.
5. Курко М.Н. Діяльність Міністерства внутрішніх справ України щодо європейської інтеграції : організаційно-правові засади : дис. на здобуття наук.

ступеня канд. юрид. наук : спеціальність 12.00.07 – теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / М.Н. Курко. – Національний університет внутрішніх справ, Харків, 2004.

6. Баула О.В. Перспективи інноваційного розвитку економіки України у контексті інноваційного табло ЄС / О.В. Баула, Л.В. Савош, О.М. Лютак// Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». – 2017. – Випуск 12, частина 1. – С. 24-29.

УДК 339.92

Лютак О.М. к.е.н., доц.

Луцький національний технічний університет

Механізми стимулювання використання відновлювальних джерел енергії

У статті розглянуто особливості використання альтернативних джерел енергії в Україні, система механізмів стимулювання використання відновлювальних джерел. Особлива увага зосереджена на фінансових інструментах та механізмах, нормативному забезпеченню визначених процесів, впровадження «зеленого тарифу», що залучає будь-якого споживача на встановлення у своєму домогосподарстві генеруючої установки, призначеної для виробництва електричної енергії з енергії сонячного випромінювання та вітру.

Ключові слова: альтернативні джерела, відновлювальна енергетика, фінансові механізми, «зелений тариф».

Liutak O.

Mechanisms of the use of renewable sources of energy

The article considers the peculiarities of the use of alternative energy sources in Ukraine, the system of mechanisms for stimulating the use of renewable sources. Particular attention is focused on financial instruments and mechanisms, normative maintenance of certain processes, implementation of the "green tariff", involving any consumer for the installation in his household of a generating installation intended for the production of electricity from solar energy and wind.

According to the State Statistics Service, the share of renewable sources in Ukraine is only 2%. The main reasons for the low level of development and the use of these innovative approaches to the rational use of exhaustive resources are the lack of clear mechanisms, legislative and institutional requirements for increasing the share of alternative sources in the energy balance of regions and the state. Classifying the main measures to stimulate the use of renewable energy sources in the regions of Ukraine

should be defined: instruments related to foreign economic activity, including privileges when importing equipment, materials, equipment, components that operate on renewable sources or are involved in the production process; privileges for business entities using alternative fuels; financial instruments are associated with green tariffs and tax incentives; implementation of projects related to sustainable energy development.

One of the financial mechanisms for stimulating the use of renewable energy sources in the region is the green tariff, according to which the wholesale electricity market of Ukraine is obliged to procure electric energy, produced on the objects of electric power from alternative sources of energy

The concept of the use of the green tariff is based on the ability of any consumer to install in his household a generating installation designed for the production of electricity from solar energy or wind power of up to 30 kW and the right to sell excess energy to the energy supplier.

Ukraine has a sufficient amount of economic, technological and social needs for the use of alternative energy sources. However, there is a lack of funding and imperfection of the legal framework on this issue on the one hand, and a number of laws and acts aimed at stimulating and realizing the country's potential in terms of energy efficiency, energy independence and energy security of the country as a whole. The issue is highly relevant in our country, but it does not fall into the background in developed countries, so first and foremost, the EU has a high level of implementation and use of renewable energy sources, which allows Ukraine, as a country that is meeting with EU countries, to get and adopt easily the experience of the province in this matter, which will have a positive impact not only on the state's economy, but to a certain extent on everyone in Ukraine.

Keywords: alternative sources, renewable energy, financial mechanisms, "green tariff".

Лютак О.М.

Механизмы стимулирования использования возобновляемых источников энергии

В статье рассмотрены особенности использования альтернативных источников энергии в Украине, система механизмов стимулирования использования возобновляемых источников. Особое внимание сосредоточено на финансовых инструментах и механизмах, нормативному обеспечению определенных процессов, внедрения «зеленого тарифа», что привлекает любого потребителя на установку в своем домохозяйстве генерирующей установки, предназначенной для производства электрической энергии из энергии солнечного излучения и ветра.

Ключевые слова: альтернативные источники, возобновляемая энергетика, финансовые механизмы, «зеленый тариф».

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Варто зазначити, що в сучасних умовах використання відновлювальних

джерел енергії є одним із найбільш перспективних шляхів вирішення зростаючих проблем енергозабезпечення та сталого розвитку держави, а розробка заходів стимулювання використання відновлювальних джерел енергії в регіонах України набуває стратегічного рівня. Основними передумовами зазначених процесів є зниження енергозалежності від зовнішніх постачальників, зменшення викидів в навколишнє середовище, структурна трансформація економіки на основі новітніх технологій.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Визначення особливостей використання відновлюваних джерел енергії в Україні та механізмів їх нарощення знайшли відображення у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, але основна увага зосереджена в звітах міжнародних організацій REmap та USELF, які визначили потенціал нашої держави щодо впровадження нових інструментів у використанні альтернативних джерел. Проте оцінка сучасних проблем та перспектив фінансового та організаційного стимулювання в контексті реалізації даних можливостей не відображені в повній мірі.

Цілі статті. Мета статті полягає у визначенні механізмів стимулювання використання та впровадження альтернативних та відновлювальних джерел в Україні, особливостях нормативного забезпечення та регулювання «зеленого» тарифу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За даними Державної служби статистики частка відновлювальних джерел в Україні становить лише 2%. Основними причинами низького рівня освоєності та використання цих інноваційних підходів до раціонального використання вичерпних ресурсів є відсутність чітких механізмів, законодавчих та інституційних вимог щодо нарощення частки альтернативних джерел у енергетичному балансі регіонів та держави. Класифікуючи основні заходи стимулювання використання відновлювальних джерел енергії в регіонах України слід визначити:

інструменти, пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю, зокрема пільги при імпорті устаткування, матеріалів, обладнання, комплектуючих, що працюють на відновлювальних джерелах чи

задіяні у виробничому процесі;

пільги для суб'єктів підприємницької діяльності, що використовують альтернативні види палива;

фінансові інструменти пов'язані із зеленим тарифом та податковими пільгами;

впровадження проектів пов'язаних зі сталим енергетичним розвитком.

Основними нормативними документами, що регулюють використання відновлювальних джерел та відповідний інструментарій є Стратегія Національної безпеки України [7], Закон України «Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації» [3], Про прийняття за основу проекту Закону України про Фонд енергоефективності [6]. 13 квітня 2017 року Верховна Рада України прийняла в повторному другому читанні законопроект «Про ринок електричної енергії» № 4493, який впроваджує в Україні норми Третього енергетичного пакету ЄС в контексті реалізації адміністративної реформи та інноваційного тавло [1, с.26].

Міжнародне енергетичне агентство, Всесвітня енергетична рада, Міжнародне агентство з атомної енергії, Статуправління Європейської Комісії (ЄВРОСТАТ) [2] активно долучаються до формування ефективних механізмів та впровадженню інструментів, що забезпечують зменшення споживання вичерпних джерел енергії, перехід до альтернативних та відновлювальних енергетичних ресурсів на принципах сталого розвитку.

Ще одним аналітичним підходом до оцінки розбіжності між поточними національними планами розвитку відновлюваної енергетики, потенційними додатковими можливостями розвитку відновлюваної енергетики до 2030 року та ціллю SE4All, якою є подвоєння частки енергії з відновлюваних джерел до 2030 р. у світовому масштабі є REmap. На червень 2014 р. у межах Програми REmap 2030 здійснено оцінку для 26 країн. У звіті по Україні визначено, що річний технічно досяжний енергетичний потенціал відновлюваних джерел по енергія вітру становить 60 ТВт год/рік, енергії сонця – 38,2, електроенергія – 5,7, теплової енергії – 32,5,

біоенергії – 178, геотермальної енергії – 98,6 ТВт год/рік відповідно [5].

Одним із фінансових механізм стимулювання використання відновлювальних джерел енергії в регіоні є зелений тариф, за яким оптовий ринок електричної енергії України зобов'язаний закуповувати електричну енергію, вироблену на об'єктах електроенергетики з альтернативних джерел енергії

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг постановою від 30 червня 2017 року № 864 встановила нові «зелені» тарифи на електричну енергію для приватних домогосподарств (табл. 2).

Таблиця 2
Вартість «зеленого» тарифу для домогосподарств

Період сплати	Виробляють електрику з енергії сонячного випромінювання об'єктами електроенергетики, які вмонтовані (встановлені) на дахах та / або фасадах приватних домогосподарств (будинків, будівель та споруд), коп/кВт·год (без ПДВ)	Виробляють електрику з енергії вітру об'єктами електроенергетики, коп/кВт·год (без ПДВ)
01 квітня 2013 року по 31 грудня 2014 року	1113,26	-
з 01 січня 2015 року по 30 червня 2015 року	1001,27	-
з 01 липня 2015 року по 31 грудня 2015 року	621,82	
з 01 січня 2016 року по 31 грудня 2016 року	556,02	361,06
з 01 січня 2017 року по 31 грудня 2019 року	561,65	
з 01 січня 2020 року по 31 грудня 2024 року	504,81	324,28
з 01 січня 2025 року по 31 грудня 2029 року	449,65	389,18

Складено автором на основі [4]

В основі концепції щодо використання «зеленого» тарифу лежить можливість будь-якого споживача на встановлення у своєму домогосподарстві генеруючої установки, призначеної для виробництва електричної енергії з енергії сонячного випромінювання чи енергії вітру з потужністю до 30 кВт, та правом продавати надлишки енергії енергопостачальнику. Аналогічно діє тариф і для великих суб'єктів ринку, що володіють конкурентними перевагами і можливістю лобювати свої інтереси у найвищих інституціях, що пов'язаних з формуванням тарифів на альтернативні джерела. Привабливе тарифоутворення стимулює інвестиції в «зелену» енергетику, але створює проблеми, пов'язані із валютними ризиками, оскільки тариф встановлюється в євро, і непрозорим ринком з високими тарифами. Українські реалії призвели до того, що новий інноваційний сектор економіки перетворюється на ще одну нішу тіньових оборудок з високою концентрацією капіталу та монополістичними нахилами.

Основні етапи впровадження тарифу відображені на рис.1.

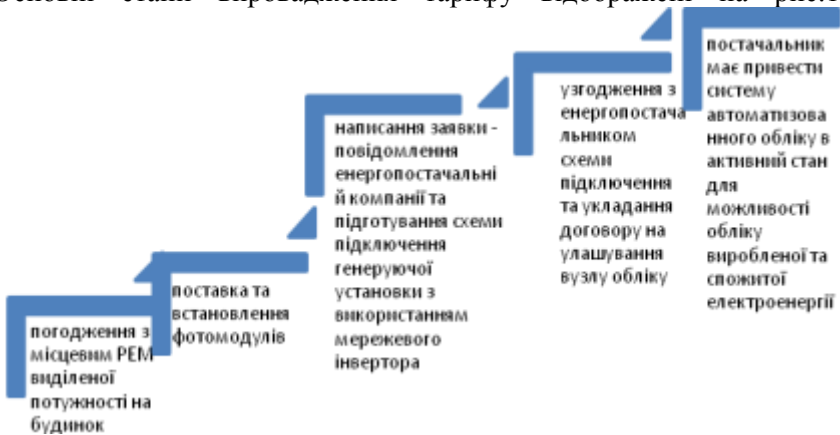

Рис 1. Етапи впровадження проекту «Зелений тариф»

Визначені зміни позитивно відобразилися на практиці розвитку відновлювальної енергетики регіонів України, зокрема за 6 місяців 2017 року введено 126,5 МВт потужностей об'єктів відновлюваної електроенергетики, що працюють за «зеленим» тарифом. За підрахунками експертів, для їх встановлення залучено до 130 млн доларів інвестицій, а для порівняння за весь 2016 рік

встановлено 121 МВт таких потужностей, тобто фактично, за півроку запущено «зелених» проектів більше, ніж за весь 2016 рік. Більшу частину введених у I півріччі 2017 року потужностей, а саме – 118,1 МВт, складають об'єкти сонячної енергетики, 5,5 МВт – це електростанції на біогазі, а 2,9 МВт – об'єкти малої гідроенергетики.

Висновки. В Україні існує достатня кількість економічної, технологічної та соціальної потреби в використанні альтернативних джерел енергії. Проте існує недостатність фінансування та недосконалість правової бази в цьому питанні з одного боку, та ряд законів та актів напрямом яких є саме стимулювання та реалізація потенціалу країни в питанні енергоефективності, енергонезалежності та енергетичної безпеки країни в цілому. Питання набуває високої актуальності в нашій державі, проте не відходить на другий план в розвинутих країнах, так насамперед ЄС має високий рівень впровадження і використання відновлювальних джерел енергії, що дозволяє Україні, як державі, яка йде на зустріч країнам ЄС, досить легко отримати та перейняти досвід краї в цьому питанні, що матиме позитивний вплив не лише на економіку держави, а в певній мірі на кожного в Україні.

7. Баула О.В. Перспективи інноваційного розвитку економіки України у контексті інноваційного табло ЄС / О.В. Баула, Л.В. Савош, О.М. Лютак// Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». – 2017. – Випуск 12, частина 1. – С. 24-29.

8. Енергетика: історія, сучасність і майбутнє [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://energetika.in.ua/ru/books/book-1/part-2/section-8/107>

9. Закон України Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації // Відомості Верховної Рада України Закон від 09.04.2015 № 327-VIII. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/327-19_22

10. Зелений тариф, впровадження проектів для фізичних та юридичних осіб. Заробіток на альтернативній енергетиці.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecosvit.net/ua/zeleniy-tarif>

11. Перспективи розвитку відновлюваної енергетики в Україні до 2030 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sae.gov.ua/sites/default/files/UKR%20IRENA%20REMAP%20_%202015.pdf

12. Про прийняття за основу проекту Закону України про Фонд енергоефективності // Постанова ВРУ від 21 березня 2017 року № 1962-VIII. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/327-19>
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1962-19>

13. Стратегія Національної безпеки України \\\ Затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 року №287/2015. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

УДК 338.49

Полінкевич О.М., д.е.н., проф.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Лещук В.П., д.е.н., проф.

Луцька філія Тернопільського національного економічного університету

Сутність поняття «корпоративне управління» в економічній теорії

В статті розглянуто поняття корпоративного управління, визначено підходи до трактування сутності поняття. Запропоновано матрицю аналізу підходів до дефініції корпоративного управління, виділено шість груп, які відображають сутність корпоративного управління, подано визначальні елементи, на підставі яких розкривається це поняття.

Ключові слова: корпоративне управління, матриця аналізу, підприємство, економічна теорія, теорія контрактів.

Polinkevych O.N., Leshchuk V.P.

Essence concept «corporate management» in economic theory

In the article the concept of corporate governance is considered, the approaches to the interpretation of the essence of the concept are defined. The matrix of the analysis of approaches to the definition of corporate governance is proposed, six groups are identified that reflect the essence of corporate governance, the defining elements are given, on the basis of which this concept is revealed.

One of the main conditions for investors is compliance with high corporate governance standards. This contributes to the increase in the volume of attracted investments and reduces the cost of raising capital. There are six groups that represent the essence of corporate governance. First group Proper attention to the interests of shareholders, the realization of their rights and responsibilities. The second group is the mechanism of interaction between the participants of corporate relations. The third group is financial transparency, corporate honesty and responsibility through the implementation of contracts and transactions. The fourth group - the collection of principles and norms. Fifth group - a system of management and control. The sixth

group - the achievement of the goal through the consideration of corporate governance as a process that can provide long-term and short-term goals of the enterprise.

Thus, the defining elements on the basis of which the definition of «corporate governance» is disclosed are: a set of administrative actions; system of elected governing bodies and their interaction; protection of shareholders rights; the system of relations between the participants in the corporation; regulation of relations by legislative and regulatory acts; regulation of activities by internal documents and regulations; balance of interests; ensuring efficient activity and advanced development of the enterprise. Accordingly, under corporate governance should be understood as a set of administrative actions that arise under the influence of legal, organizational norms and rules that form the internal environment of the corporation, the system of socio-economic relations, on the basis of which the relations are formed, which promote not only increase of the value of the enterprise, but also clients.

Keywords: corporate governance, matrix of analysis, enterprise, economic theory, contract theory.

Полинкевич О.Н., Лещук В.Ф.

Сущность понятия «корпоративное управление» в экономической теории

В статье рассмотрено понятие корпоративного управления, определены подходы к трактовке сущности понятия. Предложено матрицу анализа подходов к дефиниции корпоративного управления, выделено шесть групп, которые отражают сущность корпоративного управления, подано определяющие элементы, на основании которых раскрывается это понятие.

Ключевые слова: корпоративное управление, матрица анализа, предприятие, экономическая теория, теория контрактов.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Однією з основних умов інвесторів є дотримання високих стандартів корпоративного управління. Це сприяє збільшенню обсягів залучених інвестицій і дозволяє зменшити вартість залучення капіталу. Завдяки цьому досягається зростання вартості підприємства, а саме корпоративне управління оптимізує кількість бізнес-процесів і тим самим забезпечується рентабельна діяльність підприємства. Процеси інтеграції та глобалізації економіки України у економічний простір світу сприяють активізації процесів корпоративного управління у діяльності суб'єктів господарювання, поширення їхніх принципів та стандартів на всіх рівнях управління. Важливою передумовою становлення та розвитку публічного бізнесу в розвинутих країнах та країнах, що

розвиваються є корпоративне управління. Завдяки ньому відбувається чіткий та прозорий розподіл між основними зацікавленими особами повноважень і відповідальності за зростання вартості підприємства та клієнта. Слід зазначити, що якісна система корпоративного управління сприяє зменшенню невизначеності, пришвидшує адаптацію підприємства до зовнішнього середовища, яке є хаотичним та змінним.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженням корпоративного управління займалися науковці не лише в Україні, але й в країнах ЄС. Зокрема, Джеймс Уорті та Роберт Нейшел визначають корпоративне управління як суму зобов'язань, виділяючи серед проблем корпоративного управління законність корпоративної влади, корпоративну підзвітність, перед ким і за що корпорація має відповідальність, хто і за якими нормами повинен нею управляти [7]. Колін Маєр розглядає корпоративне управління як організаційну угоду, за якою певна компанія репрезентує і обслуговує інтереси своїх інвесторів [11, с. 25]. Потреба в таких організаційних угодах пояснюється структурою компанії в ринковій економіці. Корпоративне управління передбачає подолання проблем спостереження і контролю менеджерської діяльності щоразу, коли корпоративна власність і корпоративний контроль відокремлюються внаслідок розпорошення акціонерної власності. Як зазначає автор, головна функція корпоративного управління має забезпечити діяльність компанії в інтересах колективних акціонерів, які забезпечують компанію фінансовими ресурсами [11, с. 27]. У 1931 р. А. Берлі та Г. Мінз (США) публікують свою роботу «Сучасна корпорація і приватна власність», положення якої стали базою сучасних теорій у сфері корпоративного управління [24]. На думку П. Друкера, удосконалення корпоративного управління повинно бути спрямоване на створення таких моделей управління корпораціями, в яких акціонери були б мотивовані та дійсно могли б реалізовувати свої зобов'язання і права у відношенні власності [8; 26, с. 88-89].

У 1937 р. Рональд Коулз розробив контрактну теорію фірми, прямо пов'язану з розв'язанням агентської проблеми. На його

думку, конфлікт інтересів, що виникає між власниками та менеджерами, вирішується укладенням відповідного контракту, що якнайповніше включає в себе всі права і умови співпраці сторін. Проте проблема таким чином не вирішується, адже передбачити всі можливі ситуації, пов'язані з управлінськими процесами, неможливо. Саме тому відносини між сторонами, що домовляються, ґрунтуються на принципі залишкового контролю, за яким менеджер має право приймати рішення на свій розсуд залежно від ситуації, яка не знайшла відображення у контракті. Фактично згідно з цим підходом власники погоджуються приймати на себе додаткові витрати, пов'язані з розбіжністю інтересів [21].

Означені вище проблеми детально були розроблені Майклом Дженсенем і Вільямом Меклінгом, які сформулювали теорію агентських витрат у 70-х роках ХХ ст. Агентські витрати – це величина втрат для інвесторів, які пов'язані з розподілом прав власності та контролю [7, с. 118–191].

Закордонні дослідники Р. Монкс і Н. Міноу розуміють під корпоративним управлінням стосунки між різними учасниками (акціонерами, менеджерами, членами ради директорів, працівниками, покупцями, постачальниками, кредиторами та іншими стейкхолдерами) у визначенні напрямів розвитку і діяльності корпорації [27, с. 18].

Екс-президент Світового банку Д. Вулфенсон, у 1999 році зазначив, що корпоративне управління полягає в забезпеченні корпоративної чесності, прозорості та відповідальності. Згідно з визначенням Світового банку, корпоративне управління поєднує в собі норми законодавства, нормативні положення та практику господарювання в приватному секторі, що дозволяє товариству залучати фінансові та людські ресурси, ефективно здійснювати господарську діяльність, тим самим продовжувати своє функціонування, накопичувати довгострокову економічну діяльність шляхом підвищення вартості акцій і дотримуватись при цьому інтересів усіх осіб, що беруть участь у товаристві й у житті суспільства загалом [3, с. 51].

У 2016 році нобелівську премію отримали Бенгт Холмстрьом та Олівер Харт за теорію контрактів. Бенгт Холмстрьом після здобуття наукового ступеня у Стенфордському університеті

наприкінці 1970-х успішно розробляв теорії контрактів та стимулів економічної поведінки і став відомим з огляду на прикладне використання теорії контрактів у питаннях корпоративного управління, мотивації персоналу та формування корпоративної культури. Науковець, окрім активної академічної діяльності, консультував низку компаній та урядових установ, серед яких NOKIA, Pellervo Group, William M. Mercer Corporation, страхова група Tapiola, Daimler-Benz, McKinsey & Co., Northwest Airlines, Міністерство фінансів Фінляндії, Фінське бюро з питань конкуренції та інші. Гарвардський професор Олівер Харт більш знаний як дослідник ролі структури власності та контрактних домовленостей у корпоративному управлінні. Науковець зробив найбільший внесок у теорію неповних контрактів, у яких неможливо достеменно визначити права та обов'язки сторін при настанні непередбачуваних ситуацій. Також Харт досліджував проблематику межі фірми, пов'язану із дилемою про необхідність вертикальної інтеграції: чи є сенс для компанії володіти своїми постачальниками. Іншими словами, яку частину опереційного циклу варто залишати в межах компанії, а яку віддати незалежним економічним суб'єктам на відкритому ринку. Нобелівський лауреат використовував свої теоретичні розробки як експерт з управління у компаніях Black and Decker v. U.S.A. та Wells Fargo. Контрактна теорія, на відміну від традиційної неокласичної, враховує усі параметри нефінансового характеру, що містяться в кожній усній чи письмовій угоді і здатні суттєво впливати на рішення сторін. З другого боку, контракти здатні істотно послабити конфлікт інтересів між учасниками економічної взаємодії, а тому набувають широкого розповсюдження та складніших форм у розвиненіших суспільствах. Що краще сформульовано умови договору, то більше стимулів і мотивів для усіх сторін отримати максимальні переваги від кооперації. Нобелівські лауреати 2016 року зуміли суттєво збагатити новими інсайтами давню ідею побудови оптимальних контрактів, оформивши її у вигляді теоретичних моделей, за допомогою яких можливо конструювати і кількісно обчислювати вигоди та ризики різних типів економічних угод. Сучасна теорія контрактів базується на головних моделях, що формалізують ідеї інституціональної та інформаційної економіки, привнесені у

світову науку попередніми лауреатами: Рональдом Коузом, Олівером Вільямсоном, Джорджем Акерлофом, Майклом Спенсом та іншими [21].

Основні положення теоретичного обґрунтування ефективності корпоративного управління підприємствами висвітлено у працях вітчизняних вчених, серед яких Д. О. Баюра [2], О. В. Бедзай, Л. Є. Довгань, Г. М. Захарчин, І. А. Ігнатська, Н. П. Карачина, І. П. Малик, В. Н. Парсяк, Н. А. Хрущ та інші. Різномасштабним питанням розвитку соціально-економічної ефективності корпоративного управління присвячено праці вчених В. А. Білошапки, М. П. Бутка, О. М. Вакульчик [3], О.Є. Гудзя [4], Дж. Гелбрейта [5], А. Дамба [6], В.А. Євтушевського [9], Д.В. Задихайло [10], О.В. Мороз [13], І. М. Невада [14], А.В. Козаченко [16], Є.М. Палига [317], С.І. Пішпек [18], О.С. Поважний [19], І.А. Храбова [22], Р.В. Севасьянов [20] та інші.

Обельницька Х.В. вивчала процеси оцінювання соціально-економічної ефективності системи корпоративного управління нафтогазовими підприємствами [15].

Худік О. узагальнила існуючі підходи економічної теорії і практики до проблем розуміння і трактування сутності корпоративного управління в умовах запровадження передової світової практики у створюваних та функціонуючих вітчизняних системах управління [23].

Блюмхардт О.В. здійснив аналіз корпоративного управління, який зазначив, що система корпоративного управління в Україні проходить етап становлення і характеризується наявністю спільних рис як англо-американською, німецькою, так і японською моделями [2].

Незважаючи на значні здобутки дослідників щодо організації та налагодження якісної системи корпоративного управління, залишається невирішеним питання єдиного трактування сутності корпоративного управління на принципах соціального партнерства, що створює перешкоди на шляху практичного впровадження його принципів і засад.

Цілі статті. Метою статті є розв'язання проблеми неузгодженості підходів до трактування сутності корпоративного управління на засадах соціального партнерства в умовах

невизначеності та зміни пріоритетів у розвитку економічних систем шляхом узагальнення існуючих у сучасній економічній теорії і практиці підходів до розуміння сутності явища та формулювання авторського концептуального підходу до його трактування, що сприятиме впровадженню прогресивного світового досвіду у створюваних і функціонуючих вітчизняних системах управління.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Худік О. виділила такі підходи до трактування сутності корпоративного управління [23, с. 60]:

- розвиток сутності корпоративного управління в працях зарубіжних науковців;
- підходи спеціалізованих міжнародних організацій до трактування сутності корпоративного управління;
- сучасні трактування сутності корпоративного управління вітчизняними науковцями;
- позиції державних органів регулювання, щодо визначення суті корпоративного управління.

Систематизуємо погляди науковців на корпоративне управління для визначення підходів і ознак для розкриття сутності корпоративного управління на принципах соціальної відповідальності. Можна виділити шість груп, які відображають сутність корпоративного управління (табл. 1).

Перша група. Належна увага до інтересів акціонерів, реалізації їх прав та обов'язків. Основною ціллю корпоративного управління за такого підходу є створення достатнього рівня мотивації акціонерів для реалізації своїх цілей. Рівновага та баланс інтересів між учасників корпоративних відносин є головними при досягненні успіху у діяльності бізнес-структур. Завдяки корпоративному управлінню можна вирішити проблеми нагляду і контролю у менеджменті за умови відокремленості корпоративної власності і корпоративного контролю. Тому корпоративне управління враховують інтереси акціонерів, які забезпечують підприємство фінансовими ресурсами.

Узагальнено автором за [1–27]

Друга група – механізм взаємодії між учасниками корпоративних відносин. Корпоративне управління включає комплекс відносин між правлінням компанії (менеджментом, адміністрацією), її радою директорів (спостережною радою), акціонерами та іншими зацікавленими особами (стейкхолдерами).

Третя група – фінансова прозорість, корпоративна чесність та відповідальність через реалізацію контрактів та угод. Однією із умов ефективного функціонування корпоративного управління є прозорість та належне розкриття інформації.

Таблиця 1

Матриця аналізу підходів до трактування «корпоративне управління» в економіці

Автор	Визначення корпоративного управління через					
	систему	процес	контракт, угоду	практику	правила і процедури	відносини
П. Друкер, Світовий банк, ОЕСР, Міжнародна фінансова корпорація, І.Івасів, НБУ, НКЦФР, О. Худік, С.О. Малюк, К.А. Шевченко, Х.В. Обельницька, Д.О. Баторя, С.А. Румянцев, Л.Є. Довгань, В.В. Пастухова, Л.М. Савчук, О.В. Блюмхардт	Базельський комітет з питань банківського нагляду, В. Гриньова, В. А. Єтушевський, С. Турібулла, І. Храбова, Є.В. Палига, М.І. Небава, Р.В. Севаст'янов, О.А. Акчуріна	Р. Коулз, М. Дженсен, В. Маклінг, К. Маєр, Б. Холмстрьом, О. Харт	О. Краковський	НБУ, НКЦФР, О. Худік, О.А. Акчуріна, О. Вакульчик, Д. Задихайло	А. Берле, Г.Мінкс, І. Івасів, НКЦФР, С. Пішпек, О.Поважний, Д. Вулфенсон, Е. М. Коротков, А.В. Козаченко	

Четверта група – збір принципів і норм. Корпоративне управління повинно поєднувати в собі норми законодавства, нормативні положення і практику господарювання. Все це дозволяє залучити ресурси та ефективно здійснювати управління ними.

П'ята група – система здійснення керівництва та контролю, яка передбачає забезпечення прийняття обґрунтовано виважених рішень.

Шоста група – досягнення поставленої мети через розгляд корпоративного управління як процесу, який здатний забезпечити довгострокові та короткострокові цілі діяльності підприємства.

Таблиця 2

Підходи до трактування сутності корпоративне управління в економічній теорії

Підхід	Сутність	Переваги	Недоліки
Приватно-корпоративний	Формування механізмів зростання вартості підприємства завдяки досягненню балансу інтересів акціонерів та менеджерів	Нівелювання принципал-агент конфліктів	Не врахована вартість клієнтів
Суспільно-корпоративний	Система відносин між підприємством та оточуючим середовищем, суспільством	Наближення до потреб суспільства	Поглиблення конфліктів між акціонерами та менеджерами
Економічний	Система відносин між органами управління та посадовими особами емітента, акціонерами та власниками боргових цінних паперів корпорації	Нівелювання принципал-агент конфліктів	Втрата контролю над підприємством
Фінансовий	Комплекс інституційних угод, який перетворює заощадження в інвестиційні ресурси та управляє ними	Ефективне управління фінансовими ресурсами	Високий ступінь ризику
Управлінський	Система виборних та призначених керівних органів корпорації	Ефективне управління підприємством	Конфлікт інтересів
Організаційний	Модель підприємства, в основу якої покладено врахування інтересів інвесторів та клієнтів	Формування вартості клієнтів	Високий ступінь ризику
Нормативно-правовий	Кодекс принципів і норм, які визначають права, обов'язки та відповідальність осіб	Уніфікована діяльність	Недотримання норм і правил
Соціально-економічний	Система управління, яка узгоджує інтереси учасників корпоративних відносин	Узгодження інтересів	Високий ступінь ризику

розроблено автором

В узагальненому вигляді виокремлено та упорядковано низку підходів до трактування сутності корпоративного управління в економічній теорії (табл. 2), аналіз яких свідчить про різноманітність та неоднозначність підходів до трактування

сутності корпоративного управління за змістовим навантаженням.

Висновки. Таким чином, визначальними елементами, на підставі яких розкривається дефініція «корпоративного управління» є:

- 1) сукупність управлінських дій;
- 2) система виборних органів управління та їх взаємодія;
- 3) захист прав акціонерів;
- 4) система взаємовідносин між учасниками в корпорації;
- 5) регулювання відносин законодавчими та нормативними актами;
- 6) регулювання діяльності внутрішніми документами та положеннями;
- 7) баланс інтересів;
- 8) забезпечення ефективної діяльності та випереджального розвитку підприємства.

Відповідно до цього під корпоративним управлінням слід розуміти сукупність управлінських дій, які виникають під впливом юридичних, організаційних норм і правил, які формують внутрішнє середовище корпорації, систему соціально-економічних відносин, на базі яких формуються взаємовідносини, які сприяють не лише зростанню вартості підприємства, але й клієнтів.

1. Баюра Д. Корпоративне управління як об'єкт наукового дослідження / Д. Баюра // Наукове видання. Вісник Київського національного університету. Економіка / за ред. В.Д. Базилевича. – К. : Вид-во КНУ 2008. – Вип. 99–100 – С. 60–63.
2. Блюмхардт О.В. Корпоративне управління та його модель для акціонерних товариств в Україні [Електронний ресурс] / О.В. Блюмхардт // Вісник Запорізького державного університету. – 2003. – № 1. – Режим доступу до журн.: <http://web.znu.edu.ua/herald/issues/archive/articles/2708.pdf>.
3. Вакульчик О. М. Корпоративне управління: економіко-аналітичний аспект / Вакульчик О. М. – Дніпропетровськ : Пороги, 2003. – 257 с.
4. Гудзь О.С. Корпоративне управління: навч. посібник [Електронний ресурс] / О.С.Гудзь. – К.: Державний університет телекомунікацій, 2014. – 123 с. – Режим доступу: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_681_54046520.pdf
5. Гэлбрейт Дж. Новое индустриальное общество / Дж. Гэлбрейт. – М. : Эксмо, 2008. – 1200 с.
6. Дамб А. Корпоративне управління: Віч-на-віч з парадоксами : Пер. з англ. / А. Дамб, Ф.Ф. Нойбауер. – К.: Основи, 1997. – 802 с.
7. Дженсен М. К. Теория фирмы: поведение менеджеров, агентские издержки и структура собственности / М. К. Дженсен, У. Х. Меклинг // Вестник С.-Петерб. ун-та. Серия Менеджмент. – 2004. – № 4. – С. 118-191
8. Друкер П. Задачи менеджмента в XXI веке / Друкер П. ; [пер. с англ.]. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2004. – 272 с.

9. Євтушевський В.А. Основи корпоративного управління : Навч. посібник / В.А. Євтушевський. – К. : Знання-Прес, 2002. – 317 с.
10. Задахайло Д.В. Корпоративне управління : навч. посібник / Д.В. Задахайло, О.Р. Кібенко, Г.В. Назарова. – Х. : Еспада, 2003. – 688 с.
11. Майер К. Корпоративне управління в ринкових та перехідних економіках / К. Майер // У пошуках кращого директора: Корпоративне управління в ринкових та перехідних економіках : Пер. з англ. / Наук. ред. С.Синиця. – К.: Основи, 1996. – 189 с.
12. Малюк С.О. Корпоративне управління підприємством як фактор його розвитку [Електронний ресурс] / С.О. Малюк, К.А. Шевченко // Вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. – 2015. – Вип. 7. – С. 410–412. – Режим доступу до журн.: <http://global-national.in.ua/archive/7-2015/90.pdf>
13. Мороз О.В. Корпоративне управління на підприємствах України: постприватизаційний етап еволюції : монографія / О.В. Мороз, М.П. Карачина, Т.М. Халімон. – Вінниця : УНІВЕРСУМ, 2008. – 180 с.
14. Небава М.І. Теорія корпоративного управління: навч. посібник / М.І. Небава. – К. : ЦУЛ, 2004. – 357 с.
15. Обельницька Х.Ю. Оцінювання соціально-економічної ефективності системи корпоративного управління нафтогазовими підприємствами: Дис. на здобуття наук. ступ. к.е.н. за спец. 08.00.04 – економіки та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / Х.Ю. Обельницька. – Івано-Франківськ, 2016. – 250 с.
16. Основы корпоративного управления: пособ. для студ. высш. учеб. зав. / А.В. Козаченко, А.Э. Воронкова, Э.Н. Коренев. – Луганск : ВНУ, 2001. – 480 с.
17. Палига Є.М. Корпоративне управління виробництвом в умовах постприватизаційних відносин: дис. д-ра екон. наук : 08.06.02 / НАН України; Інститут регіональних досліджень/ Є.М.Палига. – Л., 2002. – 182 с.
18. Пішпек С.І. Формування корпоративних відносин в перехідній економіці : автореф. дис. ... к. е. н. / С.І. Пішпек. – К. : КНУ, 2006. – 19 с.
19. Поважний О.С. Корпоративне управління : підручник / О.С. Поважний, Н.С. Орлова, А.О. Харламова. – К. : Кондор, 2013. – 244 с.
20. Севастьянов Р.В. Семантика поняття «корпоративне управління» в економічному контексті [Електронний ресурс] / Р.В. Севастьянов, О.А. Акчуріна. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_6_068.pdf
21. Теорія контрактів: у чому суть відкриттів нобелівських лауреатів – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/nation/1422320-teoriya-kontraktiv-u-chomu-sut-vidkrittiv-nobelivskih-laureativ-2016>
22. Храбова И.А. Корпоративное управление: вопросы интеграции. Аффилированные лица, организационное проектирование, интеграционная динамика / И.А. Храбова. – М. : АЛЬПИНА, 2000. – 198 с.
23. Худік О. Корпоративне управління як система відносин учасників діяльності [Електронний ресурс] / О. Худік // Вісник КНЕУ. – 2013. – № 2. – С. 58–70. – Режим доступу до журн.: <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2013/02/6.pdf>
24. Berle, A., & Means, G. (1932). The Modern Corporation and Private Property / A. Berle. New York : Macmillan.
25. Coase, R. (1937). The Nature of the Firm. *Economica*, 4, 386–405.
26. Drucker, P. F. (1972). *Concept of the corporation*. New York : John Day Co.
27. Monks, A., & Minow, N. (2007). *Corporate Governance*, Third Edition. London : Blackwell Publishing.

УДК 330.142.

Потьомкіна О.В., к.е.н., доцент

Дорош В.Ю., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

Дослідження теорій управління персоналом та їх застосування в сучасній практиці

У статті проведені дослідження стосовно теорій управління персоналом в різні історичні періоди. Окреслено основні постулати класичної теорії, теорії людських відносин та людських ресурсів. Визначено, що основними напрямками їх застосування на сучасному етапі є орієнтир на особистісні характеристики працівників та розвиток їх людського капіталу.

Ключові слова: персонал, теорія управління персоналом, ефективність.

Potomkina E., Dorosh V.

Study of personnel manager theories and their applications in modern practice

In the articles conducted of research personnel management methodology it is necessary to study the theoretical aspects of personnel management in the historical space to determine the directions of their application in the modern enterprise personnel management system. Problems of the theory, methodology and practice of personnel management are considered in the scientific works of foreign and domestic economists. However, there are a number of issues that require additional research and refinement. In particular, this concerns the study of theories of personnel management in the present situation and their effective use, which determines the choice of topic and the relevance of the research.

Any model of enterprise management is based on the corresponding concept, which implies the existence of its own system of ideas, principles, ideas about the purpose of its functioning. The process of the formation of market economic relations has led to the emergence of new theoretical approaches to personnel management, and require the development of adequate methods of solving the set of management tasks. сутності. To identify modern HR tools, you need to stay focused on the history of developing their concepts. The formation of science of human resources management occurred more than a hundred years ago at the very beginning of the period of the industrial revolution. Then the enterprise management and management of its personnel did not differ. At present, the scientific direction "Human Resources Management" is formed at the junction of various theories on management organization, psychology, sociology, conflict science, ethics, labor economics, labor law, politics and a number of other sciences.

The formation of the concept of human resources management was preceded by the classic model of human resources management, which was called human

resources management. It is characterized by its orientation towards the authoritarian style of leadership of people; the desire to minimize the costs of attracting, improving the skills of personnel, solving social issues; using mainly monetary incentives; an individual organization of labor and its clear regulation; the focus of personnel services solely on working with documents that did not go beyond the limits of the processes of hiring, moving and dismissal, planning the need for personnel in accordance with the objectives of production plans.

In the concept of human relations it is argued that man today seeks, firstly, for the way of existence in a social connection with other people and, secondly, - as a part of it - to the economic function that a group needs and valued it. Representatives of the theories of human relations include: E. Mayo, D. Argeris, R. Licart, R. Blake and others. They began to be used since the early 1930's.

Thus, after studying the theoretical aspects of personnel management in the historical aspect, it was determined that the main directions of their application at the present stage in the personnel management system of the enterprise are a reference point for the personal characteristics of employees, the development of their human capital and the provision of common interests in order to achieve the effective activity of the enterprise.

Keywords: personnel, management, human capital, efficiency, control the system, a personnel.

Потёмкина Е. В., Дорош В.Ю.

Исследование теорий управления персоналом и их применение в современной практике

В статье проведены исследования теории управления персоналом в разные исторические периоды. Определены основные постулаты классической теории, теории человеческих отношений и человеческих ресурсов. Определено, что основными направлениями их применения на современном этапе является ориентир на личностные характеристики работников и развитие их человеческого капитала.

Ключевые слова: персонал, теория управление персоналом, эффективность.

Постановка проблема у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Ретроспективний аналіз підходів щодо ефективної діяльності персоналу підприємства показує, що на ранніх стадіях капіталістичного господарювання підприємець-власник, як правило, сам управляв підприємством. Розвиток техніки і зростання масштабів виробництва на рубежі XIX і XX ст. різко ускладнили управління, виділили його в особливу сферу діяльності [1], ключовий акцент у

якій – людський фактор. Виходячи з цього, виникає необхідність у розробці принципово нових підходів до управління персоналом підприємства, найбільш адаптованих до сучасних умов господарювання. Для розробки методології управління персоналом необхідно вивчити теоретичні аспекти управління персоналом в історичному просторі для визначення напрямів їх застосування у сучасній системі управління персоналом підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми. Проблеми теорії, методології і практики управління персоналом розглянуті у наукових працях закордонних і вітчизняних економістів, а саме: Галенка В. П., Грішнєвої О.А., Кібанова А. Я., Лукьянченко Н.Д., Наумової О.О., Пагрушева В.Д., Петрової І.Л., Поклонського Ф.Ю., Рака М.Г., Синка Д.С., Скударя Г.М., Томпсона А.А., Шекшні С.В. тощо [2,3,4,5].

Проте існує ряд питань, які потребують додаткових досліджень і уточнень. Зокрема, це стосується дослідження теорій управління персоналом підприємства в умовах сьогодення і їх ефективного використання, що обумовлює вибір теми та актуальність дослідження.

Цілі статті. Метою статті є дослідження теорій управління персоналом для визначення ефективних методів впливу на ефективну діяльність працівників і можливість їх застосування на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Будь-яка модель управління підприємством базується на відповідній концепції, що передбачає існування власної системи ідей, принципів, уявлень щодо мети його функціонування. Процес становлення ринкових економічних відносин обумовив появу нових теоретичних підходів щодо управління персоналом, які потребують розробки адекватних методів вирішення поставлених управлінських задач.

Ефективна діяльність персоналу є одним з найважливіших елементів стратегії підприємства, оскільки в умовах сучасного господарювання роль людини зростає, і до її здібностей, рівня знань і кваліфікації ставляться все більш високі вимоги [1]. Механізм

управління персоналом будується, виходячи із розуміння його сутності.

У економічній літературі подані різні тлумачення даної категорії [6], узагальнивши які, можна визначити, що управління персоналом – це сукупність упорядкованої цілеспрямованої дії на конкретну людину за допомогою економічних і соціальних методів задля поєднання інтересів окремого працівника та підприємства та досягнення ефективності господарювання.

Для визначення сучасних інструментів управління персоналом, необхідно зупинитись на історії розвитку їх концепцій. Формування науки управління персоналом відбувалося більше ста років тому на самому початку періоду промислової революції. Тоді управління підприємством і управління їм персоналом не розрізнялися. У даний час науковий напрям «Управління персоналом» формується на стику різних теорій з організації управління, психології, соціології, конфліктології, етики, економіки праці, трудового права, політики та безлічі інших наук [7].

За більш ніж сторіччя роль людини на підприємстві мінялася, тому розвивалися, уточнювалися і теорії управління персоналом. В даний час розрізняють три групи теорій: класичні теорії, теорії людських відносин і теорії людських ресурсів, основні постулати, завдання і очікувані результати від їх реалізації представлені у табл. 1.

Формуванню концепції управління людськими ресурсами передувала класична модель управління персоналом, яка мала назву управління кадрами. Вона характеризується тим, що орієнтувалась на авторитарний стиль керівництва людьми; прагненням до мінімізації витрат на залучення, підвищення кваліфікації кадрів, розв'язанням соціальних питань; використанням переважно грошових стимулів; індивідуальною організацією праці та її чіткою регламентацією; зосередженістю кадрових служб виключно на роботі з документами, що не виходило за межі фіксування процесів наймання, переміщення і звільнення, планування потреби в кадрах відповідно до завдань виробничих планів [7].

Таблиця 1

Теорії управління персоналом і підходи
до їх використання на підприємстві [6, 8]

Найменування теорій	Постулати теорій	Завдання керівника підприємства	Очікувані результати
Класичні теорії	Праця для більшості персоналу не приносить задоволення, це властива для них якість. Те, що вони роблять, менш важливе для них, ніж те, що вони заробляють, роблячи це. Мало творчих, самостійних, ініціативних або здатних до самоконтролю	Завдання керівника: надмірний контроль і спостереження за підлеглими. Його завдання – спростити операції, що повторюються, розробити прості процедури праці і застосовувати їх на практиці	Для персоналу важливою є відповідна заробітна плата і справедливий керівник, що їх контролює. При цьому працівники підприємства зможуть дотримувати фіксовані норми виробництва
Теорії людських відносин	Прагнення працівників бути корисними і значущими, визнаними як особистості. Ці потреби є важливішими, ніж гроші щодо стимулювання і мотивації до праці	Головне завдання керівника зробити так, щоб кожен відчував себе корисним і потрібним. Він повинен інформувати своїх підлеглих про плани, а також враховувати їх пропозиції щодо поліпшення цих планів. Керівник повинен надавати своїм підлеглим можливість самостійності і особистого самоконтролю щодо виконання завдань, особливо рутинних операцій	Можливість обміну інформацією з підлеглими і їх участь у прийнятті рішень дозволяє керівнику задовольнити основні потреби щодо взаємодії працівників і відчутті їх власної значущості. Задоволення потреб мотивує їх і зменшує відчуття протидії керівництву, тобто, підлегли більш охоче спілкуються з керівником
Теорії людських ресурсів	Праця для більшості працівників приносить задоволення. Люди прагнуть зробити внесок у реалізацію спільних цілей через особистісні. При цьому більшість працівників має здатність до самостійності у прийнятті рішень, творчості, відповідальності, самоконтролю	Головним завданням керівника є ефективне використання людських ресурсів. Це полягає у створенні сприятливої атмосфери щодо можливостей персоналу максимально проявляти свої здібності, брати участь у вирішенні важливих проблем, постійно розвиваючи їх самостійність і самоконтроль	Присутність самостійності і самоконтролю у працівників спричинятиме підвищення їх власної продуктивності та ефективності виробництва в цілому. Внаслідок цього - задоволення працею постійно має тенденцію до зростання, оскільки працівники повною мірою використовують власні ресурси

Управління персоналом у таких умовах зосереджувалося у відділі кадрів і спрямовувалося на забезпечення наявності працівників на відповідних робочих місцях у необхідній кількості. Представниками класичних теорій є: Ф. Тейлор, А. Файоль, Р. Емерсон, Л. Урвік, М. Вебер, М. Форд, А.К. Гастев, П.М. Керженцев та інші. Вони отримали розвиток у період 1880-1930 рр. [5,6,7,8].

У концепції людських відносин стверджується, що людина сьогодні прагне, по-перше, до способу існування в соціальному зв'язку з іншими людьми і, по-друге, – як частина цього – до економічної функції, що потрібна групі й ціниться нею. До представників теорій людських відносин належать: Е. Мейо, Д. Арджеріс, Р. Лікарт, Р. Блейк і ін. Їх почали застосовувати з початку 1930-х рр.[8]. У процесі еволюції економічних відносин управління людьми поступово стає самостійною функцією, яка здійснюється безпосередньо лінійними керівниками незалежно від кадрових служб. Тобто на підприємствах стрімкими темпами відбувається тенденція руху від управління кадрами до управління людськими ресурсами.

Управління людськими ресурсами спрямоване на розв'язання принципово нових, довгострокових завдань, на підвищення економічної та соціальної ефективності у діяльності організації, підтримці її балансу із зовнішнім середовищем. Різниця між теорією людських відносин і теорією людських ресурсів полягає в тому, що від працівника вимагається активна позиція. Він сам повинен слідкувати за реалізацією цілей, які поставив перед собою, при цьому його діяльність спрямована на досягнення цілей усього підприємства. Кадрова політика з «реагуючої» політики управління перетворюється на активну стратегічну, яка інтегрується у загальну політику всього підприємства [4, 7].

Авторами теорій людських ресурсів є [6]: А. Маслоу, Ф. Герцберг, Д. Макгрегор, П. Друкер, Д. Міллер, Д. Марч, Р. Акофф, Р. Калман, Р. Майлз, інші персоналознавці, які є актуальними та сучасними дотепер. У межах такої концепції персонал порівнюється з основним капіталом і витрати на нього розглядаються як довгострокові інвестиції; кадрове планування переплітається з виробничим, і працівники стають об'єктом корпоративної стратегії. Активно впроваджується групова організація праці, у зв'язку з цим робиться акцент на створення команди, на розвиток здібностей людей

і формування корпоративної культури. Кадрові служби вирішують організаційні й аналітичні питання, а також надають підтримку лійним керівникам з метою полегшити адаптацію працівників у компанії. Останнім часом актуальності набула концепція соціально-відповідального і соціально-мотиваційного управління [8]. Дедалі більше уваги на підприємствах стали приділяти соціальному менеджменту, предметом якого є процеси, що відбивають мотивації людської поведінки, соціальні відносини і їхні закономірності, аналіз соціальних наслідків економічних та інших рішень, прийнятих на різних рівнях управління персоналом [1].

Висновки. Отже, дослідивши теоретичні аспекти управління персоналом в історичному аспекті було визначено, що основними напрямками їх застосування на сучасному етапі в системі управління персоналом підприємства є орієнтир на особистісні характеристики працівників, розвиток їх людського капіталу та забезпечення спільності інтересів задля досягнення ефективної діяльності підприємства.

1. Управління персоналом організації // Под ред. Т. Ю. Базарова, Б. Л. Ереміна. – М. : Банки і біржі, 1998.
2. Галенко В. П. Управління персоналом і ефективність підприємств : [навч. посібн.] / В. П. Галенко. – Спб.: Спбуеф, 1994. – 167 с.
3. Управління персоналом організації // Під ред. П. Я. Кибанова. – М. : Справа, 2000. – 215 с.
4. Шекшня С. В. Управление персоналом в современной организации : [учеб.-практ. пособ.]. – изд. 5-е, перераб. и доп. / С. В. Шекшня. – М. : ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 2002. – 368 с.
5. Аманшаева Д. М. Кадровая и социальная политика – как элемент эффективного управления персоналом / Д. М. Аманшаева // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/63948.doc.htm
6. Потьомкіна О.В. Управління персоналом підприємства: [навч. посібн.] / О. В. Потьомкіна. – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2013. – 228 с. (Протокол №3 від 31.10.2013 р. ЛНТУ)
7. Теории управления о роли человека в организации // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.persona-nova.ru/article3.html>
8. Давидова В. С. Від людського потенціалу до потенціалу управлінського – прогностичні характеристики можливостей країни, регіону, підприємства / В. С. Давидова В. С. // Живодьор В. Ф. Менеджмент за умов трансформаційних інновацій: виклики, реформи, досягнення. – у 2 ч. – Ч. 1. – 2007. – Секція №4 «Людський потенціал – менеджмент інноваційної адекватності темпами змін» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://all-sci.net/management/vid-lyudskogo-potentsialu-potentsialu.html>

УДК 332.13

Пушкарчук І.М., к.е.н., доцент

Мишко О.А., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

Характеристика фінансових ресурсів підприємства

У статті удосконалено підходи до трактування та структуризації фінансових ресурсів підприємства. Розглянуто сутність різновидів фінансових ресурсів за основними класифікаційними ознаками. Систематизовано та класифіковано джерела формування фінансових ресурсів підприємства. Наведено зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на формування і використання фінансових ресурсів на підприємстві.

Ключові слова: підприємство, фінансові ресурси підприємства, грошові кошти, грошові фонди.

Iryna Pushkarchuk, Olha Myshko

Characteristics of financial resources of enterprise

Introduction. The stability of functioning business entities, regardless of the sphere of activity, sectoral orientation and organizational and legal status, is based on the sufficiency of financial resources and their stable circulation. The purpose of this article is to investigate such weighty kind of enterprise resources as financial resources. The methodological base of the research was the developments of economic science according to the study of national economics, entrepreneurship and finance of enterprise. Results. The interpretation and structuring of financial resources of the enterprise are improved in the article. The essence of different types of financial resources according to main classification criteria (depending on the stage of formation; depending on the sources of formation; depending on the flow direction; depending on the term of usage; according to the nature of the investment; according to the material and physical form; according to distribution directions; according to destination; according to the urgency of repayment; in accordance with the nature of participation in the economic process; according to sources of asset coverage; according to the form of providing) are considered. The sources of formation of financial resources of the enterprise are systematized and classified. The external and internal factors influencing the formation and usage of financial resources at the enterprise are presented. Conclusion. The conducted research allows to systematically characterize and understand the essence, composition, importance and role of financial resources of the enterprise, their sources of formation and directions of usage.

Key words: enterprise, financial resources of the enterprise, cash resources, money funds.

Пушкарчук И.Н., Мишко О.А.

Характеристика финансовых ресурсов предприятия

В статье усовершенствованы подходы к трактовке и структуризации финансовых ресурсов предприятия. Рассмотрена сущность разновидностей финансовых ресурсов по основным классификационным признакам. Систематизированы и классифицированы источники формирования финансовых ресурсов предприятия. Приведены внешние и внутренние факторы, влияющие на формирование и использование финансовых ресурсов на предприятии.

Ключевые слова: предприятие, финансовые ресурсы предприятия, денежные средства, денежные фонды.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Стабільність функціонування суб'єктів господарювання незалежно від сфери діяльності, галузевої спрямованості й організаційно-правового статусу ґрунтується на достатності фінансових ресурсів та їх стабільному кругообігу [1, с. 90]. Такі ресурси разом із трудовими й матеріальними є важливою складовою ресурсної забезпеченості підприємства.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідження особливостей формування, використання, нарощення фінансових ресурсів підприємства завжди відзначаються посиленням інтересом й активно вивчаються вітчизняними та зарубіжними науковцями. Зокрема, вказані питання активно досліджуються такими науковцями, як Г.Азаренкова, О.Близнюк, О.Гудзь, А.Загородній, Л.Катан, О.Коваленко, О.Непочатенко, В.Опарін, Г.Партин., Й.Петрович, А.Семенов, Л.Стасюк, В.Чистоколенко, О.Шестова та багатьма іншими. Проте, спостерігаємо розбіжності у поглядах науковців на економічну сутність, складові та джерела формування фінансових ресурсів підприємства. Разом з тим, в умовах сьогодення – низької фінансової спроможності вітчизняних підприємств, їх функціонування на межі економічної безпеки та нестійкості економічного розвитку, існує об'єктивна потреба подальших досліджень у даному напрямі, їх поглиблення та удосконалення.

Цілі статті. Так, основна мета полягає в комплексному дослідженні такого вагомого виду ресурсів підприємства, як

фінансові ресурси.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На основі узагальнення та удосконалення підходів науковців, вважаємо, під *фінансовими ресурсами підприємства* варто розуміти акумульовані підприємством грошові кошти з різноманітних джерел, що спрямовуються у господарський обіг задля формування активів й покриття потреб при здійсненні виробничо-господарської діяльності з метою досягнення певного ефекту.

Загальний обсяг фінансових ресурсів кожного підприємства складається із таких елементів [2, с. 80]: зареєстрований (пайовий) капітал; додатковий капітал; резервний капітал; амортизаційний фонд; спеціальні фонди, що утворюються на підприємстві за рахунок прибутку; нерозподілений прибуток; кредиторська заборгованість усіх видів, включаючи заборгованість за розрахунками з бюджетом, зі страхування, з оплати праці; короткострокові і довгострокові кредити комерційних банків; кошти для фінансування капітальних вкладень та інші кошти, відображені у пасиві бухгалтерського балансу (звіту про фінансовий стан) підприємства.

Так, до фінансових ресурсів належать усі грошові фонди і та частина грошових коштів, яка використовується в нефондовій формі [2, с. 80].

Грошові фонди – це частина грошових коштів підприємства, які мають цільове спрямування. До них належать: статутний капітал (фонд), резервний фонд, фонд розвитку виробництва, фонд оплати праці, амортизаційний фонд, фонд для виплати дивідендів, валютний фонд та інші фонди, передбачені статутом підприємства. Окрім постійних грошових фондів на підприємствах можуть утворюватися оперативні тимчасові фонди [3].

До *грошових коштів підприємства, що використовують у нефондовій формі* належать кошти для виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом та позабюджетними фондами, банками, страховими організаціями, а також одержані дотації та субсидії, спонсорські внески, банківські кредити.

Фінансові ресурси підприємства, переважаючою формою руху яких є фонди грошових коштів, мають такі характерні ознаки

[4, с. 124]: виражають відношення власності, тобто вони належать або державі, або підприємствам, або населенню; мають певне джерело створення і певне цільове призначення; їх формування і використання завжди має свою правову сторону і регламентується законодавчими та нормативними актами; висока трансформаційна здатність.

Перебуваючи у постійному русі, фінансові ресурси суб'єктів господарювання змінюють свою форму, оскільки охоплюють обмінні, розподільчі та перерозподільчі відносини. Фінансові ресурси, що авансовані у підприємницьку діяльність, дорівнюють реальному капіталу, який початково має грошову форму. На стадіях вкладення інвестицій та отримання доходу підприємством, фінансові ресурси зливаються з капіталом. Фінансові ресурси, авансовані в основні засоби, виступають основним капіталом, в оборотні – оборотним капіталом, в інтелект – інтелектуальним капіталом [5, с. 195]. Обслуговуючи кругообіг реального капіталу, фінансові ресурси вивільняються з обороту на його заключній стадії в процесі розподілу доходів підприємства.

Варто відзначити, що фінансові ресурси суб'єктів господарювання змінюють форму задля створення умов формування нових таких ресурсів. Підсумки їх руху та зміни форми відображаються у фінансових результатах суб'єкта господарювання – прибутках, чи збитках. У такий спосіб формується ланцюг, який відображає механізм фінансової діяльності підприємств: *фінансові ресурси – витрати – доходи – фінансові результати – збільшення (зменшення) фінансових ресурсів* [6].

Вивільняючись з процесу виробництва, фінансові ресурси знову ж набувають грошової форми. Такі фінансові ресурси, чи їх частина можуть споживатись, або ж капіталізуватись і використовуватись в новому обороті, набуваючи форми реального капіталу. Фінансові ресурси у грошовій формі мають властивість втрачати свою вартість з часом, тому їх необхідно швидко знову ж авансувати у виробництво.

Фінансові ресурси характеризують *фінансовий потенціал підприємства*, тобто його можливості у здійсненні витрат за рахунок наявних і потенційних фінансових ресурсів задля

отримання прибутку.

Багатоелементний склад фінансових ресурсів дозволяє класифікувати їх за різноманітними ознаками. Основні класифікаційні ознаки, а також різновиди й характеристика фінансових ресурсів, що виділяються в межах таких ознак, наведено у таблиці 1.

Практичне значення й роль фінансових ресурсів для суб'єктів господарювання можливо виявити, з'ясувавши джерела їх формування та напрями використання.

Фінансові ресурси підприємства формуються за рахунок власних і прирівняних до них засобів, мобілізації ресурсів на фінансовому ринку і надходження грошових засобів від фінансово-банківської системи в порядку перерозподілу, тобто мобілізація таких ресурсів може здійснюватися з внутрішніх і зовнішніх джерел. І загалом, джерела формування фінансових ресурсів можна класифікувати на такі чотири види [11, с. 56; 12, с. 309; 13, с. 100; 14]:

1) формуються під час заснування підприємства (внески засновників у статутний капітал);

2) формуються за рахунок власних (чистий прибуток, амортизаційні відрахування) і прирівняних до них фінансових ресурсів, тобто залучених (цільові надходження, цільові внески членів трудового колективу);

3) мобілізуються на фінансовому ринку (надходження від емісії акцій, облігацій та інших цінних паперів, банківські і комерційні кредити, фінансовий лізинг);

4) формуються в порядку розподілу грошових коштів (дивіденди та відсотки за цінними паперами інших емітентів, пайові внески, страхові відшкодування, бюджетні субсидії, ресурси, отримані від головних компаній концернів, асоціацій).

Інші підходи до класифікації джерел формування фінансових ресурсів подано в таблиці 2.

Фінансові ресурси підприємства створюють передумови для стабільного процесу виробництва, нарощування його обсягів. За рахунок фінансових ресурсів здійснюються витрати на виробництво і реалізацію товарів, робіт, послуг, а також інші витрати, пов'язані з діяльністю підприємства.

Таблиця 1

Класифікація фінансових ресурсів підприємства [7; 8, с. 15; 9, с. 259-260; 10, с. 125-126]

Ознаки класифікації	Види фінансових ресурсів	Характеристика різновидів фінансових ресурсів
1	2	3
За етапом утворення (за моментом виникнення)	Початкові	Фінансові ресурси, необхідні для започаткування підприємницької діяльності та утворені на початковій стадії діяльності підприємства й сконцентровані у статутному капіталі.
	Прирошені (нагромадж)	Фінансові ресурси, додатково отримані підприємством у результаті його виробничо-господарської діяльності.
За джерелами формування (правом власності)	Власні	Фінансові ресурси, що залежно від форми власності підприємства представлені приватним, пайовим чи акціонерним капіталом й забезпечують економічну самостійність підприємства.
	Позикові	Фінансові ресурси, залучені на умовах платності, поворотності та тимчасового користування, у вигляді позикових фондів (позики банку, позики кооперативних та інших організацій, кредиторська заборгованість організаціям, підприємствам й особам).
	Залучені (надані)	Фінансові ресурси прирівняні до власних, оскільки надані підприємству безоплатно іншими суб'єктами господарювання, чи населенням, державою з бюджету, чи фондів цільового призначення, або корпоративними формуваннями з централізованих фондів (бюджетні асигнування; грошові кошти, отримані від додаткової емісії цінних паперів; фінансова допомога).
За напрямком надходження	Внутрішні (власні)	Фінансові ресурси сформовані власниками підприємства та прирошені у результаті його виробничо-господарської діяльності, в складі яких виділяють: виручку від реалізації, амортизаційні відрахування, чистий прибуток, зареєстрований капітал, позитивний капітал.
	Зовнішні (позикові та залучені)	Фінансові ресурси залучені ззовні: грошові кошти, отримані від додаткової емісії цінних паперів, додаткових внесків у грошовій формі у додатковий капітал; фінансова допомога; бюджетні асигнування; позики банків; кошти від випуску облігацій; бюджетні позички.
За терміном використання	Вкладені	Застосовуються протягом тривалого терміну використання і постійно беруть участь у процесі відтворення.
	Використані	Це поточні витрати, виражені у грошовій формі. Їх розмір включений у ціну товару і повністю відшкодовується у процесі одного відтворювального циклу.

Продовж. табл. 1

1	2	3
За характером вкладення	Вкладені у матеріальні активи	Фінансові ресурси, що мають матеріальну основу і можна визначити очікувану величину доходів від їх використання.
	Вкладені у нематеріальні активи	Складова частина фінансових ресурсів підприємства здатна забезпечувати економічну користь протягом відносно тривалого періоду.
За матеріально-речовою формою	Грошові фінансові ресурси	Грошові кошти та їх еквіваленти.
	Матеріалізовані фінансові ресурси	Фінансові ресурси, що вкладені в виробництво, основні засоби, оборотні засоби.
За напрямками розподілу	На поповнення фонду відшкодування	Фінансові ресурси спрямовані на покриття витрат.
	На формування фонду споживання	Фінансові ресурси спрямовані на розвиток матеріально-технічної бази підприємства.
	На формування фонду нагромадження	Фінансові ресурси спрямовані на збільшення власного капіталу.
За призначенням	Для виконання фінансових зобов'язань підприємства.	
	Для поповнення оборотних та необоротних активів.	
	Для забезпечення інших господарських і соціальних потреб підприємства.	
За рівнем терміновості погашення	Найбільш термінові зобов'язання підприємства.	
	Короткострокові пасиви підприємства.	
	Довгострокові пасиви підприємства.	
	Постійні пасиви підприємства.	
За характером участі у господарському процесі	Активні фінансові ресурси.	
	Пасивні фінансові ресурси.	
За джерелами покриття активів	Власний капітал.	
	Довгострокові зобов'язання і забезпечення.	
	Поточні зобов'язання і забезпечення.	
За формою забезпечення	Фінансові ресурси незабезпечені.	
	Фінансові ресурси гарантовані.	
	Фінансові ресурси забезпечені заставою.	

В цілому, використання фінансових ресурсів може здійснюватися підприємством за такими напрямками [18, с. 146]:
1) платежі організаціям фінансово-банківської системи, обумовлені

виконанням фінансових зобов'язань (податкові платежі до бюджету, страхові платежі, утворення грошових фондів спеціального призначення, виплата відсотків за користування банківськими кредитами, погашення раніше отриманих позик тощо);

Таблиця 2

Класифікація джерел формування фінансових ресурсів підприємства (на основі [15, с. 62-63; 16, с. 45-46; 17, с. 94-97])

<i>Ознака класифікації</i>	<i>Класифікаційні групи джерел формування фінансових ресурсів підприємства</i>	<i>Фінансові ресурси за окремими групами джерел формування фінансових ресурсів підприємства</i>
Стосовно підприємства (залежно від місця утворення)	Внутрішні джерела формування фінансових ресурсів	Статутний капітал. Додатковий капітал. Резервний капітал. Нерозподілений прибуток. Амортизаційні відрахування.
	Зовнішні джерела формування фінансових ресурсів	Емісія акцій. Банківські кредити. Облігаційні позики. Кредиторська заборгованість.
За походженням	Власні джерела формування фінансових ресурсів	Статутний капітал. Додатковий капітал. Резервний капітал. Нерозподілений прибуток. Амортизаційні відрахування.
	Залучені джерела формування фінансових ресурсів	Емісія акцій. Бюджетні інвестиції. Бюджетні дотації. Бюджетні субсидії. Безоплатна й безповоротна допомога.
	Позикові джерела формування фінансових ресурсів	Банківські кредити. Облігаційні позики. Кредиторська заборгованість.
За часовим періодом залучення	Короткострокові джерела формування фінансових ресурсів	Короткострокова кредиторська заборгованість. Короткострокові кредити і позики.
	Довгострокові джерела формування фінансових ресурсів	Внутрішні джерела. Зовнішні довгострокові джерела.
За рівнем новизни	Традиційні джерела формування фінансових ресурсів	Внутрішні джерела. Банківські кредити.
	Інноваційні джерела формування фінансових ресурсів	Процентні деривативи. Кредитні деривативи.
За рівнем доступності	Високодоступні джерела формування фінансових ресурсів	Чистий прибуток. Амортизаційні відрахування.
	Середньодоступні джерела формування фінансових ресурсів	Банківські кредити. Комерційний кредит. Бюджетне фінансування.
	Низькодоступні джерела формування фінансових ресурсів	Пайове фінансування. Боргове фінансування.

2) інвестування власних коштів в капітальні затрати (реінвестування), пов'язане з розширенням і технічним оновленням виробництва, переходом на нові прогресивні технології, використанням «ноу-хау» тощо;

3) інвестування фінансових ресурсів у цінні папери інших суб'єктів господарювання: акції, облігації, які є об'єктом купівлі-продажу на ринку;

4) використання фінансових ресурсів на забезпечення потреб соціального характеру, на благодійні цілі, спонсорство тощо. На формування і використання фінансових ресурсів підприємств впливають різноманітні чинники, які стосовно суб'єктів підприємницької діяльності й місця виникнення доцільно поділяти на внутрішні (несистематичні) – пов'язані безпосередньо з діяльністю окремого підприємства та зовнішні (систематичні) – не пов'язані [19, с. 297].

До внутрішніх чинників, що впливають на формування і використання фінансових ресурсів на підприємстві, належать [20, с. 79; 21; 22, с. 146]: вид економічної діяльності, форма власності, і організаційно-правова форма господарювання підприємства; стратегія і тактика підприємства; життєвий цикл підприємства; масштаби виробничо-господарської діяльності підприємства; фінансовий менталітет власників; рівень досконалості фінансової структури підприємства (деталізація фінансових завдань); якість організації управління фінансовими ресурсами; оптимізація потоків сировини (готової продукції) задля мінімізації запасів і відповідних витрат; оптимальність структури виробничого циклу й на цій основі забезпечення найбільшої віддачі обладнання; налагодження роботи з посередницькими організаціями, забезпечення зв'язку збутової стратегії із виробничою; позиціонування, вибір сегментів ринку відповідно до виробничих можливостей; систематичність моніторингу існуючого ринку продукції; цінова політика підприємства; якість фінансового, управлінського та податкового обліку; ефективності виробничої діяльності на підприємстві й узгодженні її із фінансовим планом підприємства; відповідності кваліфікації персоналу займаним посадам, згідно до організаційної структури, делегування повноважень, визначення межі відповідальності.

До зовнішніх чинників належать: рівень інфляції; кон'юнктура товарного ринку; рівень цін на ресурси та їх динаміка; рівень конкуренції на ринках ресурсів; політичний курс держави та геополітична стабільність; нормативно-правова база та законодавча урегульованість; державна фінансова підтримка; рівень розвитку фінансового ринку та його інфраструктури; кон'юнктура фондового ринку; рівень розвитку економіки держави в цілому; амортизаційна політика; податкова політика.

Суб'єкти підприємництва не в змозі змінити ці чинники, чи якимось чином вплинути на них, але повинні враховувати, здійснюючи свою виробничо-господарську діяльність. Зазначені чинники чинять вплив на формування і використання фінансових ресурсів на підприємстві через регулювання структури та обсягів їх залучення з різноманітних джерел, а тому доцільним є врахування таких чинників при прийнятті відповідних управлінських рішень.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє системно охарактеризувати та зрозуміти сутність, склад, значення і роль фінансових ресурсів підприємства, їх джерела формування й напрями використання.

1. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія) : навч. посібник / В. М. Опарін. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2005. – 240 с.
2. Романенко О. Р. Фінанси : підручник / О. Р. Романенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
3. Азаренкова Г. М. Фінанси підприємств : навч. посібник [Електронний ресурс] / Г. М. Азаренкова, Т. М. Журавель, Р. М. Михайленко. – 3-тє вид, виправл. і доп. – К. : Знання-Прес, 2009. – 299 с. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/14170120/finansiv/funktsiyi_finansiv_pidpriyemstv.
4. Ковальчук С. В. Фінанси : навч. посібник / В. С. Ковальчук, І. В. Форкун. – Львів : «Новий світ – 2000», 2006. – 568 с.
5. Шестова О. О. Джерела формування фінансових ресурсів підприємства / О. О. Шестова // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». – 2011. – Випуск 6/2. – С. 194-197.
6. Петрович Й. М. Економіка і фінанси підприємств : підручник [Електронний ресурс] / Й. М. Петрович, Л. М. Прокопишин-Рашкевич. – Львів : Видавництво «Магнолія 2006», 2014. – 408 с. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1593110664729/ekonomika/krugooibg_finansovih_resursiv_pidpriyemstva_protseji_formuvannya_yogo_kapitalu#884.
7. Катан Л. І. Фінансові ресурси підприємства та особливості їх формування [Електронний ресурс] / Л. І. Катан, А. І. Сидоренко // Ефективна економіка : електронне наукове фахове видання. – 2014. – №6. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3095>.
8. Партин Г. О. Фінанси підприємств : підручник / А. Г. Загородній, Г. О. Партин. – Львів : ЛБІНБУ, 2003. – 256 с.

9. Стасюк Л. С. Класифікація фінансових ресурсів підприємства /Л. С. Стасюк // Вісник Хмельницького національного університету. – 2012. – №4. – Т. 3. – С. 257-261.
10. Чистоколенко В. Ю. Розширена класифікація фінансових ресурсів підприємств / В. Ю. Чистоколенко // Управління розвитком. – 2011. – № 1 (98). – С. 124-128.
11. Близнюк О. П. Класифікація джерел формування фінансових ресурсів підприємства / О. П. Близнюк, А. П. Горпинченко // Вісник Міжнародного Слов'янського університету. – 2012. – №2. – Том XV. – С. 52-58.
12. Коваленко О. В. Підприємництво та його організаційно-правові засади : навч. посібник [Електронний ресурс] / О. В. Коваленко. – К. : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 400 с. – Режим доступу : http://e-pidruchniki.com/book/10/Pidpriemnictvo_ta_igogo_organizacijno-pravovi_zasadi.html.
13. Лобода А. О. Джерела фінансового забезпечення підприємства та їх роль у розвитку економіки регіону [Електронний ресурс] / А. О. Лобода // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». – 2012. – Вип. 6(2). – С. 100-105. – Режим доступу : <http://www.vestnikdnu.com.ua/archive/201262/100-105.pdf>.
14. Семенов А. Г. Фактори забезпечення фінансовими ресурсами підприємства в період фінансової кризи [Електронний ресурс] / А. Г. Семенов, О. І. Павленко. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jm/Soc_Gum/Dtr_ep/2010_3/files/DU310_33.pdf.
15. Немыкина О. С. Анализ классификаций источников финансирования деятельности организации с точки зрения их практического применения / О. С. Немыкина // Весник томского государственного университета. – 2012. – №3 (19). – С. 60-64.
16. Непочатенко О. О. Фінанси підприємств : підручник / О. О. Непочатенко, Н. Ю. Мельничук. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 504 с.
17. Финансовый менеджмент : учебное пособие / под. ред. проф. Е. И. Шохина. – М. : ИД ФБК-ПРЕСС, 2004. – 408 с.
18. Курінна О. В. Теоретичні аспекти формування та використання фінансових ресурсів підприємства /О. В. Курінна // Науковий вісник Академії муніципального управління : Серія «Економіка». – 2013. – Вип. 2. – С. 140-148. – Режим доступу : file:///D:/Downloads/Nvamu_ekon_2013_2_19.pdf.
19. Бержанір І. А. Особливості формування фінансових ресурсів підприємства / І. А. Бержанір // Сталий розвиток економіки : Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012. – №1. – С. 296-298. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jm/soc_gum/sre/2012_1/296.pdf.
20. Воробйов Ю. М. Теоретичні засади формування і використання фінансових ресурсів в соціально-економічній системі держави / Ю. М. Воробйов // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2009. – № 4. – С. 16–24.
21. Гудзь О. Є. Джерела формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств / О. Є. Гудзь. – Режим доступу : http://agrofin.com.ua/files/gudz_34.pdf.
22. Погожа Н. В. Проблемні аспекти формування та використання фінансових ресурсів підприємства в умовах рецесії України / Н. В. Погожа // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – №2 (45). – С. 144-149.

УДК 330.341:378.12

Рудь Н.Т., д.е.н., професор

Камінська Г.Я., магістрант гр. ЕК_{МЗ}-61

Камінський А. І., студент гр. ЕКс-21

Луцький національний технічний університет

Особливості інформації і знань у формуванні сучасної економіки

Анотація. У статті досліджені фактори економічного зростання. Відзначено, що економічне зростання все більше спирається на інформацію і знання, забезпечується інвестиціями в дослідження і розробки, підвищення інноваційної активності, якості освіти і кваліфікації кадрів. Систематизовані підходи до розуміння поняття «інформація» і «знання». Проаналізовано важливу роль знання в економіці постіндустріального суспільства. Висвітлені властивості, принципові особливості знань як фундаменту формування і розвитку економіки знань. Розкрито вимоги до рівня кваліфікації та компетенцій особистості, показано роль безперервного навчання у розвитку людського капіталу.

Ключові слова: фактори, інформація, знання, економіка знань, освіта, людський потенціал, інтелектуальна власність.

Rud N.T., Kaminskaya G.Y., Kaminsky A.I.

Features of information and knowledge in forming the modern economy

Abstract. The article investigates the factors of economic growth. Noted that economic growth is increasingly based on information and knowledge, is provided by investments in research and development, enhancement of innovation activity, quality of education and qualification of personnel. Systematized Approaches to Understanding the Concept of "Information" and "Knowledge" An important role of knowledge in the economy of postindustrial society is analyzed. Illuminated properties, fundamental features of knowledge as the foundation of the formation and development of knowledge economy. Requirements to the level of qualification and competencies of the person are revealed, the role of continuous training in the development of human capital is shown.

Key words: factors, information, knowledge, knowledge economy, education, human potential, intellectual property.

Рудь Н.Т., Каминская Г.Я., Каминский А.И.

Особенности информации и знаний в формировании современной экономики

Аннотация. В статье исследованы факторы экономического роста. Отмечено, что экономический рост все больше опирается на информацию и знания, обеспечивается инвестициями в исследования и разработки, повышение

інноваційної активності, качества образования и квалификации кадров. Систематизированы подходы к пониманию понятия «информация» и «знание». Проанализировано важную роль знания в экономике постиндустриального общества. Освещены свойства, принципиальные особенности знаний как фундамента формирования и развития экономики знаний. Раскрыты требования к уровню квалификации и компетенций личности, показана роль непрерывного обучения в развитии человеческого капитала.

Ключевые слова: фактори, інформація, знання, економіка знань, освіта, людський потенціал, інтелектуальна власність.

Постановка проблеми. Останнім часом інноваційні системи розглядаються як системи трансформації знань. Це передбачає придбання і продукування знань, їх розповсюдження, упорядкування і стандартизацію, застосування знань і управління ними.

Основи для переходу від ресурсомісткої економіки до економіки, що базується на знаннях, мають бути закладені як можна раніше. Попередні інституціональні перетворення, особливо в системі науки і освіти, можуть створити передумови для перетворень у виробничій сфері.

Увагу необхідно зосереджувати на спеціалізованих областях знань. Стати лідером у новій парадигмі можна тільки за умови, що ключові інститути спеціалізуються в областях, де вони можуть стабільно утримувати позиції лідерів. Лідерські позиції забезпечують значне скорочення інноваційного циклу від формування, генерації знання до його освоєння і використання за рахунок об'єднання зусиль вчених і виробників.

Якщо державні інститути здатні постійно генерувати знання в певних сферах, держава може стати привабливою для інвестицій транснаціональних компаній. Спеціалізація держави в конкретних областях знань дасть їй можливість запропонувати крупним компаніям найбільш сприятливі для них умови. Малі підприємства в науці можуть стати новими споживачами знань, оскільки вони досить динамічні, підприємливі, вимагають незначних капіталовкладень, можуть легко взятися за реалізацію ризикових ідей. Саме в малому бізнесі досить часто генератор знань стає учасником інноваційного перетворення своєї ідеї в товар.

Успіх трансформації великою мірою залежить від узгодженості дій її учасників. Університети і промисловість мають

координувати і узгоджувати свої довготермінові стратегії. Якщо такого узгодження немає, виникає загроза, що база нових знань і промислова база будуть все більше розходитись, що приведе до негативних наслідків для обох сторін. Державні політики і розробники стратегії повинні створити механізми координації, створювати бачення перспективи. Починати необхідно із створення попиту на знання, для цього потрібно визначити пріоритети розвитку держави і створити центри трансферу знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досвід розвинених країн свідчить, що самими динамічними видами економічної діяльності є ті, які пов'язані з інтенсивною діяльністю у сфері знань, розвитком та поширенням інформаційних технологій, розробкою та освоєнням інновацій.

У роботах П. Друкера, Д. Белла, Е. Масуди та Е. Тоффлера висвітлено феномен знання як головної виробничої сили при формуванні постіндустріального суспільства. На роль знання в економічних процесах вказують: Р. Солоу, Ромер, В. Костюк, Л. Березовець, О. Шевчук, Ю. Варич та інші. В монографічних дослідженнях українських науковців і фахівців В. Семиноженка, В. Геєця, А. Гальчинського, Л. Федулової, Ю. Бажала, В. Александрової та інших висвітлені основні засади управління знаннями. Зокрема, В. Семиноженко обґрунтовує засади економіки знань на державному рівні; В. Геєць у своїх працях наголошує на тому, що економіка знань є підґрунтям і головною складовою «інноваційної економіки»; Л. Федулова аналізує економіку знань як новий технологічний рівень господарювання; Ю. Бажал займається питаннями економічної теорії і практики розбудови економіки знань; В. Александрова розглядає перспективи фінансування економіки знань і наголошує на державній підтримці комерціалізації науки, як фактора прискорення розвитку економіки знань. В роботі Р. Хусаїнова, А. Янченко розглянуто сутність, складові та специфіку економіки знань.

Варто зауважити, що загальне твердження про важливу роль знання в економіці не виглядає чимось новим, оскільки виробництво завжди було засновано на різних формах знання. Концепція економіки знань акцентує увагу лише на те, що знання

стали ключовим фактором розвитку в більшій мірі, ніж це було в попередні періоди розвитку людських суспільств.

При цьому практично відсутні дослідження, присвячені створенню нових знань для формування і розвитку економіки знань. Актуальність і недостатня теоретична розробленість проблеми зумовили вибір теми і мету дослідження.

Мета статті – дослідження ролі та значення інформації і знання в умовах сучасної економіки.

Виклад основного матеріалу. Розвиток держави залежить від урахування та оцінки великої кількості вихідних факторів, таких як промислові виробництва, що домінують на території, їх масштабу та технологічних укладів, рівня науки та освіти й стану відповідних інститутів, рівня розвитку ринкової інфраструктури, стану владних інститутів, їх готовності до реформ та вміння діяти в умовах невизначеності, від культурно-історичних особливостей життєдіяльності населення, його підприємницької та інноваційної активності та ін.

Аналіз впливу науково-технологічних змін на економічне зростання, проведений Р. Солоу, може бути узагальнений й для інших держав. Його дослідження економічного зростання базувалося на основі двох підходів – емпіричного та модельного [1]. Перший використовує агреговану виробничу функцію ВВП (Y) щодо трьох факторів виробництва – капіталу (K), праці (L) та технологічних змін (T):

$$Y_1 = F(K, L, T). \quad (1)$$

З врахуванням вищезазначеної еволюції факторів впливу на економічне зростання формула (1) може бути адаптована з врахуванням фактору знань – корисної інформації, що є необхідною передумовою появи технологічних змін [2, с.15; 3, с.72]:

$$Y_2 = F(K, L, T, I), \quad (2)$$

де Y_2 – виробничу функцію валового національного продукту з врахуванням чотирьох основних факторів; I – це фактор корисної інформації.

Особливої ваги набувають концептуальні принципи моделі економічного зростання, запропонованої Ромером. Поряд з виробничими чинниками (людський капітал, затрати праці та

капітал, елементи якого не є взаємозамінними) він розглядає особливий неконкурентний чинник – знання. Унаслідок цього саме дослідницький сектор набуває значення головного чинника економічного прогресу.

На значній ролі знання як визначального ресурсу і відповідно людини як його носія наголошують В. Костюк [4, с.135], Л. Березовець [5] та ін. Отже, роль освіти як первинного процесу, що здатний сформувати людський капітал, який у свою чергу стане джерелом продукування нового знання і подальшого економічного розвитку, має зростати у будь-якій державі. На думку О. Шевчука [6, с.8], існує достатня кількість праць, у яких стверджується, що саме поява інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) сприяла формуванню економіки, заснованої на знаннях, і сьогодні вони – головна рушійна сила її розвитку.

Заслуговує на увагу і дослідження Ю. Варича [7, с.31], який показав взаємозалежність темпів зростання ВВП США, Японії, Індії і Китаю від факторів розвитку економіки (освіти, НДДКР, ІКТ). Відзначено, що ці фактори, пов'язані з інформацією, знанням і формуванням людського капіталу, мають зростаючий вплив на економічний розвиток господарської системи постіндустріального типу. Автором [7, с.31] побудовані кореляційно-регресійні моделі залежності темпів зростання ВВП від усіх означених чинників, що дає повне уявлення про їх взаємозв'язок.

Для генерації ендогенного зростання необхідним є інтелектуальний капітал, який зосереджено саме у сфері НДДКР, а цей показник (кількість фахівців, які виконують науково-технічні роботи) у нашій державі знижується. Більш того, для вирішення цієї проблеми поки що відсутні стимули. Як відмічає Федулова Л.І. [2, с.15], окремими базовими елементами продуктивних сил у постіндустріальному суспільстві є:

- інтелектуальний ресурс (накопичені знання, культура, освітній рівень і кваліфікація персоналу, об'єкти інтелектуальної власності);
- інформаційний ресурс.

Таким чином, знання, втілені в людському капіталі, стають найважливішим чинником суспільного відтворення, здатного забезпечити сталий економічний розвиток, економічну могутність

країни та її конкурентоспроможні перспективи у світовому просторі.

У країнах, які є лідерами інноваційного розвитку, усі національні програми побудовані на основі реалізації прогресивного ресурсу – знань. У рамках стратегії інноваційного розвитку формується нова теоретична модель економічного розвитку країни – економіка знань. Перехід до економіки знань вимагає створення такої інноваційної системи, яка б перетворила нове знання в продукти і послуги, необхідні економіці і суспільству.

Корінну рису економіки і суспільства визначає ключовий чинник виробництва. Домінування такого чинника як земля зумовило панування аграрної цивілізації; індустріальної – матеріалізованого у засобах виробництва та фінансових активах капіталу. Сьогодні не тільки земля, а й фізичний та фінансовий капітал витісняються на задній план інтелектуальним капіталом. Його складовими є людський (human) і структурний (structural) капітал. Перший являє собою сукупність знань, умінь і творчих здібностей працівників, а другий – технічне та програмне забезпечення інформаційних систем і баз даних, організаційну структуру підприємства, належні йому патенти й торгові марки. Кожний із зазначених елементів породжений людськими знаннями. У природі все відбувається в два етапи: спочатку створюється уявне бачення шляху вирішення проблеми, а потім створюються умови для переведення творчого продукту в продукцію чи послугу, які спрямовані на задоволення потреб суспільства. Цей процес базується на застосуванні інтелектуальної праці, основою якої є інформація та знання.

Дослідники і науковці вважають, що інформація є природною категорією. Природа за допомогою інформації повідомляє про певні процеси. Природа, як і людина, постійно «працює», створюючи матеріали для нових знань. Коли знання окремої особистості фіксуються на різного роду носіях і оприлюднюються, то вони стають інформацією для наступного її використання, тобто соціальною інформацією. Один і той самий творчий продукт одночасно для одних умов і суб'єктів є знанням, а для інших – інформацією [8].

Тому виділяється два види інформації: природна і соціальна. Природна (фундаментальна) інформація не може бути результатом праці людини, науковий працівник не творить щось нове, а вишукує і розкриває певне питання з уже існуючої теорії та надає йому наукового обґрунтування [8].

Соціальна (прикладна) інформація – це знання про результат творчої праці людини, які свідомо переведені в ранг інформації, що робить її доступною для використання суспільством.

Процес створення знання завжди завершується прийняттям рішення. Є два види знань: загальнонаукові (фундаментальні) і конкретно-наукові (прикладні).

Творець знань сам вирішує подальшу долю їх використання, людина може залишити їх у вигляді ноу-хау, запатентувати або перевести в інформацію шляхом публікації [9].

У роботі [9] доведено, що інформація і знання функціонують у вигляді діалектичної системи, діяльність якої забезпечується обов'язковою участю людини. Людина перетворює інформацію в знання, і саме знання є джерелом особистого творчого руху людини. О. Тоффлер і Х. Тоффлер оцінюють знання та інформацію як «революційне багатство», «авангардне багатство третьої хвилі», багатство, що означає зміну економіки загалом. Домінування знань та інформації, як визначального чинника виробництва, зумовлює те, що економіка і суспільство стають знанневими, інформаційними [10].

В результаті аналізу праць вітчизняних і зарубіжних авторів виділяються такі основні підходи до визначення поняття «знання» (табл. 1)

Таблиця 1

Основні підходи до визначення поняття «знання» [11]

Основні підходи	Тлумачення знання
Інформаційний	Упорядкована інформація
Інтелектуальний	Інформація, оброблена на основі інтелектуальної діяльності
Об'єктний	Використання інформації для вирішення поставленого завдання

Відзначимо, що в рамках інформаційного підходу відсутня відмінність між поняттями «знання» і «інформація», в той час як інформація є змістом знання і служить засобом його передачі. У трактуванні інтелектуального підходу підкреслюється така важлива властивість знання, як невід’ємність від його носія, але немає вказівки на головну відмінність інформації від знання, яка полягає в тому, що вона, в своєму первісному вигляді, не є напрямом до дії. Єдиний спосіб показати знання полягає в досягненні конкретної мети і на це робиться наголос в трактуванні об’єктного підходу.

Таким чином, для подальшого дослідження під знанням будемо розуміти впорядковану, оброблену на основі інтелектуальної діяльності інформацію, що дозволяє вирішувати завдання підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Весь масив знань можна розділити на два види:

1.Кодифіковані (знання як набір фактів – «знати що» (know what), і знання як причина або основа, що утворюють предметну область, – «знати чому» (know why);

2.Неформальні (знання як набір спеціальних умінь або здібностей зробити що-небудь – «знати як» (know how), і знання, що ідентифікують індивідуального носія, – «знати хто» (know who).

Кодифіковані знання формалізовані і легко можуть зберігатися, копіюватися. У широкому сенсі вони являють собою інформаційно-комунікаційні технології. Навпаки, неформальні знання не формалізовані, накопичуються через особистий досвід, навчання в процесі діяльності, соціальні взаємини і ін. Отже, вони важко піддаються обчисленню, зберіганню і передачі. Неформальні знання виходять далеко за рамки технічного прогресу та інновацій, що знаходять матеріальне втілення в продуктах, послугах або процесах [11].

Характерними властивостями знання є:

– невідчужуваність, тобто придбання будь-ким певного обсягу знань не зменшує здатності інших користуватися тими ж знаннями;

– не залежать від простору – одне й те ж знання може споживатися у різних кутках світу;

– одна й та ж інформація (знання) може продаватися декільком споживачам по декілька разів, у свою чергу, покупці можуть перепродати отриману інформацію;

– мають істотну залежність від часу – мають цінність в означений період або до настання якоїсь події, після чого можуть і зовсім знецінитися.

Знання характеризується принциповими особливостями [12] (рис.1).

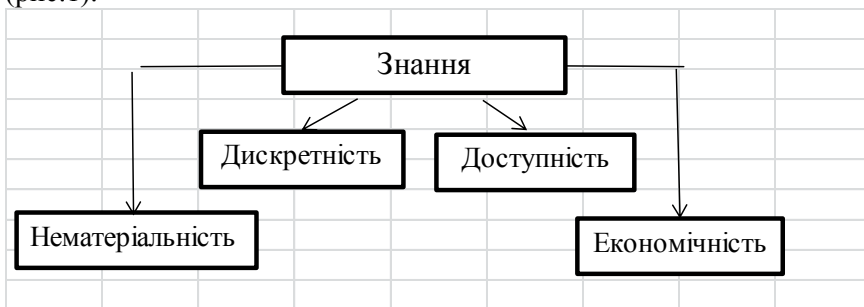

Рис.1. Характерні особливості знань

Перша – дискретність знання як інтелектуального продукту. Конкретне знання або створене, або ні. Не може бути знання наполовину або на третину.

Друга особливість полягає в тому, що знання, подібно іншим громадським (публічним) благам, будучи створеними, доступні всім без винятку.

Третя особливість знання обумовлюється його природою як інформаційного продукту: інформація після споживання не зникає, як, наприклад, звичайний матеріальний продукт. Так і знання – ніколи не зникають і ніколи не втрачають своєї корисності. Хоча деякі види знань занадто чутливі до часу й можуть застарівати, проте не зникають зовсім.

Четверта особливість характеризує знання як економічну категорію: знання набувають цінності тільки в контексті конкретної стратегії їх застосування.

Джерелами знань служать наука і практика людської діяльності. Наукова діяльність, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (далі – НДДКР) відносяться до основних видів діяльності, що орієнтовані на інформаційне виробництво.

Результатом наукової діяльності є отримання нових знань, які можуть бути використані в практичних цілях або скласти основу для подальших фундаментальних і прикладних досліджень.

Знання сприяють виникненню нових видів діяльності, виробництв і галузей, стають рушійною силою відновлення наявних технологій, ключовим фактором добробуту населення. У результаті прискорення виробництва нового знання економіка перетворюється на систему, яка функціонує на основі обміну знаннями та їхньої взаємної оцінки.

З початку ХХ ст. економіки європейських держав набували рис «економік, заснованих на знаннях», де самі знання стали головним виробничим ресурсом.

Термін «економіка на основі знань» стосується економічної діяльності, пов'язаної з використанням не природних, а інтелектуальних ресурсів, наприклад, технологічних секретів виробництва і спеціальних знань. Основним принципом економіки знань є те, що знання і навчальна інформація (так званий людський капітал) розглядаються як комерційні активи або як інтелектуальні чи навчальні продукти і послуги, які можуть розповсюджуватися з метою одержання прибутку [13].

У суспільстві знань відбувається поступове заміщення традиційних індустріальних засобів виробництва новими, які використовують прогресивні знання і за допомогою яких створюються додаткові багатства. Докорінно змінюються структура праці та трудові відносини, зайнятість населення, з'являються нові професії та види економічної діяльності. Головною продуктивною силою стає творча людина (*homo creator*) [10].

Від обміну інформацією й знаннями починає безпосередньо залежати вся система існування соціуму та подальшого його розвитку. На рис. 2 відображено характерні ознаки сучасного суспільства, а також значущість, сутність та необхідність знання як визначального джерела й фактору формування економіки знань.

Розглянемо параметри формування економіки знань (рис. 3). Аналіз вищенаведених думок щодо сутності феномену економіки знань дозволяє виділити концептуальні ознаки, серед яких [14]:

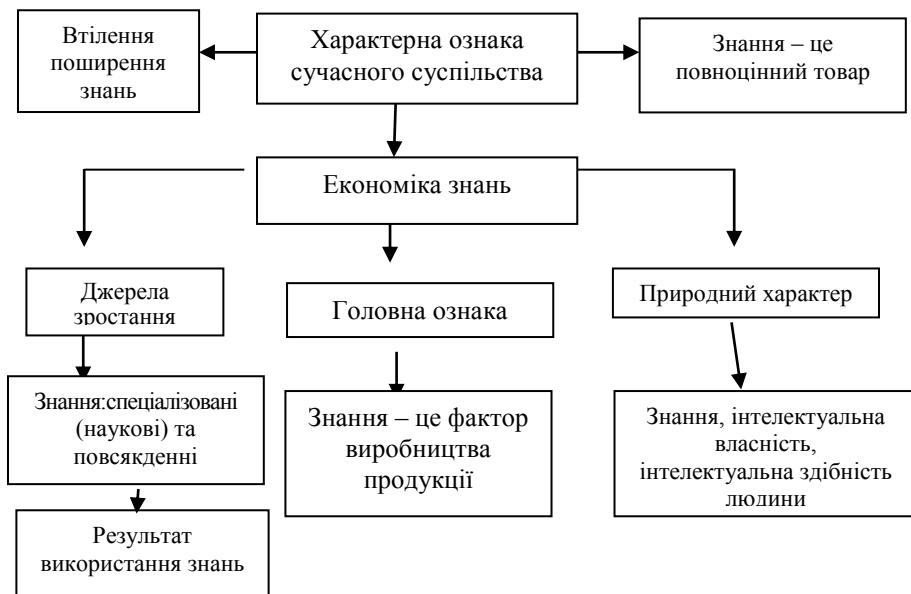

Рис.2. Характерні ознаки сучасного суспільства

1) вирішальна роль знання у системі виробництва: знання стає повноцінним товаром, головним виробничим ресурсом, вирішальним фактором формування доданої вартості.

2) інноваційність економіки знань проявляється у зростанні швидкості та інтенсивності інновацій, через які знання стає рушійною силою економічного зростання та соціокультурного розвитку суспільства.

3) розвиток високотехнологічних секторів виробництва та інформаційно-комунікаційних технологій (внаслідок чого знання стають значно доступнішими, полегшується процес їхнього обміну, накопичення, використання та дифузії).

Зміна потреб у період економіки знань, є однією з її принципових ознак. Економічні системи попередніх рівнів займались задоволенням лише матеріальних людських потреб. Економіка знань покликана задовольняти потреби особистості

вищого рівня щодо: самореалізації; саморозвитку; самовдосконалення; духовного зростання особистості і ін.

Рис. 3. Параметри формування економіки знань

Виробництво нових знань значно відрізняється від виробництва інших благ – воно вимагає високого рівня освіти працівників. У процесі виробництва відбувається розвиток працівників у набутті нових знань та їхнє вдосконалення, створення наукомісткої продукції, споживання якої стає фактором, що сприяє нагромадженню капіталу. Зрештою, інтелектуальний продукт може бути використаний неодноразово, приносячи своєму власникові прибуток та залишаючись його власністю.

Економіка, заснована на знаннях, ставить вищі вимоги до рівня кваліфікації і компетенцій особистості. У всіх постіндустріальних країнах спостерігається стійке зростання частки працівників з вищою освітою. Головним постачальником таких фахівців виступають вищі навчальні заклади, завдання яких не тільки передача формальних знань, що містять інформацію про щось, а й набуття студентами неформальних знань шляхом розвитку здібностей для самостійного вирішення проблем в різних сферах діяльності [15]. Формування «економіки знань» вимагає випереджаючого розвитку освітньої сфери і значного зростання освітнього потенціалу населення країни. Розвиток сфери освіти

забезпечує одночасно економічний і соціальний ефект. Безперервна освіта відіграє ключову роль у розвитку людського капіталу та економічному зростанні країни через її здатність формувати інтелектуальну складову в системі елементів економіки знань, покращувати здобутки людей, нації та суспільства щоденно в міру набуття та освоєння в житті нових знань. У країнах з економікою, орієнтованою на знання, підвищення продуктивності праці досягається шляхом створення і розповсюдження технологічних інновацій. Основою інноваційної освіти є підготовка кадрів для роботи в майбутньому, а не поліпшення підготовки кадрів для роботи на нинішньому рівні розвитку цивілізації. Потрібно орієнтуватися не стільки на передачу знань, які постійно застарівають, скільки на оволодіння базовими компетенціями, які дозволять набувати знання у майбутньому самостійно. Обсяг інформації, якою володіє наша цивілізація, подвоюється кожні п'ять років. Тому, головним є не тільки освоєння знань, – не менш важливим стає освоєння техніки, за допомогою якої можна отримувати, переробляти і використовувати нову інформацію. Підготовка за новими професіями, перепідготовка, підвищення кваліфікації стають ефективнішими у тому випадку, коли працівник має міцні базові знання. Тому вищий освітній і кваліфікаційний рівень працівників дозволяє використовувати нові технології, швидко пристосовуватися до змін зовнішнього середовища [16].

Застосування знань у виробництві здійснюється шляхом освоєння інновацій як результатів створення і поширення інформації, інтелектуальних продуктів, отриманих при здійсненні НДДКР. Інноваційний процес передбачає цілий комплекс наукових, технологічних, організаційних, фінансових і комерційних заходів. У своїй сукупності вони призводять до появи інновації, яка представляє собою «нові знання у вигляді досконаліших чи принципово нових ідей, проектів, результатів наукових досліджень тощо; це зміни творчого характеру, дещо нове у сфері діяльності людини; це новизна певних властивостей того, що виробляється чи продукується; це результат творчого процесу у вигляді нових споживчих властивостей; це різноманітні вдосконалення, які забезпечують економію витрат, створюють

умови для такої економії або задоволення нових потреб споживачів; це процес реалізації нових ідей у діяльності людини, який сприяє задоволенню потреб і приносить економічну вигоду тим, хто ці ідеї продукує, поширює та запроваджує» [16]. Економіка знань – це економіка, яка створює, розповсюджує та використовує знання для забезпечення свого зростання, конкурентоспроможності та набуття конкурентних переваг [16]. У такій економіці знання збагачують усі галузі, всі сектори і всіх учасників економічного процесу, де не тільки використовуються знання в різноманітній формі, але й створюються у вигляді науково-технічної та високотехнологічної продукції, висококваліфікованих послуг, освіти тощо. Сьогодні до економіки знань у найширшому сенсі відносять такі основні сфери: НДДКР та інновації, освіту і навчання, що сприяють формуванню людського капіталу, а також інформаційно-комунікаційні технології.

Висновки і пропозиції. Результативність господарювання, конкурентні переваги країн дедалі менше визначаються багатством природних ресурсів, фізичним капіталом чи дешевою робочою силою і все більше – застосуванням знань. Саме знання стають ключовим чинником суспільного розвитку, сприяють досягненню взаємодоповнюючих цілей забезпечення інноваційного розвитку, підвищення суспільного добробуту, стимулювання соціальної злагоди, розвитку людини. Виходячи з цього, національною метою для України XXI ст. має стати розбудова економіки знань. Для цього необхідно формувати середовище для розвитку економіки знань, змінити напрям економічних досліджень від аналізу матеріальних чинників переходити до аналізу формування і використання інформації та знань, а також практичного застосування «економіки знань». Однак всі проблеми, розглянуті вище, можуть бути реалізовані виключно за однієї умови, а саме – трансформації свідомості (в першу чергу державотворців), при розумінні і оцінюванні того факту, що успіх сучасної держави визначається не кількістю заводів, пароплавів, шахт і ін., а здатністю генерувати і комерціалізувати знання та інформацію. А тому реформи для створення економіки знань повинні бути найбільш пріоритетним напрямком в економічній стратегії країни.

1. Федулова Л.І. Інноваційна економіка: підручник / Л.І. Федулова. – К.: Либідь, 2006. – 480 с.
2. Герасимчук В.Г. Науково-технічні фактори сталого економічного розвитку: роль інформаційно-комунікаційних технологій у інноваційному процесі / В.Г. Герасимчук, С.В. Войтко, Т.В. Сакалош // Сб. матеріалів XII Межд. научно-практ. конф. «Проблемы и перспективы 12–15 сентября инновационного развития экономики». – К.: СПД Цудзиневич Т.И., 2008. – 12–15 сентября. – С. 72–76.
3. Солоу Р.М. Перспективы развития теории роста / Р.М. Солоу // МЭ и МО. – 1996. – №8. – С. 28.
4. Костюк В.Н. Специфика экономики, основанной на знаниях / В.Н. Костюк // Общественные науки и современность. – 2004. – №4. – С. 134–144.
5. Березовець Л.В. Розвиток соціального капіталу / Л.В. Березовець. – [Електронний ресурс]: URL: www.isu.org.ua.
6. Шевчук О.Б. Економіка, заснована на знаннях: соціально-економічні тенденції / О.Б. Шевчук // Економіка і прогнозування. – 2005. – №3. – С. 7–18.
7. Варич Ю.М. Визначальні чинники постіндустріального розвитку економіки / Ю.М. Варич // Проблеми науки. – 2008. – №2. – С. 29–32.
8. Пархоменко О.В. Діалектична система «Інформація – знання» як визначальний фактор реалізації принципу «об'єднання можливостей» в умовах функціонування інноваційної економіки / О.В. Пархоменко, А.О. Пархоменко // Науково-технічна інформація. – 2011. – № 4 (50). – С. 8–13.
9. Пархоменко О. В. Інформаційна аналітика і творчість / О.В. Пархоменко, Б.В. Пархоменко // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2007. – № 6 (38). – С. 181–192.
10. Хоменко В. Н. Модернізація України як шлях до формування економіки знань / В. Н. Хоменко, А. О. Жежера // Вісник ПДАБА – 2013. – №3. – С. 50–54
11. Цветкова С.А. Развитие функциональных связей в национальной инновационной системе: механизмы и инструменты: диссертация на соискание ученой степени канд. эконом. наук / С.А. Цветкова. – СПб.: б/и, 2015. – 187 с.
12. Иванов Ю. Б. Розвиток регіонів України в умовах формування економіки знань: монографія / Ю. Б. Иванов, В. Ф. Тищенко, В. М. Остапенко // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/9525>
13. Амосов . О. Ю. Інтелектуальна власність в умовах економіки знань / О. Ю. Амосов // Теорія та практика державного управління. – 2011. – Вип. 2. – С. 264–267.
14. Коюда В. О. Знання як інноваційний ресурс економіки знань / В.О. Коюда, О. М. Костіна // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – Випуск (1). – Т. 3. – С. 367–374.
15. Лавриненко Л.М. Система безперервного навчання: проблеми і напрямки вдосконалення / Л.М. Лавриненко // Проблеми сталого розвитку національних економік: збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук / Наукова організація «Перспектива». – Дніпропетровськ: Видавничий дім «Гельветика», 2013. – С. 174–178.

16. Хусаїнов Р.В. Економіки знань: сутність, складові, специфіка / Р. В. Хусаїнов, А.Ю Янченко, М.М. Руденко // Молодий вчений. – 2015. – №11 (26). – С. 99–103.

УДК 339.9

Савош Л.В. к.е.н., доцент

Квас І.В. ст. гр. МЕВМ-61

Луцький національний технічний університет

Аналіз та оцінка розвитку міжнародного туризму у світі

У статті розглянуто сутність поняття міжнародний туризм, проведено аналіз та оцінку міжнародних туристичних прибуттів, де визначено які регіони світу є найбільш популярними для туристів та виділено найпопулярніші регіони світу, до яких найчастіше подорожують.

Туризм служить засобом для отримання іноземної валюти, збільшення міжнародних резервів, стимулювання виробництва та максимального використання ресурсів з інших суміжних галузей, що, в свою чергу, підвищує економічний стан країни. Було проведено аналіз надходжень від міжнародного туризму за регіонами світу, де визначено, які регіони світу у 2016 році збільшили свої надходження від туризму, джерелом яких є витрати іноземних туристів на туристичні послуги.

Розглянуто значення міжнародного туризму за допомогою критичного та глибокого аналізу SWOT, визначено сильні сторони та можливості для розвитку міжнародного туризму, а також виявлення загроз, які перешкоджають цьому розвитку.

Ключові слова: міжнародний туризм, міжнародні туристичні прибуття, міжнародні туристичні надходження, міжнародна торгівля, міжнародні економічні відносини, туристична послуга.

Savosh L., Kvas I.

Analysis and estimation of the development of international tourism in the world

The article deals with the essence of the concept of international tourism, conducted an analysis and evaluation of international tourist arrivals, which determines which regions of the world are most popular for tourists and highlights the most popular regions of the world, which travel most often. Tourism serves as a means of obtaining foreign currency, increasing international reserves, stimulating production and maximizing the use of resources from other related industries, which in turn increases the economic situation of the country. An analysis of the revenues from international tourism was conducted around the regions of the world, which determines which regions of the world in 2016 increased their revenues from tourism, the source of which is the cost of foreign tourists to travel services. Considered the importance of international tourism through critical and in-depth analysis of SWOT, the strengths and opportunities

for the development of international tourism, as well as the identification of threats that impede this development are determined.

Key words: international tourism, international tourist arrivals, international tourist receipts, international trade, international economic relations, tourist service.

Савош Л.В., Квас И.В.

Анализ и оценка развития международного туризма в мире

В статье рассмотрена сущность понятия международный туризм, проведен анализ и оценку международных туристических прибытий, где определены регионы мира являются наиболее популярными для туристов и выделены самые популярные регионы мира, в которых чаще всего путешествуют. Туризм служит средством для получения иностранной валюты, увеличение международных резервов, стимулирование производства и максимального использования ресурсов из других смежных отраслей, что, в свою очередь, повышает экономическое положение страны. Был проведен анализ поступлений от международного туризма по регионам мира, где определено, какие регионы мира в 2016 году увеличили свои поступления от туризма, источником которых являются расходы иностранных туристов на туристические услуги.

Рассмотрены значение международного туризма посредством критического и глубокого анализа SWOT, определены сильные стороны и возможности для развития международного туризма, а также выявление угроз, которые препятствуют этому развитию.

Ключевые слова: международный туризм, международные туристические прибытия, международные туристические поступления, международная торговля, международные экономические отношения, туристическая услуга.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Протягом останніх років, туризм зазнає постійної експансії та диверсифікації, щоб стати одним з найбільш зростаючих секторів економіки у світі. Сучасний туризм тісно пов'язаний з розвитком і є ключовим чинником соціально-економічного прогресу. Сьогодні обсяг туризму дорівнює або навіть перевищує експорт нафти, продуктів харчування чи автомобілебудування. Туризм став одним з основних учасників міжнародної торгівлі, і водночас є одним з основних джерел доходу для багатьох країн, що розвиваються. Таке глобальне поширення туризму в промислово розвинених та розвинених країнах дало економічні та трудові пільги у багатьох суміжних галузях - від будівництва до сільського господарства та

телекомунікацій. Внесок туризму в економічне благополуччя, залежить від якості та доходів від туристичної пропозиції.

З кожним роком виникають все нові туристичні напрямки, і незважаючи на деякі потрясіння, туризм продовжує своє безперервне зростання демонструючи свою стійкість.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблемою оцінки розвитку міжнародного туризму займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як Т.В. Божидарнік, В.С. Великочий, Ю.Б. Миронов, Я. А. Дубенюк, В.Є. Новицький, В. А. Квартальянов, А.Ю. Александрова, А.В. Леонтьєв, В.І. Чернікова та інші.

Цілі статті. Метою статті є проведення аналізу та оцінки розвитку міжнародного туризму у світі та визначення основних переваг та недоліків міжнародного туризму у світі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На сьогоднішній день туризм займає одне з найважливіших місць у міжнародних економічних відносинах. Він вважається поштовхом для розвитку світової торгівлі, сприяє розширенню міжнародних торговельних операцій та характеризується високою динамічністю, стабільністю розвитку, ефективним впливом на розвиток економіки країн. Як зазначає Александрова А.Ю., термін «туризм» походить від французького *tourisme* (*tour*) – обхід, об'їзд, прогулянка, поїздка, подорож [1]. Великочий В.С. визначає туризм як діяльність осіб, які подорожують і здійснюють перебування в місцях, що розташовані за межами їх звичайного середовища, протягом періоду, що не перевищує одного року поспіль, з метою відпочинку, з діловими та іншими цілями [3, с.7].

Новицький В.Є. зазначає, що міжнародний туризм – це реалізація комплексу туристичних послуг на території країни, в якій їх споживач є іноземним громадянином, причому отримання зазначених послуг є основним цільовим призначенням перебування споживача у цільовій країні, де він не веде оплачуваної діяльності [6]. Міжнародний туризм є одним з основних джерел інформації про країни перебування і є засобом пом'якшення напруженості в міжнародних економічних відносинах [2, с.18]. Проте на думку Дубенюк Я.А. міжнародний туризм - це специфічна форма

міжнародних економічних відносин, що виникають між країнами, які виробляють, просують і споживають туристичні продукти, супутні товари та послуги [4].

На сьогоднішній день, туризм є основною категорією міжнародної торгівлі послугами. Також, міжнародний туризм сприяв експорту 216 мільярдів доларів США через послуги міжнародних пасажирських перевезень, наданих нерезидентам у 2016 році, а загальна вартість експорту туризму становить 1,4 трлн. дол. США. Міжнародний туризм складає 7% світового експорту товарів та послуг, порівняно з 6% у 2015 році. Протягом останніх п'яти років туризм зростає швидше, ніж світова торгівля. Як світова категорія експорту, туризм посідає третє місце серед експорту хімічних речовин та палива, автомобільної продукції та продуктів харчування [7, с.2]. Туризм став одним з головних гравців у міжнародній торгівлі, і є одним з основних джерел доходу для багатьох країн, що розвиваються. У 2016 році міжнародні туристичні прибуття зросли і досягли 1235 мільйонів осіб у всьому світі, що на 46 мільйонів більше в порівнянні з попереднім роком, а міжнародні надходження від туризму складають 1220 млрд. дол. США [7, с.2]. Проаналізуємо міжнародні туристичні прибуття протягом 2012-2016 років у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Міжнародні туристичні прибуття за 2012-2016 роки

	Міжнародні туристичні прибуття млн. осіб					Відносне відхилення, %			
	2012	2013	2014	2015	2016	13/ 12	14/ 13	15/ 14	16/ 15
Світ	1,035	1,087	1,133	1,186	1,235	5,0	4,2	4,7	4,1
Європа	534,2	566,4	581,8	607,7	616,2	6,0	2,7	4,5	1,4
Азія і Тихоокеанський регіон	233,6	249,8	263,3	279,2	308,4	7,0	5,4	6,0	10,5
Америка	163,1	167,5	181,0	192,6	199,3	2,7	8,1	6,4	3,5
Африка	52,4	54,4	55,7	53,5	57,8	3,8	2,4	-3,9	8,0
Схід	52,0	48,4	51,0	53,3	53,6	- 6,9	5,4	4,5	0,6

Джерело: World Tourism Organization (UNWTO)

Як бачимо з таблиці 1.1, міжнародні туристичні прибуття

протягом 2012-2016 років мали тенденцію до зростання. У 2016 році найбільше туристів прибуло до Азії та Тихоокеанського регіону, що на 10,5 % більше порівняно з 2015 роком. Також серед лідерів по туристичних прибутках у 2016 році можна виділити Африку, яка відновилася після двох тяжких років, а кількість туристів збільшилась на 8,0 %. Міжнародні туристичні прибуття по всьому світу зросли на 4,1% порівняно з попереднім.

У 2016 році міжнародні туристичні надходження зросли на 2,6% в реальному обсязі беручи до уваги коливання валютного курсу та інфляцію з загальним прибутком у 2016 році 1220 мільярдів доларів США (1,102 млрд. євро) [7, с.3]. Це свідчить про безперервне зростання міжнародного туризму після глобальної економічної кризи 2009 року. Розглянемо міжнародні надходження від туризму за 2012-2016 роки у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Міжнародні туристичні надходження за 2012-2016 роки

	Міжнародні туристичні надходження (млрд. дол. США)					Відносне відхилення, %			
	2012	2013	2014	2015	2016	13/ 12	14/ 13	15/ 14	16/ 15
Світ	1,075	1,159	1,252	1,196	1,220	7,8	8,0	-4,4	2,0
Європа	457,8	489,3	513,7	449,6	447,3	6,9	4,9	-12,4	-0,5
Азія і Тихоокеанський регіон	323,9	358,9	359,0	349,4	366,7	10, 8	0,03	-2,6	5,0
Америка	212,6	229,2	288,9	305,6	313,2	7,8	26,0	5,7	2,4
Африка	33,6	34,2	36,5	32,8	34,8	1,7	6,7	-10,1	6,0
Схід	47,0	47,3	53,6	58,2	57,6	0,6	13,3	8,5	-1,0

Джерело: World Tourism Organization (UNWTO)

Як видно з таблиці 1.2, доходи від туризму у 2016 році порівняно з 2015 зросли на 6% у Африці, 5% у Азії та Тихому океані, 2,4% в Америці і 2% по всьому світі, тоді як у Європі доходи від туризму у 2016 році, порівняно з 2015 зменшилися на 0,5%, а на Близькому Сході вони знизилися на 1%. Значення міжнародного туризму можна розглянути за допомогою критичного та глибокого аналізу SWOT (сильні та слабкі сторони,

можливості та загрози) табл. 1.3.

Таблиця 1.3

SWOT-аналіз міжнародного туризму у світі

Сильні сторони	Слабкі сторони
Географічне розташування (пустелі, ліси, гори, пляжі тощо); Археологічні місця, історичні та культурні пам'ятки; Торгівля, медицина, культура, релігія	Слабка інфраструктура; Неналежний маркетинг; Цінові фактори; Законодавство
Можливості	Загрози
Більш активна роль уряду; Дозвіл країни на побудову ТНК, які даватимуть глобальну перспективу у розвитку; Зростання вітчизняного туризму	Політична нестабільність; Агресивні стратегії, прийняті іншими країнами у просуванні туризму, що впливають на туризм інших країн

Джерело: власна розробка авторів

Отже, провівши SWOT аналіз, можемо виділити те, що міжнародний туризм продовжує свій безперервний розвиток після кризи 2009 року. На це впливають безліч факторів як політичних та економічних, так і соціальних і технологічних, тому міжнародний туризм має безліч можливостей для розвитку, що підвищить рівень економіки країн.

Висновки: Таким чином, провівши аналіз та оцінку міжнародного туризму у світі, можемо сказати, що туризм у країнах світу з кожним роком все більше розвивається. З'являються нові напрямки туризму, але своєї популярності не втрачають і ті напрямки, які вже відомі всьому світу.

На нашу думку основними особливостями розвитку міжнародного туризму є те, що витрати, які здійснюють іноземні туристи в країні перебування мають дуже великий вплив на економіку, оскільки є основним джерелом надходжень валюти. Про це свідчить проведений аналіз, який показав, що надходження від туризму продовжують збільшуватись.

1. Александрова А. Ю. Международный туризм : учебник / А. Ю. Александрова. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 470 с. [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://tourlib.net/books_tourism/aleks.htm.
2. Божидарнік Т.В. Міжнародний туризм [текст]: навч. посіб./Т.В. Божидарнік, Н.В. Божидарнік, Л.В. Савош [та ін.];-К.: «Центр учбової літератури», 2012. -312 с.
3. Великочий В.С. Міжнародний туризм [текст]: навч. посіб./ В.С. Великочий, О.І. Дутчак, В.В. Шикеринець.- Івано-Франківськ: Видавець: Кушнір Г.М., 2015.- 254 с.
4. Дубенюк Я. А. Розвиток світового ринку туристичних послуг: автореф. дис. канд. економічних наук: 08.00.02 [Електронний ресурс] / Ярослава Анатоліївна Дубенюк: Донецький нац. ун-т. – Донецьк, - 2008. – 27. – укр. Режим доступу: <http://turizmoznanie.org.ua>.
5. Миронов Ю.Б., Свидрук І.І. Міжнародний туризм і його вплив на економічну та соціальну сфери країн світу/ Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання економічних наук»/ Ю.Б. Миронов, І.І. Свидрук. – м. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2016. - 128 с.
6. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України / В.Є. Новицький. – К.: КНЕУ, 2003. – 948 с.
7. UNWTO Tourism Highlights (2017) DOI: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419029>

УДК 332

Савош Л.В., к.е.н., доцент

Луїс Фролен Рібейро, д.н, професор (Потругалія)

Еса Мохамед Альгаддафі, ст. гр. МЕВМ-61

Луцький національний технічний університет

Діагностика розвитку сектору відновлювальної енергетики України

У статті розглядається сектор відновлювальної енергетики як критерій сталого розвитку країни. До основних складових відновлюваної енергетики України відносяться вітроенергетика, сонячна енергетика, мала гідроенергетика, біоенергетика і геотермальна енергетика. Країна має значний потенціал і всі передумови для активного розвитку альтернативних джерел енергії. Сектор відновлюваної електроенергетики постійно зростає. Загальна частка відновлюваних джерел енергії за останні 5 років зросла майже удвічі. Відновлювальна енергетика сприятиме вирішенню, таких важливих проблем для України як енергоефективність та екологічна безпека.

Ключові слова: електроенергія, відновлювальна енергетика, альтернативні джерела енергії, «зелений» тариф, енергетичний потенціал.

Savosh L.V., Luis Frolen Ribeiro, Mohamed Esa

Diagnostics of the development of the renewable energy sector of Ukraine

Alternative and renewable energy sources are now one of the important criteria for sustainable development of the country. Considerable attention to this issue is connected with the limited reserves of all kinds of natural resources, their sharp increase in prices, the imperfection and low efficiency of their use technologies, the harmful impact on the environment that generates more and more global environmental problems of concern to humanity

The main components of renewable energy in Ukraine are the following elements: wind power, solar energy, small hydropower, bioenergy and geothermal energy. Renewable energy can contribute to solving such important problems for Ukraine as energy efficiency, energy independence and ecological safety, which will ensure compliance with the principles of sustainable development and high world environmental standards of economic activity of the country.

Ukraine is characterized by a high potential of wind energy development. The high potential of wind energy is observed mainly in the Western, Southern and Eastern regions of Ukraine. Electricity production by wind power plants may amount to up to 20% of the total electricity. Solar power also has a high potential for development in Ukraine. The highest indicators of solar energy potential are observed in the following areas: Zaporozhye, Mykolayiv, Odesa and Kherson. It can provide significant savings, up to 6 million tons of conventional fuel per year. Ukraine has more than 20 thousand rivers, but only 5% of them are longer than 100 km, because of this the main hydro potential is concentrated on small rivers, mostly in the western regions (Transcarpathian, Lviv, Ternopil, Chernivtsi regions), which accounts for almost one third of Ukraine's total hydropotential. In Ukraine, the total resources of the main types of biomass (wood, straw of cereals, rape, etc.), which today can be used for energy production, is about 20 million tons standard fuel per year. The largest potential of solid biomass exists in the Poltava, Dnipropetrovsk, Vinnytsya and Kirovograd oblasts and is over 1.0 million tons standard fuel per year. In addition, Ukraine has a certain potential for the development of geothermal energy. Large reserves of thermal waters were found on the territory of Poltava, Sumy, Kharkiv and Chernigiv regions. Thus, the country has significant potential and all prerequisites for the active development of alternative energy sources. The renewable energy sector is constantly growing.

To improve the energy situation in Ukraine, reduce its energy dependence, as well as further integration into the European Commonwealth, the state should promote the development of renewable energy sources. To do this, it is necessary to carry out the following actions: improvement of legislation on renewable energy sources; improvement of the investment climate for attracting additional investments in the industry; state guarantees to energy producers working under the "green" tariff; ensuring the level of energy security of Ukraine due to modernization of the network of existing

power plants, increase of their reliability; information campaign on the prospects of using alternative energy sources for environmental protection.

Key words: electric power, renewable energy, alternative energy sources, «green» tariff, energy potential.

Савош Л.В., Луис Фролен Рибейро, Мохамед Эса

Диагностика развития сектора возобновляемой энергетики Украины

В статье рассматривается сектор возобновляемой энергетики в качестве критерия устойчивого развития страны. К основным составляющим возобновляемой энергетики Украины относятся: ветроэнергетика, солнечная энергетика, малая гидроэнергетика, биоэнергетика и геотермальная энергетика. Страна имеет значительный потенциал и все предпосылки для активного развития альтернативных источников энергии. Сектор возобновляемой электроэнергетики постоянно растет. Общая доля возобновляемых источников энергии за последние 5 лет выросла почти вдвое. Возобновляемая энергетика будет способствовать решению, таких важных проблем для Украины как энергоэффективность и экологическая безопасность.

Ключевые слова: электроэнергия, возобновляемая энергетика, альтернативные источники энергии, «зеленый» тариф, энергетический потенциал.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Альтернативні та відновлювані джерела енергії нині є одним із важливих критеріїв сталого розвитку країни. Значна увага до цього питання пов'язана із обмеженими запасами усіх видів природних ресурсів, різким підвищенням їх цін, недосконалістю та низькою ефективністю технологій їх використання, шкідливим впливом на навколишнє середовище, що породжує все більше, і більше глобальних екологічних проблем, що турбують людство [1].

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Численна кількість публікацій на дану тематику свідчить про високий інтерес науковців до проблеми стану і розвитку відновлювальної енергетики. Найбільше даною тематикою займалися такі вчені: Аршеневский Н., Бернштейн Л., Жовтянский В., Клавдиенко В., Кудря С., Ландау Ю., Соловей О., Тарасов А., Тучинський Б., Шелдон Р., Шидловський А. та інші.

Цілі статті. Дослідити стан відновлювальної енергетики, розглянути основні тенденції розвитку, вивчити перспективи

подальшого розвитку даного напрямку енергетичного сектору України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними складовими відновлюваної енергетики України є наступні її елементи: вітроенергетика, сонячна енергетика, мала гідроенергетика, біоенергетика і геотермальна енергетика.

Відновлювальна енергетика здатна сприяти вирішенню таких важливих проблем для України як енергоефективність, енергетична незалежність та екологічна безпека, що забезпечить дотримання принципів сталого розвитку та високих світових екологічних стандартів господарської діяльності країни.

Проаналізуємо енергетичний потенціал та перспективу розвитку складових відновлювальних джерел енергії в Україні.

Україна характеризується високим потенціалом розвитку вітроенергетики. Високий потенціал вітрової енергії спостерігається в основному у Західних, Південних і Східних областях України. Лідируючими компаніями вітроенергетичної промисловості України залишаються ТОВ «Вінд Пауер», ТзОВ «УК «Вітряні парки України» і ТзОВ «Віндкрафт Україна». Виробництво електроенергії вітровими електростанціями може становити до 20% у загальній величині електроенергії. Недоліками вітроенергетики є використання під будівництво вітрових електростанцій значних земельних ресурсів і виникнення загрози загибелі птахів [2].

Сонячна енергетика теж має високий потенціал розвитку в Україні. Найвищі показники потенціалу сонячної енергії спостерігаються у наступних областях: Запорізька, Миколаївська, Одеська і Херсонська. Вона може забезпечити значну економію, аж до 6 млн. тонн умовного палива за рік. Головним недоліком сонячної енергетики є необхідність великих площ, розташованих недалеко від споживача, оскільки втрати під час передачі електроенергії є дуже великими.

Україна має понад 20 тис. річок, але тільки 5% із них довші за 100 км, через те основний водний потенціал зосереджений на малих річках, переважно у західних регіонах (Закарпатська, Львівська, Тернопільська, Чернівецька області), що складає майже третину загального водний потенціал України.

Україна характеризується досить високим біоенергетичним потенціалом та швидкими темпами зростання біоенергетики, так у 2014 році було заміщено біопаливом близько 3 млрд. м³ природного газу. В Україні загальні ресурси основних видів біомаси (деревина, солома зернових культур, ріпаку тощо), яка нині може бути використана для отримання енергії становлять близько 20 млн. тонн у. п./рік. Найбільший потенціал твердої біомаси існує у Полтавській, Дніпропетровській, Вінницькій та Кіровоградській областях і становить понад 1,0 млн. тонн у.п./рік.

Крім того, Україна має певний потенціал розвитку геотермальної енергетики. Великі запаси термальних вод виявлено на території Полтавської, Сумської, Харківської, Чернігівської, областей. Згідно до Національного плану дій з відновлюваної енергетики обсяг виробництва енергії на геотермальних установках повинен значно зрости до 2020 р., з очікуваним обсягом виробництва тепла у 2 630,7 тис. т у.п./рік [2].

Отож, країна має значний потенціал і всі передумови для активного розвитку альтернативних джерел енергії.

Проаналізуємо відсоток відновлюваних джерел енергії у валовому кінцевому обсязі споживання енергії в Україні (табл.1). [3].

Таблиця 1
Рівень відновлюваних джерел енергії у валовому кінцевому обсязі споживання енергії в Україні за 2009-2020* роки, %

Напрямок використання енергії з відновлюваних джерел	2009	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Відновлювані джерела енергії в системах опалення та охолодження	3,4	5,7	6,7	7,7	8,9	10,0	11,2	12,4
Відновлювані джерела енергії в електроенергетиці	7,1	7,6	8,3	8,8	9,7	10,4	10,9	11
Відновлювані джерела енергії у транспортному секторі	1,5	4,1	5	6,5	7,5	8,2	9	10
Загальна частка відновлюваних джерел енергії	3,8	5,9	6,7	7,4	8,3	9,1	10,1	11

* Інформація наведена станом на 01.10 2016 року згідно з Національним Планом Дій з відновлювальної енергетики до 2020 року

Отже, щороку, починаючи з 2009 року, найбільший відсоток у валовому кінцевому обсязі споживання енергії в Україні складають відновлювані джерела енергії в електроенергетиці, вони зростають з кожним роком від значення 7,1% до 8,8% та прогнозовано зростатимуть до 11%. Загальна частка відновлюваних джерел енергії має подібну тенденцію зміни від 3,8% до 7,4% та прогнозовано до 11%.

Розглянемо динаміку встановленої потужності та обсягу виробленої електроенергії об'єктами відновлюваної енергетики, що працюють за «зеленим» тарифом станом на 01.10.2016 року, без АР Крим (табл. 2.) [3].

Таблиця 2

Встановлена потужність та обсяг виробленої електроенергії об'єктами відновлюваної енергетики України станом на 1.10.2016 р.

Напрямок відновлювальної енергетики	Загальна кількість об'єктів	Встановлена потужність, МВт	Вироблено електроенергії у 2016 році, млн. кВт*год
Вітроенергетика	14	432,725	591,990
Сонячна енергетика	107	473,702	428,061
Мала гідроенергетика	122	89,500	137,168
Біомаса	6	38,700	58,785
Біогаз	11	17,239	65,409
Всього	260	1051, 867	1281,413

Отже, серед об'єктів відновлювальної енергетики найбільшу кількість, а саме 122, займають малі гідроелектростанції із встановленою потужністю 89,500 МВт, якими у 2016 році було вироблено 428,061 млн. кВт*год електроенергії. На другому місці знаходяться об'єкти сонячної енергетики, а саме 107, із встановленою потужністю 473,702 МВт, якими у 2016 році було вироблено 428,061 млн. кВт*год електроенергії. 14 об'єктів вітроенергетики із встановленою потужністю 432,725 МВт у 2016

році виробили найбільше електроенергії, а саме 591,990 кВт*год. Найменше об'єктів відновлювальної енергетики стосуються біомаси та біогазу, відповідно 6 і 11, із встановленою потужністю 38,700 і 17,239 МВт, відповідно, якими у 2016 році було вироблено 58,785 і 65,409 млн. кВт*год електроенергії відповідно.

На рис.1 зображена структура виробництва електроенергії об'єктами відновлюваної енергетики України, що працювали за «зеленим» тарифом у 2016 році.

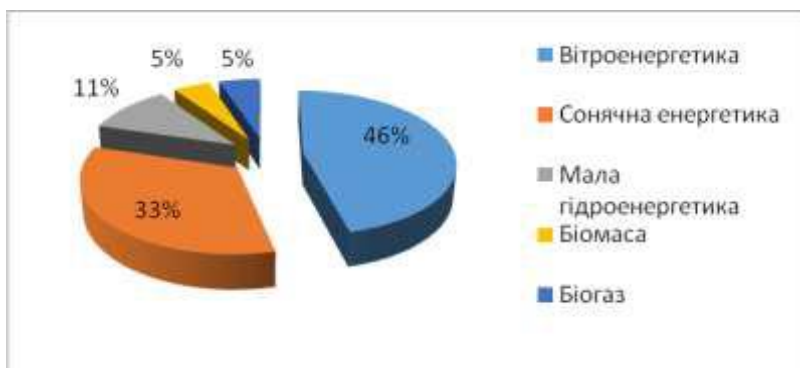

Рис.1. Структура виробництва електроенергії об'єктами відновлюваної енергетики України, що працювали за «зеленим» тарифом у 2016 році, млн. кВт*год

У 2016 році найбільшу частку у структурі виробництва електроенергії становила вітроенергетика (46%), другу за величиною – сонячна енергетика (33%), третю за величиною – мала гідроенергетика (11%), а найменшу – біогаз та біомаса (5%).

Висновки. Сектор відновлюваної електроенергетики постійно зростає. Загальна частка відновлюваних джерел енергії у 2016 році становила 7,4%, проти 3,8% у 2009 році, тобто зросла майже удвічі, що характеризує відновлення темпів розвитку відновлюваної електроенергетики. Майже половину електроенергії, яка виробляється об'єктами відновлюваної енергетики, що працюють за «зеленим» тарифом у 2016 році, припадало на вітроенергетику.

Прогнозний показник сукупної потужності відновлюваної енергетики в Україні до 2030 р. складе не менше 10% від загальної потужності [4].

Для покращення енергетичної ситуації України, зменшення її енергозалежності, а також подальшої інтеграції в Європейську співдружність, держава повинна сприяти розвитку відновлювальних джерел енергії. Для цього необхідним є виконання наступних дій: удосконалення законодавства щодо відновлювальних джерел енергії; покращення інвестиційного клімату для залучення додаткових вкладень в галузь; державні гарантії виробникам енергії, що працюють за «зеленим» тарифом; забезпечення рівня енергетичної безпеки України завдяки модернізації мережі існуючих енергетичних установок, зростання рівня їх надійності; інформаційна кампанія щодо перспективності використання альтернативних джерел енергії задля збереження довкілля [5].

1. Промислова екологія. Аналіз сучасного стану альтернативної енергетики та рекомендації по екологізації паливно-енергетичного комплексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eco.com.ua>
2. Сиволапов В. Потенціал відновлювальних джерел енергії в Україні / В. Сиволапов, М. Гузь, А. Новицький, В. Марченко // Агроексперт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.agroexpert.ua/ru/potencial-vidnovlivanih-dzherel-energii-v-ukraini>
3. Українська відновлювана енергетика: сьогодні, завтра [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sae.gov.ua/sites/default/files/Orgel.pdf>
4. Проект нової редакції Енергетичної стратегії України на період до 2030 року. Мінпаливенерго. 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/doccatalog/document?id=222032>
5. Українська вітроенергетична асоціація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uwea.com.ua/ua/library/stats/>

УДК 379.851

Савченко О.В., асистент

Луцький національний технічний університет

Основні аспекти розвитку екотуризму

У статті розглядається екотуризм як один з найбільш швидкозростаючих видів туризму у світі. Екотуризм як інструмент сталого розвитку забезпечує довготривалі соціальні, екологічні та економічні переваги та має належний пріоритет у економічному розвитку країни. Основними аспектами екотуризму є економічний, екологічний, соціальний та культурний. Політичний аспект та маркетингові зміни також впливають на розвиток екотуризму. У статті представлені основні елементи розвитку екотуризму: повага до цілісності екосистем, місцева участь та економічні можливості для місцевої громади.

Ключові слова: туризм, екотуризм, розвиток туристичного сектору, потенціал.

Savcheniuk O.V.

Main aspects of ecotourism development

The article presents ecotourism as one of the fastest-growing types of tourism in the world. Ecotourism as a tool for sustainable development provides long-term social, environmental and economic benefits and is given due priority in the country's economic development. The main aspects of ecotourism are economic, environmental, social and cultural. The political aspect and marketing changes also have an impact on the development of eco-tourism. The article presents the main elements involved in the development of ecotourism: respect for the ecosystem's integrity, local participation and economic opportunities for the local community.

Due to various economic, social and political processes of globalization tourism is the leading economic sector in many countries. Ecotourism is one of the most quickly advancing areas of global tourism.

Ecotourism is based on the fundamental principles of sustainable tourism, therefore ecotourism is an integral part of sustainable tourism. Ecotourism includes such basic principles as a minimum impact on the environment, preserving nature, respect for local customs and traditions, interest in country's history and culture, training of intercultural communication, local economy support by choosing local products, business support, which protects cultural heritage, paying attention to political, environmental and public events, reducing the use of non-renewable resources. Ukrainian ecotourism is related to tourism in protected areas and includes natural and traditional cultural knowledge, observation, in accordance with the principles of sustainable development.

The "ecologic" adjective that has been added to "tourism" not only refers to cautious and informative travel to pristine natural and cultural areas but also to the equitable interrelationships and interactions between the natural environment and human, and host and guest. Besides respect of local natural and cultural heritage and the

integrity of the ecosystem, it leads to participation, capacity building, and the empowerment of local people. It also emphasizes balanced power relations and intra- and inter-generational equity. In short, ecotourism refers to cautious and informative travel to relatively pristine and undisturbed natural and cultural areas that, through establishing the equitable interrelationships and interactions between nature and human and also host (local community) and guest (ecotourist), fosters ecological and cultural awareness, enhances the natural and cultural heritage and based on intra- and inter-generational equity leads to the long term well-being of the local people and destinations.

Therefore, the principles and characteristics of this type of tourism are nature-based and small scale travel; are informative (particularly environmentally and culturally); are supportive of the local economy; creates minimal negative environmental and socio-cultural impacts; respects local culture; supports human rights and democratic movements, with high sensitivity to the political environment and the socio-cultural environment; are empowering, participatory and satisfy in

Key words: tourism, ecotourism, tourism sector development, potential.

Савченко О.В.

Главные аспекты развития экотуризма

В статье представлен экотуризм как один из самых быстрорастущих видов туризма в мире. Экотуризм как инструмент устойчивого развития обеспечивает долговременные социальные, экологические и экономические преимущества и имеет надлежащий приоритет в экономическом развитии страны. Основными аспектами экотуризма является экономический, экологический, социальный и культурный. Политический аспект и маркетинговые изменения также влияют на развитие экотуризма. В статье представлены основные элементы развития экотуризма: уважение к целостности экосистем, местное участие и экономические возможности для местной общины.

Ключевые слова: туризм, экотуризм, развитие туристического сектора, потенциал.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Екотуризм охоплює аспекти туризму, які будується на природних, антропогенних і культурних особливостях середовищах. Він часто використовується для опису будь-якого типу поїздки, яка фокусується на природному середовищу. Крім того, екотуризм додає соціальну відповідальність, щоб зробити подорож в природні території цілеспрямованою і намагається поліпшити розуміння культурної і природної спадщини довіклля. В свою чергу, місцеві жителі отримують економічну вигоду від екотуризму, а загальна

його мета полягає в тому, щоб зберегти природне середовище, незважаючи на натиск людської цивілізації.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Численна кількість публікацій на дану тематику свідчить про високий інтерес науковців, серед яких Сергєєва Т.М., Сенін В.С., Стефаніца та Влавіан-Гурмеца та інші.

Цілі статті. Дослідити основні аспекти екотуризму, розглянути основні елементи, що беруть участь у його розвитку, вивчити переваги та недоліки даного напрямку туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток телебачення, транспортних засобів, активізація «зелених рухів» та створення численних природних територій, що охороняються, викликали величезний інтерес до ділянок нашої планети, не пошкоджених людською діяльністю. Це сприяло появі численних туроператорських фірм та агенцій, які намагаються задовольнити попит здійснення людьми подорожей з метою вивчення природних ландшафтів, не порушених людиною; унікальних природних об'єктів; національних парків, резерватів та інших територій, що охороняються. Насамперед, це стосується національних природних (НПП) та регіональних ландшафтних парків (РЛП), під час організації яких і з самого початку було передбачено проведення туристичної діяльності, а саме турів, орієнтованих: на тих, хто цікавиться біологічною та екологічною тематикою, питаннями охорони видів, екосистем, природи в цілому; на свідомих громадян, які бажають не лише спостерігати живу природу, але й брати активну участь у природоохоронній та екологічній діяльності. Слід зауважити, що це не виключає збільшення потоку звичайних туристів, які відпочивають чи «колекціонують» природні раритети: фотографують пейзажі, знімають аматорські фільми тощо.

У 1990 р. екологічному туризму було надано офіційного статусу, набуття якого дає право на скликання власного щорічного міжнародного симпозіуму «Annual World Congress on Adventure Travel & Ecotourism» та на створення некомерційних організацій. У цьому ж році в США було створено Стенфордський інститут екологічного туризму, а 2002 р. було оголошено ООН Міжнародним роком екологічного туризму [7]. Зараз туризм

відіграє досить вагому роль у розвитку країн світу. Відпочинок і подорожі є одним з гігантів індустрії послуг, які, згідно з статистикою німецької компанії Statista, склали 7,58 трильйона доларів США у світовій економіці в минулому році [2].

Спостерігаючи за сучасними тенденціями розвитку туризму, бачимо, що найбільш відомим трендом у даній галузі у світі є екотуризм. Люди все частіше бажають відпочивати та подорожувати до природних недоторканих людиною територій і починають думати про екологічні наслідки подорожей.

Дослідження індустрії туризму консалтинговою фірмою Deloitte показало, що кількість мандрівників, які знають про питання сталого розвитку подорожей і готові витратити кошти на екологічно чисті поїздки зросла на третину за останнє десятиліття [1, с.50]. Першим кроком дослідження екотуризму є розуміння того, що означає цей термін. За визначенням Міжнародного товариства з екотуризму, екотуризм – це відповідальна подорож в природні території, яка зберігає навколишнє середовище і покращує добробут місцевого населення [1, с.20].

На ринку туристичної діяльності слід виокремити наступні принципи екотуризму:

- дозволяє уникнути негативних наслідків, які можуть пошкодити або зруйнувати характер природних або культурних середовищ, що відвідуються;

- виховання у мандрівника розуміння про важливість збереження навколишнього середовища;

- спрямування доходів на збереження природних територій та управління заповідними територіями;

- збереження високого відсотка доходів в приймаючій країні, з використанням місцевої власності об'єктів і послуг [3, с.250].

зосереджені на збільшенні участі місцевої громади в плануванні підтримки економічного розвитку, збереження навколишнього середовища, соціальної та культурної свідомості. Основні аспекти розвитку екотуризму, які ми пропонуємо це: економічний, екологічний, соціальний, та культурний (табл. 1.).

Розширення екотуризму може бути корисним на шляху розвитку місцевої економіки та суспільства, а також збереження навколишнього середовища. Для розвитку цієї форми туризму

потрібен комплексний підхід до зацікавлених сторін, включаючи розвиток економічних, екологічних та етичних процесів. Теоретичні принципи екотуризму в основному мають бути

Таблиця 1.

Основні аспекти розвитку екотуризму

Економічний	Екологічний	Соціальний	Культурний
Підвищення ступеня капіталізації ресурсів, особливо найменш відомих, з метою досягнення зниження тиску на інтенсивно експлуатовані ресурси	Скорочення та усунення відходів при можливості їх утилізації; більш раціональне використання всіх видів ресурсів	Підтримка деяких традиційних професій мешканців в районах, які визначають збільшення кількості робочих місць, залучаючи населення до практики різних форм туризму	Використання елементів цивілізації, мистецтва та культури, що виражають певну культурну ідентичність та розвивають дух толерантності

Таблиця: розроблена авторами

Слід враховувати, що екотуризм створює багато проблем, таких як екологічна і культурна деградація та навіть економічний дисбаланс. Екотуризм може бути корисним, але розвиток екотуризму може бути і руйнівним (табл. 2.) [4].

Таблиця 2.

Переваги та недоліки екотуризму

Напрями	Переваги	Недоліки
Екологічні	<ul style="list-style-type: none"> - стимули для збереження природних територій; - освіта про екологічну етику; - пропаганда збереження з розвитком; 	<ul style="list-style-type: none"> - непрямі пошкодження рослинності; - порушення дикої природи; - забруднення повітря, шум та відходи; - масова комерціалізація природних ресурсів;
Економічні	<ul style="list-style-type: none"> - баланс економічного розвитку з належним розподілом доходів у місцевих громадах; - вакансії для місцевих жителів; - створення стійких інфраструктур; - просування місцевої економіки; 	<ul style="list-style-type: none"> - витік доходу; - збільшення нездорової економічної конкуренції та економічного розриву серед місцевих жителів;
Соціально-культурні	<ul style="list-style-type: none"> - заохочення та збереження різних місцевих культур, традицій, мистецтва, музики та інших історичних і релігійних спадщин; - проведення навчання; - диверсифікація культурних заходів; - культурний обмін; 	<ul style="list-style-type: none"> - різні соціальні проблеми; - небажана комерціалізація культурних та релігійних цінностей; - можливість відвідувачами завдати шкоду природі в певній відвідуваній місцевості;

Важливо також підкреслити елементи, що беруть участь у розвитку екотуризму (рис. 1).

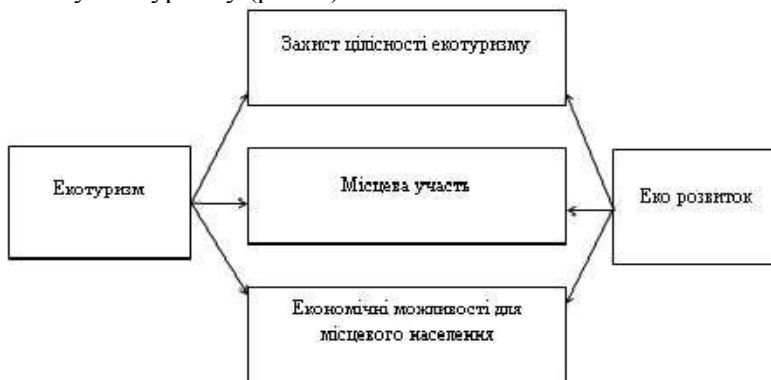

Рис. 1. Основні елементи у екотуризмі

На рис. 1. помітно три основні елементи, що беруть участь у розвитку екотуризму.

1. Захист цілісності екотуризму. Важливість охорони навколишнього середовища за підтримки туризму полягає в підтримці розвитку малого масштабу під місцевою владою та контролем [5].

2. Місцева участь. Це ще один важливий чинник у розвитку. Місцеве залучення створювати можливості для місцевих проєктів, створювати можливості для групових проєктів, передавати цінні природні ресурси та якість, яка створюється місцевим людям, для управління природними цінними ресурсами [5].

3. Економічні можливості для місцевого населення. Цей елемент стосується «переваг місцевої економіки, створення робочих місць для населення приймаючої сторони, забезпечення та захист місцевого населення, включаючи ідеї громад у політичних рішеннях, справедливий розподіл економічних вигод, визнання місцевих вкладених зусиль, використовуючи місцеві матеріали та робочу силу для збереження грошей у місцевій економіці» [5].

Україна має великий потенціал та багата своїми культурними та природними ресурсами, тому можливості для розвитку екотуризму є очевидними. Для забезпечення успіху розвитку

екотуризму в Україні необхідно створити відповідні політичні, правові та економічні передумови: екотуризм розвивати як інструмент стійкого розвитку, що приносить довгострокові соціальні, екологічні та економічні вигоди та надається належний пріоритет у економічному розвитку країни; створити правові передумови, що сприяють розвитку екотуризму; створити фінансові механізми розвитку продуктів екотуризму; розробка та облаштування науково-пізнавальних туристських маршрутів та екологічних освітньо-пізнавальних екскурсійних стежок відповідно до параметрів внутрішнього та зовнішнього пейзажного різноманіття природних ландшафтів; у штатних працівників відповідних структурних підрозділів адміністрації національних природних парків має бути достатнього досвіду і знань щодо організації екотуризму, зокрема, в області маркетингу, ціноутворення, пізнавальних програм для різних категорій відвідувачів; організовувати навчання з екотуризму для представників муніципалітетів, адміністраторів природоохоронних територій, туристичних операторів; запровадити системи сертифікації, контролю та моніторингу екотуризму; створити національну систему маркетингу екотуризму, вказавши на основний інтерес до інтернет-маркетингу [6].

Висновки. Отже, на практиці екотуризм слід розглядати як інструмент природних територій, який допомагає вирішувати конфлікти природного, економічного та соціального розвитку. Це головна відмінність від звичайного туризму, що сприяє економічній мотивації. Природні та культурні умови України, розвинений сектор послуг дозволяють виробляти екотуристичні продукти, які можуть формувати привабливий імідж туризму в країні, конкурувати на міжнародних туристичних ринках, одночасно задовольняючи очікування туристів та бізнесу. Для досягнення цих цілей важливо адаптувати культурну спадщину та природні об'єкти до інфраструктури туризму, підтримувати принципи екологічної та екологічної рівноваги, поліпшити якість та різноманітність рекреаційних та розважальних послуг, побудувати більш активний маркетинг українського екотуризму.

1. Сергеева Т. М. Екологічний туризм / Т. М. Сергеева. Навчальний посібник. М: Фінанси і статистика, 2004.- 250 с.
2. Машкова О. В. 2. Екологічний туризм: аспекти понятійно - термінологічного апарату. [Електронний ресурс] / О. В. Машкова, Д. С. Мальчикова – Режим доступу до ресурсу: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream>
3. Сенін В. С. Організація міжнародного туризму / В. С. Сенін. - М.: Фінанси і статистика, 2004.- 400 с.
4. Neth, B. (2008). Ecotourism as a Sustainable Rural Community Development and Natural Resource Management in Tonle Sap Biosphere Reserve. Kassel: Kassel University press GmbH.
5. Stefanica, M. & Vlavian-Gurmeza, M. (2010). Ecotourism – model of sustainable tourist development. Studies and Scientific Researches - Economic Edition, 15, 480-486.
6. Wood, M. E. (2002). Ecotourism: principles, practices & policies for sustainability. United Nations Environment Programme Division of Technology, Industry and Economics: The International Ecotourism Society. Retrieved from: <http://www.pnuma.org/industria/documentos/Ecotourism1.pdf>
7. Дунаєвська О. Ф. Екологічний та зелений туризм: визначення, особливості, стан розвитку на Житомирщині. [Електронний ресурс] / О. Ф. Дунаєвська, О. Ю. Козловський – Режим доступу до ресурсу: <http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/2381/1/v2519.pdf>.

УДК 338.13

Савченко О.В., асистент

Луцький національний технічний університет

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГУ В АЛЬТЕРНАТИВНІЙ ЕНЕРГЕТИЦІ УКРАЇНИ

У статті висвітлено сутність маркетингу і його значення в секторі альтернативної енергетики. А також, розглянуті основні тенденції та чинники розвитку даного сектора в Україні. Запропонована стратегія для подолання бар'єру на ринку ВДЕ, а також, модель для створення споживчої інформації на ринку ВДЕ.

Ключові слова: альтернативна енергетика, маркетингова стратегія, зелений маркетинг, енергоспоживання.

Savcheniuk Olha

FEATURES OF MARKETING IN ALTERNATIVE ENERGY OF UKRAINE

The article outlines the essence of marketing and importance in the alternative energy sector. Also, the main tendencies and factors of development of this sector in

Ukraine are considered. A strategy is proposed to overcome the barrier in the RES market, as well as a model for creating consumer information on the RES market.

Renewable energy sources (RES) play an important role in the energy balance of many countries, both developed and developing countries. Moreover, with the exhaustion of oil and gas and coal resources, the emergence of new centers of geopolitical tension, the accumulation of various environmental problems, on the one hand, and with the increasing competitiveness of renewable energy, on the other hand, the transition from fossil fuel to renewable energy will gain increasing global significance. .

According to the forecasts of various organizations and research teams, in the coming decades in the world, the process of gradual replacement of some of the consumption of fossil fuels into renewable energy will continue. In most cases, abrupt changes in the structure of energy consumption are not yet foreseen, but some authors are already developing plans for a full or partial transition to RES for large cities, regions and even entire countries. Transformation of this kind can take more than a decade, but technically it is already possible.

In Ukraine, renewable energy, despite the above global trends, is at an early stage of development, although the formation of the RES industry can make a significant positive impact on the Ukrainian economy. Thus, at the expense of RES, new companies and new jobs, new opportunities for the development of settlements located on isolated from centralized electricity supply areas can be created.

Ukraine, which is the object of military, informational and energy aggression, suffers considerable losses, which leads to a decrease in production and inhibits socio-economic development. Ukraine should use all aspects and the least opportunities to reduce energy dependence, to implement a clear policy in the energy sector, namely: diversification of sources of energy supply, energy efficiency, energy saving and the rapid development of the use of renewable energy sources.

Ukraine has significant potential for the main types of renewable energy sources, but for the time being they represent a rather small share in the overall energy balance of the state. To date, many countries in the world take care of their marketing strategy in the field of alternative energy, and I think day by day about the development and increase of the use of RES. And some of the world's companies are still doing their best in the image of the environment. Unfortunately, Ukraine needs to make a lot of effort to reach the level of European countries in the field of RES and to create a clear marketing strategy that will focus on developing and creating a positive image on arena RES.

The marketing strategy is the way in which the marketing function organises its activities to achieve a profitable growth in sales at a marketing mix level and “a marketing strategy may be defined as a plan to achieve the organisation’s by specifying what resources should be allocated to marketing or by specifying how these resources should be used to take advantage of opportunities which are expected to arise in the future.

Key words: alternative energy, marketing strategy, green marketing, energy consumption.

Савченко О.В.

ОСОБЕННОСТИ МАРКЕТИНГА В АЛЬТЕРНАТИВНОЙ ЭНЕРГЕТИКЕ УКРАИНЫ

В статье освещены сущность маркетинга и его значение в секторе альтернативной энергетики. А также, рассмотрены основные тенденции и факторы развития данного сектора в Украине. Предложенная стратегия для преодоления барьера на рынке ВИЭ, а также модель для создания потребительской информации на рынке ВИЭ.

Ключевые слова: альтернативная энергетика, маркетинговая стратегия, зеленый маркетинг, энергопотребление.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Постійне зростання вартості нафтопродуктів, газу та відповідної сировини змушує уряд і багатьох жителів України все частіше звертати свою увагу на способи отримання так званої поновлюваної (альтернативної) енергії, яка, безсумнівно, є важливим кроком для набуття енергонезалежності України та заповнення нестачі традиційних видів палива. Україна має величезні перспективи для впровадження цього дуже важливого й життєво необхідного ресурсу на споживчий ринок як для приватних осіб, так і великих компаній, адже основними перевагами генерації енергії за рахунок відновлювальних джерел є абсолютна екологічність, простота в експлуатації, тривалий час роботи систем, мінімальне сервісне та технічне обслуговування. За роки незалежності держави маркетингу не приділялося належної уваги в цій сфері з різних причин.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Численна кількість публікацій на дану тематику свідчить про високий інтерес науковців, серед яких А.К. Голубченко, С.Г. Грищенко, Д.О. Деркач, В.Н. Куденко, З.С. Люльчак, Л.А. Мороз, В.Л. Мазур, І.В. Недін, В.М. Полішук, та зарубіжних науковців, таких як Д. Амелінг, П. Баклі, П.Н. Мартенс.

Цілі статті. Дослідити основні аспекти тенденцій альтернативної енергетики та розглянути роль маркетингу у ній. Та розробка стратегії для подолання бар'єру на ринку ВДЕ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відновлювальні джерела енергії (ВДЕ) відіграють важливу роль в енергобалансах

багатьох країн світу як розвинених, так і країнах, що розвиваються. Більш того, у міру вичерпання нафтогазових і вугільних ресурсів, виникнення нових осередків геополітичної напруженості, накопичення різних екологічних проблем, з одного боку, і в міру зростання конкурентоспроможності відновлюваної енергетики, з іншого боку, перехід від викопного палива до ВДЕ буде набувати все більшу глобальну значимість.

Згідно з прогнозами різних організацій і дослідницьких колективів, в найближчі десятиліття в світі буде тривати процес поступової заміни деякої частини споживання викопної енергії на відновлювану. У більшості випадків різкі зміни в структурі енергоспоживання поки не прогнозуються, проте деякі автори вже зараз розробляють плани повного або часткового переходу на ВДЕ для великих міст, регіонів і навіть цілих країн. Трансформація такого роду може зайняти не одне десятиліття, проте технічно вона вже можлива.

В Україні відновлювальна енергетика, незважаючи на зазначені глобальні тенденції, знаходиться на початкових етапах розвитку, хоча формування галузі ВДЕ здатне зробити істотний позитивний вплив на українську економіку. Так, за рахунок ВДЕ можуть бути створені нові компанії і нові робочі місця, нові можливості для розвитку населених пунктів, що знаходяться на ізольованих від централізованого електропостачання територіях [1].

Україна, яка є об'єктом військової, інформаційної та енергетичної агресії, зазнає значних втрат, що призводить до зниження рівня виробництва та гальмує соціально-економічний розвиток. Україні слід використати всі аспекти і найменші можливості для зниження енергетичної залежності, впроваджувати чітку політику в енергогалузі, а саме: диверсифікацію джерел постачання енергетичних ресурсів, енергоефективність, енергозбереження та стрімкий розвиток використання відновлюваних джерел енергії (ВДЕ).

Зараз за ВДЕ закріпився статус домінуючого джерела енергії по всьому світу. Цьому в першу чергу посприяло зростаюча цінова конкурентоспроможність технологій з використанням ВДЕ, політичні ініціативи, що сприяють розвитку даного сектора, більш

відкритий доступ до фінансування, необхідність вирішення проблем енергетичної та екологічної безпеки, зростаюча потреба в енергії з боку країн, що розвиваються і молодих економік світу, необхідність зробити сучасну енергетику доступною. Як наслідок, виникають нові ринки централізованої і розподіленої генерації ВДЕ в усіх регіонах світу.

У 2015 році було введено в експлуатацію 147 ГВт електрогенеруючих потужностей на ВДЕ, що було абсолютно безпрецедентним, а кількість потужностей теплової енергії збільшилася на 38 ГВт. Зростання спостерігалось також і у виробництві біопалива. Слід зазначити, що дане зростання відбувався на тлі постійного коливання цін на викопне паливо, триваюче субсидування традиційної енергетики, а також інших труднощів, наприклад, таких як проблема інтеграції все більшої кількості потужностей ВДЕ в енергосистему, політична нестабільність, адміністративні і податкові бар'єри [4].

Кількість нових прямих і суміжних робочих місць, у 2015 році виросло в секторі ВДЕ (не включаючи великі гідроелектростанції) до 8,1 млн. Найбільше їх кількість було створено в сфері сонячної енергетики і у виробництві біопалива. Що стосується великих гідроелектростанцій, то завдяки їм з'явилося ще 1,3 млн. нових прямих робочих місць. Регіонально найбільше кількість робочих місць було створено в Китаї, Бразилії, США і Індії [2].

В Україні є значний потенціал основних видів відновлюваних джерел енергії, але на даний час вони становлять досить незначну частку в загальному енергобалансі держави. Загальний річний технічно досяжний енергетичний потенціал відновлюваних джерел енергії становить близько 98 млн. тонн умовного палива [3].

В енергетичному балансі країни за 2015р. Обсяг загального постачання первинної енергії становив 90,1 млн. тонн нафтового еквівалента (млн.тн.е.), що на 14,8% менше проти 2014р.

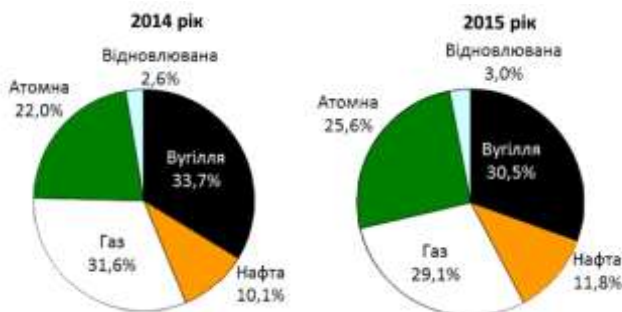

Рис.1. Розподіл джерел енергії в загальному постачанні первинної енергії за 2014-2015 роки [4].

У 2015р. в Україні виробництво первинної енергії становило 61,6 млн. т н.е., що на 19,9% менше, ніж у 2014р. У структурі власного виробництва найбільшу питому вагу мали: атомна енергія – 37%, вугілля – 28% та природний газ – 24%. Власне виробництво забезпечило 68,4% обсягів загального постачання первинної енергії. Структура власного виробництва первинної енергії характеризується такими структурними зрушеннями: зменшилася частка вугілля при одночасному збільшенні частки атомної енергії на 7 в. п., що була найвагомішою у власному виробництві енергетичних матеріалів [4].

На сьогоднішній день багато країн світу піклуються про свою стратегію маркетингу в сфері альтернативної енергетики і щодень думаю про розвиток і збільшення показників використання ВДЕ. А деякі світові компанії ще й роблять на цьому імідж, дбаючи про навколишнє середовище.

Наприклад, всім відома компанія Google набуває більше відновлюваної енергії, ніж будь-яка інша комерційна організація в світі, працюючи з безліччю генеруючих компаній, що використовують екологічно чисті технології. Чисельність таких підприємств неухильно зростає, і більшість з них знаходиться у віддалених куточках світу: регіоні Ллано-Естакадо (штат Техас, США), пустелі Атакама (Чилі), провінції Лаппланд (Швеція), на дамбах і греблях Північного моря (Нідерланди) і у підніжжя Блакитного хребта (штат Північна Кароліна, США). Уклавши 20

договорів з вітряними і сонячними електростанціями на поставку більш ніж 2,6 гігават енергії, компанія Google встановила досягнення, доступне небагатьом. Дані за 2017 рік підтверджують, що Google зможе повністю забезпечити свої потреби в електриці за рахунок відновлювальних джерел енергії [5].

В рік компанії Google потрібно приблизно стільки ж електроенергії, скільки цілому місту Сан-Франциско. Щоб забезпечити ці потреби лише за рахунок поновлюваних джерел енергії, її керівництву довелося освоїти нові території і звернутися до нових постачальників. Ефект від цієї ініціативи можна порівняти з ланцюговою реакцією. Компанія Google вклала мільярди доларів в будівництво вітряних і сонячних електростанцій, викликавши стрімке зростання галузі відновлюваної енергетики в усьому світі. Ця галузь забезпечує зайнятість мільйонів фахівців в таких областях, як експлуатація турбін, установка сонячних панелей, будівництво та сталий розвиток. Щоб побачити, як ця індустрія змінює життя людей, досить побувати хоча б на двох таких об'єктах [5].

Перерахуємо основні на нашу думку, бар'єри, що перешкоджають розвитку відновлюваної енергетики в Україні:

- Незважаючи на наявність великого потенціалу розвитку ВДЕ в Україні, а також незважаючи на офіційно прийняті рішення про підтримку даного сектора економіки, навколо доцільності підтримки відновлюваної енергетики досі ведуться дискусії, а реалізація амбітних планів відбувається досить повільно.

- Фактична підтримка розвитку відновлюваної енергетики гальмується інерційною політикою, при якій в якості більш вигідного та економічно виправданого шляху представляється продовження підтримки традиційної енергетики через податкові пільги, фінансування, субсидування будівництва нафтогазової інфраструктури, проведення геологорозвідки і т.д.

- Свою роль відіграє і питання розстановки пріоритетів: другорядне значення ВДЕ аргументується їх низькою конкурентоспроможністю по витратах в порівнянні з викопним паливом. [4].

- Крім того, в умовах необхідності скорочення бюджетних витрат і непросту зовнішньополітичну ситуацію витрати на розвиток відновлюваної енергетики відходять на другий план.

- Жителі пред'являють вкрай низький попит на енергію, вироблену за рахунок відновлених джерел енергії, і відсутність інтересу до екологічних інновацій в цілому не тільки в силу особливостей менталітету, але перш за все в силу недостатньої поінформованості про переваги даного сектора і в силу недоступності відповідних можливостей [6].

- Немає розбудованої маркетингової стратегії розвитку в даному напрямку.

На жаль, Україні потрібно докласти багато зусиль, щоб дійти до рівня країн Європи в сфері ВДЕ і створити чітку стратегію маркетингу, яка буде спрямована на розвиток і створення позитивного іміджу на арені ВДЕ. Хоча, перші та успішні кроки в даному напрямку були зроблені. До прикладу, розглянемо регіоні-лідери України у споживанні сонячної електроенергії.

У Київській області більше 400 приватних домогосподарств споживають сонячну електроенергію. Друге місце в рейтингу займає Дніпропетровська область, де 236 сімей встановили сонячні панелі. До трійки областей-лідерів входить ще й Тернопільська область. У цьому регіоні 183 домогосподарства також перейшли на «чисту» електроенергію [7].

Справа в тому, що сім'ї, які встановили сонячні панелі, не тільки стають менш енергозалежними і економлять сімейний бюджет, а й отримують прибуток, продаючи електроенергію місцевим облэнерго. Все це завдяки вигідному «зеленому» тарифу, прив'язаному до курсу євро до 2030 року.

Джерела «зеленої» електроенергії з кожним роком стають все більш популярними. Згідно з прогнозами експертів Світового банку до 2030 року використовувати їх буде понад 90% населення землі. Скористатися плюсами сонячної електростанції можна вже сьогодні. Це вигідна інвестиція, найбільш екологічний спосіб забезпечити дім електрикою і не залежати від зростання тарифів [7].

Маркетингова стратегія - це спосіб, яким маркетингова функція організовує свою діяльність, щоб досягти прибуткового

зростання продажів на рівні маркетингових комбінацій, і маркетингова стратегія може бути визначена як план досягнення організації, вказавши, які ресурси слід виділити на маркетинг або вказавши, яким чином ці ресурси повинні використовуватися для можливостей, які, як очікується, виникнуть у майбутньому. Маркетингова стратегія полягатиме у визначенні ринків та потреб споживачів на цих ринках, планування продуктів, які задовольняють потреби цих ринків та організації маркетингових ресурсів. Тому кінцевою метою маркетингу є поінформованість клієнтів та вплив на повторні покупки [8].

Коли маркетинг вступає для захисту навколишнього середовища та стійкості, це виглядає як зелений маркетинг. До приклад візьмем, сонячну енергетику, вона буде позиціонуватися як відновлювана енергетика, для неї застосовується зелений маркетинг. За даними Американської маркетингової асоціації, "зелений маркетинг" - це маркетинг продуктів, які вважаються екологічно безпечними. Таким чином, "зелений" маркетинг включає в себе широкий спектр заходів, спрямованих на виробництво, просування, та відновлення продуктів у такий спосіб, який є чутливий до екологічних проблем [9].

Деякі фірми можуть і на далі включати стратегію екологічного маркетингу чи навколишнього середовища.

Полонський та Мінту-Вімзатт широко визначають "зелений маркетинг" як "застосування маркетингу з концепцій та інструментів для полегшення обміну", які задовольняють організаційні та індивідуальні цілі таким чином, щоб вони захищали та зберігали фізичне середовище" [10].

"Green markets" можуть використовувати дані стратегії, щоб впливати на споживачів та стійкість і переваги купівлі "green product", щоб досягти бажаного результату. Покращення зв'язку з клієнтом дозволить маркетологам розвивати довгострокові відносини. Нарешті, маркетолог може передати особисту цінність, яку отримує замовник, споживаючи "green product" та поінформувати клієнтів про відновлювані джерела енергії [10].

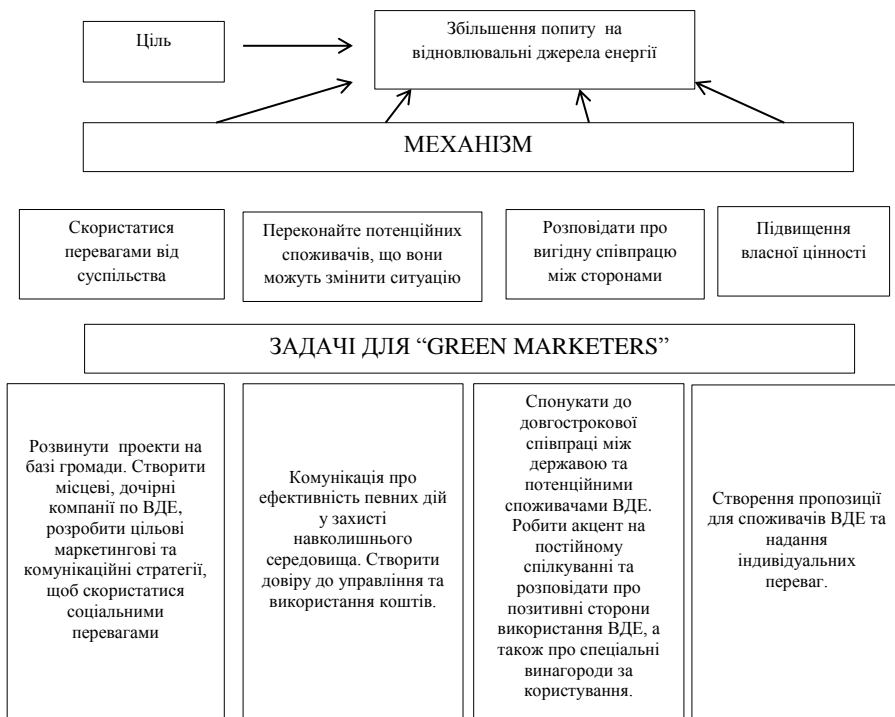

Рис. 2. Завдання, які постають перед “green marketers” [10].

Різні ринкові проблеми перешкоджають надійному розвитку ВДЕ, такі як: обізнаність споживачів та освіта; державні, законодавчі та нормативні блоки; і фінансування. Споживачі повинні краще бути обізнаними у використанні альтернативних джерел енергії - не тільки для гарячої води та опалення приміщень, але й для потреб їх споживання електроенергії. Також, потрібно щоб був обізнаний в основних технологіях ВДЕ, розумів дійсну користь від альтернативних джерел та сприймав всю серйозність питання щодо збереження навколишнього середовища. Запропонована стратегія подолання виявлених ринкових бар'єрів наведена на рис.3.

Рис. 3. Запропонована стратегія для подолання бар'єру на ринку ВЕД

“Green marketers” повинен розробляти маркетингові стратегії для залучення споживачів, які демонструють екологічну зацікавленість споживачів. Інновації в продукті повинні бути доставлені у вибраній маркетинговій стратегії. Споживачі бажають вивчати продукти через маркетингову діяльність. Тому особиста цінність, яку споживач отримує від використання ВЕД, повинна бути проінформована [10].

Зв'язок між ціллю маркетингу та характеристиками споживачів представлена на рис. 4. Стратегія “green power marketing” повинна бути спрямована на надання інформації про ціну, інновації, технології, естетичну користь продукту, а також особисті переваги продукту. Для доставки цього повідомлення має бути встановлений ефективний канал зв'язку. Комунікація відіграє головну роль у розвитку ВЕД і збільшенню споживання. Зацікавлений споживач у збереженні навколишнього середовища є цільовим на ринку альтернативної енергетики. Тоді починаються довгострокові відносини споживача та виробника, це саме те чого не вистачає на українському ринку.

Рис. 4. Запропонована модель для створення споживчої інформації на ринку ВДЕ.

Висновки. Отже, як для багатьох країн світу, так і для України альтернативні види енергії є важливим етапом для розвитку економіки та збереженні навколишнього середовища. Енергетичні ресурси, що використовуються на сьогоднішній день є вичерпними, тому постає питання про альтернативні види енергії.

Враховуючи все вище зазначене можна зробити висновок, що існує багато видів альтернативної енергетики використання якої не є розповсюдженим в Україні і потребує більшої уваги з боку держави та створення правильної маркетингової стратегії, яка буде спрямована на розвиток ВДЕ. Також, постає питання подолання бар'єрів, які на разі існують на ринку альтернативної енергетики. На сьогодні, Україна повинна розвиватися в напрямку ВДЕ, як це робить Європа і створювати позитивний імідж на даній арені. Звичайно, для розвитку потрібні великі інвестиції, але багато країн світу зуміли довести, що з часом спостерігається позитивна динаміка та створюється позитивних імідж країни, тому, що держава піклується про майбутнє та навколишнє середовище.

1. F.I.T.T. for investors, Deutsche Bank, 2005, https://www.db.com/cr/en/docs/solar_report_full_length.pdf.

2. Renewables 2016 Global Status Report. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ren21.net/wp-content/uploads/2016/10/REN21_GSR2016_KeyFindings_RUSSIAN.pdf
3. Перспективи альтернативної енергетики в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zet.in.ua/news/perspektivi-alternativno%D1%97-energetiki-v-ukra%D1%97ni/>
4. Енергетичний баланс України за 2015 рік. Державна служба статистики в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Джесси Катц. Формирование индустрии возобновляемой энергии. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.google.com/intl/ru/about/stories/renewable-energy-is-boosting-economies/>
6. Особенности развития возобновляемых источников энергии в России и в мире. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://creativeconomy.ru/lib/34720>
7. Названі регіони-лідери України у споживанні сонячної електроенергії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/414189/nazvani-regiony-lidery-ukrayiny-u-spozhyvanni-sonyachnoyi-elektroenergiyi>
8. Kotler. P. 2003, Understanding the Marketing Management; Marketing Management, 11 th Ed, Pearson Education, United Kingdom, P. 5-8
9. American Marketing Association, 2010, Definition of Green Marketing, Marketing Sustainability, Available from <http://dstevenwhite.com/2010/08/04/defininggreen-marketing/> [Accessed: 17 th January 2015]
10. Strategies to Promote Solar Power Energy: A Review of Literature. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kdu.ac.lk/proceedings/irc2015/2015/msh-041.pdf>

УДК 334.7.01

Сержанов В.В., к.е.н. доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Інституціональні інструменти державної інвестиційної політики

У статті визначено перелік інституціональних інструментів державної інвестиційної політики. Специфічними інструментами державної інвестиційної політики можна вважати лізинг та інститути розвитку. Встановлено, що в залежності від місця та ролі держави в інвестиційному процесі інструменти державної інвестиційної політики можна поділити на дві групи. Також в даній статті здійснено порівняльну характеристику впливу держави на інвестиційний процес. Перспективами подальших наукових пошуків визначено дослідження моделей державної інвестиційної політики.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна політика, структура національної економіки, державне регулювання.

V. Serzhanov

Institutional instruments government investment policy

For the rapid and effective development of the national economy and stimulate investment policy, it is necessary to carefully apply institutional instruments of state regulation. The article defines the list of institutional instruments of state investment policy. Indeed, in today's globalization and European integration conditions there is a strong need for scientific research aimed at studying the mechanism of application and the result of the influence of state institutional instruments on state investment policy. Institutional instruments are mainly used to create mechanisms for coordinating investment decisions of private investors among themselves and with government investment programs.

The list of forms of possible cooperation of such mechanisms is very wide. Leasing and development institutes can be considered as specific instruments of state investment policy. Foreign experience recognizes the effectiveness of leasing and the establishment of development institutions. It has been established that depending on the place and role of the state in the investment process, the instruments of state investment policy can be divided into two groups: passive and active. Also, in this article a comparative description of the state's influence on the investment process is made and several ways of the state's active influence on the investment process and the use of institutional tools by the state are provided.

Since investment policy is implemented through the tools of both active and passive groups, the main problem of state investment policy is connected with the choice of methods of state regulation and support of the investment process. From the clauses of the classification of instruments of state influence on the investment process it is determined that the general economic instruments of state regulation are included into the system of institutional instruments of investment policy.

The list of institutional instruments of state investment policy is determined ambiguously, because it is carried out using tools of both active and passive groups. The main problem that needs to be solved is the definition of the state investment policy, which will be associated with the choice of methods of state regulation and support of the investment process. Accordingly, depending on the set of applied methods and tools, it is possible to distinguish models of state investment policy. Further research will be devoted to this area, which will be based on the choice of a particular aspect of the impact on investment processes in the national economy.

Key words: investment, investment policy, structure of the national economy, state regulation.

В.В. Сержанов

Институциональные инструменты государственной инвестиционной политики

В статье определен перечень институциональных инструментов государственной инвестиционной политики. Специфическими инструментами

государственной инвестиционной политики можно считать лизинг и институты развития. Установлено, что в зависимости от места и роли государства в инвестиционном процессе инструменты государственной инвестиционной политики можно разделить на две группы. Также в данной статье осуществлен сравнительную характеристику влияния государства на инвестиционный процесс. Перспективами дальнейших научных поисков определен исследования моделей государственной инвестиционной политики.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная политика, структура национальной экономики, государственное регулирование.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Для стрімкого та ефективного розвитку національної економіки, а також з метою стимулювання інвестиційної політики необхідно виважено застосовувати інституціональні інструменти державного регулювання. Роль держави в цьому процесі має бути в першу чергу спонукальною, а вже потім контролюючою. Відповідно виникає необхідність у розробці та законодавчому визначенні державної інвестиційної політики, що виступить як ініціюючий фактор розвитку національної економіки. Основним завданням держави в цій сфері є формування та застосування інституціональних інструментів, що виступають чинниками підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Аналіз останніх досліджень у яких започатковано вирішення проблеми. Теоретичні дослідження з даної проблеми стали предметом досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед найвагоміших вітчизняних досліджень, які здійснили свій вклад в дослідження розвитку національного господарства, економічного потенціалу та розвитку секторів економіки варто відзначити внесок таких науковців, як В.М. Гейця, С.А. Єрохіна, М.М. Єрмошенка, В.К. Черняка, Г.К.Ялового, В.Я. Шевчука, І.Ю. Штулер та ін. Проте, даним питанням у попередніх наукових дослідженнях приділялося недостатньо уваги. Адже у сучасних глобалізаційних та євроінтеграційних умовах гостро відчувається потреба у наукових дослідженнях спрямованих на вивчення механізму застосування та результату впливу державних інституціональних інструментів на державну інвестиційну політику.

Метою даної статті є дослідження інституціональних інструментів при реалізації державної інвестиційної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.. Інституціональні інструменти в основному застосовуються для створення механізмів координації інвестиційних рішень приватних інвесторів між собою і з державними інвестиційними програмами. Перелік форм можливої співпраці таких механізмів дуже широкий. Це, можуть бути як організовані державою об'єднання, так і політичні та неформальні контакти. Значну роль в такій співпраці відіграє поширення своєчасної та якісної інформації. Не менш важливим також є зміцнення фінансової дисципліни тощо.

Специфічним інструментом державної інвестиційної політики можна вважати лізинг. Дана економічна категорія знаходиться на стику мікроекономічних та інституціональних інструментів. З точки зору правових відносин, лізинг представляє собою інституціональний інструмент, що характеризує комплекс майнових відносин, що формуються в зв'язку з рухом майна між учасниками лізингових операцій.

Як особливий вид інвестиційної діяльності з придбання майна і подальшої передачі його лізингодержувачу, лізинг виступає як мікроекономічний інструмент інвестиційної політики. Оскільки функція держави полягає в стимулюванні інвестиційної діяльності в окремих секторах економіки, шляхом регулювання лізингових відносин. До прикладу в агропромисловому комплексі, де існує невисока рентабельність виробництва, стимулювання використання лізингових схем здатне вирішити проблему технічного оновлення виробничих фондів. Таким чином, лізинг як державний механізм фінансування здатний сприяти модернізації сфер і галузей національної економіки з невисокою рентабельністю.

Також в якості одного з інституціональних інструментів державної інвестиційної політики сучасні дослідники виокремлюють інститути розвитку [5, с. 12]. Їх зміст можна визначити як спеціалізовану установу з участю держави, тобто вони виступають як системотвірні елементи державно-приватного партнерства. Зарубіжний досвід визнає ефективність заснування

інститутів розвитку. Особливою є їх роль в умовах необхідності концентрації зусиль і ресурсів для вирішення стратегічно важливих завдань соціально-економічного розвитку національної економіки.

Світовий досвід пропонує класифікацію інститутів розвитку в залежності від масштабів впливу на національну економіку. Тобто виділяють універсальні інститути розвитку та спеціалізовані. Універсальні інститути розвитку спрямовані на вирішення завдань всього національного господарства, а спеціалізовані інститути розвитку спрямовані на вирішення галузевих або територіальних завдань.

Також у світовій практиці застосовуються такі типи інститутів розвитку, як:

- банки розвитку, експортно-імпортні банки і страхові компанії;
- інститути підтримки та розвитку інновацій та технологій (бізнес - інкубатори, інноваційні центри, венчурні фонди і т.д.);
- фонди або корпорації розвитку (соціальні, кластерні, галузеві, регіональні);
- спеціальні економічні зони.

Інститути розвитку, як інституціональні інструменти держави здатні вирішувати поставлені завдання як самостійно так і інтегруючись в систему інструментів інвестиційної політики.

За умов самостійної дії навколо таких інститутів розвитку формується власний кластер. Тобто інститути розвитку, реалізуючи механізм державного-приватного партнерства, здатні задовольнити інтереси бізнесу і держави. Адже очевидно, що держава не здатна самостійно фінансувати інфраструктурні та системні проекти, приватний сектор не зацікавлений в їх інвестуванні через невисоку економічну ефективність і значні терміни окупності.

Залежно від місця та ролі держави в інвестиційному процесі інструменти державної інвестиційної політики можна поділити на дві групи: пасивні і активні [4, с. 19].

Пасивна група інструментів пов'язана з орієнтацією на розробку індикативних планів інвестицій та орієнтована на інформування інвесторів щодо умов їх діяльності. Зокрема відображаються перспективи соціально-економічного розвитку

держави, визначення інвестиційної активності та пріоритетів розвитку економіки.

При визначенні перспектив соціально-економічного розвитку національного господарства використовується такий набір інструментів:

- динамічні моделі міжгалузевого балансу та розвитку економіки країни;

- система балансових ієрархій, що відображають інвестиційний процес в цілому і його окремі сторони.

Активна група інструментів пов'язана з застосуванням найбільш ефективних державних важелів впливу на інвестиційні процеси. Тобто активна група державних інструментів безпосередньо пов'язана з прямим інвестуванням та заходами держави у податковій і бюджетній сферах.

Згідно вищенаведеного варто виділити кілька способів активного впливу держави на інвестиційний процес та використання державою інституціональних інструментів:

- створення сприятливих умов для діяльності підприємців приватного сектору. Тобто завдання держави полягає у формуванні сприятливого інвестиційного середовища, а також у проведенні податкової та амортизаційної політики, протекціонізму щодо внутрішнього та захисту зовнішнього інвесторів, пільгове оподаткування підприємств, що діють в стратегічно важливих галузях національної економіки;

- пряма або концесійна участь держави в масштабних та стратегічних проектах,

- розробка та прийняття бюджету, спрямованого на розвиток, а не на споживання

- забезпечення «рушійного» характеру державних інвестицій;

- участь держави у ініціюванні, розробці та створенні інфраструктурних об'єктів тощо.

З метою систематизації та узгодження викладеного матеріалу здійснимо порівняльну характеристику впливу держави на інвестиційний процес, отримані дані наведемо в таблиці 1.

Таблиця 1.

Порівняльна характеристика впливу держави на інвестиційний процес

<i>Активна група інституціональних інструментів держави</i>	<i>Пасивна група інституціональних інструментів держави</i>
<ul style="list-style-type: none"> • держава - головний суб'єкт інвестиційної політики; • застосування адміністративних методів регулювання; • значна питома вага бюджетних інвестицій; • низька самостійність господарюючих суб'єктів; • наявність чіткої вертикалі управління 	<ul style="list-style-type: none"> • на інвестиційному ринку функціонує безліч суб'єктів інвестиційної діяльності; • застосування економічних та стимулюючих методів управління; • пріоритет в наданні приватних інвестицій; • висока самостійність господарюючих суб'єктів; • наявність різних ринкових інститутів

Оскільки інвестиційна політика здійснюється за допомогою інструментів як активної так і пасивної груп, то основна проблема державної інвестиційної політики пов'язана з вибором методів державного регулювання і підтримки інвестиційного процесу.

Доволі детальну класифікацію форм і методів державного регулювання інвестиційної діяльності запропонував І.А Бланк [1, с. 84]. Він виділив:

- визначення пріоритетних сфер та об'єктів інвестування;
- бюджетне та податкове регулювання інвестиційної діяльності;
- формування державної кредитної та амортизаційної політики в сфері інвестиційної діяльності;
- регулювання порядку участі інвесторів у приватизації державних підприємств;
- регулювання емісії та вторинного обігу цінних паперів в процесі забезпечення рівноваги на інвестиційному ринку;
- регулювання основних параметрів функціонування грошового ринку,
- формування державних вимог до експертизи інвестиційних проектів та контроль за їх дотриманням;
- забезпечення нормативно-правового захисту вітчизняних та зарубіжних інвестицій;

- розвиток національної освіти і підготовка фахівців в сфері інвестиційної діяльності.

Отже, як можна зауважити з наведених класифікацій інструментів впливу держави на інвестиційний процес, в систему інституціональних інструментів інвестиційної політики включені також і загальноекономічні інструменти державного регулювання.

Висновки. Таким чином, перелік інституціональних інструментів державної інвестиційної політики визначається неоднозначно, оскільки він здійснюється за допомогою інструментів як активної так і пасивної груп. Основна проблема, що потребує вирішення полягає в визначенні державної інвестиційної політики, котра буде пов'язана з вибором методів державного регулювання і підтримки інвестиційного процесу. Відповідно, в залежності від набору застосовуваних методів та інструментів, можна виділити моделі державної інвестиційної політики. Даному напрямку будуть присвячені подальші наукові дослідження, в основі котрих лежатиме вибір того чи іншого аспекту впливу на інвестиційні процеси в національній економіці.

1. Бланк І.А. Основи інвестиційного менеджменту. Т.1. Київ: Ельга-Н; Ніка-Центр, 2001. – 283с.
2. Дементьев В.В. Чому Україна не інноваційна держава: інституційний аналіз / В.В. Дементьев, В.П. Вишневский// Економічна теорія. - 2011. -№3. - С. 5 - 20.
3. Єрохін С.А. Проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку України // Глобальні та національні проблеми економіки. Електронне фахове видання Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського – 2016. – №13. <http://global-national.in.ua/issue-13-2016>
4. Маколов В.И. Экономико-политические итоги и перспективы устойчивого роста// Вопросы экономики, 2002, №1. – с. 17-25.
5. Роль институтів розвитку в підвищенні конкурентоспособности російської економіки: европейский опыт создания институтів развития и возможности его адаптации к российским условиям/под общ. Ред. А. Марголина, Ф. Фельдгена. – М.: Изд-во РАГС, 2009. – 215 с.
6. Романенко А. Активізація державного інвестування в сучасних умовах/Формування ринкових відносин в Україні. – 2014. - №6. – С. 29-39
7. Штулер І.Ю. Трансформація національної економічної системи на інноваційних засадах: [моногр.] / І.Ю. Штулер. – К.: Національна академія управління, 2016.- 360 с.
8. Яркова Н.І. Роль органів державної влади в інвестиційному процесі/ Н.І.Яркова, О.П. Яковенко //Економіка будівництва і міського господарства. – 2012. – Том. 8. - №2. – С. 89-100.

УДК: 657

Ткачук І.М., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

Тенденція перевірок діяльності суб'єктів господарювання органами ДФС

У статті представлено дослідження тенденцій перевірок діяльності суб'єктів господарювання органами Державної фіскальної служби України. Як відомо, особлива увага до податкового контролю з боку держави обумовлена тим, що податки виступають основним джерелом надходження бюджетних коштів. В свою чергу, податковий контроль є процесом динамічним і повинен відповідати тим завданням, які ставить держава перед податковою системою в цілому.

Ключові слова: грошові зобов'язання, контроль, перевірка, платник податків, податковий контроль, суб'єкт господарювання.

Tkachuk I.N.

Tendency of the review of activities of subsidiaries of subsidiaries by bodies of DFSU

Tax control as an important element of the public administration system is a prerequisite for achieving the effectiveness of tax relations. And the results of tax control are the starting point of distribution relations for the formation and sustainability of the budget, which is achieved at the expense of a steady increase in the state's cash.

The article presents the research of the tendency of inspections of business entities by the bodies of the State fiscal service of Ukraine. As you know, special attention to tax control by the state is due to the fact that taxes are the main source of budget funds. In turn, tax control is a dynamic process and should correspond to the tasks that the state puts in front of the tax system as a whole.

However, in today's control is seen as one of the forms of management activity, that is, as an independent management function, which has a target orientation and a certain content. There is no exception in this case and tax control. In particular, the effectiveness of tax control, as a management function, can be ensured in a context of mutual responsibility of the taxpayer and the state, and with the coordination of their interests, with unconditional compliance with the basic principles of taxation.

During 2014-2016, there is a tendency to reduce the number of inspections of business entities carried out by the bodies of the State fiscal service of Ukraine. The number of unscheduled inspections significantly exceeds the number of planned inspections, which is explained by the need for unscheduled inspections of the consequences of inspections of other taxpayers, in connection with the liquidation of the taxpayer, at the request of the investigating authorities, as well as in other cases provided by law.

The need for a coherent and flexible system of tax control of business entities is an important part of the successful functioning of the domestic tax system. After all, the main purpose of tax control as one of the important functions of public administration, to study and identify the actual state of affairs, in order to determine the validity of the management decisions taken in the interests of the state, business entities and society.

Keywords: monetary obligations, control, verification, tax payer, tax control, economic entity.

Ткачук И.Н.

Тенденция проверок деятельности субъектов хозяйствования органами ГФСУ

В статье представлено исследование тенденций проверок деятельности субъектов хозяйствования органами Государственной фискальной службы Украины. Как известно, особое внимание к налоговому контролю со стороны государства обусловлено тем, что налоги выступают основным источником поступления бюджетных средств. В свою очередь, налоговый контроль является процессом динамичным и должен соответствовать тем задачам, которые ставит государство перед налоговой системой в целом.

Ключевые слова: денежные обязательства, контроль, проверка, налогоплательщик, налоговый контроль, субъект хозяйствования.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. В Україні існує значна кількість органів виконавчої влади, які мають право контролювати діяльність суб'єктів господарювання. Це пов'язано з тим, що за допомогою контролю має забезпечуватись оперативність та достовірність отримання інформації про реальний стан справ у сфері підприємництва, виявлення і усунення порушень чинного законодавства. Проте варто пам'ятати, що контроль зі сторони держави має забезпечувати з однієї сторони – розвиток економіки виходячи з потреб і інтересів суспільства, а з іншої – дотримання ринкових механізмів розвитку підприємницької діяльності.

У сьогоденні контроль розглядається в якості однієї з форм управлінської діяльності, тобто як самостійна функція управління, що має цільову спрямованість та певний зміст. Не є виключенням в даному випадку і податковий контроль, який здійснюється Державною фіскальною службою України (ДФСУ). Зокрема, ефективність податкового контролю, як функції управління, може

бути забезпечена в умовах взаємної відповідальності платника податків і держави, та з узгодженням їх інтересів, з безумовним дотриманням базових принципів оподаткування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Не секрет, що контроль діяльності суб'єктів господарювання залежить від органу, що його здійснює. В свою чергу, держава провадить контроль діяльності суб'єктів господарювання відповідно до правових норм і за допомогою певних методів. Значимість податкового контролю безперечна, і полягає як стверджують Бахаревої Т.В. та Докальської В.К., в досягненні впорядкованості податкових відносин, перевірки дотримання платником податків законодавства про податки і збори, виявлення допущених правопорушень [1].

Як зауважує, Князькова В.Я., удосконалення процедури планування та відбору до перевірки платників податків дали змогу зменшити кількість планових перевірок. До плану-графіка проведення планових перевірок відбираються платники податків, які мають ризик щодо несплати податків та зборів, невиконання вимог іншого законодавства, контроль за яким покладено на податкові органи. Існування ризикоорієнтованої системи передбачає обмеження перевірок сумлінних платників податків, чим забезпечується зниження тиску на них. Відбір платників податків для проведення перевірок здійснюється за принципом високого ступеня ймовірності ухилення від сплати податків і використання схем їх мінімізації [3].

Формулювання мети статті. Метою статті є дослідження тенденції перевірок діяльності суб'єктів господарювання здійснених органами Державної фіскальної служби України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Податки є один з найдавніших і найголовніших економічних інструментів в суспільстві, які використовувалися і використовуються як основне джерело наповнення державного бюджету. Важливою умовою функціонування податкової системи є здійснення ефективного податкового контролю. Податковий кодекс України (далі – ПКУ) відповідно до ст. 62 п.1 регламентує, що податковий контроль здійснюється шляхом [4]:

1) ведення обліку платників податків;
 2) інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючих органів;

3) перевірок та звірок відповідно до вимог ПКУ, а також перевірок щодо дотримання законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, у порядку, встановленому законами України, що регулюють відповідну сферу правовідносин.

Норми п. 75.1 ПКУ [4] передбачають, що контролюючі органи мають право проводити камеральні, документальні (планові або позапланові; виїзні або невиїзні) та фактичні перевірки діяльності суб'єктів господарювання. Спільними ознаками усіх видів і підвидів податкового контролю діяльності суб'єктів господарювання є: дієвість, гнучкість, об'єктивність, плановість, економічність, всеосяжність, раптовість, безперервність. Протягом 2014-2016 років спостерігається зменшення кількості перевірок діяльності суб'єктів господарювання здійснених органами Державної фіскальної служби України (табл. 1). Кількість позапланових перевірок значно перевищує кількість планових перевірок, що пояснюється необхідністю проведення позапланових перевірок за наслідками перевірок інших платників податків, у зв'язку з ліквідацією платника податку, на вимогу слідчих органів, а також в інших випадках, передбачених законодавством.

Таблиця 1

Динаміка кількості перевірок здійснених органами Державної фіскальної служби України за 2014-2016 роки

Рік	Кількість перевірок, результати яких узгоджено			Зміна кількості перевірок, результати яких узгоджено, %		
	Всього	у т.ч. планових	у т.ч. поза-планових	Всього	у т.ч. планових	у т.ч. поза-планових
2014	33 613	5 104	28 509	х	х	х
2015	21 663	3 609	18 054	-35,6	-28,0	-36,7
2016	18 485	3 620	14 865	-14,7	0,3	-17,7

Джерело: узагальнено автором на підставі [2]

Тенденція до зменшення кількості позапланових перевірок спостерігається протягом 2014-2016 років. Щодо планових перевірок, то їх кількість значно знизилась у 2015 році – на 28,0% порівняно з 2014 роком. У 2016 році спостерігається уже зростання планових перевірок на 0,3% порівняно з 2015 роком. Протягом 9 місяців 2017 року спостерігається тенденція значного перевищення кількості позапланових перевірок над плановими перевірками (рис. 1). Зокрема, найбільше позапланових перевірок проведено у м. Київ, Дніпропетровській та Одеській областях. Відносно планових перевірок лідерами є м. Київ, Харківська та Дніпропетровська області.

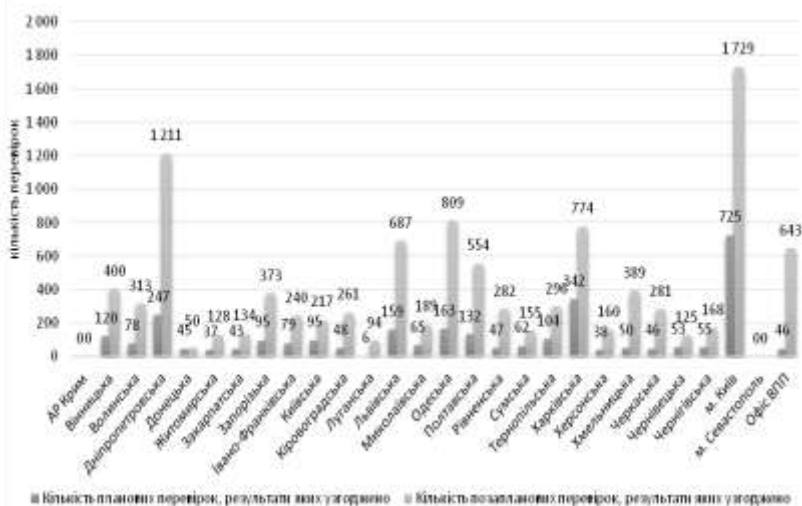

Рис. 1. Кількість перевірок здійснених органами ДФС України протягом 9 місяців 2017 року в розрізі областей [2]

Оцінка динаміки донарахованих грошових зобов'язань за даними перевірок діяльності суб'єктів господарювання здійснених органами Державної фіскальної служби України за 2014-2016 роки представлена у табл. 2.

На фоні зменшення кількості перевірок у 2015 році суми донарахованих грошових зобов'язань значно знизилась за видами

перевірок і в цілому. Однак, у 2016 році спостерігається зростання суми донарахованих грошових зобов'язань в цілому на 32,4%, що може свідчити про підвищення якості контрольної роботи органів ДФСУ.

Таблиця 2
Динаміка донарахованих грошових зобов'язань за даними перевірок здійснених органами Державної фіскальної служби України за 2014-2016 роки

Рік	Сума донарахованих грошових зобов'язань, яка підлягає погашенню, тис.грн.			Зміна сума донарахованих грошових зобов'язань, яка підлягає погашенню, %		
	Всього	у т.ч. по планових перевірках	у т.ч. по поза-планових перевірках	Всього	у т.ч. по планових перевірках	у т.ч. по поза-планових перевірках
2014	7 963 822	3 521 970	4 441 852	х	х	х
2015	4 611 007	1 777 802	2 833 206	-42,1	-49,5	-36,2
2016	6 103 433	2 300 904	3 802 529	32,4	29,4	34,2

Джерело: узагальнено автором на підставі [2]

Сума донарахованих грошових зобов'язань за даними перевірок протягом 9 місяців 2017 року, яка підлягає погашенню в розрізі областей представлено на рис. 2. Варто відмітити, що найбільше грошових зобов'язань за даними перевірок нараховано офісом великих платників податків Державної фіскальної служби, а також у м. Київ та Київській області, а також Дніпропетровській області.

Необхідність формування цілісної і гнучкої системи податкового контролю діяльності суб'єктів господарювання є важливою складовою успішного функціонування вітчизняної податкової системи.

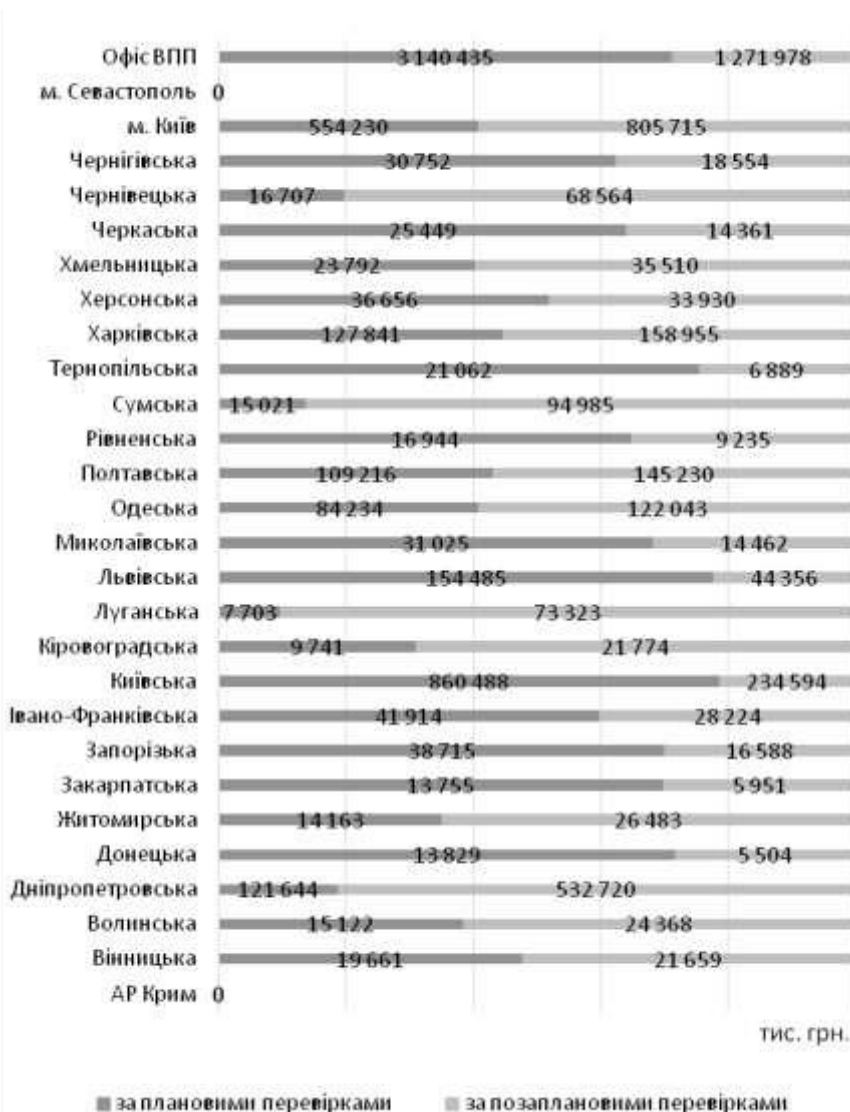

Рис. 2. Сума донарахованих грошових зобов'язань за даними перевірок протягом 9 місяців 2017 року, яка підлягає погашенню [2]

Адже, головне призначення податкового контролю, як однієї з важливих функцій державного управління, вивчати та виявляти фактичний стан справ, з метою визначення обґрунтованості прийнятих управлінських рішень в інтересах держави, суб'єктів господарювання та суспільства.

Висновки. Ефективне формування складових параметрів контролю та їх деталізація в конкретних умовах є одним з найважливіших завдань вдосконалення контролю діяльності суб'єктів господарювання. При цьому, суб'єктам податкового контролю необхідно вирішувати найважливіші завдання стосовно сприяння реалізації єдиної програми заходів, яка може бути виконана лише в умовах ефективного застосування інноваційних форм і методів контролю.

Варто зауважити, що особливо важливо у сьогодні, щоб удосконалення методики податкового контролю діяльності суб'єктів господарювання ґрунтувалось на науково-обґрунтованих практичних і методичних рекомендаціях, вироблених на основі узагальнення позитивного вітчизняного та світового досвіду.

1. Бахарева Т.В. Налоговый контроль как основной элемент системы налогового администрирования / Т.В. Бахарева, В.К. Докальская // Молодой ученый. – 2015. – №24. – С. 378-380
2. Державна фіскальна служба України. Контрольно-перевірочна робота. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/kontrolno-perevirochna-robota/>
3. Князькова В.Я. Фіскальна ефективність податкового контролю та напрями його покращення / Князькова В.Я.// Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2014. – № 3 (74). – С. 116-123
4. Податковий кодекс України №2755-VI від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

УДК 332.1

Урбан О.А., к.е.н., доцент

Дзямулич М.І., к.е.н., доцент

Чиж Н.М., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

Теоретичні основи формування ефективного механізму взаємодії національних економік з транснаціональними корпораціями

Глобалізація та транснаціоналізація світової економіки об'єктивно послаблюють можливості окремих країн регулювати операції ТНК за допомогою національних інструментів. Ці процеси викликають потребу в координації політики багатьох країн, уніфікації стандартів оподаткування, розробці загальних принципів інвестиційного клімату.

Не зважаючи на існування ряду міжнародних інституцій і існування цілої низки нормативно – правових документів, котрі регулюють діяльність ТНК на міжнародному рівні на сьогоднішній день немає єдиного міжнародного інституту, що займався б регулюванням світових інвестиційних потоків або міжнародного виробництва ТНК.

Ключові слова: глобалізація, транснаціоналізація, транснаціональна корпорація, податкові стандарти, інвестиційний клімат.

Urban O., Dzyamulych M., Chyzh N.

Theoretical foundations for the formation of an effective mechanism of co-operation of national economies is with multinational corporations

The research is devoted to the problems of economy of transnationalization and problems closely connected with them. Nowadays the question of transnational economic regulation became one of the main disputable in the world. There are quite contrary points of view on the problem.

Globalization and transnationalization of world economy weaken possibilities of separate countries to regulate the operations of Transnational Corporation (TNC) by national instruments objectively. These processes cause a requirement in coordination of policy of many countries, unification of standards on taxes, development general principles of investment climate.

The formation of the mechanism of interaction of TNCs with national economies is due to two factors. Firstly, TNCs are, for various reasons, interested in successful expansion into the national economy, which means that host countries should be aware of both the positive and the negative effects of their activities in their economic

space and the possible benefits of attracting foreign capital and losses from of this. Secondly, transition economies are also interested in attracting foreign capital, primarily TNCs, into their economies.

A typical trend in the activities of TNCs in today's environment is the active search for places of investment with lower losses and, first of all, due to low wages and the expansion of foreign markets. This tendency is due to the fact that in the modern world economy one of the consequences of the global economic downturn was the strengthening of international competition.

Key words: globalization, transnationalization, Transnational Corporation, standards on taxes, investment climate.

Урбан О.А., Дзямулич М.І., Чиж Н.М.

Теоретические основы формирования эффективного механизма взаимодействия национальной экономики с транснациональными корпорациями

Глобализация и транснационализация мировой экономики объективно ослабляют возможности отдельных стран регулировать операции ТНК с помощью национальных инструментов. Эти процессы вызывают потребность в координации политики многих стран, унификации стандартов налогообложения, разработке общих принципов инвестиционного климата.

Несмотря на существование ряда международных организаций и существование целого ряда нормативно - правовых документов, регулирующих деятельность ТНК на международном уровне на сегодняшний день нет единого международного института, который занимался бы регулированием мировых инвестиционных потоков или международного производства ТНК.

Ключевые слова: глобализация, транснационализация, транснациональная корпорация, налоговые стандарты, инвестиционный климат.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Формування механізму взаємодії ТНК з національними економіками обумовлене двома факторами. По-перше: ТНК з різних причин зацікавлені в успішній експансії у країни національної економіки, а це означає, що приймаючі країни повинні уявляти собі як позитивні, так і негативні наслідки їхньої діяльності на своєму економічному просторі й можливі переваги від залучення іноземного капіталу та втрати від цього. По-друге: країни перехідної економіки також зацікавлені в залученні іноземного капіталу, в першу чергу ТНК, у свою економіку.

Це, в основному, обумовлено причинами економічного характеру – недостатність фінансових і технологічних ресурсів для виробництва конкурентоспроможної продукції на світовому ринку. В той же час вказана проблема може бути вирішена тільки за умови, що вони зможуть бути не тільки реципієнтами, але й донорами капіталу. І тут теж виникає багато теоретичних і практичних питань, які потребують свого вирішення.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Теоретичні та методологічні аспекти транснаціоналізації та ТНК знайшли певне висвітлення у працях вітчизняних та зарубіжних учених. Зокрема основи теорії еkleктичної парадигми і теоретичні питання діяльності ТНК на макроекономічному (найбільш загальні національні, міжнародні глобальні тенденції), мезаекономічному (тенденції взаємодії між фірмами на галузевому рівні), мікроекономічному (тенденції зростання окремої фірми) рівнях знайшли відображення у роботах Дж.Даннінга, С.Хаймера, А.Берлі, Г.Мінзона, Дж.Бернхема, Дж.Гелбрейта, П.Дракера, Р.Лернера.

Питання біхевіористичної теорії ТНК, яка розглядає їх через призму інтеграції у глобальну світову систему та взаємозв'язок між транснаціоналізацією, ТНК і принципами корпоративного управління, висвітлено у працях Х.Перлмутера, П.Самуельсона, Дж.Робінзона, Дж.Стопфорда, Л.Уельса, Дж.Мак-Дональда, М.Паркера, М.Портера. Серед російських вчених, які займались вивченням проблем ТНК, слід зазначити наукові праці Р.Хасбулатова, В.Щетиніна, Ю.Юмашева, О.Черкесова, О.Богомолова, Ю.Беляєва, Б.Болдирєва, В.Мартинова, А.Миронова, Н.Симонії.

Вагомим внеском у дослідження різних аспектів формування та діяльності ТНК, в тому числі їх взаємодії з країнами перехідної економіки, є праці вітчизняних учених Ю.Пахомова, В.Будкіна, В.Новицького, В.Рокочої, М.Рубцової, Д.Лук'яненка, В.Сіденка, А.Кредісова, А.Поручника, Є.Панченка, І.Бланка, М.Дудченка, В.Білошапки, О.Білоруса, А.Пересади, А.Філіпенка, А.Румянцева.

Цілі статті. Мета даного дослідження полягає в розробці ефективного механізму взаємодії ТНК з перехідними економіками з урахуванням національних пріоритетів.

Для досягнення мети необхідно:

- провести критичний системний аналіз основних концепцій і теоретико-методологічних підходів до визначення ТНК та процесу їхньої діяльності;
- визначити роль ТНК в умовах трансформації світогосподарського розвитку та проаналізувати системи класифікації ТНК, що використовуються в теорії та практиці транснаціоналізації;
- провести аналіз особливих умов діяльності ТНК у країнах з перехідними економіками на сучасному етапі глобалізації світогосподарського розвитку;
- виявити методи проникнення ТНК в економічний простір країн з перехідною економікою, в тому числі України;
- запропонувати шляхи оптимізації організаційної та економіко-правової взаємодії перехідних економік, в тому числі України, з ТНК;
- розробити пропозиції щодо державного регулювання діяльності ТНК у країнах з перехідною економікою та вивчити перспективи залучення прямих іноземних інвестицій, зокрема в Україну;
- обґрунтувати об'єктивну необхідність транснаціоналізації вітчизняної економіки та розкрити вплив ТНК на формування національної економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Міжнародний механізм регулювання є складною системою, що охоплює не тільки багатосторонні відносини між урядами держав, а й регулювання міжнародних економічних відносин на рівні економічних суб'єктів ринкової діяльності, тобто між фірмове регулювання, що здійснюється міжнародними неурядовими організаціями (міжнародні асоціації підприємців, регіональні організації, банки, фонди і т.п.) [1].

Не зважаючи на існування ряду міжнародних інституцій і існування цілої низки нормативно - правових документів, котрі регулюють діяльність ТНК на міжнародному рівні на сьогоднішній день немає єдиного міжнародного інституту, що займався б регулюванням світових інвестиційних потоків або міжнародного

виробництва ТНК, як це робить Світова організація торгівлі у сфері міжнародного обміну товарами та послугами [2].

Серед основних тенденцій розвитку міжнародно-правового механізму регулювання ТНК слід назвати такі:

1) збільшення законодавчих змін, що ведуть до лібералізації руху міжнародного капіталу;

2) зростання ролі регіональних на міжнародних угод, що спрямовані на захист та гарантування ПІІ;

3) уніфікація інструментів стимулювання припливу прямих іноземних інвестицій;

4) створення певних правил експорту та імпорту капіталу, функціонування філіалів ТНК.

Таким чином, вищевикладені переваги і мотиви свідчать про те, що для країн з перехідною економікою і країн, що розвиваються, розміщення на їхній території зарубіжних філій ТНК є певною мірою вигідним. Присутність іноземних підприємств ТНК, або підприємств за участю капіталу ТНК є об'єктивною необхідністю і обов'язковим фактором для створення ринкової економіки, більш активної участі у міжнародному розподілі праці та інтеграції у світове господарство. Як відмічають вітчизняні вчені В.Будкін, Н.Назімова, Г.Шепелюк саме таку форму спільної діяльності з ТНК використовують східноєвропейські країни при переході до ринкової економіки [5, С.70].

Така ситуація пояснюється в першу чергу тим, що ТНК вкладають значні кошти у фінансування розробки нових і вдосконалення діючих технологій, забезпечуючи таким чином не тільки свій прибуток, а й впливаючи на економічне зростання країн, де знаходяться їхні материнські компанії. При цьому ТНК досить обережно ставляться до людського капіталу країн походження, що відображається в постійному намаганні зберегти або створити в них нові робочі місця. Разом з тим у приймаючих країнах спостерігається тенденція до зменшення кількості працюючих на філіях ТНК. Крім того, заробітна плата працівників, зайнятих на зарубіжних філіях ТНК, суттєво не відрізняється від середньої заробітної плати у приймаючих країнах. Особливо це стосується країн з перехідною економікою, в тому числі України.

Чим далі країни з перехідною економікою йтимуть шляхом ринкових перетворень, для їхньої транснаціоналізації створюватимуться кращі умови, а звідси можливо передбачити активнішу діяльність у них зарубіжних ТНК, а також, як альтернативу конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, – створення і вихід на світові ринки національних ТНК. У зв'язку з цим, враховуючи позитивні й негативні наслідки діяльності ТНК у країнах з перехідною економікою, необхідно виважено і комплексно підійти до можливості залучення іноземного капіталу, в тому числі у процесі приватизації та реструктуризації виробництва і оновлення його технологічної основи, ефективно використовуючи при цьому механізм державного регулювання ринкових реформ. З цією метою необхідно мати науково-обґрунтовану програму для країни в цілому, а також повне уявлення про наслідки діяльності на національному економічному просторі конкретних ТНК. Для цього, на наш погляд, доцільно було б використати пропозиції і рекомендації, викладені в ході даного дослідження.

Однією з основних форм експансії ТНК у країни з перехідною економікою є створення спільних підприємств, а для України – переважно в організаційно-правовій формі – в вигляді закритих акціонерних товариств. При цьому контрольні пакети акцій, як правило, належать ТНК. При створенні таких СП інтереси засновників не завжди співпадають з державними. Тому необхідно прийняти концепцію державної програми регулювання діяльності ТНК, в тому числі в рамках програми інвестиційної політики, яка б урахувала пріоритети розвитку вітчизняної економіки, та дозволила б скоординувати ці інтереси на користь національних.

Висновки. Таким чином, інтереси національних засновників у суб'єктах господарювання за участю іноземного капіталу ТНК, як і будь-якого іншого нерезидента, можуть бути забезпечені за наступних умов: переважна частка (для акціонерних товариств – контрольний пакет акцій) у статутному капіталі; наявність власного керуючого персоналу; спільне прийняття рішень при рівних можливостях забезпечення контролю за діяльністю підприємства і розподілу прибутку; доступ до інформації про угоду партнерів на світових ринках і встановленням мікро-

корпоративних відносин; контроль за якістю технологій та обладнання, що пропонуються партнерами, рівнем підготовки фахівців; адаптованим до міжнародних стандартів національним законодавством.

Такі заходи необхідні і тому, що присутність ТНК на Формування механізму взаємодії ТНК з перехідним економіками обумовлене двома факторами.

По-перше: ТНК з різних причин зацікавлені в успішній експансії у країни перехідної економіки, а це означає, що приймаючі країни повинні уявляти собі як позитивні, так і негативні наслідки їхньої діяльності на своєму економічному просторі й можливі переваги від залучення іноземного капіталу та втрати від цього.

По-друге: країни перехідної економіки також зацікавлені в залученні іноземного капіталу, в першу чергу ТНК, у свою економіку. Це, в основному, обумовлено причинами економічного характеру – недостатність фінансових і технологічних ресурсів для виробництва конкурентоспроможної продукції на світовому ринку. В той же час вказана проблема може бути вирішена тільки за умови, що вони зможуть бути не тільки реципієнтами, але й донорами капіталу. І тут теж виникає багато теоретичних і практичних питань, які потребують свого вирішення.

1. Плотніков О.В. Макроекономічний розвиток України в контексті фінансової глобалізації // Стратегія економічного розвитку України: Наук. зб. № 7. – К.: КНЕУ, 2011. – Вип. 7. – С. 233-239.
2. Білорус О.Г, Лук'яненко Д.Г. та ін. Глобалізація і безпека розвитку: Монографія. — К.: КНЕУ, 2011. — 733 с.
3. Костицький В. Економіко-правові проблеми концентрації капіталу: від промислово-фінансових груп до транснаціональних компаній. // Право України. – 2012. - № 3. – С. 70-75.
4. Центр Разумкова 2002. – К.: Видавництво "Заповіт", 2012. – 623 с.
5. Чарльз М. Сігер, Х'ю К. Патон. Загальний стан та передумови розвитку фінансового ринку в Україні // Financial Markets International. Inc. – 2015. 1 січня. – С. 5.

УДК 334.72

Хвищун Н.В., к.е.н., доцент,

Андрейчук Н.В., ст. гр. МЕВз-61

Швирид В.Ю., ст. гр. ПТБ (ЕП)м- 61

Луцький національний технічний університет

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА ФАКТОРИ

У статті визначено досліджено економічну сутність поняття «розвиток підприємства» та визначено основні його види та фактори. Виходячи з різноманітних підходів до трактування «розвиток підприємства» під останнім запропоновано розуміти комплекс безперервних заходів, які спрямовані на перетворення підприємства з метою досягнення нового, кращого стану шляхом здійснення кількісних, якісних та структурних перетворень. Найбільш поширені підходи до трактування даного поняття – ситуаційний, цільовий, виробничий та системний. Досліджено, що в процесі своєї діяльності підприємства стикаються з низкою факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища які безпосередньо або опосередковано впливають на ефективність його діяльності.

Ключові слова: розвиток, розвиток підприємства, фактори розвитку підприємства.

Khvyshchun N., Andreychuk N., Schwyryd V.

DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE: ESSENCE, TYPES AND FACTORS

The article investigates the scientific approaches to the interpretation of the essence of the concept of «development of the enterprise». Most scholars associate the category of «development» with such concepts as «evolution», «reproduction», «change», «growth», «movement», «process», «transformation».

The development of the enterprise is proposed to be considered as a complex of continuous measures aimed at transforming the enterprise in order to achieve a new, better condition by implementing quantitative, qualitative and structural transformations. It is researched that most scientists use situational, production, system, target approaches to understanding the development of the enterprise. The systematization of scientific approaches to the classification of enterprise development by various features and manifestations is carried out. For successful work of any enterprise it is necessary to be able to correctly classify factors and to identify the directions of their influence on the final results of the activity. A timely analysis of the impact of individual factors on the company's activity will allow an assessment of the existing level of development and predict a further plan of action to improve the state of affairs.

Factors that influence the development of an enterprise, it is expedient to divide into internal and external. In turn, external ones should be divided into factors of direct and indirect influence.

Key words: development, development of the enterprise, factors of development of the enterprise.

Хвищун Н.В., Андрейчук Н.В., Швырид В.Ю.

РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИЯТИЯ: СУЩНОСТЬ, ВИДЫ И ФАКТОРЫ

В статье определено исследовано экономическую сущность понятия «развитие предприятия» и определены основные его виды и факторы. Исходя из различных подходов к трактовке «развитие предприятия» под последним предложено понимать комплекс непрерывных мероприятий, направленных на преобразование предприятия с целью достижения нового, лучшего состояния путем осуществления количественных, качественных и структурных преобразований. Наиболее распространенные подходы к трактовке данного понятия – ситуационный, целевой, производственный и системный. Доказано, что в процессе своей деятельности предприятия сталкиваются с рядом факторов влияния внешней и внутренней среды непосредственно или косвенно влияют на эффективность его деятельности.

Ключевые слова: развитие, развитие предприятия, факторы развития предприятия.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Створення та функціонування підприємств завжди пов'язане з невизначеністю та нестабільністю ринкових умов. Ті процеси, які виникають та діють у внутрішньому та зовнішньому середовищі, здатні створювати як можливості, так і перепони на шляху розвитку діяльності підприємства, який є одним із найбільш ефективних процесів та направлений не лише на забезпечення виживання підприємства, а й на його стабільне функціонування.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблемам та видам розвитку підприємства присвятили свої праці такі науковців як: М.

Кизим, О. Шубравська, В. Пономаренко, О. Пашенко, О. Тридід, Н. Афанасьєв, Р. Фещур, В. Самуляк, І. Багатирьов, О. Вінніченко, С. Дунда, Л. Запасна, Т. Надтока, О. Юшкевич та ін.

В працях цих вчених висвітлено актуальні проблеми розвитку підприємства, досліджено та визначено різноманітні фактори впливу та описано методичні підходи до оцінки рівня розвитку підприємства. Складність визначення єдиного напрямку

розвитку підприємств в нестабільних умовах обумовлене існування різних підходів до його сутності, форм виявлення та методів оцінки.

Цілі статті. Хоча проблемам розвитку підприємства присвячено значну кількість робіт, проте виникає необхідність деталізації сутності і глибшого розкриття змісту поняття «розвиток підприємства», визначення видів розвитку та факторів, що впливають на нього.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розвиток є одним із найбільш ефективних процесів, який направлений на забезпечення не лише виживання підприємства, а і на стабільне його функціонування. Варто зазначити, що в науковій літературі існує безліч підходів до трактування поняття «розвиток», різні науковці виділяють різні його види та складові, а також виділяють різноманітні методи його оцінки. Більшість учених дану категорію ототожнюють з такими поняттями як «еволюція», «відтворення», «зміна», «ріст», «рух», «процес», «трансформація». Під поняттям «розвиток» розуміють сукупність якісних, кількісних та структурних перетворень що відбуваються, насамперед, на підприємстві.

Оскільки на даний момент не існує єдиного підходу до трактування поняття «розвиток підприємства», то наведемо найбільш поширені тлумачення (табл. 1).

Таблиця 1.

Визначення поняття «розвиток»

Автори	Визначення поняття «розвиток»
1	2
С. Ожегов, Н. Шведова [18, с.643]	Під розвитком розуміють процес закономірної зміни, переходу з одного стану в інший, більш досконалий; перехід від старого якісного стану до нового, від простого до складного, від нижчого до вищого.
Л. Забродська [6, с.42]	Розвиток можна визначити як просування від простого до більш складного та ефективного.
І. Кононенко [11, с.6]	Розвиток – це безворотна, направлена, закономірна зміна матеріальних і ідеальних об'єктів, що здійснюються протягом часу.
Ю. Плугіна [19, с.194]	Якісні перетворення в його діяльності за рахунок змін кількісних і структурних характеристик техніко-технологічних, організаційно-комунікаційних, фінансово-економічних ресурсів на основі ефективного використання інтелектуально-кадрових ресурсів та інформаційних технологій.

Продовження табл. 1

О. Шубравська [23, с.37]	Процес переходу системи з одного стану в інший, що супроводжується зміною її якісних і кількісних характеристик.
Т. Надтока, Г. Какуніна [17]	Процес сукупних змін у соціально-економічній системі підприємства, спрямований на його перехід у новий якісно-кількісний стан у часі під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, причому за напрямом він може бути як позитивним, так і негативним.
Р. Побережний [20, с. 91]	Спрямована зміна якісного стану організації, її структури, складу або властивостей, кількісних чи якісних змін елементів організації. При цьому розвитку організації притаманні ті ж властивості, що і «філософському розвитку», тобто циклічність і спіральність.
В. Кифяк [9, с.193]	Динамічна система взаємодіючих підсистем, передумов, факторів і принципів, які формують вектор кількісних і якісних змін функціонування підприємством, спрямованих на досягнення пріоритетів.
Л. Мельник [15]	Незворотна, спрямована, закономірна зміна системи на основі реалізації внутрішньо притаманним їй механізмів самоорганізації.
М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури [16]	Довгострокова програма вдосконалення можливостей вирішувати різні проблеми і здібностей до відновлення, особливо шляхом підвищення ефективності управління культурою організації.
С. Дунда [4]	Сукупність спрямованих, інтенсивних та якісних змін економічної природи, що відбуваються на підприємстві внаслідок суперечності у внутрішньому середовищі та впливів факторів зовнішнього середовища.
О. Кузьмін [13, с.36]	Розвиток організації має циклічний характер, тобто проходить через певні стадії життєвого циклу, що визначають особливості виробничо-господарської, інвестиційної, фінансової та інших видів діяльності.
Ю. Погорелов [21, с.32]	Безупинний процес, що відбувається за штучно встановленою або природною програмою як зміна станів підприємства, кожен з яких є якісно іншим за попередній, через що у підприємства як у більш складної системи виникають, розкриваються та можуть бути реалізовані нові можливості, нові властивості, якості та характерні риси, які сприяють здатності підприємства виконувати нові функції, вирішувати принципово інші завдання, що зміцнює його позиціонування в зовнішньому середовищі і підвищує здатність протидіяти його негативним впливам.
Е. Коротков [12]	Сукупність змін, які ведуть до появи нової якості і зміцнення життєвості системи, її здатність чинити опір руйнівним силам зовнішнього середовища.
О. Галоненко, А. Пакрухін [3]	Розвиток – рух уперед, формування нових рис, становлення нових структурних характеристик об'єкта, його еволюцію, поліпшення, удосконалення, прогрес, а також ріст і розширення.
А. Затхай [8, с.31].	Розвиток – це процес цілеспрямованої зміни в часі основних параметрів організаційно-економічної системи, а саме економічних, технічних, організаційних чи соціальних, та передбачає комплекс певних дій для забезпечення поставленої мети.
О. Юшкевич [24]	Впорядкованість, узгодженість, взаємодія більш або менш диференційованих або автономних частин цілого, зумовлені його будовою, з метою досягнення кращого поєднання елементів структури, що посилює, підвищує вихідні показники системи порівняно з показниками попереднього етапу її функціонування, тобто сприяє вилученню потенційної енергії в новому стані.

На основі наведених вище трактувань під розвитком підприємства пропонується розуміти комплекс безперервних заходів, які спрямовані на перетворення підприємства з метою досягнення нового, кращого стану шляхом здійснення кількісних, якісних та структурних перетворень.

На основі запропонованих трактувань поняття «розвиток підприємства» можна виділити наступні його елементи або складові, які дозволять доповнити і конкретизувати поняття: кількісні і якісні зміни; процесний характер; сукупність процесів; адаптація до навколишнього середовища; покращення; тривалість; зростання потенціалу підприємства; внутрішня інтеграція підприємства; підвищення життєздатності підприємства; можливість протидії негативному впливу зовнішнього середовища.

Погоджуємося з Янковець Т.М. [25, с.110], що основними ознаками розвитку підприємства є: сукупність процесів, кількісні та якісні зміни, нарощування потенціалу, довготривалість, підвищення життєдіяльності, адаптація до зовнішнього середовища та поліпшення стану.

Найчастіше науковці використовують ситуаційний, виробничий, системний, цільовий підходи до трактування поняття «розвиток підприємства», тому розглянемо коротко кожен з них.

Ситуаційний підхід розуміє під собою ті зміни, що формуються у соціально-економічному середовищі під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів. Даний підхід під розвитком розуміє перехід від гіршого стану до кращого.

В основу виробничого підходу покладено модель життєвого циклу підприємства.

Відповідно до системного підходу, під розвитком розуміється послідовність змін, що несе за собою новий, більш якісний стан підприємства в цілому.

Цільовий підхід базується на визначенні кінцевої мети та здатність її досягнути. Згідно даного підходу, розвиток повинен бути направлений на забезпечення високого рівня конкурентоспроможності та забезпечення стійкого інвестиційної середовища. Можливість досягнення цього залежить від якості виготовленої продукції, темпів зростання продуктивності праці, ефективністю використання ресурсів.

Також в сучасній економічній науці сформувалося чотири підходи до визначення сутності розвитку підприємства як економічної категорії (рис. 1)

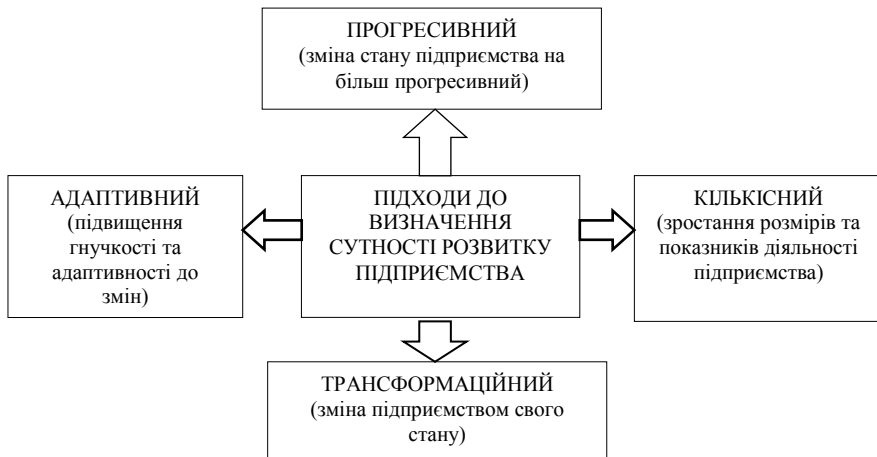

Рис. 1. Основні підходи до визначення сутності розвитку підприємства як економічної категорії

Згідно з адаптивним підходом розвиток підприємства набуває нових можливостей та властивостей, які дозволяють йому більш ефективно функціонувати у ринковому середовищі, підвищують його гнучкість у вирішенні комплексу внутрішніх суперечностей та адаптивність до змін зовнішнього середовища. Відповідно до прогресивного підходу розвитку являє собою процес покращення діяльності підприємства, тобто зміну підприємства обов'язково на більш високий та прогресивний стан у порівнянні з попереднім. Кількісний підхід характеризує розвиток як зростання розміру підприємства та підвищення нових показників його діяльності. Трансформаційний підхід під розвитком розуміє сукупність змін, що призводять до зміни підприємством свого якісного стану під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища [25, с.109]

Науковці класифікують розвиток підприємства за різними ознаками і виділяють різноманітні прояви розвитку на підприємства.

Проаналізувавши наукову літературу класифікацію розвитку подано в таблиці 2.

Фактор (від лат. factor – робить, що виробляє) – причина, рушійна сила будь-якого процесу, що визначає його характер або окремі його риси [5]. Різні вчені виділяють різноманітні види факторів впливу на розвитку підприємства.

Аналіз наукових публікацій, присвячених виділенню факторів впливу на розвиток підприємства дозволяє виділити наступні фактори, що на даному етапі діяльності підприємств в Україні, стримують їх розвиток:

- недосконала правова, грошово-кредитна та бюджетно-податкова системи;

- недостатнє фінансування НДДКР та брак інформації про нові технології, послаблення зв'язку науки з виробництвом, відсутність стимулювання винахідництва, великі втрати від нововведень;

- зниження інвестиційної активності вітчизняних та зарубіжних інвесторів;

- низький рівень державного фінансування, зменшення державних замовлень;

- недосконала система освіти і науки в країні;

- високий рівень інфляції;

- відсутність системи безперервного навчання персоналу;

- відсутність належного рівня захисту прав на інформаційні ресурси;

- високий економічний ризик в процесі впровадження інноваційних процесів;

- відсутність резерву матеріально-технічних ресурсів;

- відсутність реформ в промисловості;

- тяжке екологічне становище, відсутність обладнання очисних споруд, відсутність альтернативних джерел енергії.

Не варто забувати і про політичну ситуацію, що склалася в Україні, яка безумовно має значний вплив на функціонування, зростання та розвиток підприємств будь-якої сфери. Такий стан не тільки погіршує активність споживачів, а є загрозою втрати постачальників та інвесторів.

Таблиця 2. Види розвитку підприємства*

<i>За середовищем</i>	<i>За представленням суб'єкта розвитку</i>	<i>За часом</i>	<i>За виділенням вектору розвитку</i>	<i>За кількістю виділених векторів</i>	<i>За характером змін</i>	<i>За масштабом змін</i>
Внутрішній Зовнішній Загальний	Прожективний Непрожективний	Ретроспективний Поточний Перспективний	Векторний Квазіхаотичний	Одновекторний Багатовекторний Фронтальний	Спрямований Циклічний Спіральний	Локальний Загально-корпоративний
<i>За об'єктом змін</i>	<i>За змістом</i>	<i>За кількісною характеристикою змін</i>	<i>За комплексністю змін</i>	<i>За стадією життєвого циклу</i>	<i>За формою</i>	<i>За видом потенціалу</i>
Організаційний Техніко-технологічний Соціальний Економічний	Економічний Техніко-технологічний Соціальний Організаційний	Прогресія Дегресія Пульсація Незмінність	Однопроектний Односферний Багатосферний Холічний	Початковий Поступово-прогресивний Сталий Дегресивний Антикризовий	Прямолінійний Драбинно-поступальний Ламаний Хвилеподібний Спіралеподібний	Виробничий Фінансовий Комунікаційний Інноваційний Маркетинговий Управлінський Трудовий
<i>За характером росту</i>	<i>За ціллю змін</i>	<i>За типом тренду</i>	<i>За динамікою змін</i>	<i>За основою змін</i>	<i>За складністю змін</i>	<i>За джерелом</i>
Творчий Імітаційний	Простий Розширений	Лінійний Нелінійний	Рівномірний Нерівномірний	Екстенсивний Інтенсивний	Елементний Інтегральний	Екзогенний Ендогенний
<i>За рівнем невизначеності процесів</i>	<i>За представленням суб'єкта розвитку</i>	<i>За корпоративною стратегією</i>	<i>За можливістю управління змінами</i>	<i>За масштабом та складністю об'єкта</i>	<i>За метою змін</i>	<i>За рівнем невизначеності процесів</i>
Прогнозований Випадковий	Прожективний Непрожективний	Адаптивний Реактивний	Керований Спонтанний	Індивідуальний Загальний	Простий Розширений	Прогнозований Випадковий

*Складено на основі [1, 2, 7, 14, 21]

На нашу думку фактори доцільно поділити на внутрішні та зовнішні. В свою чергу зовнішні варто розділити на фактори прямого та непрямого впливу. Отже, на ефективну діяльність підприємства впливає ціла низка факторів внутрішнього та зовнішнього характеру, які необхідно враховувати та контролювати оскільки вони своїм впливом можуть як сприяти, так і перешкоджати створенню сприятливого клімату для підприємства.

Висновки. З метою посилення своїх переваг на ринку підприємству необхідно здійснювати комплекс заходів які сприятимуть ефективному розвитку підприємства. Для того, щоб досягнути цього, потрібно здійснити аналіз ринкової ситуації, визначити стадії життєвого циклу підприємства та визначити мету розвитку підприємства і критерії її досягнення. Проаналізувавши стан справ підприємство обирає власний шлях розвитку.

1. Богатирьов І. О. Ефективність розвитку підприємств / І. О. Богатирьов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2003. – № 7-8 (26-27). 2006. – № 1. – С. 73-79.
2. Вінніченко О. М. Характеристика, види та сутність розвитку підприємства / О. М. Вінніченко. // Агросвіт. – 2015. – №15. – М. 49–57.
3. Гапоненко А.Л. Стратегическое управление: учеб. Для вузов, обучающихся по специальности 061100 «Менеджмент организаций» / А.Л. Гапоненко, А.П. Панкрухин. – 2-е изд., стер. – М.: Издательство ОМЕГА–Л, 2006. – 464 с.
4. Дунда С. П. Теоретичні підходи до визначення поняття «розвиток підприємства». [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2011_32/Dunda.pdf.
5. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т. 1 / за ред. С. В. Мочерного. – Львів: Світ, 2005. – 616 с.
6. Забродська Л. Д. Стратегічне управління: реалізація стратегії: Навч. посібник для студ. екон. спец. – Харків: Консул, 2004. – 208 с.
7. Запасна Л. С. Економічна сутність розвитку підприємства [Електронний ресурс] // Л. С. Запасна. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/>
8. Затхей А. Р. Особливості планування розвитку вітчизняних промислових підприємств / А. Р. Затхей // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: [збірник наукових праць] / Відп. ред. О. С. Кузьмін. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2001. – № 436. – С. 31-35.
9. Кифяк В. Ф. Теоретичні основи визначення категорії «розвиток підприємства» / Ф. В. Кифяк // Економічний аналіз. – Тернопіль, 2011. – Вип. 8, ч. 2. – С. 190-194.

Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія». Збірник наукових праць. Луцький НТУ. – Випуск 14(56). – Луцьк, 2017.

10. Кондрацюк С. Ю. Формування механізму стратегічного розвитку підприємства / С. Ю. Кондрацюк, С. П. Дунда. // Наукові праці НУХТ Том.23. – 2017. – №2. – С. 56–92.
11. Кононенко І. В. Управління розвитком підприємства: Навч. посібник. – Х.: НТУ «ХПІ», 2001. – 134 с.
12. Коротков Э.М. Концепция менеджмента. – М.: Дека, 1997. – 304 с.
13. Кузьмін О. Фактори інноваційного розвитку підприємств [Електронний ресурс] / О. Кузьмін, Т. Кужда – Режим доступу до ресурсу: http://www.experts.in.ua/baza/analytic/index.php?ELEMENT_ID=11391.
14. Кулиняк, І. Я. Напрями розвитку підприємства в умовах динамічного середовища [Текст] / І. Я. Кулиняк, Л. Р. Прийма, О. Г. Шпак // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Економіка. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2012. – Вип. 3 (37). – с. 55–58. – Бібліогр.: с. 58.
15. Мельник Л.Г. Основи саморозвитку систем / Л.Г. Мельник // Механізм регулювання економіки. – 2010. – № 2. – С. 12–20.
16. Мескон М. Х. Основы менеджмента / Мескон М. Х., Альберт М., Хедоури Ф. – М.: Дело, 1994. – 680 с.
17. Надтока Т. Б. Соціальний розвиток промислового підприємства та механізми його управління // Управлінські технології у рішенні сучасних проблем розвитку соціально- економічних систем : монографія / Т. Б. Надтока, Г. А. Какуніна, О. В. Мартякова та ін. / за заг. ред. О. В. Мартякової. – Донецьк: ДонНТУ, 2011. – 744 с. – С. 564–569.
18. Ожегов М. И. Толковый словарь русского языка / М. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М: Русская академия наук, 1998. – 944 с.
19. Плугіна Ю. А. Интеллектуальный розвиток: сутність поняття / Ю. А. Плугіна // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 36. – С. 193-196.
20. Побережний Р. О. Формування стратегії розвитку машинобудівного підприємства на основі збалансованої системи показників: дис. канд. екон. наук: 08.00.04. Харків, 2015. – 363 с.
21. Погорелов Ю. С. Категорія розвитку та її експлейнарний базис / Ю. С. Погорелов // Теоретичні та прикладні питання економіки. – К., 2012. – Вип. 27, т. 1. – с. 30-34.
22. Смирнов Э.А. Основы теории организации: Учебное пособие для вузов.– М.: ЮНИТИ, 2000. – 375 с.
23. Шубравська О. Сталий економічний розвиток: поняття і напрями дослідження // Економіка України. – 2005. – №1. – С.36–42.
24. Юшкевич О. О. Систематизація поглядів до теорії розвитку підприємства як відкритої системи / О.О. Юшкевич // Вісник Житомирського державного технологічного університету: науковий журнал [Серія: Економічні науки]. – 2011. – № 2 (56) – Ч. 2. – С. 179–183.
25. Янковець Т. М. Теоретичні аспекти розвитку підприємства у сучасних умовах / Т. М. Янковець, Ю. А. Нагорна // Вісник КНУТД. – 2015. – № 2 (85) : Серія «Економічні науки». – С. 108-113.

УДК 338.48

Чепурда Л.М., д.е.н., професор,

Черкаський державний технологічний університет

Теоретичні засади оцінки природно-ресурсного потенціалу територій розвитку сільського зеленого туризму

У статті розглянуто та проаналізовано основні засади оцінки природно-ресурсного потенціалу територій розвитку сільського зеленого туризму. Визначено методика дослідження природно-ресурсного потенціалу розвитку сільського зеленого туризму територій

Ключові слова: природно-ресурсний потенціал, сільський зелений туризм, туристичні послуги.

Chepurd L.

Theoretical principles of assessment of natural resource potential of the agricultural green tourism development territories

The article considers and analyzes the basic principles of estimation of natural resource potential of the territories of development of rural green tourism. The method of research of natural resource potential of development of rural green tourism of territories is determined.

The analysis of scientific publications shows that in some works the phrase «natural resource complex» is used, in others it is «natural resource potential», and sometimes these concepts are used simultaneously as synonyms. A number of tourism publications also use the phrase «natural tourism potential» and «natural-recreational potential». All this updates the need to clarify the conceptual apparatus for its use in scientific and practical activities to study the problems and prospects of tourism development.

The fundamental distinction between the concepts of «resources» and «potential» is that resources exist independently of economic entities, and the potential of a separate enterprise, society as a whole is inseparable from the subjects of activity. That is, the "potential", apart from tangible and intangible means, includes the ability of an employee, collective, enterprise, society as a whole to effectively use available resources or resources

The resource component is the basis of national wealth of each country, acceptable indicators and characteristics of which today are the guarantor of their functioning, despite the global unfavorable background. Natural resources, as a component of natural resource potential, form the country's natural wealth, requiring careful economic research to enhance its involvement in the rural green tourism economy and ensure the sustainable development of the regions of the state.

Today among the scientists-economists there is no consensus on the definition of the category of «natural resource potential». Scientists differently outline the boundaries

Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія». Збірник наукових праць. Луцький НТУ. – Випуск 14(56). – Луцьк, 2017.

of this concept, invest in it different content load, and sometimes replace this category with other concepts.

Natural resource potential reflects the relations that have developed in the process of reproduction and use of phenomena and elements of nature - between territory and economic activity. Also, natural resource potential is one of the main factors of social production and largely determines the economic development of the region.

Considering the meaningful meaning of the concept of «rural green tourism», and also taking into account the territorial approach of the study, we shall isolate the component structure of natural resource potential in rural green tourism of the regions.

From the standpoint of the systematic approach, the natural resource potential of the region is a realization of one of the basic patterns of interaction between the part and the whole system, the law of integrity.

It is proved that the method of estimation of natural resource potential should include in the complex both the assessment of natural resources and the assessment of the natural conditions of the region, the combination of which makes it possible to determine the possibilities for the development of rural green tourism in the region. In addition, this assessment should be based on a well-defined research methodology

Key words: natural resource potential, rural green tourism, tourist services.

Чепурда Л.М.

Теоретические основы оценки природно-ресурсного потенциала территорий развития сельского зеленого туризма

В статье рассмотрены и проанализированы основные принципы оценки природно-ресурсного потенциала территорий развития сельского зеленого туризма. Определены методика исследования природно-ресурсного потенциала развития сельского зеленого туризма территорий

Ключевые слова: природно-ресурсный потенциал, сельский зеленый туризм, туристические услуги.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Роль природно-ресурсного потенціалу у розвитку сільського зеленого туризму регіону надзвичайно важлива так як основою територіальної організації такого виду туризму є наявність на цій території відповідних природних ресурсів та умов. Порівняно інтенсивний розвиток туризму загалом та сільського зеленого туризму зокрема призводить до більш інтенсивного, використання природно-ресурсного потенціалу територій держави і потребує оцінки кожної одиниці природних ресурсів. Для цього необхідно

уточнити уявлення про стан природно-ресурсного потенціалу в регіоні та перспективність його раціонального використання.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблемні питання, пов'язані з вивченням природно-ресурсного потенціалу регіонів та його оцінки, є предметом дослідження як вітчизняних так і зарубіжних науковців: Балацького О. Ф., Барановського В. А., Горлачука В. В., Гофмана К. Г., Кифяк В. М., Немчинова В. С., Некрасова В. С., Матвійчук Л. Ю., Мельника Л. Г., Мінца А. А., Реймерса М. Ф., Третяка А. М., Федоренка М. П., Хвесика М. А. та ін. Однак неоднозначність наукових підходів до сутності та структури природно-ресурсного забезпечення для потреб сільського зеленого туризму в регіоні вимагає подальших

Цілі статті. Основними напрямками дослідження є аналіз основних підходів до оцінки природно-ресурсного потенціалу територій розвитку сільського зеленого туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Першочерговим завданням забезпечення ефективного розвитку сільського зеленого туризму в регіоні є оцінка його природно-ресурсного потенціалу. Така оцінка є важливою передумовою планування туристичної галузі на регіональному рівні, оптимізації просторової та господарської організації територіальних туристично-рекреаційних комплексів. Без даних об'єктивної оцінки виникають складності із залученням інвесторів у розвиток сільського зеленого туризму в тому чи іншому регіоні.

Аналіз наукових публікацій свідчить, що в одних працях використовується словосполучення «природно-ресурсний комплекс», в інших – «природно-ресурсний потенціал», а іноді дані поняття вживаються одночасно як синоніми. У низці публікацій з туризму також використовуються словосполучення «природно-туристичний потенціал» та «природно-рекреаційний потенціал». Усе це актуалізує необхідність уточнення понятійного апарату для його застосування в науково-практичній діяльності для дослідження проблем та перспектив розвитку туризму.

Перш ніж перейти до розгляду поняття «природно-ресурсний потенціал», доцільно проаналізувати концептуальні підходи до основного визначення – «потенціал».

У тлумачному словнику С. І. Ожегова і Н. Ю. Шведової дається таке визначення потенціалу: «... ступінь потужності в будь-якому відношенні, сукупність будь-яких засобів, можливостей ...» [6].

В інтерпретації Т. Г. Храмової «потенціал» – це не тільки і не просто кількість ресурсів, а й закладена в них можливість розвитку системи в заданому напрямку. Можливості повинні бути реалізовані. Як в механіці потенційна енергія переходить в кінетичну, так і в економіці потенціал реалізується в результатах діяльності [11, с.374].

У науковій літературі часто можна зустріти ототожнення понять «потенціал» та «ресурси». Так, наприклад, академік Л. І. Абалкін зазначає, що «потенціал» (економічний, підприємницький, виробничий) – це узагальнена, збірна характеристика ресурсів, прив'язана до місця та часу [6]. В. М. Архангельський під потенціалом розуміє засоби, запаси, джерела, які є в наявності і можуть бути мобілізовані для досягнення певної мети або розв'язання певної проблеми, тобто сукупність реальних нагромаджених ресурсів [6].

Принциповою відмінністю між поняттями «ресурси» і «потенціал» є те, що ресурси існують незалежно від суб'єктів економічної діяльності, а потенціал окремого підприємства, суспільства в цілому невіддільний від суб'єктів діяльності. Тобто «потенціал», окрім матеріальних і нематеріальних засобів, включає здібності працівника, колективу, підприємства, суспільства в цілому до ефективного використання наявних коштів або ресурсів [9, с.30-36].

Ресурсна складова – це основа національного багатства кожної країни, прийнятні показники та характеристики якого сьогодні є гарантом їх функціонування, незважаючи на глобальний несприятливий фон. Природні ресурси як складова природно-ресурсного потенціалу формують природне багатство країни, що потребує ретельного економічного дослідження для активізації його залучення в економіку сільського зеленого туризму та забезпечення сталого розвитку регіонів держави.

На сьогодні серед учених-економістів немає єдиної думки щодо визначення категорії «природно-ресурсний потенціал». Вчені по різному окреслюють межі даного поняття, вкладають в нього

різне змістовне навантаження, а іноді замінюють цю категорію іншими поняттями. Так, Реймерс М. Ф. визначає природно-ресурсний потенціал як здатність природних систем без збитку для себе віддавати людству необхідну продукцію, або виконувати корисну роботу в рамках господарства певного історичного типу [6]. У Концепції переходу України до сталого розвитку природно-ресурсний потенціал розглядається як сукупність природних ресурсів, які є засобом розвитку продуктивних сил, важливим екологічним фактором життєдіяльності суспільства і можуть бути реально використані у господарській діяльності за наявних технологій та соціально-економічних відносин [8]. Бобух І. М. до складу природно-ресурсного потенціалу включає невідновні природні ресурси (мінерально-сировинні та паливні ресурси), відновні природні ресурси (земельні, водні, рекреаційні ресурси) та екологічну місткість довкілля, яка характеризує його здатність сприймати різноманітні антропогенні навантаження в певних масштабах без зміни якісних параметрів природної системи [1].

Найбільш ґрунтовне трактування поняття «природно-ресурсний потенціал» наведене у тлумачному словнику української мови, де вказано, що «природно-ресурсний потенціал – це сукупність природних ресурсів та природних умов, які знаходяться у певних географічних межах та забезпечують задоволення економічних, екологічних, соціальних, культурних, оздоровчих та естетичних потреб людини і суспільства» [4].

Отже, у більшості випадків природно-ресурсний потенціал розглядається як сукупність природних ресурсів. Проте, зважаючи на тематику нашого дослідження, важливо розглядати досліджувану категорію не тільки з позиції ресурсів, а також з позиції умов регіону.

Так, природно-ресурсний потенціал може розглядатися на різних рівнях: глобальному, загальнодержавному, регіональному та локальному. Значної уваги потребує дослідження природно-ресурсного потенціалу на регіональному рівні. Тому питання пошуку шляхів підвищення ефективності використання природно-ресурсного потенціалу у сільському зеленому туризмі на регіональному рівні набуває важливого значення [3].

Доцільність територіального підходу до визначення сутності «природно-ресурсного потенціалу» підкреслюються у роботах Ключкова В. А., який під природно-ресурсним потенціалом регіону розуміє сукупність природних ресурсів, які розміщені в межах певної території, використовуються у народному господарстві, або можуть бути включені в господарський обіг при сучасному рівні розвитку продуктивних сил [4, с.107-109].

Зазначене дає підстави визначити загальну структуру природно-ресурсного потенціалу регіону для потреб сільського зеленого туризму

Таким чином, під природними ресурсами у сільському зеленому туризмі будемо розуміти об'єкти, які володіють комфортними умовами і можуть бути використані для туристичної діяльності, в свою чергу під природними умовами у сільському зеленому туризмі будемо розуміти явища, умови і чинники компонентів біосфери або їх сукупність, які володіють комфортними умовами і можуть бути використані для туристичної діяльності.

Природно-ресурсний потенціал відображає відносини, які склались в процесі відтворення і використання явищ та елементів природи – між територією і господарською діяльністю. Також природно-ресурсний потенціал є одним з основних чинників суспільного виробництва і багато в чому визначає економічний розвиток регіону [6, с.56-67].

З огляду на змістовне значення поняття «сільський зелений туризм», а також зважаючи на територіальний підхід дослідження виділемо компонентну структуру природно-ресурсного потенціалу в сільському зеленому туризмі регіонів.

З позицій системного підходу природно-ресурсний потенціал регіону представляє собою реалізацію однією з основних закономірностей взаємодії частини і цілого системи, закономірність цілісності. Підходи до систематизації природно-ресурсного потенціалу для цілей розвитку сільського зеленого туризму представлено в таблиці 1.

Для представлення власних методологічних підходів до оцінки природно-ресурсного потенціалу розвитку сільського зеленого туризму регіону пропонуємо спиратися на теоретичні напрацювання викладені в попередніх пунктах роботи.

Таблиця 1.

Підходи до систематизації природно-ресурсного потенціалу регіону для цілей розвитку сільського зеленого туризму

Структура	Складава
За територіальною ознакою	Різні форми просторової дислокації природно-ресурсного потенціалу
За компонентною ознакою	Територія, природні умови та ресурси, населення, інфраструктура
Організаційна	Можливості раціонального використання природних ресурсів
Функціональна	Відображає вплив природних ресурсів та умов на формування спеціалізації регіону

Оскільки одним із важливих факторів який впливає на рівень регіонального розвитку сільського зеленого туризму має природно-ресурсний потенціал вважаємо за доцільне розглянути напрацювання саме в цьому напрямку, зокрема провести комплексний аналіз вже існуючих методик оцінки природно-ресурсного потенціалу та визначити забезпеченість природно-ресурсним потенціалом території України зробивши акцент на його туристичній складовій.

Герасимчук З. та Глядіна М. у своєму дослідженні аналізували рівень розвитку рекреаційної сфери в регіоні шляхом визначення інтегрального індексу ресурсної забезпеченості рекреаційної сфери регіону та інтегрального індексу рекреаційної освоєності регіону [2]. Ми вважаємо що, побудована таким чином методика дозволяє визначити та порівняти рівні розвитку рекреаційної сфери в областях. Також актуальним для нашого дослідження є визначення рекреаційного потенціалу області, оскільки це дозволить реально оцінити можливості розвитку сільського зеленого туризму регіонів України та визначити можливості які дозволять задовольнити потреби рекреантів.

Самко О. О. здійснює оцінку туристичного потенціалу за допомогою інтегрального методу шляхом оцінки визначених складових, зокрема: інфраструктурної, інформаційної, інтелектуальної, культурно-історичної. [9, с.129-134.]. На нашу думку, зазначена методика є цікавою з позиції застосування інтегрального методу для оцінки туристичного потенціалу, але вихідні дані, які застосовуються автором, потребують подальшого

обґрунтування оскільки на нашу думку потрібно враховувати і економічну складову.

Кифяк В. Ф. [4] вивчаючи розвиток територіальних рекреаційних систем, виділяє ряд показників, серед яких: обсяг наданих послуг, кількість осіб, яким надавалися характерні та супутні послуги, експорт та імпорт рекреаційних послуг, зайнятість у рекреаційній сфері, надходження до бюджетів усіх рівнів тощо. На нашу думку, для оцінки рівня розвитку зеленого туризму є важливим аналіз рекреантів, які отримували послуги в межах регіону, аналіз фінансових результатів, оцінка зайнятості в сфері туризму.

Аналіз розглянутих методичних підходів оцінки природно-ресурсного потенціалу дозволяє зробити висновок, що усі вони мають свої переваги та недоліки, на нашу думку у них розрізнено розглядаються туристичні ресурси та майже не розглядаються туристичні умови в аспекті територіального розвитку і тому вони не дозволяють в комплексі оцінити та порівняти функціонування особливостей розвитку природно-ресурсного потенціалу на території України. Разом з тим, багато аспектів розв'язання досліджуваної наукової проблеми залишилися недостатньо розкритими, що зумовило проведення подальших досліджень у цьому напрямі.

Вважаємо, що дана методика оцінки природно-ресурсного потенціалу повинна включати в комплексі як оцінку природних ресурсів так і оцінку природних умов регіону, саме поєднання зазначеного дозволяє визначити можливості розвитку сільського зеленого туризму регіону. Крім того дана оцінка повинна базуватися на чітко визначеній методології дослідження (рис. 1).

Висновки. Сформований методологічний підхід до оцінки природно-ресурсного потенціалу розвитку сільського зеленого туризму регіонів держави, базується на визначених методах дослідження та враховує як оцінку природних ресурсів так і оцінку природних умов регіону. Даний підхід слугує основою для розробки організаційно-економічних заходів гарантування безпеки та результативності відтворення і збереження природно-ресурсного потенціалу регіонів розвитку сільського зеленого туризму в Україні.

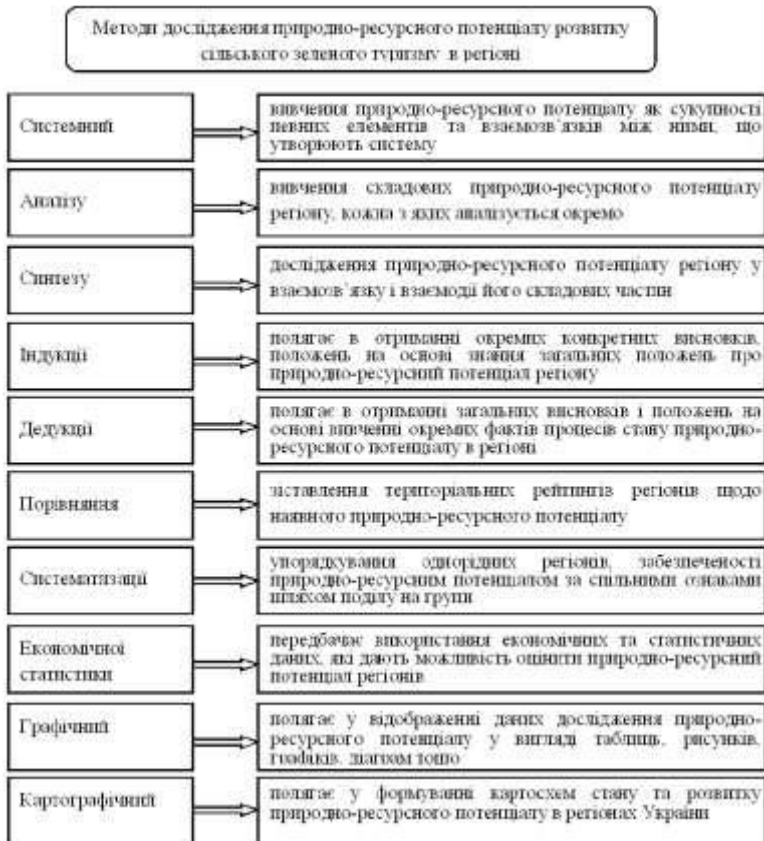

Рис. 1. Методика дослідження природно-ресурсного потенціалу розвитку сільського зеленого туризму територій.

1. Бобух І. М. Пропозиції та перспективи формування національного багатства України / І. М. Бобух: Монографія // НАН України. Інститут економіки та прогнозування. – К., 2010. – 372 с.
2. Герасимчук З. В. Регіональна політика розвитку рекреаційної сфери : механізм формування та реалізації / З. В. Герасимчук, М. В. Глядіна. – Луцьк : Надстиря, 2006. – 161 с.
3. Жулавський А. Ю. Природно-ресурсний потенціал регіону в системі економічних відносин [Електронний ресурс] / Жулавський А. Ю., Гордієнко В. П. // Ефективна економіка. – 2013. – № 8 // – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2238>.

Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія». Збірник наукових праць. Луцький НТУ. – Випуск 14(56). – Луцьк, 2017.

4. Кифяк В. Ф. Стратегія розвитку територіально-рекреаційної системи: теорія, методологія, практика: монографія / В. Ф. Кифяк. – К. : Чернівці: Книги. – XXI, 2010. – 432 с.
5. Литвак А. И. Интегральная оценка туристско-рекреационного потенциала региона (на примере Кимеровской области) : автореф.дис.на соиск.уч.степени канд. эконом.наук: спец.08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством: региональная экономика; рекреация и туризм» / А.И.Литвак. – Кемерово. – 2010. – 26 с.
6. Матвійчук Л. Ю. Сільський зелений туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід : монографія / Л. Матвійчук, І. Тищук – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2017 р. – 260 с.
7. Мокляк А. В. Туристські ресурси для потреб іноземного туризму в Україні (у контексті українсько-польських туристичних зв'язків) : автореф. дис. на тему здоб. наук. ступ. канд. геогр. наук: спец. 11.00.02 «Економіка та соціальна географія» / А. В. Мокляк. – К., 2014. – 17 с.
8. Проект Закону України «Про Концепцію переходу України до сталого розвитку» [Електронний ресурс].– Режим доступу: rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=1860.
9. Самко О. О. Оцінка туристичного потенціалу регіону та рівня його використання / О. О. Самко // Економічні науки. – Серія регіональна економіка» зб.наук.пр. – Вип.7(27). – Ч.4. – Луцьк, 2010. – С.129-134.
10. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року / Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. [Ел. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p>
11. Храмова Т. Г. Методология исследования социально-экономического потенциала потребительской кооперации: дис... д-ра экон. наук. / Т. Храмова. – Новосибирск : Центросоюз РФ; СибУПК, 2002. – 374 с.

УДК 331.101

Шубала І.В., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

Теоретичні аспекти розуміння змісту та характерних рис процесу управління персоналом

У статті розглянуто теоретичні аспекти розуміння змісту, характерних рис процесу, а також елементів системи управління персоналом на сучасному підприємстві.

Ключові слова: персонал, управління персоналом, система управління, рекрутинг персоналу, контролінг персоналу.

Shubala I.

Theoretical aspects of understanding the content and characteristics of the process of personnel management

The purpose of the study is to deepen the theoretical aspects of understanding the content and the distinctive features of the process of personnel management in a modern enterprise. Generalized scientific approaches to the interpretation of the content of the concept of "personnel management". It is proposed to understand personnel management as a multilevel social and economic system of mechanisms, principles, forms and methods for creating conditions for the normal functioning, development and effective use of personnel, aimed at achieving the goals of the enterprise and personal goals of employees.

Proper organization of the personnel management system will lead to desired success and achievement of the main mission of the enterprise - to obtain maximum net profit. The main content of personnel management is the planning, formation, redistribution and effective use of labor potential.

It is determined that the main task of the personnel service is to meet the needs of the organization in the workforce, its effective use and reproduction, which will enable to maximally satisfy the interests of employees and the organization as a whole. The main elements of the personnel management system are the human resources and personnel policy that determine the organization's future development plan, form the direction of ensuring the organization of the competitive personnel, and set specific tasks to meet the needs of employees with the required qualifications. During the analysis of scientific works, the following elements of the personnel management system were identified: personnel of the enterprise, personnel recruitment, personnel planning, personnel appointment, personnel development, staff release, staff assessment, personnel administration, personnel management and controlling.

The specifics of foreign experience of personnel management on the example of Japanese, American and European models are determined. It is concluded that the main element of the HR system is the person and all the processes associated with it. Therefore, HR management is a very important process in an enterprise that contributes to increasing the use of human capital, which in turn, positively affects the efficiency of the company, which will allow you to get more profit.

Key words: personnel, personnel management, management system, staff recruiting, staff control.

Шубала И.В.

Теоретические аспекты понимания содержания и характерных черт процесса управления персоналом

В статье проведена оценка эффективности реализации политики в сфере оплаты труда на примере отдельного региона в территориальном, отраслевом и институциональном разрезе.

Ключевые слова: оплата труда, средняя заработная плата, вид экономической деятельности, организационно-правовая форма, регион.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасні складні реалії розвитку як країни загалом, так і суб'єктів господарювання різного рівня та форми власності поставили на порядок денний вирішення важливої науково-практичної проблеми, яка передбачає вдосконалення підходів до проведення аналізу та оцінки системи управління персоналом на виробничому підприємстві. Вирішення цієї проблеми пов'язується із активізацією теоретичних і аналітичних досліджень у цьому напрямі, які дозволять сформулювати нові чи удосконалити теоретичні підходи до розуміння змісту та характерних рис даного процесу на підприємстві.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Багато різноманітних проблем управління персоналом розглядати у своїх наукових працях ряд відомих вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів: А.О. Азарова, Л.В. Балабанова, С.В. Беляєва, Ю.С. Братішко, М.Д. Винорадський, С.О. Гуткевич, В.М. Данюк, А.М. Колот, В.І. Крамаренко, О.В. Крушельницька, Г.В. Кубасова, О. Й. Лесько, С.В. Маркова, Д. П. Мельничук, Л.І. Михайлова, Т.Л. Мостенська, О.О. Мороз, В.Г. Никифоренко, О.М. Олійник, О.В. Посилкіна, І.В. Романець, В.А. Рульєв, О.В. Сардак, Г.С. Суков, С.О. Цимбалюк, Б.І. Холод, О.М. Шканова та ін. [1-12]. Але, незважаючи на проведені дослідження, завдання вдосконалення системи управління персоналом та підвищення ефективності його використання на сучасних вітчизняних підприємствах потребує подальшого вивчення. Все це є свідченням достатньої актуальності вирішення цих та багатьох інших пов'язаних проблем в умовах економічної нестабільності.

Цілі статті. Мета дослідження полягає в поглибленні теоретичних аспектів розуміння змісту та виділення характерних рис процесу управління персоналом на сучасному підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для будь-якого підприємства управління персоналом має першочергове значення, оскільки нереально досягти цілей без ретельно відібраних, правильно розставлених і професійно підготовлених

працівників. Персонал є стратегічним ресурсом підприємства, який вимагає пошуку нових механізмів управління для забезпечення результативності його роботи в перспективі.

На сучасному етапі розвитку економічної науки все більша увага приділяється управлінню персоналом в умовах вітчизняної економіки, проте на сьогодні ще не сформований єдиний підхід до розуміння сутності та природи поняття «управління персоналом». Так, при дослідженні даного питання, одні вчені зосереджують увагу на організаційній природі управління, а інші – на змістовній, що відображає функціональну сторону управління.

Наприклад, Крушельницька О.В. визначає управління персоналом як багаторівневу структуру підсистем, як науку та мистецтво ефективного управління людьми в умовах їх професійної діяльності [3, с.112].

Крамаренко В.І. трактує управління персоналом як систему взаємозалежних, організаційно-економічних і соціальних заходів по створенню умов для нормального функціонування, розвитку й ефективного використання потенціалу робочої сили на рівні організації [4, с. 7].

Зі свого боку, Виноградський М.Д., визначає управління персоналом як соціально-економічну систему в організації, основними комплексними завданнями та функціями якої є планування, прогнозування, маркетинг і розвиток персоналу, аналіз засобів мотивації, створення оптимальних умов праці, розробка організаційної структури управління, регулювання трудових відносин, облік персоналу, надання юридичних послуг та розвиток соціальної інфраструктури [2, с. 17].

Узагальнивши наведені вище визначення, можна трактувати управління персоналом як багаторівневу соціально-економічну систему механізмів, принципів, форм і методів по створенню умов для нормального функціонування, розвитку та ефективного використання персоналу, спрямованих на досягнення цілей підприємства та особистих цілей працівників.

Оскільки працівники – це основа виробництва, то управління ними відіграє визначальну роль у діяльності підприємства. Правильна організація системи управління персоналом призведе до бажаних успіхів та досягнення основної місії підприємства – отримання максимального чистого прибутку. Основним змістом

управління персоналом є планування, формування, перерозподіл і ефективно використання трудового потенціалу.

Організаційний аспект системи управління персоналом спрямований на структурування завдань в межах загального процесу роботи з персоналом, у створенні відповідних структурних підрозділів, встановленні взаємозалежності між ними. Можна зробити висновок, що основним завданням служби персоналу є задоволення потреб організації в робочій силі, ефективному її використанні та відтворенні, що дасть змогу максимально задовольнити інтереси працівників та організації в цілому.

Основними елементами системи управління персоналом є кадрова стратегія і кадрова політика, які визначають план розвитку організації в майбутньому, формують напрями забезпечення організації конкурентоспроможним персоналом та встановлюють конкретні задачі задля задоволення потреби в працівниках потрібної кваліфікації.

Під час аналізу наукових праць, було визначено ще такі елементи системи управління персоналом: персонал підприємства, рекрутинг персоналу, планування персоналу, призначення персоналу, розвиток персоналу, вивільнення персоналу, оцінка персоналу, кадрове адміністрування, керівництво персоналом та його контролінг. Проте, головним елементом даної системи є людина, оскільки процес управління персоналом сприяє підвищенню використання людського фактора на виробництві, і, водночас, позитивно впливає на результати діяльності підприємства.

Загалом існуюча нормативно-правова база в сфері регулювання управління персоналом визначає загальні засади управління в цій сфері. Деякі підзаконні акти потребують удосконалення та уточнення. Також однією з проблем в цій сфері є те, що політичні зміни в країні заважають та уповільнюють реформування державної служби, не дозволяючи реалізовувати вже прийняті нормативно-правові акти. Пошук механізмів підвищення ефективності нормативно-правового регулювання потребує подальшого наукового дослідження.

Досліджуючи зарубіжний досвід управління персоналом, було визначено його специфіку на прикладі японської, американської та європейської моделей. Кожна із них має свої

переваги, недоліки та особливості. Основним змістом японської є використання системи довічного найму, гнучкість розподілу робіт та мобільність працівників, розвинені системи виробничого навчання персоналу, політика ротації кадрів, практика спільних консультацій працівників і підприємців, орієнтація на людину, підхід до неї як до особистості. Недоліком даної системи можна вважати повільне кар'єрне зростання. Особливостями американської моделі є розвиток неформальної змагальності, засобами реалізації цілей є матеріальна зацікавленість, підхід до людини як до засобу досягнення мети компанії, капіталоцентризм та висока плинність кадрів.

Специфікою європейської моделі є можливість працівника самостійно здійснювати планування, організацію, контроль і регулювання виробничого процесу, зведення до мінімуму кількості рівнів ієрархії. Спільним для розглянутих моделей є спрямованість системи на збереження, ефективне використання та розвиток персоналу. Може бути запозичений досвід в іноземних компаній, наприклад, відносно сучасних методів оцінювання персоналу, застосування нематеріального стимулювання персоналу до продуктивної праці, залучення працівників до управління виробництвом.

Висновки. Отже, головним елементом системи управління персоналом є людина та всі процеси, пов'язані з нею. Тому управління персоналом – це дуже важливий процес на підприємстві, який сприяє підвищенню використання людського капіталу, що, у свою чергу, позитивно впливає на ефективність роботи підприємства, а це дасть змогу отримувати більше прибутку.

На систему управління персоналом покладається широкий спектр завдань, що свідчить про її визначальне значення в управлінні підприємством, оскільки людський капітал є найціннішим ресурсом, ефективне використання якого дасть змогу значно покращити кінцеві результати діяльності підприємства.

1. Балабанова Л.В. Управління персоналом: підручник / Л.В. Балабанова, О. В. Сардак. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 468 с.
2. Винорадський М.Д. Управління персоналом: Навч. посіб. / Винорадський М. Д., Беляєва С. В., Виноградська А. М., Шканова О. М. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 504 с.

Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія». Збірник наукових праць. Луцький НТУ. – Випуск 14(56). – Луцьк, 2017.

3. Крушельницька О. В. Управління персоналом: навчальний посібник / О.В. Крушельницька, Д. П. Мельничук. – К.: Кондор, 2003. – 296 с.
4. Крамаренко В.І. Управління персоналом фірми / Крамаренко В.І., Холод Б.І. – К.: ЦУЛ, 2003. – 256 с.
5. Маркова С. В. Управління персоналом: навчально-методичний посібник для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» / С.В. Маркова, О.М. Олійник. – Запоріжжя: ЗНУ, 2013. – 80 с.
6. Михайлова Л.І. Управління персоналом. Навчальний посібник. – К.: Центр учбо вої літератури, 2007. – 248 с.
7. Никифоренко В.Г. Управління персоналом: Навчальний посібник. 2-ге видання, виправлене та доповнене. – Одеса: Атлант, 2013. – 275 с.
8. Посилкіна, О. В. Управління персоналом: навч. посіб. для студ. економічних спец. вищих мед. та фарм. навч. закл. / О. В. Посилкіна, Ю. С. Братішко, Г. В. Кубасова. – Х. : НФаУ, 2015. – 517 с.
9. Рульєв, В. А. Управління персоналом : навч. посіб. для студентів вузів / В. А. Рульєв, С. О. Гуткевич, Т. Л. Мостенська. – Київ : Кондор, 2013. – 309 с.
10. Управління персоналом: підручник / [В.М. Данюк, А.М. Колот, Г.С. Суков та ін.]; за заг. та наук. ред. к.е.н., проф. В.М. Данюка. — К.: КНЕУ; Краматорськ: НКМЗ, 2013. — 666 с.
11. Управління персоналом: навч. посіб. / А. О. Азарова, О. О. Мороз, О. Й. Лесько, І. В. Романець; ВНТУ. – Вінниця : ВНТУ, 2014. – 283 с.
12. Цимбалюк С. О. Технології управління персоналом: Навч. посіб. / Цимбалюк С. О. – К.: КНЕУ, 2009. – 399 с.

УДК 332.2

Шубалий О.М., д. е. н., доцент

Косінський П.М., аспірант

Луцький національний технічний університет

Економічне стимулювання раціонального природокористування в лісоресурсній сфері

У статті розглянуто сучасний механізм економічного стимулювання природно-ресурсної сфери та виявлено його недоліки. Визначено, що важливою складовою природно-ресурсної сфери є лісоресурсна, яка охоплює різні напрямки діяльності, пов'язані з відтворенням та використанням лісу як важливого відновлюваного ресурсу.

Ключові слова: природокористування, лісоресурсна сфера, безвідходне виробництво, економічне стимулювання.

Shubalyi O., Kosinskyi P.

Economic Stimulation of Rational Use of Natural Resources in the Forest Resource Sphere

This article describes the need for rational use of natural resources as a guarantee of economic stability and economic security. The emphasis is placed on the fact that today nature is considered not only from an economic point of view, but also from an environmental point of view.

The author analyzes the opinions of scientists based on their latest research in the field of rational use of natural resources of the forest sector and stresses the rational use of natural resources of the forest sector.

The article considers the modern mechanism of economic stimulation of the natural resource sphere and reveals its shortcomings. It is determined that forest resources are an important component of the natural resource area, which covers various activities related to the reproduction and use of the forest as an important renewable resource.

The article analyzes the main indicators of forestry activity in the last five years. It is determined that the rational use of forest natural resources will contribute to the creation and development of processing industries, virtually non-waste production, which will, in turn, contribute to the country's ecological development.

The author proposes concrete measures for the economic stimulation of processing enterprises on the basis of the forest complex. It is determined that the most effective economic incentives will be tax, financial (subsidies) and innovative eco-gangs.

Key words: nature management, rational nature management, forest resource sphere, waste-free production, economic stimulation.

Шубальый А.М., Косинский П.М.

Экономическое стимулирование рационального природопользования в лесоресурсной сфере

В статье рассмотрен современный механизм экономического стимулирования природно-ресурсной сферы и выявлены его недостатки. Определено, что важной составляющей природно-ресурсной сферы является лесоресурсная, которая охватывает различные направления деятельности, связанные с воспроизведением и использованием леса как важного возобновляемого ресурса.

Ключевые слова: природопользование, лесоресурсная сфера, безотходное производство, экономическое стимулирование.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.
Збільшення обсягів виробництва того чи іншого товару потребує

залучення більшого об'єму сировини необхідної для його виробництва. Засліплені економічною вигодою, не задумуючись про можливі наслідки промислові підприємства часто нехтують екологічною безпекою: збільшують викиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище; повністю вичерпують (знищують) природні ресурси; сприяють природним катастрофам та катаклізмам тощо. Тому, сьогодні природокористування повинне розглядатися не лише з економічної, а й з екологічної точки зору. Тобто, залучення природних ресурсів у господарський оборот, повинне передбачати їх відновлення, раціональне використання та не становити загрози для навколишнього природного середовища.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питанням стимулювання раціонального природокористування в Україні займалися такі вчені: Бистряков І.К., Веклич О.О., Василик Н.М., Голян В.А., Дубас Р.Г., Коваль Я.В., Лицур І.М., Макарова Н.С., Міщенко В.С., Степаненко А.В., Синякевич І.М., Стоян О.В., Хвесик М.А. та інші [2-11]. Наукові дослідження стосувалися вивчення напрямів стимулювання раціоналізації природокористування в контексті вирішення нагальних екологічних проблем в країні чи окремих регіонах. Проте, потребують детальнішого вивчення ряд питань, що стосуються пошуку ефективних засобів економічного стимулювання раціонального природокористування в лісоресурсній сфері.

Цілі статті. Мета даної статті полягає в обґрунтуванні напрямів економічного стимулювання розвитку переробних виробництв, що сприятимуть раціональному використанню лісових природних ресурсів та екологічній безпеці держави.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сьогодні у багатьох країнах світу захист природи та розвиток економіки часто розглядаються як окремі і навіть суперечливі види діяльності. Це зумовлює потребу в новому інтегрованому підході, за допомогою якого можна забезпечити економічне зростання і захист довкілля. Наша країна також перебуває в пошуках сучасної моделі регулювання сфери природокористування, яка включатиме дієздатні інститути, спроможні забезпечити еколого-орієнтований, збалансований розвиток [8, с. 58].

В основі реалізації економічного механізму

природокористування в Україні сьогодні лежить плата за користування природними ресурсами та платежі за негативний вплив на навколишнє середовище [3].

Сучасний механізм економічного стимулювання розвитку природно-ресурсної сфери не є цілісним і досить дієвим [10]. Це пояснюється, зокрема, тим що чинні правові норми охорони навколишнього середовища не відповідають сучасним вимогам. Штрафні санкції не вирішують проблеми – підприємствам часто вигідніше платити штрафи, ніж споруджувати очисні споруди, оскільки суми штрафів покриваються фінансуванням з державного бюджету і не позначаються суттєво на показниках роботи підприємств. Таким чином, актуальною є розробка та впровадження нового ефективного механізму раціонального природокористування.

Важливою складовою природно-ресурсної сфери є лісоресурсна сфера, яка охоплює різні напрямки діяльності, пов'язані з відтворенням та використанням лісу як важливого відновлюваного ресурсу [2].

Лісоресурсна сфера відіграє велику роль в економічному розвитку держави та має доволі великий потенціал розвитку. Проаналізуємо її стан взявши за основу основні показники ведення лісогосподарської діяльності за останні п'ять років (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники ведення лісогосподарської діяльності в Україні за 2012-2016 рр.

Роки	Обсяги продукції (товарів та послуг) лісового господарства (у факт. цінах), млн. грн.	Площа рубок, га	Заготівля деревини, тис.м ³		Площа відтворення лісів, тис. га
			усього	у т. ч. від рубок головного користування	
2012	5911,6	417005	19763,6	8433,2	70,1
2013	6363,9	415420	20340,6	8484,0	67,7
2014 ¹	7739,9	382623	20672,4	8853,1	58,0
2015 ¹	10778,2	399296	21924,2	9097,7	60,4
2016 ¹	12838,8	386382	22612,8	9282,2	63,2

Джерело [1].

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Як ми бачимо, впродовж останніх п'яти років поступово зростали обсяги продукції (товарів та послуг) лісового господарства (порівняно з 2012 роком майже вдвічі). Цікавим є той факт, що площа рубок впродовж останніх років поступово зменшувалась (у 2016 році в порівнянні з 2012 роком на 30623 га), а заготівля деревини збільшувалась (впродовж 2012-2016 років на 2849,2 тис.м³), при чому площа відтворення лісів також зменшувалась (за останні п'ять років на 6,9 тис. га). Такі тенденції пояснюються тим, що основна продукція лісоресурсної сфери (деревина) користується попитом у багатьох видах економічної діяльності (зокрема, будівництві, хімічній і целюлозно-паперовій промисловості та ін.), а також у значній кількості експортується за кордон, переважно у необробленому вигляді.

У перспективі збільшення обсягів заготівлі деревини при одночасному зменшенні площі відтворення лісів може викликати швидке виснаження даного природного ресурсу та завдати значної шкоди навколишньому природному середовищу.

Наприклад, ні в якому разі не можна допустити повторення ситуації, яка виникла у лісових зонах Карпат і може перерости в серйозну екологічну загрозу. Так, наслідком людської діяльності, посиленою змінами клімату, є щорічні повені в Карпатах, від яких страждає населення: руйнуються будинки, знищуються сільськогосподарські угіддя, гинуть люди. Основною причиною цього є вирубування лісів, яке здійснюється підприємницькими структурами і місцевим населенням. Наслідок цього процесу – повені, які спричиняють вимивання родючого ґрунту і загальну деградацію земель, люди змушені залишати місця, на яких їх сім'ї проживали віками, та переселятися [6]. Тому, доцільно вдосконалити систему економічного стимулювання раціонального використання лісоресурсного потенціалу.

Для забезпечення раціонального використання лісових ресурсів, пропонується на регіональному рівні створювати підприємства, які б займалися повною їх переробкою. Це б призвело до забезпечення населення країни усіма необхідними товарами (папір, картон, меблі, одяг, будівельні матеріали тощо); надходженню додаткових коштів у бюджет країни (за рахунок збільшення доданої вартості); значному зменшенню експорту

лісоресурсної сировини за кордон та збільшенню експорту вже готових виробів на її основі; сприянню розвитку безвідходних виробництв (враховуючи особливості даного природного ресурсу це цілком можливо); покращенню екологічної ситуації в країні тощо.

Так, як майже всі ліси України знаходяться у державній власності, то логічним є те, що економічне стимулювання повинне найбільше проявлятися зі сторони держави.

З одного боку, доцільно в обґрунтованих межах, виходячи з рівня інфляції за попередній період, підвищувати плату за спеціалізоване використання, так щоб вона була об'єктивною (повністю покривала витрати на відновлення ресурсу, включала податок за заподіяну в подальшому шкоду навколишньому середовищу) з метою раціоналізації лісокористування, стимулювання лісокористувачів до розширеного відтворення лісових ресурсів.

Також, вважаємо за доцільне змінити податковий механізм у сфері господарської діяльності лісокористувачів. Податки в природно-ресурсній сфері повинні сприяти формуванню адекватної вартості продукції у відношенні до затрат, у тому числі природних ресурсів та збитків завданих навколишньому природному середовищу. Також, вони повинні сприяти принципу «забруднювач платить», мається на увазі, що за збитки заподіяні природному середовищу платить сам забруднювач, а не суспільство. До того ж, податки повинні виконувати як стимулюючу функцію у суб'єктів господарювання до екологічно збалансованих виробництв, так і «пригнічуючу», з метою зменшення масштабів природоємкої діяльності та раціонального використання природних ресурсів [4].

Досвід зарубіжних країн щодо стимулювання раціонального природокористування свідчить, що запровадження суворої податкової системи відіграло значно більшу роль, ніж упровадження жорсткіших норм і стандартів. Тому при вирішенні питань удосконалення природокористування в нашій державі прогресивною формою регулювання може бути єдина система оподаткування і платежів. У цьому зв'язку необхідно провести податкову реформу, суть якої полягає у поступовому переході від існуючого штрафування до прямого природоресурсного оподаткування [8, с. 61].

Варто зауважити, що економічним стимулом до раціонального використання лісових ресурсів буде інвестування в інноваційну

діяльність переробних підприємств (нове ресурсо- та енергозаощадливе обладнання, технології, підготовка кадрів тощо).

Також, дієвим стимулом буде виділення державою чи, наприклад, екологічними фондами, фінансових коштів цільового характеру на розвиток переробних підприємств в лісоресурсній сфері, що передбачають раціональне використання лісових ресурсів та екологізацію навколишнього середовища.

Висновки. Таким чином, використання природно-ресурсного потенціалу лісової сфери повинно передбачати не лише економічну вигоду, а й забезпечувати охорону навколишнього середовища. Тому, з метою раціонального використання та екологічного розвитку лісоресурсної сфери пропонується створювати та розвивати переробні виробництва в місцях найбільшої концентрації лісів. На нашу думку, найдієвішими методами економічного стимулювання в даній сфері природокористування будуть фінансові, податкові, інвестиційно-інноваційні.

1. Державна служба статистики України: офіц. веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Голян В. А. Механізм стимулювання розвитку лісоресурсної сфери : монографія / В. А. Голян, О. М. Шубалий, Н. М. Василик. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2012. – 376с.
3. Гуров В. Отечественный ГМК : от Эксперимента к Меморандуму / В. Гуров // Голос Украины. – 2013. – № 119 (5619). – С. 14.
4. Дубас Р. Г. Економіка природокористування. Навчальний посібник. – К.: «МП Леся», 2007. – 448 с.
5. Коваль Я. В. Проблеми збалансованого лісокористування в системі сталого розвитку / Я. В. Коваль, В. С. Бондар, О. А. Голуб. – К. : Наук. світ, 2005. – 224 с.
6. Куліш І. М. Загроза сільським територіям від техногенної діяльності : світові уроки / І. М. Куліш // Регіональна економіка. – 2014. – № 1. – 126 с.
7. Лицур І. М. Еколого-економічні проблеми просторової організації лісового комплексу України : [монографія]/ І. М. Лицур ; за ред. акад. НАН України Б. М. Данилишина. – К. : [б. в.], 2010. – 316 с.
8. Рогач С. М. Міжнародний досвід еколого-орієнтованого регулювання сфери природокористування / С. М. Рогач // Формування ринкових відносин в Україні. – 2015. – № 2 (165).
9. Синякевич І. М. Інструменти екополітики: теорія і практика / І. М. Синякевич. – Львів : ЗУКЦ, 2003. – 188 с.
10. Стоян О. В. Економічний механізм стимулювання екологізації науково-технічного прогресу / Автореф. дис. . . канд. екон. наук: 08.02.02 /О.В. Стоян; НАН України, Інститут економіки промисловості. – Донецьк, 1998. – 21 с.
11. Хвесик М. А. Комплексне використання лісоресурсного потенціалу : механізм стимулювання, інституціональне та інноваційно-інвестиційне забезпечення : [монографія]/ М. А. Хвесик, О. М. Шубалий, Н. М. Василик. – К. : ТОВ «ДКС», 2011.– 498с.

Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія». Збірник наукових праць. Луцький НТУ. – Випуск 14(56). – Луцьк, 2017.

Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія». Збірник наукових праць. Луцький НТУ. – Випуск 14(56). – Луцьк, 2017.

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет

Наукове видання

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ
Серія “Економічна теорія та економічна історія”
Збірник наукових праць
Випуск 14 (56)

Комп’ютерний набір
та верстка:

Ю.М. Щерба

Редактори:

В. Є. Костюхіна
М. І. Богуш
О.С. Гринюк

Підп. до друку 29.11.2017. Формат А5. Папір офс.
Гарн. Таймс. Ум. друк. арк.16,25 Обл. – вид. арк. 15,0.
Тираж 50 прим. Зам.128

Адреса редакції: 43026, м. Луцьк, вул. С. Ковалевської, 29

Редакційно-видавничий відділ
Луцького національного технічного університету
43018 м. Луцьк, вул. Львівська, 75
Друк – РВВ Луцького НТУ

Свідоцтво Держтелерадіо України ДК № 4123 від 28.09.2011 р.